TOCKHOLM

OCH DESS OMGIFNINGAR.

LLUSTRERAD HANDBOK FÖR RESANDE.

Med 100 illustrationer

samt

…er och kartor öfver Stockholm, dess omgifningar, Djurgården och Upsala.

Norrbro.

Sjunde ånyo omarbetade upplagan.

Med ett bihang: ***Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897*** *(vägvisare och plan).*

Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Pris: kart. 2: 50; i clothb. 3 kr.

Stockholm från Mosebacke.

STOCKHOLM

OCH

DESS OMGIFNINGAR.

ILLUSTRERAD HANDBOK FÖR RESANDE.

Med 100 illustrationer

samt

planer och kartor öfver Stockholm, dess omgifningar, Djurgården och Upsala.

Sjunde ånyo omarbetade upplagan.

Med ett bihang:

Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897

(vägvisare och plan).

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1897.

Innehåll:

Stockholm.

Stockholms närmare omgifningar.

Stockholms aflägsnare omgifningar.

Förteckning öfver hufvudstadens förnämsta öppnade och bebygda gator, gränder, torg m. m.

Anm. Platsernas belägenhet utmärkes af bokstäfverna A—M med efterföljande siffror (1—12), hvilka hänvisa till rutorna å kartan.

Med *kursiv* stil utmärkas nya gatunamn.

Inom parentes anföras de gator, hvilkas namn blifvit ändrade hvarvid alltid hänvisats till de nya benämningarna.

Adolf Fredriks kyrkogata (Ad. Fr. södra kyrkogata), E5.
(Adolf Fredriks kyrkoplan E5), se *Wallingatan.*
(Adolf Fredriks södra, kyrkogata, E5), se *Adolf Fredriks kyrkogata.*
Adolf Fredriks torg, J6.
Agnegatan, FG2,3.
Akademiegränden, G6.
Alkärret, G10.
Allmänna gränden, G10,11.
Ankaregränden, G7.
Apelbergsgatan, E5.
Arbetaregatan, F1.
Arkivgatan G6
Arsenalsgatan, F5.
Artillerigatan, (Löjtnants-, Artilleri- och Qvarngatorna), DE8.
Artilleriplanen, E8.
Axels gränd, K9.

Badstugatan (Öfre Badstugatan och en del af Lilla Badstugatan), J5,6.
Badstugatan, lilla, å Norrm., D4.
Badstugatan, lilla, å Söderm., J6.
Badstugatan, stora, å Norrm., C—E4,5.
(Badstugatan, stora, å Söderm., J7), se *Bränkyrkagatan.*
(Badstugatan, öfre, J5,6), se *Badstugatan.*
(Bagaregränden, G7), se *Kåkbrinken.*
Baggensgatan, GH7.
Banérgatan, E10.
Bangårdsgatan, södra, F3.
Bankogränden, norra, H7.
Bankogränden, södra, H7.
Bantorget, norra, E4.
Bantorget, södra, K7.
Barnhusgatan, E4.
Barnhusqvarngränden eller Vestra o. östra Qvarngränden å Norr, E4.
(Barnhusträdgårdsgatan, E4,5), se *Tunnelgatan.*
(Barnhusviken, EF3,4), se *Klaraviken.*
(Barnängsgatan, L11), se *Barnängstvärgatan.*
Barnängstvärgatan (Barnängsgatan), L11.
Beckbrännaregränden, K9.
Beckholmen, H11.
Bedoirs gränd, H6,7.
Bellmansgatan, J6.
Bengt-Ekenhjelmsgatan, K6.
Benikebrinken, norra, H7.
Benikebrinken, södra, H7.
Bergsgatan, G2,3.
Bergsgränden å Kungsh., G2.
Bergsgränden å Söderm., J8,9.
Bergsprängaregränden, K9,10.
Bergsundsgatan, K1.
Beridarebansgatan, F5.
(Beridarebansgatan, vestra EF5), se *Slöjdgatan.*

Resande, som endast under några få dagar äro i tillfälle besöka hufvudstaden, böra företrädesvis bese:

Slott och kyrkor: *Kungl. slottet, Riddarholmskyrkan.*

Samlingar: **Nationalmuseum, Naturhistoriska Riksmuseum, *Nordiska Museum, *Skansen* och *Konstföreningens utställning.*

Natursköna punkter: utsigterna från **Bredablick* och *Tivoli* (å Djurgården), från de högt belägna **Mosebacke* (eller *Kaféet å Katrinahissen*), **Mariahissen, *Observatorium* samt **Marieberg* (vackra utsigter öfver Mälarfjärden och staden).

Promenader: *Norrbro, Strömparterren, Kungsträdgården, Berzelii park, Humlegården, Skeppsholmen, Djurgården* och *Haga park.*

Utfärder till: **Saltsjöbaden, Djursholm, *Drottningholm, Gustafsberg, *Gripsholm, Skokloster, *Upsala.*

Under sommaren 1897 naturligtvis dessutom främst *Allmänna Konst- och Industriutställningen på Djurgården.*

Tidsindelning. 1:a dagen. I spårvagn till Slussen, med hissen upp till *Mosebacke* (frukost där uppe eller ock, för att spara tid, före affärden på Operaterrassen eller i Strömparterren); därifrån promenad till *Mariahissen;* tillbaka till staden: *Slottet, Riddarhuset* och *Riddarholmskyrkan.* Efter middagen besök i *Kungsträdgården* och *Berzelii park* samt promenad öfver *Skeppsholmen* till *Djurgården* (eller ock dit direkt med ångbåt eller spårvagn). *Skansen* med utsigt från *Bredablick;* aftonmåltid på *Hasselbacken.*

2:a dagen. På morgonen med spårvagn uppåt Östermalm, *Humlegården* o. *Villastaden;* förmiddagen ägnas åt *Nationalmuseum* (helst tisd. eller fred.); på eftermiddagen utfärd med ångbåt till *Marieberg* eller i vagn till *Karlberg, Haga* och *Djurgården.*

3:e dagen. Promenad uppför Drottninggatan till *Nordiska museum* och *Vetenskapsakademien.* Utsigt från *Observatorium.* Till middagen utfärd till *Saltsjöbaden* eller på e. m. till *Drottningholm.*

4:e dagen (helst söndag) utfärd till *Gripsholm.*

5:e och följande dagar egnas åt ytterligare utfärder i omgifningarne: *Djursholm, Vaxholm, Gustafsberg, Skokloster, Dalarö,* samt upprepade besök i Museum m. m.

Underrättelser för resande.

Erinran vid ankomsten till Stockholm.

a) För resande som komma med bantåg:

Då man ankommer till Centralstationen, belägen i Klaratrakten, bör man, i fall man är försedd med flere och tyngre reseffekter, helst taga en åkardroska, enär de bättre hotellen, med undantag af det midt emot stationen belägna hotel Continental W6 och Belfrages hotel, ligga på ej så obetydligt afstånd från stationen. För att erhålla en droska bör man vända sig till den vid utgången varande *droskförmannen*, hvilken igenkännes genom en å bröstet hängande större messingsplåt. Man erhåller då en polett, å hvilken droskans nummer är angifvet, och droskan medtager då äfven ens ressaker. För öfrigt finnas utanför stationen vanligtvis omnibusar från de större hotellen: Grand Hotel, Hotel Rydberg, Hotel Kung Karl samt Utställningshotellet vid Strandvägen. Har man få eller lättare reseffekter kan man lämna dem åt ett stadsbud och låta honom följa sig till fots till den bostad, man bestämt sig för. Medgifver ej tiden den resande att själf å stationen uttaga sina poletterade saker, kan han utan risk lämna resgodspoletten till någon af de vid utgången stationerade stadsbuden, som då ombesörjer deras uttagande och fortskaffande till uppgifvet ställe. — Afgiften för begagnande af stadsbud ses af nedanstående taxa; för användande af åkare, se taxan sid. XX.

b) För resande som komma med ångbåt:

Såväl vid Riddarholmshamnen som vid Skeppsbron och öfriga ställen där ångbåtarne bruka landa, finnes alltid tillgång till stadsbud, som erbjuda sig att hemföra den resandes effekter. Vid val af stadsbud bör man uppmärksamma och ihågkomma numret å den messingsplåt stadsbudet har anbringad å hufvudbonaden, samt *alltid* taga kvitto, där man ej själf följer med vid sakernas hemförande. Önskar man åka till sitt hotell och är intet åkdon i grannskapet eller knapp tillgång därpå, kan man från närmaste cigarrbod eller telefonkiosk eftertelefonera ett sådant. De flesta åkarestationer äro nämligen numera försedda med telefon.

Vid ankomsten direkt från utlandet skall den resandes effekter först undergå visitering. Medför man någonting tullpligtigt uppgifves detsamma. Förtullningar bruka hastigt ombesörjas i närmast belägna tullafdelningskontor och vålla sällan dröjsmål eller obehag.

För begagnande af stadsbud erlägges:

För uppdrag utan börda eller med börda af högst 4,25 kg. vigt, för kortare kurs 25 öre och för längre kurs 40 öre. För mansbörda (4,25—25,5 kg. vigt), kortare kurs 50 och längre kurs 75 öre. För bårbörda (hvartill tvenne stadsbud användas), kortare kurs 1 kr., längre kurs 1: 50.

Närmare bestämmelser återfinnas i det exemplar af gällande stadsbudstaxa, som stadsbud är skyldigt att medhafva och på anfordran uppvisa.

Skulle åkare eller stadsbud fordra större ersättning, eller någon annan anmärkning finnes mot dem, bör den resande genast hänvända sig till någon poliskonstapel, som alltid finnes vid såväl jernvägsstationerna som ångbåtshamnarna, eller ock därom göra anmälan å närmast varande polisstation.

***OBS.** Man bör alltid noga efterse och ihågkomma droskas och stadsbuds nummer.*

(Med tecknet * utmärkas de mest framstående lokaler och mera beaktansvärda föremål.)

Hotell:

I *Staden:* Hotel *de Frankfurt,* Skeppsbr, 16. *Freden,* Österlångg. 51. *Mälarehotellet,* Mälaretorget 8. *Prins Oscar,* Myntg. 1 a. *Reisen,* Skeppsbron 14. *Stadshotellet,* Stortorget 7. *Östergötland,* Salviigränd 3.

Å *Norr:* *d'Angleterre,* Drottningg. 6. **Belfrages pensionat & hotel,* Vasag. 8. **Bellevue,* Gustaf Adolfs torg 12. *Bellman,* Klara N. kyrkog. 6. *Carlssons privat-hotell, Mina,* Klara Västra Kyrkog. 5. *Centralhotellet,* Klara V. Kyrkog. 21. **Continental W6,* Vasag. 22. *de France,* N. Smedjeg. 10. **de Suède,* Drottningg. 43. *Fridhem,* N. Smedjeg. 3. *Garni,* N. Smedjeg. 20. **Germania,* Gust. Adolfs torg 10. **Grand Hotel,* Blasieholmshamnen 6 o. 8. *Gustaf Vasa,* N. Smedjeg. 4. **Hamburger Börs,* Jakobsg. 6. *Kanaan,* Gamla Kungsholmsbrog. 25. *Kassmans hotell o. pensionat,* Drottningg. 46. *Kruses pensionat o. hotell,* Klarabergsg. 52. **Kung Karl,* Malmtorgsg. 10. **Kung Karls Annex,* Regeringsg. 13. *Larsons privat-hotell, Clara,* Birger Jarlsg. 10. *Rosenbad,* Akademiegränd 6. *Royal,* N. Smedjeg. 13. **Rydberg,* Gust. Ad. torg 16. **Skandia,* Drottningg. 25. *Skandinav,* N. Smedjeg. 16. *Stettin,* N. Smedjeg. 12. *Strandbergs pensionat,* Vasag. 44. *Viktoria,* N. Smedjeg. 14. *Örnsköld,* Drottning. 32.

Å *Östermalm:* Utställningshotellet vid Strandvägen.

Restauranter:

I *Staden:* **Iduna,* Lilla Nyg. 4. *P. B.,* Lilla Nyg. 16. *Reisens källare,* Skeppsbron 14. **Rosengrens källare,* Salviigr. 3. *Skeppsbrokällaren,* Skeppsbron 24. *Skomakarekällaren,* Slottsbacken 6.

Å *Norr:* **Grand Hotel,* Blasieholmshamnen 6 o. 8. **Hotel Rydberg,* Gust. Ad. torg 16. **Operakällaren,* Operaterrassen. *Restaurant Sveasalen,* Hamng. 18. *Berns salonger* (table d'hôte för 2 kr.). *Berzelius,* Berzelii park. *Café och restaurant Victoria, Nya Lagerlunden,* Kungsträdgården. *Metropole,* Norrmalmstorg 2. **Hamburger Börs,* Jakobsg. 6. *Hotel Kung Karl,* Malmtorgsg. 10. *Hotel de Suède,* Drottningg. 43. **Café du Bazar,* Norrbro. **Restaurant du Nord,* Kungsträdgårdsg. 8. *Frimurarekällaren,* Blasieholmstorg. **Hotel Phœnix,* Drottningg. 71 C. *S. H. T.,* Drottninggatan 95. *Runan,* Brunkebergstorg 15. **Continental W6,* Vasagatan 22. *Tre Remmare,* Regeringsg. 47. *E. W.,* Regeringsg. 72. *Tegnér,* Tegnérgatan 10. *Monitoren,* Malmskilnadsg. 36. *Royal,* Kungsg. 13. **Strömsborg,* under ombyggnad.

Å *Östermalm:* *Café och restaurant Riche,* Birger Jarlsg. 4. **Café-Restaurant Anglais,* Stureplan 1. *Restaurant d'Angleterre,* Storg. 15 A. *Östermalmskällaren,* Storg. 5.

Å *Kungsholmen:* *Piperska Muren,* Scheelegatan 10.

Å *Söder:* *Mosebacke. Restaurant du Sud,* Mariahissen. *Pelikan,* Brunnsbacken 4. *Linnéa,* Hornsgatan 50. *Vega,* S:t Paulsgatan 2. *Skandia,* Södermalmstorg 4.

Å *Djurgården:* **Hasselbacken.* **Alhambra.* **Tivoli, Bellmansro.*

Ölstugor:

Zur Himmelsleiter, Jakobsg. 18. *Antons Bierstube,* Jakobsg. 19. *Tennstopet,* St. Vattng. 8. *Cerevisia,* Fredsgatan 13. *Zum Löwenbräu,* Stureg. 3. *Zum Franziscaner,* Skeppsbr. 44. *Gillestugan,* Smålandsg. 18. *Lennart Kahns frukostrestaurant* o. *delikatesshandel,* Hamng. 26.

*Utvärdshus: *Saltsjöbaden, *Lidingöbro, Drottningholm, *Djursholm, Djurgårdsbrunn, Stallmästaregården, Nacka, Fjäderholmen, Ulriksdal, Värtan.*

Kaféer:

I *Staden: Börsen,* ingång från Källargränd. *Bährs,* vid Riddarhustorget. *Iduna,* Lilla Nygatan 4. *Café Commerce,* St. Nyg. 38. *Sundbergs schweizeri,* Vesterlångg. 81. *Skeppsbrokällaren,* Skeppsbron 24. *Skomakarekällaren,* Slottsbacken 6.

Å *Norr: *Blanchs kafé,* Atelierbyggnaden vid Kungsträdgården (musik hvarje eftermiddag från 4—6 och 7—11). **Berns salonger,* vid Berzelii park (musik hvarje eftermiddag från 4—6 o. 7—11). *Berzelius,* Berzelii park. **Grand Hotel,* Café Oriental, Blasieholmshamnen 6. **Operakaféet,* Operaterrassen. **Hotel du Nord,* Kungsträdgårdsgatan 8. **Sveasalen,* Hamngatan 18. **Hotel Rydberg,* Gustaf Adolfs torg 16. *Café Rosenbad,* Fredsgatan 17. *Hotel Kung Karl,* Malmtorgsg. 10. *Metropol,* Hamng. 6. *Café du Bazar,* Bazarbygnaden å Norrbro. *Nya Lagerlunden,* Kungsträdgården. *Hamburger Börs,* Jakobsg. 6. *Continental W6,* Vasagatan 22. *Hotel Phœnix,* Drottningg. 71 C. *Royal,* Kungsg. 13. *Café Tegnér,* Tegnerg. 10. I Sturebadhuset vid Stureplan och Stora Badhuset, Malmtorgsg. 3. *Runans Café,* Brunkebergstorg 15. **Strömparterren* (musik under sommaren hvarje afton från 7—11). Dessutom Regeringsg. 3, 18 o. 24 o. Drottningg. 6, 51, 55.

Å *Östermalm: *Café-Restaurant Anglais,* Stureplan 1. *Café du Boulevard,* Karlavägen 16. **Café Riche,* Birger Jarlsgatan 4. *Östermalmskällaren,* Storg. 5. *Café d'Angleterre,* Storgatan 15 A.

Å *Söder: Pelikan,* Brunnsbacken 4. *Mosebacke,* Södra teatern vid Mosebacke torg. *Restaurant du Sud,* Mariahissen. *Skandia,* Södermalmstorg 4.

Å *Djurgården: *Hasselbacken. *Alhambra. *Arena-teatern. *Tivoli. *Novilla. *Bellmansro. Bredablick.* Dessutom alla *utvärdshus.*

☞ **Obs. Kaffefrukostar** serveras bäst uti *Operakaféet* (på terrassen och i kaféet), *Strömparterren, Nya Lagerlunden, Café du Nord.* — Dessutom finnas en stor mängd enklare frukostkaféer, i allmänhet mycket propra, hvaribland må nämnas Drottningg. 3, 6 o. 51, Regeringsg. 16 o. 24 (Tysta Marie), Norrmalmstorg 1, Riddarhustorget 18, Stora Nygatan 12.

Sockerbagerier:

**Sundell,* Drottningg. 66. *Sjöberg,* Drottninggatan 46. **Berg,* Regeringsgatan 14 och Sturegatan 14. *Schmidt,* Regeringsgatan 41. **Hultgren,* Hamngatan 2 o. Järntorget 83. **Hellbacher,* Hamngat. 10, Drottninggatan 25, Nybrogatan 15 A och Linnégatan 28. **Landelius,* Storkyrkobrinken 9. **Thörnblad,* Birger Jarlsgatan 19. *Feihts ångbageri,* Drottningg. 40. *Gardelius,* Smålandsg. 4. — **Våffelbruket,* Drottningg. 75.

Stadsbud

finnas tillgängliga på alla större och mera trafikerade platser. **Kontor:** å *Norr:* Klara Ö. Kyrkog. 10, Smålandsg. 30 o. Karduansmakareg. 10, Tegnérsg. 11, Mäster-Samuelsg. 14; å *Östermalm:* Linnégatan 27; i *Staden:* Skärgårdsg. 11. — Stadsbuden äro lätt igenkänliga på sina med plåtar försedda mössor och uträtta alla slags ärenden samt äro fullt pålitliga; dock bör kvitto för hvarje gång tagas utaf dem.

Taxa för begagnande af stadsbud: se sid. XVII.

Åkarestationer:

å *Norr:* Brunkebergstorg (telefon), Centralstationen, Jakobstorg, Kungsgatan vid Hötorget, Kungstensgatan (telefon), Norrmalmstorg (telefon), Oxtorget, Rödbotorget, Södra Blasieholmshamnen, midt för Stallgatan (telefon), Wallingatan; i *Staden:* Munkbrotorget, Myntgränden (telefon), Riddarholmen (endast under seglat.-tiden), Skeppsbron: vid Gustaf III:s staty, midt för Riksbankens hus (telefon), samt midt för Brunnsgränden, Stortorget; å *Östermalm:* Karlavägen vid Gref-Thuregatan (telefon) samt vid Engelbrektsgatan, Narvavägen, Östermalmstorg (telefon); å *Söder:* Ad. Fredriks torg (telefon), Stadsgården (nedanför Hissen), Södra bantorget (telefon); å *Kungsholmen:* Bergsgatan vid Scheelegatan (telefon).

	För 1 eller 2 åkande:	För 3 eller 4 åkande:
Åkare-taxa för personbefordran inom Stockholms tullar är vid vanlig s. k. *kurskörning* . . .	1: —	1: 25.
för *körning efter tid:* för hel timme eller derunder	1: 25.	1: 50.
för hvarje efter första timmen började half timme ytterligare	— 60.	— 75.

Nattetid (11 e. m.—6 f. m.) tillkommer 50 proc. förhöjning.

För körning *från Centralbangården* tillkommer äfven 25 proc. förhöjning i vanliga taxan.

För transport af den resandes lättare effekter, såsom hattfodral, nattsäck, mindre kappsäck och dylikt, erlägges ej särskild betalning, men för hvarje tyngre persedel utgår afgift med 20 öre; dock må ej mera än tillhopa 50 öre fordras för på en gång medförda effekter.

Vid all körning är körsvennen skyldig att före färdens anträdande på anfordran tillställa den åkande ett så kalladt taxmärke, innehållande ett utdrag af åkaretaxan, och är eljes underkastad böter från 2 till 20 kr.

Hyrkuskar:

Lilla Vattug. 11, Bryggarg. 16, Drottningg. 92, Beridarebansg. 19, Gamla Kungsholmsbrog. 23, Brunkebergsg. 4, Jakobsbergsg. 38, Norrlandsg. 37, Artillerig. 34, Birger Jarlsg. 20, Valhallavägen 37, Drottning. 91, Greftureg. 42, Braheg. 6, Humlegårdsg. 7, Surbrunnsg. 20, Lilla Nyg. 14 B, Götg. 28, Tjärhofsg. 25 samt vid Hasselbacken på Djurgården. Fullständig taxa finnes å kontoren.

Velocipeder uthyras i de flesta velocipedaffärer.

Telefoner:

Allmänna Bolagets finnas tillgängliga för allmänheten mot en afgift af 10 öre för hvarje samtal i de flesta cigarrbutiker och tidningskontor. — **Rikstelefon** å alla telegrafstationer och telegraminlemningsbyråer, vattenkiosker, annonspelare, flera cigarrbutiker m. m. Afgift från 10 öre (inom Stockholm) upp till 1 krona, beroende på afståndet, för samtal om högst 3 minuter.

Utländskt mynt vexlas hos: *Arfvidson* (Storkyrkobr. 5), *Belmonte* (Kungsträdgårdsgatan 2 c), *Bröderna Larsson & C:o* (Skeppsbron 4), *Gerell* (Norrbro 6), *Christianstads Ensk. Bank* (Drottningg. 2), *Hernösands Ensk. Bank* (Hamng. 8), *Industrikreditaktb.* (Munkbron 7, Arsenalsg. 4 A, Kungsg. 13), *Julin* (Skeppsbron 8), *Möller* (Skeppsbr. 22), *Norrbro Vexelkontor* (Norrbro 17), *Skandinaviska Kredit-aktiebolaget* (Storkyrkobr. 7), *Skånes Ensk. bank* (Fredsg. 13), *Stockholms Enskilda bank* (L. Nyg. 27, Hamngatan 6, Nya operahuset, Drottningg. 45, Handtverkareg. 18, Mynttorg. 4, Hornsg. 1), *Stockholms Vexelkontor* (Norrbro 12).

Tidningar:

Svenska: *Stockholmstidningar* på alla kaféer och restauranter. *Landsortstidningar* samt *Utländska:* finnas på de flesta större hotell, restauranter och kaféer samt i *Börsföreningens lokal* å Börsen, i *Läsesalongen* (Beridarebansg. 25, 1 tr. upp [afgift 20 öre]) och i *Tidningskontoret* Gustaf Adolfs torg 10. *Stockholmstidningar* utkolporteras af gossar, som hvarje kväll träffas å Gustaf Adolfs torg, Norrbro, m. fl. ställen; tidningar finnas äfven å *Allmänna tidningskontoren* (Gust. Ad. torg 10, Hamngatan 8 o. 13, Arsenalgs. 1 B., Brunkebergstorg 8, Drottningg. 45, Kungsg. 14, Observatorieg. 8, Tegnérg. 18, Stureg. 2 o. 7, Lilla Nyg. 14, Södermalms torg 7 och Centralstationens vestibul m. fl.) samt under sommaren i *kiosken i Strömparterren;* dessutom i de flesta cigarrbutiker och vattenstånd.

Konsulat och Beskickningar:

Norska Ministerhotellet: Södra Blasieholmshamnen; *Danska ministern:* Drottninggatan 31; *Danska konsulatet:* Stortorget 1; *Ryska ministern:* Linnég. 21; *Ryska (finska) konsulatet:* Kommendörsg. 16.

Teatrar: *Kungl. Operan* (provisoriskt i Svenska Teatern vid Blasieholmsgatan 4 A); biljettpris: parkett 3,50, parterr 2,75, parkettloger 3,75—3,25, första raden 3 kr.—2 kr., andra raden 2 kr.—1,25, tredje raden 1,50—0,50 öre. — *Kungl. Dramatiska teatern,* vid Kungsträdgården; biljettpris: parkett 3 kr., första raden 3—2 kr., andra raden 2 kr.—1,25, o. s. v. — *Södra teatern,* vid Mosebacke torg; biljettpris: parkett 2,50, första raden 2 kr.—1,50 o. s. v. — *Vasateatern,* Vasagatan 19; biljettpris: parkett 2,50—1,50, raden 2 kr.—0,50. *Arenateatern* å Djurgården; dessutom under utställningen teaterföreställningar i *teaterutställningen* och i *Gamla Stockholm.*

Musik.

S. k. trädgårdsmusik utföres under sommaren å flere ställen, såsom å *Hasselbacken* (hvarje dag 3—6 o. 7—11 e. m.), *Strömparterren* (hvarje dag 7—11 e. m.), *Kungsträdgården,* utanför Blanchs café (hvarje dag 4—6 och 7—11 e. m.), *Berzelii park* (hvarje dag 4—6 och 7—11 e. m.). — *Paraden* passerar Gustaf Adolfs torg på väg till Högvakten å Slottet hvarje dag efter kl. 12; söndagar strax efter kl. 1.

Postkontoren:

Centralpostkontoret är vid Rödbotorget och hålles öppet: söckned. fr. 8 f. m. —9 e. m., sön- o. helgd. 9—11 f. m. samt 1—6 e. m.; **filialpostkontor**: i *Staden:* L. Nyg. 6 (f. d. hufvudpostkontoret, öppet samma tider som centralpostkontoret); å *Norr:* Hötorget 14 (söckned. 9 f. m. —9 e. m., sön- och helgd. 9—11 f. m. samt 1—5 e. m.); Karlbergsvägen 6 (söckned. 9 f. m. —9 e. m., sön- o. helgd. 9—11 f. m. 1—6 e. m.); å *Söder:* Götg. 33 (söckned. fr. 9 f. m. —9 e. m., sön- och helgd. 9—11 f. m. samt 1—5 e. m.); å *Östermalm:* Karlavägen 23 (söckned. 9 f. m. —9 e. m., sön- och helgd. 9—11 f. m. samt 1—5 e. m.); Riddareg. 20 (alla dagar 9 f. m. —9 e. m.); å *Kungsholmen:* Handtverkareg. 18 A. (alla dagar 9 f. m. —9 e. m.), de båda sistnämnda postkontoren äro förenade post- och telegrafanstalter. **Brefsamlingsställen** äro anordnade å *Norr:* Tegnérsg. 18; å *Söder:* Hornsg. 75 A. och Folkungag. 25 E; å *Östermalm:* Banérg. 5; å *Kungsholmen:* Flemingg. 38; å *Djurgården:* Djurggårdsslätten 16. — **Svarta, röda och blå** (för korsband) **breflådor** äro uthängda på flere ställen å de större gatorna och allmänna platserna och tömmas flere gånger om dagen enligt anslag å lådorna. De vid Centralstationen befintliga breflådorna (röd för bref och blå för korsband) *tömmas 5 minuter före hvarje postförande tågs afgång.* **Paketinlämningsexpeditionerna** (Fria konsternas akademi vid Rödbotorget samt posthuset L. Nyg. 6) äro öppna söckned. 9 f. m.—9 e. m., sön- o. helgd. 9—11 f. m. samt 1—3 e. m.

Telegrafstationer:

Centraltelegrafstationen: Skeppsbr. 2, öppen hela dygnet; **telegraminlämningsbyråar**: å *Norr:* Jakobsg. 27, Brunkebergstorg 2 Drottningg. 82, Tegnérsg. 18, Karlbergsvägen 6; å *Kungsholmen:* Handtverkareg. 18A.; å *Östermalm:* Karlavägen 23, Stureg. 6, Strandvägen 21 och Riddareg. 20; å *Söder:* Västra Slussg., Götg. 33 o. Hornsg. 52; å *Riddarholmen:* Riksdagens hus; i *Staden:* å Börsen*) Myntorget 4**).

Spårvagnar:

Å Norrmalm: Å de större vagnarna finnas konduktörer, till hvilka afgiften betalas; i de mindre lägges densamma i en med en glasskifva försedd låda, befintlig framtill i vagnen till höger om kusken. 7 linier: — 1. *Ringlinien* med *gröna* lyktor och skyltar. (Sista turen för dagen *gredelina* lyktor.) Från *Slussen* utefter *Skeppsbron* till *Norrbro;* därifrån utefter *Karl XII:s torg, Kungsträdgårdsg., Hamngatan, Birger Jarlsgatan, Stureplan* fram till *Engelbrektspl.;* därpå till vänster till *Roslagstorg,* hvarest den stora spårvagnsstationen är belägen; härpå ned *Tegnérsgatan,* öfver *Luntmakaregatan* (i omvänd riktning *Badstugatan*) förbi *Adolf Fredriks kyrka,* tvärs öfver *Drottninggatan,* ned *Barnhusgatan* till *Norra Bantorget;* nu vidare fram genom *Vasagatan* till *Centralplanen* och vidare öfver *Vasabron, Riddarhustorget, Munkbron* och

*) Öppen endast under börstiden.
**) Sthlms ensk. banks lokal, byrån öppen endast under banktiden.

Lilla Nygatan åter till *Slussen.* — 2. ***Östermalmslinien***, som från *Stureplan* uppför *Sturegatan* löper fram *Karlavägen* till *Karlaplanen.* (*Röda* lyktor och skyltar.) Vid omstigningen från Ringliniens vagn till Östermalms-vagnen försumme man ej att låta gifva sig en »fripolett», som man i den nya vagnen lämnar som betalning; samma regel är äfven gällande vid motsatt färd. — En tur på Ringlinien och Östermalmslinien är att rekommendera för hvarje resande såsom det billigaste, snabbaste och bekvämaste sätt att få en hastig öfverblick af Stockholms vackraste partier och olika stadsdelar. Vagn går på dessa linier hvar 3 minut. — 3. ***Norrmalmstorg—Djurgården*** (*röda* lyktor och skyltar), tager sin början vid *Norrmalmstorg*, därifrån till *Nybrohamnen* och utmed den vackra *Strandvägen*, öfver Djurgårdsbron samt vidare förbi utställningsområdet till Allmänna gränd nedanför *Hasselbacken*. Hvarannan minut. Öfvergångspolett från och till Ringlinien lämnas ej på denna linie. 4. ***Från Gustaf Adolfs torg öfver Kungsholmsbron till Pilgatan på Kungsholmen***, hvar 5:e minut. (*Röda* lyktor och skyltar.) — 5. ***Från Drottninggatan öfver Kungsbron till S:t Eriksgatan på Kungsholmen***, hvar 5:e minut. (*Röda* lyktor och skyltar.) 6. ***Vasastadslinien***, från Vasagatan vid Norra bantorget, öfver Torsgatan och Odengatan till Norrtullsgatan. (*Blå* lyktor och skyltar.) Hvar 10:e minut. — *Afgift 10 öre* för färd å hvar och en af dessa linier, såväl för hvarje passagerare, som för hvarje å främre plattformen ställd korg eller paket. Angående *öfvergångsbiljett* se här nedan. — 7. ***Tegnérsgatan—Norrtull—Nya Kyrkogården.*** Vagn hvar 10:e minut. (*Röda* lyktor och skyltar.) Linien utgår från hörnet af Tegnérs- och Badstugatorna, löper den sistnämda gatan fram till Odengatan uppför denna till Norrtullsgatan och därefter till höger fram och ut genom Norrtull förbi Stallmästaregården till Haga grindar och Nya Kyrkogården. Afgift *10 öre* från Tegnérsgatan till Norrtull och från Odengatan till Nya kyrkogården; *15 öre* från Tegnérsgatan till Nya kyrkogården. ***Obs.*** På linierna *4, 5, 6 och 7* lämnas ***öfvergångsbiljett*** till och från Ringlinien, om hvilka bör tillsägas *vid afgiftens erläggande*, eller, om man förut öfvergått från Östermalmslinien, vid polettens nedläggande i bössan. På Kyrkogårdslinien gäller öfvergångsbiljetten endast till Odengatan; passagerare, som åka längre, betala ytterligare 5 öre till Norrtull, 10 öre till kyrkogården.

Elektrisk spårvagn går från nedre delen af *Engelbrektsgatan* till *Östra stationen* och därifrån till *Djursholm* 20 gånger om dagen. Afgift 45 öre, tur o. retur 70 öre.

Å Södermalm: Å hufvudlinien, *Slussen—Hornstull*, afgå ångspårvagnar hvar 7½ minut fr. kl. 8 f. m.; helgdagar kl. 9 f. m. Å linien Ragvaldsgatan (hörnet af Hornsgatan)—S:t Paulsgatan—Götgatan—Folkungagatan till Erstagatan (Katrinalinien) afgå hästspårvagnar likaledes hvar 7½ minut. Afgift 10 öre (5 öre för barn under 10 år) för alla linier, då passagerarne erhålla öfvergångspolett från den ena linien till den andra vid vagnombyte vid Ragvaldsgatan.

(Forts. sid. XXVI.)

Bibliotek, Museer, m. m.	Se sid.	Söndag.	Måndag.	Tisdag.
Akademien för de fria konsternas bibliotek	70	— —	1—3	— —
**Artillerimuseum*	121	— —	† 1—3	— —
**Biblioteket, Kgl.* [*Riksbibl.*] *läsesal*	112	— —	10—3, 5—7	10—3, 5—7
— *visningssalen*	112	— —	10—3	10—3
**Bredablick och* **Skansen* (se *Nord. Museum*)				
Geologiska undersökningens museum	83	— —	1—3	— —
Handarbetets vänner	81	— —	10—4	10—4
Hygieniska museum	78	1—3	— —	— —
Irrgångssalongen	45	† 11—10	11—10	11—10
Karol. instit. anatomiska museum	78	1—3	— —	— —
— *bibliotek*	78	— —	— —	— —
**Konstförening, Sveriges allm.* . .	43	1—4	10—5	10—5
Landtbruksakademiens bibliotek .	84	— —	— —	— —
— *fiskerimuseum*	84	1—3	12—3	12—3
— *museum*	84	— —	12—3	12—3
**Lifrust- och Klädkammaren* . . .	20	† 1—3	— —	†† 12—3
Läsesalongen	83	2—10	9 f.—10 e.	9 f.—10 e.
Musikaliska akademiens bibliotek .	49	— —	10—11	10—11
**Nationalmuseum: konst- o. konstslöjdafdelningen*	59	† 1—3	— —	† 11—3
— *handteckningar och gravyrer* .	66	— —	— —	11—3
— *egyptiska samlingen*	62	— —	— —	11—3
— *hist. museum o. myntkabinettet*	55	† 1—3	— —	†† 12—3
**Naturhistoriska riksmuseum* . . .	103	† 1—3	— —	— —
— *etnogr. saml. Vallingatan* . .	104	1—3	— —	— —
— — — *Kungsgatan*. . .	89	— —	12—2	— —
— *samling af fossila växter* . .	104	— —	— —	— —
**Nordiska Museum*): Allmogeafd.* .	91	1—3	11—3	11—3
— *Afdeln. för högre stånden m. m.*	95	1—3	— —	— —
— *Farmaceut. afdeln. m. m.* . .	99	1—3	— —	— —
— *Skansen*	132	10—skymn.	10—skymn.	10—skymn.
— *Bredablick*	134	10—skymn.	10—skymn.	10—skymn.
Panorama international	84	† 10—10	10—10	10—10
**Panoptikon, Svenska*	45	10—9	10—9	10—9
Patent- o. registreringsverkets bibl.	82	— —	11—3	11—3
Riddarholmskyrkan)*	28	— —	— —	†† 12—2
Riddarhuset	26	— —	— —	— —
Riksarkivet	32	— —	10—½3	10—½3
Sthlms slott, festivitetsvåningen**	19	hela dagen	hela dagen	hela dagen
Tekniska högskolans bibl. o. saml.	106	— —	12—2	— —
Tekniska skolans bibliotek	83	½10—11	7—9	1—3
— *Skolmuseum*	83	— —	— —	12—2
Utställning.: Allm. konst- o. industr.	bih.	— —	— —	— —
Vetenskapsakademiens bibliotek †)	104	12—3	12—3	12—3

*) Om sommaren äro alla afdelningarna af Nordiska Museum öppna hvard. från 11—4.
**) Okt.—April visas Riddarholmskyrkan end. tisd. o. torsd. och först efter tillsägelse
***) De kungliges rum visas endast då kungl. familjen är bortrest.
†) 20 Juni—10 Juli är biblioteket stängdt; 11 Juli—31 Aug. är det öppet endast ons-

ch andra Sevärdheter äro tillgängliga.

Onsdag.	Torsdag.	Fredag.	Lördag.	Anmärkningar.
1—3	1—3	— —	— —	Stängdt under sommarmån.
† 1—3	— —	† 1—3	— —	† 10 öre; öfriga dagar 10—12 efter tillsägelse hos tygmästaren.
l0—3, 5—7	10—3, 5—7	10—3, 5—7	10—3, 5—7	
10—3	10—3	10—3	10—3	
— —	1—3	— —	— —	
10—4	10—4	10—4	10—4	
— —	— —	— —	— —	Entré 10 öre.
11—10	11—10	11—10	11—10	Entré 1 kr. † 60 öre, barn hälften.
— —	— —	— —	— —	
6—8	— —	— —	— —	Sept.—maj, onsd. o. fred. 6—8.
10—5	10—5	10—5	10—5.	Entré 50 öre. (Vintertiden stänges lok. alla dag. kl. 3.)
12—2	— —	— —	12—2	
12—3	12—3	12—3	12—3	
12—3	12—3	12—3	12—3	† fritt, †† 50 öre (fredagar endast sommartiden).
— —	— —	† 12—3	— —	
9 f.—10 e.	9 f.—10 e.	9 f.—10 e.	9 f.—10 e.	Entré 20 öre.
10—11	10—11	10—11	10—12	Under ferierna endast lörd.
†† 11—3	†† 11—3	† 11—3	†† 11—3	† fritt, †† 50 öre. } Jul- och påskveck:a är nationalmuseum stängdt.
— —	— —	11—3	— —	
— —	— —	11—3	— —	† fritt, †† 25 öre (Maj—Sept.).
— —	— —	† 12—3	— —	
† 12—2	— —	— —	†† 12—2	† fritt, †† 25 ö. Nov. o. Dec.
12—2	— —	— —	12—2	Entré 25 öre. [stängdt.
— —	12—2	— —	— —	Entré 25 öre.
12—2	— —	— —	12—2	Stängdt nov., dec. Fritt.
— —	11—3	11—3	— —	Entré 50 öre, hälften f. barn.
11—3	— —	— —	11—3	Entré 50 öre.
11—3	— —	— —	11—3	☛ Pris till alla afd. 75 ö.
10—skymn.	10—skymn.	10—skymn.	10—skymn.	Entré 50 öre, barn hälften.
10—skymn.	10—skymn.	10—skymn.	10—skymn.	Entré 25 öre (gen. Skansen).
10—10	10—10	10—10	10—10	Entré 30 öre, † 25 öre.
10—9	10—9	10—9	10—9	Entré 1 kr., barn hälften.
.1—3, 7—9	11—3	11—3	11—3, 7—9	
— —	†† 12—2	— —	† 12—2	† fritt, †† 25 öre.
— —	— —	— —	— —	Alla dagar efter tillsägelse hos vaktmästaren.
10—$\frac{1}{2}$3	10—$\frac{1}{2}$3	10—$\frac{1}{2}$3	10—$\frac{1}{2}$3	
hela dagen	hela dagen	hela dagen	hela dagen	
— —	12—2	— —	4—6	Under sommarm. lörd. 12—2
— —	7—9	1—3	— —	
— —	— —	— —	— —	
— —	— —	— —	— —	Alla dagar fr. kl. 10; afgift 1 kr.; 8—10 f. m. dubbel afgift.
12—3	12—3	12—3	12—3	

lksmarskalksämbetets förmak å slottet; afgift 25 öre.

gar o. lördagar 12—2.

Vagnarna å hästvagnslinien stå i förbindelse med färjorna mellan Ragvaldsbro och Mälartorget, hvarför passagerare böra vid urstigande af vagnen begära polett, hvilken gäller för öfverfarten till Mälartorget. Vid färd från staden med färja, erhåller passagerare vid Mälartorget i ståndet vid färjornas landningsplats, två olika poletter, hvaraf den ena gäller för färden å färjan och den andra för färden i spårvagnen (Katrinalinien).

Omnibuslinie.

Stockholms Centralomnibuslinie (Vasastaden—Riddarhustorget, följande Observatoriegatan, Drottninggatan, Gust. Ad. torg, Norrbro, Myntgatan), en vagn från hvardera ändpunkten vintertiden hvar 6:e minut, sommarmånaderna hvar 5:e; pris 10 öre.

Hissar:

Katarina hiss från Stadsgården, strax vid Brunnsbacken, med gångbro fram till Mosebacke torg (5 öre för upp- och 3 öre för nedstigande), samt ***Maria hiss,*** från Mälarstrand, med gångbro till Bellmansgatan (afgift inclusive ångfärja mellan Mälartorget och Mälarstrand, 6 öre för upp- och 5 öre för nedstigande). Öppna hela dagen.

Ångslupslinier:

Ångslupar utgöra under större delen af året de vigtigaste befordringsmedlen i Stockholm; de gå

Inom staden, mellan:

Norr- o. Södermalm: Karl XII:s torg och Stadsgården (med Saltsjöbadens ångfärja; 5 öre).

Staden och *Norr:* Trappan nedanför Riddarhuset—Nya Kungsholmsbron—Kungsbron—Klara Strand (8 öre) samt Sundbyberg (25 öre).

Staden—Östermalm: Gustaf III:s staty—Grefbron (5 öre).

Staden—Blasieholmen: Gustaf III:s staty—Nationalmuseum (3 öre).

Staden—Skeppsholmen: Skeppsbron (från Bomslupstrappan) till Skeppsholmen (3 öre).

Staden—Södermalm: Skeppsbron (från Räntmästaretrappan) till Tegelviken (8 öre) samt Mälartorget—Ragvaldsbro (3 öre) och Mälartorget—Maria hiss (3 öre).

Staden—Kungsholmen: Mälartorget—Eldkvarn—Kungsholmstorg (6 öre).

Kungsholmen—Södermalm: Eldkvarn—Apareljen vid Söder Mälarstrand (6 öre).

Till Djurgården:

Från Strömparterren och Karl XII:s torg till Allm. gränd (10 öre).
» Räntmästartrappan—Allmänna gränd (5 öre).
» Stadsgården—Allm. gränd (5 öre).
» Nybron—Allm. gränd (5 öre).
» Räntmästartrappan—Dockan—Tegelviken (8 öre).
» Skeppsholmen—Allmänna gränd (3 öre).
» Logårdstrappan — Strandvägen — Ladugårdsgärdet — Djurgårdsbrunn (15 öre).

Till *aflägsnare ställen å Djurgården* (*Manilla* [15 öre] *Blockhus-udden* [20 öre], m. fl.) afgå ångslupar eller mindre ångbåtar från Skeppsbron (Gustaf III:s staty och Räntmästartrappan) flere gånger dagligen.

Utåt Saltsjön:

Från Räntmästartrappan—Danviken (10 öre)—Finboda slip (12 öre), flere gånger dagligen.

Räntmästaretrappan—Hästholmen (15 öre)—Gäddviken—Svindersvik (25 öre)—Ryssviken (25 öre),

Till *Djursholm* (60 öre) och *Rydboholm* (70 öre), från Karl XII:s torg flere gånger dagligen.

Till *Mölna* (30 öre) och *Kyrkviken* (60 öre), från Gustaf III:s staty 3 à 4 gånger dagligen.

Till *Lidingöbro värdshus* och *Skärsätra* (30 öre), från Bomslupstrappan flere gånger dagligen.

Till *Fjäderholmen* (25 öre) från Nybron och Stadsgården flere gånger dagligen.

Till *Mariedal, Hasseludden, Kungshamn* och *Kummelnäs* (25—40 öre), från Räntmästaretrappan flere gånger dagligen.

Till *Hasseludden* (40 öre), *Vikingshill* och *Velamsund* (50 öre), från Mellantrappan 2 à 3 gånger dagligen.

Till *Skurusund* (50 öre), *Boo* (50 öre) och *Gustafsberg* (75 öre), från Gustaf III:s staty 4 à 6 gånger dagligen.

Till *Vaxholm* (65 öre), från Logårdstrappan och Södra Blasieholmshamnen flere gånger dagligen.

Till *Strömma kanal* (1,10) och *Sandhamn* (2 kr.), från Räntmästaretrappan 1 gång dagligen.

Till *Saltsjöbaden* och *Dalarö*. Ångfärja från Karl XII:s torg 10 minuter före hvarje full timme till Stadsgården, hvarifrån tåg omedelbart afgår, dessutom ytterligare 3 ggr i timmen. Pris 75 öre, tur o. ret. 1 krona. Ångbåt från Saltsjöbaden till Dalarö (75 öre) 3 à 4 gånger dagligen.

Utåt Mälaren:

Från Riddarholmshamnen—Skinnarviken (6 öre)—Heleneborg (10 öre)—Långholmen (10 öre).

» Mälartorget—Karlsvik—Rålambshof—Smedsudden—Marieberg—Lilla Essingen (samtl. ställen 12 öre).

» Riddarholmshamnen—Gröndal (12 öre)—Löfholmen (12 öre)—Liljeholmen (12 öre).

» d:o —Drottningholm (50 öre; tur- och retur sön- och helgdagar 75 öre), 5 à 6 gånger dagligen.

» trappan nedanför Riddarhuset till Rörstrand och Karlberg (13 öre) samt Sundbyberg (25 öre).

Till **Gripsholm** (1 kr. à 1,50), från Mälartorget, 1 gång dagligen. — Fram och åter samma dag endast *torsdagar*.

Sön- och helgdagar göra alltid en eller flere ångbåtar lustresor till Mariefred och Gripsholm (tur och retur 1,50), och till andra mera sevärda ställen gå ångbåtar oftast om söndagarna lustturer, hvarom vidare ses i de dagliga tidningarna.

Till *Skokloster* (2 kr.) och *Upsala* (2 kr.), från Riddarholmshamnen 1 gång dagligen; till Skokloster fram och åter på samma dag *tisdagar* och (vanligen) *söndagar*.

Ångslupslinier, som ej direkt beröra hufvudstaden:

Till Ulriksdal:

Från *Stallmästaregården* till *Ulriksdals allé* (20 öre) anlöpande *Kräftriket* (10 öre), *Haga* (15 öre), m. fl. vid Brunnsviken liggande ställen, hvardagar hvarje half timme från ½9 f. m.—½10 e. m.

Från *Stallmästaregården* genom den s. k. Ålkistan ut i Lilla Värtan och genom Stocksunds bro upp åt Edsviken kl. 8, 10 f. m. (helgdagar 10, 12 f. m.) och 2, 4, 8, 10 e. m., anlöpande *Haga* (15 öre), *Ulriksdal* m. fl. (35 öre).

Till Nacka:

Från *Barnängsbryggan* till *Nacka* (25 öre) 9 à 12 ggr dagl. och vidare till *Stubbsund*, 3 ggr dagl., med anlöpande af flere vid Hammarby- och Järlasjöarne liggande ställen.

Obs. De ofvan uppgifna platserna äro sådana som företrädesvis bruka besökas af resande. Förutom dem finnas ännu ett stort antal stationer och platser, som af ångbåtar anlöpas, hufvudsakligast till tjenst för på sommarnöjen boende hufvudstadsbor. Fullständig lista öfver dessa platser finnes i tidningarna Nya Dagl. Allehanda och »Ångaren» samt i »Sveriges Kommunikationer», tillgängliga i tidningskontoren.

Klubbar: *»Sällskapet»*, Arsenalsgatan 3 A; *Adelsklubben* (Nya Casino), Västra Trädgårdsgatan 6; *Militärsällskapet*, Hamng. 6; *Publicistklubben*, Arsenalsg. 6; *Kvinnoklubben*, Norrlandsg. 17.

Bad,

kalla och varma, serveras i **Sturebadet*, Stureg. 4; **Stora badhuset*, Malmtorgsgatan 3 (se annonsen efter texten sid. 211); *Klara badinrättning*, Gamla Kungsholmsbrogatan 41; *Södra badinrättningen*, Badstugatan 4. — *Siminrättningar:* **Stockholms stads sim- och badinrättning* vid *Mälaren*, väster om Strömsborg; vid östra sidan af *Skeppsholmen* samt vid *Skeppsholmsbron* (den senare *endast för fruntimmer*).

Cabinets d'aisance:

Nya Operahuset, Västra Trädgårdsgatan 21 (bakom Blanchs café), Näckströmsg. 1, Strömparterren (sommartiden), Carl XIII:s torg söder om Blanchs café, Hofslagaregatan å Blasieholmen, Vågbuset vid Munkbron, Humlegården, Centralstationens vestibul, Jakobsg. (invid järnvägen), Strandvägen vid Grefbron, Stureg. 1, Roslagstorg, Kungsgatan 1, Skeppsbron (norra paviljongen), Södermalmstorg, Östermalmstorg, Nybrohamnen samt Allmänna gränd å Djurgården m. fl. ställen. (Pris 5 à 10 öre.)

Utsiktspunkter

inom staden eller i dess omgifningar: utsikterna från **Bredablick* och *Tivoli* (båda å Djurgården), från de högt belägna **Mosebacke*, **Kaféet å Katrinahissen*, **Mariahissen*, **Kastellholmen*, **Vanadislunden*, **Tantolunden*, **Marieberg* (vackra utsikter öfver Mälarfjärden och staden) samt vid **Nacka*.

Promenader:

Norrbro, *Strömparterren*, *Kungsträdgården*, *Berzelii park*, *Humlegården*, *Skeppsholmen*, *Strandvägen*, *Karlavägen*, *Djurgården* och *Haga park*.

Fotografier:

Vyer öfver Stockholm och omgifningar samt nationalkostymer, till salu i de flesta boklådor.

STOCKHOLM.

Till Plankartan öfver Stockholm.

Siffrornas betydelse.

Akademier:
1. Fria konsternas (Målare-Akad.), Fredsgatan 32, *G 6.*
128. Krigsvetenskaps-, Birger Jarls torg 10, *G 6.*
2. Landtbruks-, Mästersamuelsgatan 43, *F 6.*
3. Musikaliska, Norra Blasieholmshamnen, *F 7.*
4. Vetenskaps-, Drottningg. 94, *E 5.*
89. **Arfprinsens Palats,** Gustaf Adolfs torg, *G 6.*
5. **Artilleri- o. Ingeniörshögskolan,** Riddargatan 13, *E 8.*
115. **Asylet för Pauvres Honteux,** Surbrunnsg. 45, *C 4.*

Badinrättningar:
6. Badhuset, Jakobsg. 16, (Ingång från Malmtorgsg.) *F 6.*
141. ,, Gamla Kungsholmsbrogatan 41, *F 4.*
9. ,, Stureplan 4, *E 7.*
153. ,, å Söder, Lilla Badstugatan 4, *J 6.*
151. Fruntimmers sim- och badinrättning vid Skeppsholmen, *G 8.*
8. Stockholms bad- och siminrättning vid Strömsborg, *G 5.*

Bangårdar:
10. Centralstationen, *F 5.*
171. Norra stationen, Norra Bantorget, *E 4.*
12. Södra stationen, *K 7.*
47. Stockh. Östra, Valhallaväg., *B 6.*

Banker:
164. Industri-kredit-aktb., Munkbron 7, *G 6.*
124 Inteckn.-garanti-akt.-bol., Malmtorgsg. 1, *F 6.*
14. Riksbanken, Jerntorget 55, *H 7.*
15. Skand. kredit-akt.-bol., Storkyrkobrinken 7, *G 6.*
16. Stockholms Enskilda, Lilla Nygatan 27, *H 7.*
170. Stockholms Handelsbank, Arsenalsgatan 8, *F 6,7.*
176. Stockholms Sparbank, Fredsgatan, 19, *G 6.*

Barnbördshus:
17. Allmänna, Handtverkarg. 19, *G 3.*
18. Pro Patria, Badstug. 22, *E 5.*
19. **Barnhuset,** Allmänna, Norrtullsgatan 14, *C 3.*
21. **Berns Salonger,** Berzelii park, *F 7.*
22. **Biblioteket,** Riks-, Humlegården, *D 7.*

Bildstoder:
92. A. Oxenstierna, Riddarhuset, *G 6.*
23. Berzelius, Berzelii park, *F 7.*
24. Birger Jarl, Riddarholmen, *H 6.*
30. Gustaf I, Riddarhustorg., *G 6.*
28. Gustaf II Adolf, Gustaf Adolfs torg, *F 6.*
29. Gustaf III, Skeppsbron, *G 7.*
25. Karl XII, Kungsträdgården, *F 7.*
26. Karl XIII, Kungsträdgården, *F 7.*
27. Karl XIV Johan, Karl Johans torg, *H 7.*
45 Linné, Humlegården, *D 7.*
163. Nils Ericson, Järnvägsparken, Vasagatan, *G 5.*
169. Schéele, Humlegården, *D 7.*
31. **Blanchs kafé,** Kungsträdgården, *F 6.*
44. **Brandstationen,** Malmskilnadsg. 64, Johannis plan, *E 6.*
32. **Börsen,** Stortorget, *G 7.*

Cellfängelser:
34. Stockholms Stads, Rådhusgr., *G 6.*
35. Stockholms läns, Rådmansg., *C 6.*
160. **Elektricitetsverket,** Regeringsgatan 38, *E F 6.*
38. **Flottans,** kgl., boställs-, förrådshus etc., Skeppsh. *G 8 o. 9.*
39. **Frimurarelogen,** Blasieh:sgatan 6, *F 7.*

Försäkringsanstalter:
166. Brandförsäkr.-bol. Fylgia, Jakobstorg 3, *F 6,7.*
146. Brand- o. lifförsäkr.-bol. Skandia, Mynttorget 1, *G 7.*
143. Brand- o. lifförsäkr.-bol. Svea, Drottninggatan 13, *F 6.*
145. Lifförs.-bol. Nordstjernan, Drottninggatan 7, *G 6.*
144. Lifförs.-bol. Thule, Kungsträdgårdsgatan 2 C, *F 7.*
166. Olycksfallför.-bol. Fylgia, Jakobstorg 3, *F 6,7.*
174. Stockholms stad brandförsäkringskontor, Mynttorget 4, *G 6.*
139. **Gasklocka,** Torsgatan, *E 5* och Vasagatan, *E 4.*
41. **Gasverket,** Klarabergsg. 72, *F 4.*
128. **Generalstaben,** Birger Jarls torg 10, *G 6.*
156. **Handtverksföreningens permanenta utställning,** Brunkebergstorg 13, *F 6.*
46. **Hofrätt, Svea,** Riddarh. 16, *H 6.*

Hotell och Restaurationer:
178. Belfrages Pensionat-Hotell, Vasagatan 8, *G 5.*
58. du Nord, Kungsträdgårdsgatan 8, *F 7.* *Restauration.*
57. de Suède, Drottningg. 43, *F 3.*
48. Frankfurt, Skeppsbr. 16, *G 7.*

49. Germania o. Bellevue, Gustaf Adolfs torg 10 o. 12, *F 6.*
113. Grand Hôtel, Blasieholmshamnen, *F* 7. *Hotel* o. *Restaur.*
180. Hamburger Börs, Jakobsgatan 6, *F 6.*
121. Hotell Continental, W.6., Vasagatan 22, *F 5.*
52. Kung Karl, Malmtorgsg. 10, *F 6. Hotel o. Restaur.*
53. Kung Karls Annex, Regeringsgatan 13, *F 6.*
102. Operakällaren, Operahuset, *F* 7.
56. Phœnix, Drottningg. 71, *E 5. Restauration.*
54. Rydberg, Gustaf Adolfs torg 16, *F 6. Hotel o. Restaur.*
179. Skomakarekällaren, Slottsbacken, 6, *G 7.*
55. Skandia, Drottninggatan 25, *F 6.*
181. Riche, Birger Jarlsgatan 4, *E 7. Restauration.*

Institut:

33. Karolinska, Handtverkarg. 3, *G 4.*
37. Farmaceutiska, Valling. 20, *E 4.*
43. Gymnastiska, Hamngatan 19, *F 6.*
111. Veterinär-, Karlavägen 53, *D 9.*
117. **Jernkontoret,** Kungsträdgårdsgatan 4, *F* 7.
130. **Kammarrätten,** Riddarh. *H 6.*

Kaserner:

59. Svea Lifgardets o. Göta Lifgardets, Linnégatan, *E 10.*
60. Lifgardets till häst, Storg. 33, *E 9.*
62. Svea ingeniörbat., Handtverkarg. 35, *G 1.*
105. Svea artilleri, Vallhallavägen *C 8.*
150. **Kongl. Boktryckeriet,** Riddarholmen, *G 6.*
158. **Kongl. stallet,** *E 8*
133. **Konung Oskars Minne,** Björngårdsg. 23, *K* 7.
31. **Konstföreningens utställn.,** Kungsträdgården, *F 6.*
178. **Kristliga föreningen af unga män,** Birger Jarlsgatan, 35, *D 6.*

Kyrkor och kapell:

63. Adolf Fredriks, Holländarg., *E 5.*
119. Betel, Malmskilnadsg. 48, *E 6.*
120. Betlehems, Sergelgatan 6, *E 6.*
64. Blasieholms, Blasieholmst., *F* 7.
155. Diakonisskapellet, Ersta backe, *J 10.*
67. Engelska, Vallingatan 24, *E 4.*
68. Finska, Slottsbacken, *G* 7.
134. Florakyrkan, Floragatan 8, *C* 7.
69. Franska reformerta, Humlegårdsgatan 13, *E* 7.
122. Frälsningsarméens högqvarter, Östermalmsgatan 33, *C 8.*
183. Immanuelskyrkan, Thuleg. 3, *D 5.*
70. Jakobs, Jakobstorg, *F 7.*
71. Johannis, Norra ändan af Malmskilnadsg., *D 6.*
65. Katarina, Högbergsgatan, *J 8.*
182. Katolska, S:t Eriks, Folkungagatan 2, *K 8.*
72. Katolska, S:ta Eugenias, Norra Smedjeg. 24, *F 6.*
51. Katolsk-apostoliska, Odengatan 20, *C 5.*
66. Klara, Klara V. Kyrkogata, *F 5.*
73. Kungsholms, Handtverkarg., *G 4.*
75. Maria, Hornsgatan 25, *J 7.*
132. Metodist-Episkopal, Ad. Fredr. torg 10, *J 6.*
76. Mosaiska synagogan, Wahrendorffsgatan 3, *F* 7.
77. Riddarholms, Riddarholm., *H 6.*
159. Ryska, Odengatan 2, *B 5.*
79. Skeppsholms, Skeppsholmen, *G 8.*
80. Stor-, Slottsbacken, *G* 7.
81. Tyska, Svartmangatan 12, *H* 7.
74. Östermalms, Östermalmstorg, *E 8.*
82. **Landtmäterikontoret,** Väst. Trädgårdsgatan 2, *F* 7.

Läroverk:

20. Bergsskolan, Drottningg. 95, *D 4.*
13. Johannis folkskola, Roslagsg. 65, *B 4.*
177. Katarina folkskola, Vermdögatan 46 o. Tjärhofsgatan 15, *K 9* o. *J 9.*
128. Krigshögskolan, Birger Jarls torg 10, *G 6.*
106. Lärarinneseminariet, Riddargatan 5, *E* 7.
161. Maria Folkskola, Wolmar-Yxkullsgatan 16, och vid Ringvägen (slutet af Wolmar-Yxkullsg.), *J 6* o. *K 5.*
86. Navigationsskolan, Stora Fiskargränd 1, *J 8.*
42. Norra latinläroverket, Drottninggatan 71, *E 5.*
85. Nya Elementarskolan, Slöjdgatan 2, *E 5.*
61. Realläroverket, Roslagsgatan 19, *C 5.*
118. Sjökrigsskolan, Skeppsh., *G 8.*
162. Stockholms högskola, Kungsgatan 30, *F 4.*
154. Södermalms högre allm. läroverk, Skaraborgsgatan 14, *J 7.*
108 Tekniska högskolan, Drottninggatan 95, *D 4.*
100. Tekniska skolan, Mästersamuelsgatan 36, *F 5* o. *6.*
131. Wallinska skolan, Birger Jarls torg 7, *H 6.*
131. **Marinförvaltningen,** Birger Jarls torg, 11, *H 6.*
125. **Molins fontän,** Kungsträdg., *F* 7.
83. **Mosebacke,** *J 8.*

Museer:

5. Artillerimuseum, Artillerigården, *E 8.*
33. Hygieniska, Karolinska Institutet, *G 4.*
142. Handarbetets vänners utställning, Brunkebergst. 18, *F 6.*
165. Industri- och handelsmuseet vid Karlavägen, *D 8, 9.*
85. National-, Blasieholmen, *G 8.*
4. Naturhistoriska riksmuseum, Vallingatan, *E 5.*

56 o. 56 a. Nordiska, Hufvudafd. Drottningg. 71, *E 5.*
137. Nordiska, Afdeln. för högre stånden, handtverks- o. skråafdeln., Drottninggatan 77 o 79, *E 4.*
138. Nordiska, Farmaceutiska afdeln., Drottninggatan 88, *E 5.*
123. Riksmusei etnografiska afdeln., Vallingatan, *E 5.*
162. — — Kungsg. 30, *F. 4.*
84. **Myntet, Kgl.,** Handtverkargatan 5, *G 4.*
126. **Norska Ministerhotellet,** Blasieholmen, *F 8.*
87. **Observatorium,** Drottningg. 112, *D 4.*
148. **Panoptikon,** Kungsträdgårdsgatan, *F 7.*
34 **Poliskammaren,** Myntg. 4, *G 6.*
90. **Posthuset,** gamla, L. Nygatan 6, *H 6.*
91. — Central-, Rödbotorget, *G 6.*
Restaurationer, se **Hotell.**
92. **Riddarhuset,** Riddarhust., *G 6*
93. **Riks-arkivet,** Riddarh. *G 6.*
94. **Riksdagshuset,** Riddarholm. 5, *H 6.*
129. **Riksgäldskontoret,** Birger Jarls torg 2, *G 6.*
95. **Rådhuset,** Riddarhustorget 8, *G 6.*
104. **Saluhallar:** Svea, St. Badstug., *D 5;* Hötorget, *E 5* och Östermalmstorg, *E 7.*
Sjukhus:
97. Barn- (kronpr. Lovisas), Handtverkargatan 14 A, *G 5.*
98. Diakoniss-, Ersta backe. *J 10.*
184. Epidemisjukhuset, nära Roslagstull, *A 4.*
40. Garnisons-, Handtverkarg. 25, *G 2.*
99. Katarina, Nya Sandbergsg. 1, *K 9.*
116. Sabbatsbergs, Sabbatsberg, *E 3.*
96. Serafimer-lasarettet, Handtverkargatan 2, *G 4.*
50. Sofiahemmet, Valhallavägen, *C 7.*
11. **Spårvägsstation,** norra, *D 5.*
101. **Stora Sällskapets klubb** o. restauration. Arsenalsg. 3, *F 7.*
147. **Svea-Salen,** Hamngatan 18 o. Smålandsgatan 15, *F 6.*
Teatrar:
107. Djurgårds-, Djurgården *F 11.*
103. Dramatiska, Kungsträdgårdsgatan 6, *F 7.*
140. Folk-, Östermalmstorg, *E 8.*
102. Stora (under byggnad), Gustaf Adolfs torg, *F 7.*
114. Svenska (Nya) [f. n. Stora Operans spellokal], Blasieholmsgatan, *F 8.*
83. Södra, Mosebacketorg, *J 8.*
135. Vasa-, Vasagatan 19, *F 4.*
109. **Telegrafen,** centralst., Skeppsbron 2, *G 7.*
88. **Tullpackhuset,** Skeppsbron 38, *H 7.*
127. — N. Blasieholmsh., *F. 8.*
110. **Vattenledningen,** Götgatan 96 & 98, *M 8 o. 9.*
175. **Vattentornet,** Mosebacketorg, *J 8.*
112. **Öfverståthållarehuset,** Slottsbacken, *G 7.*

NY PLAN af STOCKHOLM.

Skala: 1:15,000.

Teckens förklaring
Jernbanor
Ångbåtslinier
Spårvägslinier
Omnibuslinier

Brunsviken
KONGL. DJURGÅRDEN
NORRMALM
LADUGÅRDS GÄRDET
ÖSTERMALM
KUNGSHOLMEN
Karlbergs viken
Klara viken
BLASIEHOLMEN
Östermalms viken
Djurgårdsbrunns viken
SKANSEN
EGENTLIGA DJURGÅRDEN
SKEPPSHOLMEN
HELGEANDSHOLMEN
RIDDARHOLMEN
STADEN
KASTELLHOLMEN
BECKHOLMEN
DJURGÅRDSSTADEN
Riddarfjärden
MÄLAREN
Strandvägen
Humlegården

Stockholm, Albert Bonniers Förlag

Stockholm.

Historik.

Stockholm, beläget där Mälaren genom Norrström och Söderström förenar sig med Östersjön, räknar sin begynnelse såsom stad från medlet af 1200-talet — stadsprivilegierna uppgifvas hafva blifvit utfärdade år 1255 —, ehuru orten där staden ligger framskymtar redan i sagorna. Så omtalar ynglingasagan stället som en hamnplats, där en af ättens konungar Agne ljöt en våldsam död, hvaraf platsen fick namnet *Agnefit* eller Agnesnäs.

Men det var först efter Sigtunas förstöring af esterna och karelerna på 1100-talet, som man begynte inse ställets vikt och betydelse såsom »ett lås för Mälarens sjö». Måhända var det de husvilla Sigtunaborna själfva, som först nedsatte sig här för att drifva handel med främmande sjöfarande. Åtminstone antyder sagan något sådant, då hon berättar om en urholkad stock, fylld med dyrbarheter, hvilken Sigtunaborna läto drifva med Mälarens vågor i akt och mening att bosätta sig, där stocken stannade; detta skall hafva skett vid Agnesnäs. Utan tvifvel har denna sägen uppkommit för att förklara stadens namn; *stock* betyder eljes rinnande vatten, *Stockholm* således en holme i strömmen. Namnet bars ej ursprungligen af den n. v. Stadsholmen utan tillhörde den sedermera och ännu s. k. *Helgeandsholmen.*

Birger Jarl, hvilken insåg ortens vikt och för handeln gynnsamma läge, lade en kraftfull hand vid Stockholms befästande. Starka försvarsverk med grofva gråstensmurar reste sig på hans befallning kring det gamla Agnesnäs. Hvad han själf ej hann fullborda, fortsattes af hans söner, Valdemar och den kraftfulle Magnus Ladulås, hvilken senare med stor frikostighet

omhuldade sin faders skapelse och gjorde den värdig att ställas främst bland rikets städer.

De tre holmarna, n. v. Stadsholmen, Helgeandsholmen (forna Stockholmen) och Riddarholmen (det gamla Kedjeskär) voro vid Magnus' död bebyggda och befästa. *Helgeandsholmen*, som fått detta sitt namn af det hospital eller helgeandshus, som anlades här under medeltiden, var förenad med det n. v. Norrmalm genom en bro, likaledes befäst med torn, och stod genom ytterligare en bro, äfven den försvarad af ett porttorn, Inre Norreport, i förbindelse med *Stadsholmen*. Denna skyddades af tvenne med små torn och vattenportar försedda murar, hvilka sträckte sig utmed n. v. Öster- och Västerlånggatorna och sammanlöpte i Söderport med dess starkt befästade torn vid n. v. Järntorget. Innanför stadsmurarna, ett område ej fullt motsvarande hälften af Stadsholmens nuvarande utsträckning, låg staden, tätt bebyggd med till största delen oansenliga trähus, mellan hvilka slingrade sig ett virrvarr af trånga gränder och brinkar. Mälarens och Östersjöns vatten sträckte sig ursprungligen ända upp till murarna, utanför hvilka dock så småningom genom utfyllningar och pålningar kunde uppstå nya gator och kvarter. Staden omgafs af en dubbel pålrad med bommar, den s. k. *Kransen*, genom hvilken fartygen kunde släppas ut och in. På högsta punkten af sandåsen gent emot Stockholmen uppbyggde Birger Jarl det fasta tornet *Kärnan*, som blef medelpunkten i den nya stadens slott och konungapalats samt framdeles, efter den på dess spets uppsatta prydnaden, erhöll namnet *Tre Kronor*. Ungefär samtidigt med grunden till slottet invid tornet Kärnan, eller i början af 1260-talet, lades grunden till Stads- eller Bykyrkan n. v. Storkyrkan, som helgades åt S:t Nikolaus. *Kedjeskär*, som genom en bro, Munkbron, stod i förbindelse med Stadsholmen, var likaledes befäst med murar och torn samt inneslöts af västra sidans pålverk. Det efter Birger Jarl uppnämnda gamla tornet i nordvästra hörnet af holmen anses, med orätt, som en återstod af Kedjeskärs gamla befästning.

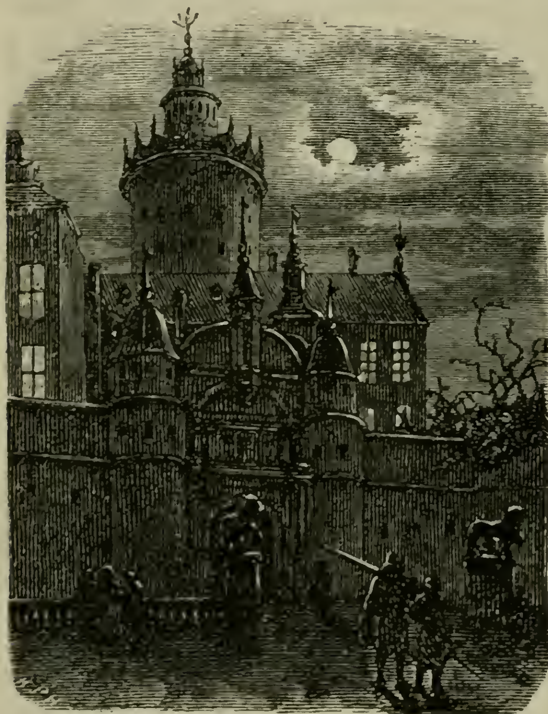
Magnus Ladulås öfverlämnade holmen åt inflyttade franciskanermunkar, som här uppförde ett stort kloster med praktfull kyrka — n. v. Riddarholmskyrkan —, hvarefter holmen begynte kallas Gråmunkeholmen.

Norra malmen började bebyggas redan på 1200-talet. På västra sluttningen af den sandås, *Brantberget*, som sträckte sig från Norrström ända till Brunnsviken, anlade konung Magnus Ladulås år 1288 Klara nunnekloster samt uppförde dessutom på malmen S:t Jörgens hospital för smittsjuka. Brantberget fick efter år 1319 namnet Brunkeberg till minne af marsken Göran Brunke, som afrättades därstädes nämnda år. — Södra malmen, *Åsön*, var under medeltiden endast föga bebodd, utan upptogs hufvudsakligen af skogar och betesmarker för stadsbornas boskap. De maktägande sågo ej gärna malmernas bebyggande, emedan en belägrande fiende lätt kunde fatta fast fot därstädes, och på grund häraf sökte redan Karl Knutsson att hindra utflyttningen dit.

Den teckning af det äldre Stockholm, som synes å sid. 5 härleder sig från den tredje Vasakonungens tid, troligen från 1592.

Under hela medeltiden var Stockholm skådeplatsen för tilldragelser, som stå i så nära samband med hela rikets historia, att man nästan skulle kunna anse hufvudstadens historia sammanfalla med Sveriges. På Kungsbacken (vid slutet af n. v. Drottninggatan) hade konung Håkan sitt läger 1371, då han belägrade Stockholm, för att befria sin far, Magnus II (Smek); Käpplingen (n. v. Blasieholmen) var skådeplatsen för konung Albrechts tyska anhängares våldsbragd mot de svenska borgarna; på Brunkeberg afgjordes Sveriges frihet genom Sten Sture den äldres minnesvärda seger öfver den danske konungen Kristian I (1471) o. s. v. Stockholms blodbad år 1520 är en af de fasansfulla händelser, hvarpå stadens historia ej lider brist. Den sista bland de svårare belägringar, som Stockholm uthärdat, var den af år 1523, då den af Kristian II:s höfdingar försvarade staden ändtligen uppgafs åt befriaren Gustaf Vasa. Ännu detta år bestod staden

hufvudsakligen blott af de tre holmarna; men på Södermalm fanns redan Maria kyrka, och på Norrmalm stod, jämte Klara kloster, äfven S:t Jakobs kyrka. Gustaf Vasa lät likväl nedrifva malmarnas kyrkor och öfriga byggnader, men befäste i stället staden så mycket fastare och påbyggde tornet Kärnan. Mot slutet af hans regering började man åter bebygga så väl Södermalm (Åsön) som Brunkeberg. 1635 införlifvades så väl Norr- som Södermalm med staden och dennas privilegier ökades. Folkmängden, som under Johan III:s tid säges hafva uppgått till 7,000, hade år 1635 stigit till 16,000 och år 1663 till 40,000. Sedan dess har Stockholm alltjämt tillvuxit; Johan III uppbyggde de af Gustaf rifna kyrkorna och påbyggde Kärnan, hädanefter kalladt Tre Kronor. Af trettioåriga krigets hjältar förskönades staden med praktfulla palats; Riddarhuset fullbordades under Karl XI, äfvensom Katarina kyrka, och sedan det gamla slottet alldeles förfallit, lät samme konung genom Nikodemus Tessin d. y. börja uppföra ett nytt palats, hvilket dock nedbrann 1697, och hvars återuppförande gick så långsamt, att kungliga familjen, som under tiden

Slottstornet Kärnan eller Tre Kronor.

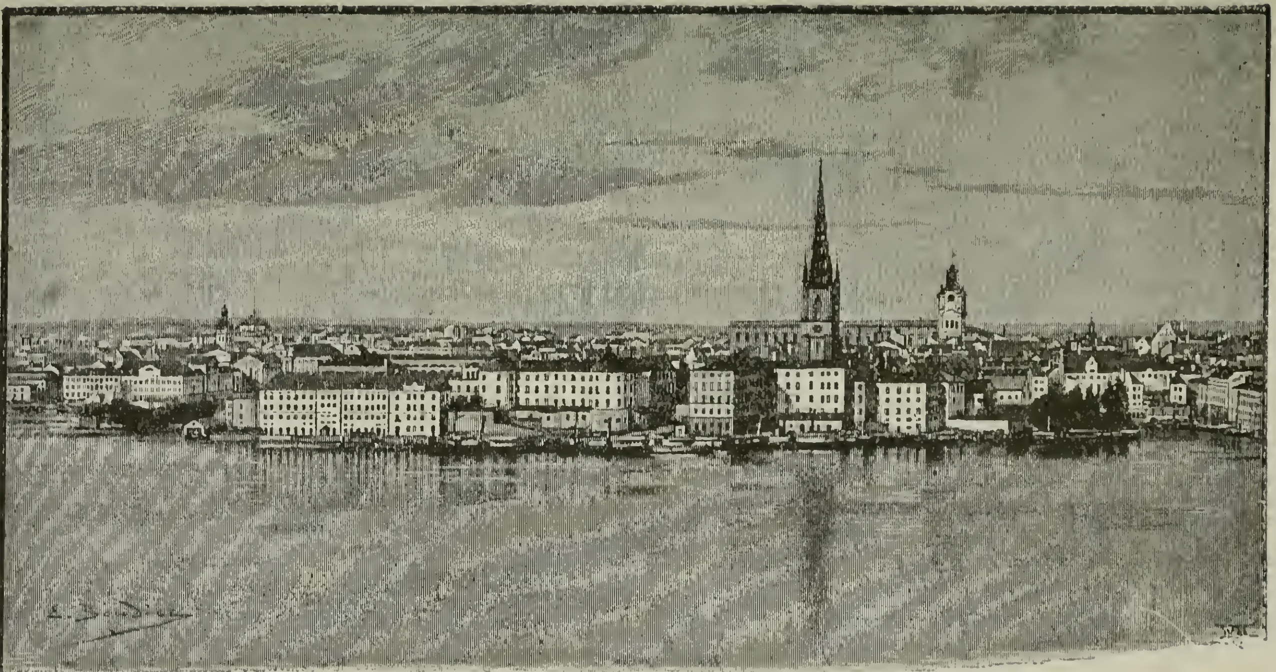
Stockholm i 16:e århundradet.

bebodde det Wrangelska palatset å Riddarholmen — Gamla Kungshuset —, icke kunde inflytta i det nya slottet förrän 1754. Staden gick emellertid så framåt, att folkmängden år 1760 stigit till 69,000. Bland senare regenter, som bidragit till Stockholms förskönande,

Karta öfver Stockholm i slutet af 1400-talet.

utmärker sig Gustaf III, i hvars tid det nu rifna, gamla operahuset och det midt emot belägna Arffurstens palats uppbyggdes. Under Karl Johan och regenterna af hans hus har staden blifvit alltjämt utvidgad och förskönad. Sin största och *snabbaste* utveckling har Stockholm dock erhållit under de senaste årtiondena (1872—97), under hvilka hela stadsdelar, synnerligast kring Humlegården samt å bortre delarna af Norr- och Södermalm samt Kungsholmen, blifvit nybyggda.

Stockholm från Mälaren.

Ehuru Sveriges hufvudstad i palatsens antal och prakt icke kan täfla med Europas största hufvudstäder, äger den dock genom sitt härliga läge ett företräde framför dessa, som gör den till en af vår världsdels skönaste platser. Genomskuren af klara vattendrag, som i slingrande bukter söka sin väg mot de stora djupen, omgifven af skogklädda höjder och grönskande slätter erbjuder den en tafla, som på den besökande måste göra ett mäktigt, storartadt intryck.

Stockholm, som år 1800 hade blott 75,000 och år 1856 omkring 100,000, räknade den 1 januari 1897 nära 275,000 inv. Staden omfattar följande delar:

1) *Egentliga staden*, som utgöres af Staden inom broarna, Riddarholmen och Helgeandsholmen;

2) *Norrmalm* med *Blasieholmen*, fordom kallad *Käpplingen* och skild från Norrmalm genom den igengrundade och sedan fyllda Näckströmmen;

3) *Östermalm* (förut kallad Ladugårdslandet), på senaste åren betydligt utvidgad genom nybyggnader öster och norr om Humlegården;

4) *Kungsholmen*, fordom kallad *Munkliderna ;*

5) *Södermalm* med Långholmen och Reimers holme;

5) *Saltsjö-öarna:* Skeppsholmen, Kastellholmen, Djurgården, Beckholmen;

samt indelas i följande territorialförsamlingar, nämligen:

Nikolai eller Storkyrkans, Klara, Jakobs och Johannes', Adolf Fredriks, Hedvig Eleonora eller Östermalms, Ulrika Eleonora eller Kungsholmens, Katarina samt Maria Magdalena församlingar, hvilka åter äro indelade i tillsammans 21 rotar.

Stadens omkrets uppgifves till mellan 20 och 30 km., inneslutande en areal af ungefär 2,300 hektarer eller med Djurgården öfver 4,700 hektarer, och antalet af dess kvarter till 948.

Taxeringsvärdet för dess fastigheter uppgick år 1896 till öfver 603 millioner kronor.

Stockholms skeppslista upptar 1896 142 ångfartyg om öfver 10,000 hästkrafter, förutom ett stort antal mindre ångslupar.

Tulluppbörden, som 1855 utgjorde 2,811,053 kronor, uppgick 1895 till 13,992,030 kronor.

Stockholms utgiftsstat för 1896 uppgick till 18,754,750 kronor; dess beräknade inkomster till 12,614,900 kronor.

---

1. Från Gustaf Adolfs torg öfver Norrbro (Helgeandsholmen) till staden inom broarna och Riddarholmen.

Gustaf Adolfs torg (Pl. F 6) är Stockholms centrum icke endast topografiskt utan äfven med afseende på rörelse och gatutrafik. Då dessutom flertalet hotell äro belägna dels vid själfva detta torg, dels i dess omedelbara närhet (Norra Smedjegatan, Brunkebergstorg o. s. v.), så taga vi det till utgångspunkt vid våra promenader genom staden. — Torget, som fordom kallades Norrmalmstorg eller Malmtorget, bär sitt nuvarande namn efter hjältekonungens 1796 där uppresta staty till häst, modellerad af Larcheveque och på sockeln prydd med medaljonger af Torstensson, Wrangel, Banér och Königsmark samt omgifven af prydliga gaskandelabrar. — På västra sidan af torget reser sig

Arfprinsens palats (Pl. 89, G 6), hvars fasad åt torget uppfördes under Gustaf III i öfverensstämmelse med den gamla operabyggnadens och bär inskriften »Sophia Albertina ædificavit» (byggdt af Sophia Albertina); det innehafves enligt nämnda prinsessas testamente af den äldste bland arfprinsarna, som näst efter kronprinsen äger rätt till kronan. Palatsets äldsta del är sannolikt uppbyggd af Lennart Torstensson, hvars vapen jämte hans gemåls, Beata de la Gardies, pryder portalen åt Fredsgatan. — På östra sidan af torget ligger

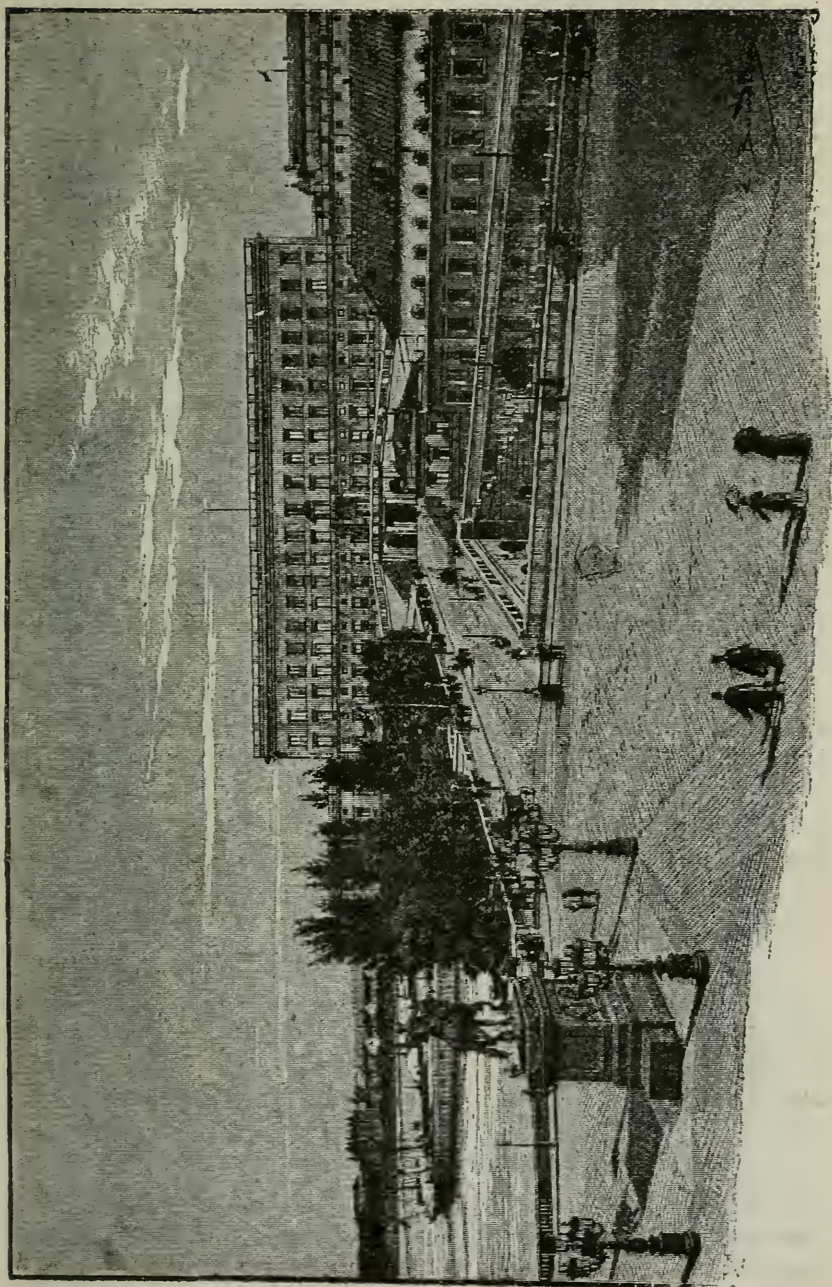
Nya Operahuset (Pl. 102, F 7), på den plats, som före 1892 intogs af Gustaf III:s minnesrika teater. Byggnaden, uppförd i italiensk renässans efter ritningar af A. Anderberg, vänder hufvudfasaden med sin täckta förhall, öppna loggia och pelarrad, sina statyer och ornament, mot Gustaf Adolfs torg. Från den eleganta vestibulen leda breda marmortrappor upp till salongen, som med tre logerader rymmer ungefär 1,250 åskådare. Fasaden mot Karl XII:s torg uppbär en hög terrass,

från hvilken man har en präktig utsikt öfver segelleden. Terrassen tillhör det *nya operakaféet* och inrymmer utom den med målningar af Viktor Andrén prydda

Gustaf II Adolfs ryttarstaty.

kafésalen äfven den praktfulla *operakällaren*, som är ornerad i mörk och förgylld träbonad och smyckas af en serie väggmålningar af O. Björck. — Vid Strömgatan ligger ännu en kafélokal, och i källarvåningen

Gustaf Adolfs torg, Norrbro och Slottet.

är inredd en bierkneipe- och ostronlokal, dekorerad i gammaltysk stil med höga boiseringar. Operabyggnaden beräknas vara färdig sommaren 1898.

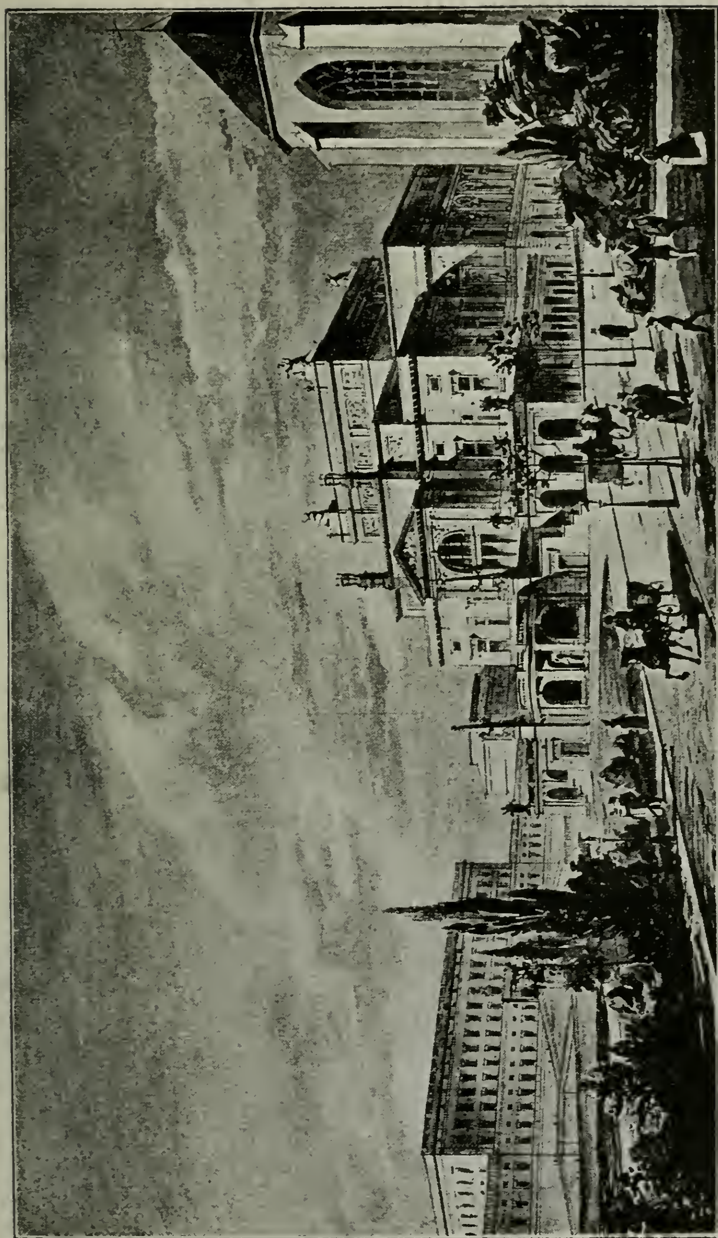
Torgets norra sida upptages till större delen af *Hotell Rydberg* (Pl. 54, F 6), för sitt nuvarande ändamål inköpt och ombyggdt för en af grosshandlaren Abraham Rydberg till staden testamenterad penningsumma, uppfördt i en prydlig renässansstil och för några få år sedan grundligt renoveradt; jämte det längre fram (sid. 47) beskrifna Grand Hotel stadens mest renommerade hotell för resande. Hotellet är beläget på samma plats, som fordom intogs af det gamla Kastenhof, hvilket till 1849 inrymde sessionsrum för Norrmalms tvenne kämnersrätter samt å nedre bottnen ett »skänkeri af främmande drycker». Byggnaden har erhållit sitt namn af den första vinskänken därstädes, Casten Hof.

Hotell Rydbergs präktiga och eleganta restaurants- och kafélokaler förtjäna besökas af hvarje resande. Den stora matsalen är dekorerad med gobelinimitationer, utförda af fru A. Boberg; den mindre med väggmålningar i rococostil af G. Pauli.

Från Gustaf Adolfs torg leder fram till slottet ***Norrbro*** öfver *Helgeandsholmen*, den möjligen först bebyggda af det äldsta Stockholms tre holmar. — Norrbro, omkring 115 meter lång, byggd 1787—97 af granit och ledande öfver strömmens södra gren med ett hvalf, öfver Helgeandsholmens udde med fyra och öfver norra strömgrenen med tre hvalf, hör till stadens lifligast trafikerade platser.

Brons västra sida intages sedan 1838 af en *basarbyggnad* med det äldre Stockholms elegantaste butiker och mest fashionabla kafé, de la Croix' »Café du Bazar». Byggnaden kommer dock om några få år att nedrifvas i samband med hela Helgeandsholmens fullständiga ordnande. Holmens östra udde utgör den under namnet ****Strömparterren*** bekanta lilla park med restaurant, som om sommaraftnarna är en af de talrikast besökta platserna inom staden, och hvilken man kallat »ett stycke italienskt lif midt i norden».

Härifrån afgå, under sommaren och långt fram på senhösten, ångslupar till Djurgården, där de landa vid det s. k. *Alkärret*. (Afgångstid hvarje kvart; afgift 10 öre.)

Operahuset: fasaden åt Karl XII:s torg.

Helgeandsholmens äldre byggnader, bland hvilka det kungliga stallet, beläget nära basaren vid sidan af Gamla Norrbro, var den förnämsta, hafva på senare

Basarbyggnaden å Norrbro.

Strömparterren.

tider blifvit nedrifna för att lämna plats för de år 1888 af riksdagen beslutade riksbyggnaderna, riksdags- och riksbankshusen, af hvilka det förra för närvarande (1897) är under uppförande. Det nya hofstallet är beläget vid Artilleriplanen (se sid. 121).

Stockholms slott.

Det inre af slottet är tillgängligt för besökande under de kungl. personernas frånvaro, vanligen större delen af sommaren; den s. k. *festivitetsvåningen*, den mest sevärda delen af slottet, kan däremot beses alltjämt. (Uppgång i västra slottshvalfvet.) Vid ingången till hvarje våning träffar man en vaktmästare, som visar de under hans uppsikt ställda rummen. (Drickspengar för hvarje våning ungefär 1 krona.)

Stockholms slott (Pl. G 7) reser sig på grund af sitt läge och sin vördnadsbjudande massa högt öfver de omgifvande byggnaderna och är ett bland de föremål, som genast fängslar främlingens blickar, när han närmar sig staden. Det gamla slottet, det s. k. *Adelshuset*, i hvars omgifvande befästningar tornet Tre Kronor utgjorde medelpunkten, hafva vi redan (sid. 4) haft tillfälle omnämna, liksom dess slutliga förstöring genom den eldsvåda, som inträffade den 7 maj 1697, under det konung Karl XI:s lik hvilade på paradsäng. Slottet var dock då så bristfälligt, att Nikodemus Tessin d. y. redan 1688 framlagt ritningar till det gamla Adelshusets ombyggnad och förändring samt redan uppfört norra delen af det nya slottet, då eldsvådan utbröt och lade jämväl nybyggnaden i aska. Efter slottets brand uppgjorde Tessin, nu oförhindrad af de gamla byggnaderna, nya ritningar, ännu prydligare och praktfullare än de förra, hvilka redan de väckt de största konstnärers beundran. Genom Karl XII:s krig och Sveriges därefter iråkade olyckliga belägenhet fördröjdes likväl arbetet, såsom redan i det föregående blifvit nämndt, så att slottet först 1754 stod så färdigt, att kungliga familjen kunde dit inflytta.

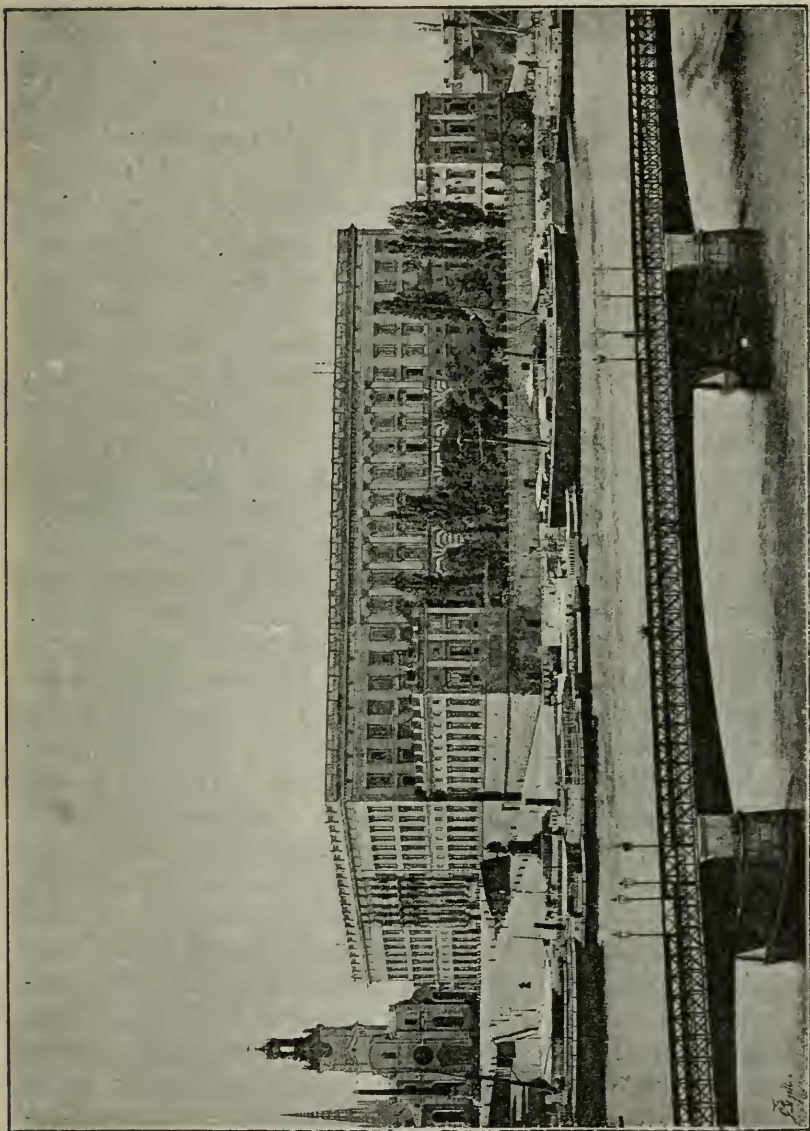
Slottet är uppfördt af tegel delvis med sandstensbeklädnad, har platt tak, beklädt med koppar och omgifvet med en balustrad af sandsten, samt består af

en i det närmaste kvadratisk hufvudbyggnad om 130 meters bredd från öster till väster samt 145 meters längd från söder till norr. Hufvudbyggnaden omsluter en stor borggård, till hvilken man kommer genom porthvalf, anbragta midt på hvardera fasaden. Från hufvudbyggnadens hörn utgå åt öster och väster fyra med hufvudbyggnaden sammanhängande smärre flyglar, af hvilka tre äro 55 meter långa och 17 meter breda, men den sydvästra, af brist på utrymme, endast 15 meter lång. För att dölja denna brist på symmetri finnas på västra sidan två fristående, halfrunda flygelbyggnader, hvilka omsluta lilla eller yttre borggården. Hela slottet med inredning och möblering anses hafva kostat öfver 12 mill. kronor.

Från Norrbro uppstiger man till Norra fasaden genom en i sicksack gående ramp, kallad *Lejonbacken*, efter de två kolossala, under Karl XII:s tid gjutna och 1704 uppställda bronslejon, hvilka pryda densamma. Självfva Lejonbackens underbyggnad med dess väldiga granitblock och pelare fulländades först 1824—34.

Norra fasaden prydes endast af sin portal med svenska riksvapnet, uppburet af ryktets gudinnor. *Södra fasaden*, den rikast smyckade, bär en praktfull dekoration af sex kolossala korintiska pelare, några af Gerhard Meyer i bly gjutna troféer samt tvenne grupper, modellerade af Bouchardon och framställande sabinskornas bortröfvande. *Östra fasaden*, som vetter mot *Logården*, en täck blomsterterrass med buskager och trädgrupper, som fått sitt namn af de vilda djur, som här fordom förvarades, har ofvan bottenvåningen med dess stora, hvälfda fönster en rad korintiska pelare, som uppbära slottets taklist. *Västra fasaden* utmärker sig genom flera arkitektoniska prydnader, däribland tio kolossala karyatider i sandsten samt nio porträttmedaljonger af svenska konungar från Gustaf I till Karl XI.

Norra slottshvalfvet, till hvilket man inträder från Lejonbacken, uppbäres af fyra pelarrader och prydes af *de fyra årstiderna*, modellerade af Qvarnström samt af flera reliefer.

Slottet, sedt från Skeppsholmen.

Från ***södra slottshvalfvet,*** på hvars väggfält märkas porträttmedaljonger af Karl XI, Karl XII, Fredrik I och Adolf Fredrik samt troféer och allegoriska figurer, leda trappor upp till *Slottskyrkan* (till vänster,

när man kommer från borggården; gudstjänst hvarje helgdag kl. 11 f. m.) och *Rikssalen* (till höger). Altarprydnaden i den praktfulla, af marmor och guld glänsande kyrkan föreställer Kristus i Getsemane och påbörjades af Bouchardon och Larcheveque samt fulländades af Sergel; takmålningarna äro af Taraval, Pasch och Ehrenstrahl. Den rikt förgyllda predikstolen hvilar på ett af G. Meyer gjutet postament sammansatt af de fyra evangelisternas sinnebilder. — Rikssalen, ägnad åt representationens stora offentliga högtidligheter, prydes af bildhuggerier af Larcheveque, Sergel och Qvarnström samt statyer af Gustaf II Adolf och Karl Johan, utförda i marmor af Byström. Den kungliga tronen, en länstol af silfver, är en skänk af Magnus Gabriel de la Gardie till drottning Kristina.

Från ***västra*** och ***östra slottshvalfven*** leda monumentala, rikt smyckade trappor upp till slottets stora våningar. I östra hvalfvet är uppställd en kolossal grupp i gips: **Axel Oxenstierna, som för historiens gudinna dikterar Gustaf II Adolfs bedrifter*, modellerad af Sergel och ursprungligen ämnad att gjuten i brons uppställas på fotstycket till Gustaf Adolfs staty. *Västra trappuppgången* är ornerad med pelare, marmorbilder, porfyrvaser, medaljonger af Sveriges äldre konungar, genier af brons, som uppbära lyktorna, samt en monumental byst i brons af slottets byggmästare Nikodemus Tessin, modellerad af John Börjeson. Takfälten prydas af *Julius Kronbergs stora plafondmålningar*, framställande på det nedersta takfältet: *Svea*, omgifven af allegoriska figurer: Religion, Fred, Vetenskap, Industri, Åkerbruk, Boskapsskötsel; de mindre fälten framställa Karl XIV Johans landstigning i Sverige samt Oscar II:s lagerkröning vid doktorspromotionen i Lund; en trappa upp: **Morgonrodnaden*, omgifven af dagens och nattens gudomligheter, säkerligen ett af Kronbergs allra yppersta arbeten och bland de utmärktaste i sitt slag i Sverige, samt i ovalerna däromkring: »elden och vattnet» och »jorden och luften», slutligen på öfversta våningens takfält: *Anden och skyddsängeln samt domens och fridens änglar.* En trappa upp är ingången till *konungens våning.* Genom drabantsalen och biljardsalen, som stöter intill

en liten vinterträdgård, inkommer man i *Pelarsalen*, hållen i hvitt och guld samt vanligen använd till musik- och danssal. Härefter följer den praktfulla *Viktoriasalen* med sina guldbroderade sammetsväggar, rikt infattade speglar och dyrbara konstsaker; den nyttjas som mottagningsrum för deputationer och utländska beskickningar. Innanför Viktoriasalen ligga dels en smakfull salong, dels konungens arbetsrum. Från konungens våning inträder man i *drottningens våning*, äfven den rikt smyckad med konstverk och kuriosa. — Två trappor upp ligger ***festivitetsvåningen,*** som intager hela sträckan längs efter Lejonbacken. Genom *Lifdrabantsalen* inkommer man i *Konseljrummet* med gobelinsklädda väggar och midt på golfvet konseljbordet, omgifvet af statsrådens taburetter. Härefter följa *Audiensrummet, Röda förmaket* samt *Stora galleriet* (ursprungligen bestående af tre sammanslagna rum), som är ända till 48 meter långt och prydes af tre kolossala plafonder af Fouquet samt rika bildhuggerier. Efter att hafva passerat *Röda* och *Gröna salongen*, af hvilka den förstnämnda, hvars fondvägg prydes af ett porträtt af Karl Johan, måladt af Westin, på sin tid var Gustaf III:s sängkammare, kommer man härifrån in i *Festivitetssalen*, kallad Hvita hafvet, bestående af två till ett förenade rum af 35 meters längd och 11 1/2 meters bredd. Den är ornerad i blått och gul marmor samt prydes af plafondmålningar och dörrstycken af Hallblad och Dominico.

Östra trappuppgången leder till kronprinsparets våning.

Slottets nordöstra flygel (till *vänster* från Norrbro) är numera lokal för *Lifrustkammarens och Klädkammarens samlingar*, hvilka förut förvarades i Nationalmuseum. Lifrustkammarens samlingar en trappa upp och Klädkammarens på nedre botten åt Logården. — Ingången till båda samlingarna är genom den lilla porten från Lejonbacken. Man måste passera Lifrustkammaren och stiga ned för spiraltrappan i galleriet för att komma till Klädkammaren.

Samlingarna äro tillgängliga för allmänheten: *maj—september: tisd.* o. *fred.* 12—3, *sönd.* 1—3; *okt.—april: tisd.* 12—3, *sönd.* 1—3. *Sönd.* o. *fred.* fritt; *tisd.* 50 öre.

Lifrustkammaren.

Man inkommer först i *stora salen* (f. d. bibliotekssalen). Här äro anordnade fanor och standar, rustningar samt allehanda vapen af särskildt historiskt intresse. Vänstra långväggen: Väggfälten hjälmar från olika tider och af olika former samt kronologiskt ordnade stick-, hugg- och skjutvapen. Fristående uppställda *rustningar*, hvaribland särskildt märkas *n:o 12,* som säges hafva tillhört Kristian II; **15*, Karl IX:s utmärkta och dyrbara rustning, lifrustkammarens förnämsta prydnad och kanske en bland de främsta praktrustningar, som existera; den har tillskrifvits Benvenuto Cellini, hvilket dock torde vara ett misstag; *16*, har tillhört Gustaf II Adolf och bars vid hans begrafning af Carl Horn. *18*, begagnad vid Karl X:s begrafning. — Högra långväggen: Här märkas fristående: *23*, barnrustning från 1600-talet, kallad Karl XI:s barnrustning; hästen är Gustaf III:s voltigerhäst; *51*, Gustaf II Adolfs stridshäst, som reds af konungen i slaget vid Lützen; *28*, Gustaf II Adolfs stormhatt, vägande öfver 15 kilogram. Dessutom äro utmed denna långvägg uppställda montrer och skåp, innehållande dels en samling dyrbara orientaliska vapen (förut Karl XV:s saml.), dels handvapen som tillhört svenska konungar. — Kortväggen vid ingången uppbär af en samling armborst och bödelssvärd. — Kortväggen i fonden vapen och tapperhetsmärken, som tillhört våra utmärktaste fältherrar och tappraste krigare, såsom Dahlberg, Stenbock, Adlercreutz, Sandels m. fl.

I det utmed salens norra sida löpande galleriet är en samling blanka vapen och skjutvapen ordnad i, så vidt möjligt, kronologisk följd.

Från detta galleri leder en trappa till nedre våningen, i hvars 2:ne salar (f. d. stenmuseum)

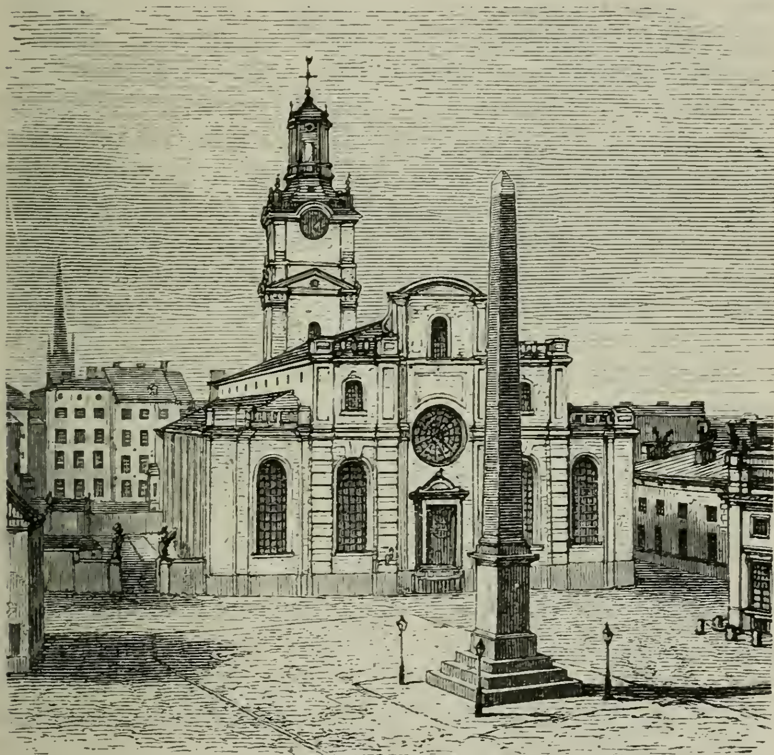
Klädkammarens

samlingar äro förvarade. — I så väl galleriet som i den åt Logården vettande större salen äro uppställda dyrbara, rikt förgyllda, målade och snidade praktvagnar samt sadlar från 1600-, 1700- och 1800-talen. Skåpen i båda salarna innehålla dräkter, som dels tillhört kungliga personer, dels utvisa olika tiders och samhällsklassers smak och bruk. I första skåpet i galleriet till höger från ingången (*n:o 111*) finna vi dels den dräkt Gustaf III bar vid statshvälfningen 1772, dels äfven den maskeraddräkt, samme konung var iklädd, då han på teatern föll för det mördande skottet. De öfriga skåpen i galleriet innehålla dräkter från Gustaf IV Adolfs och Karl XIII:s tid samt page-, lakej- och serafimerdräkter från skilda tider.

I Logårdssalens skåp träffa vi dräkter, som, ehuru mycket enkla, icke desto mindre ej utan rörelse lära af någon svensk kunna betraktas, såsom bland annat i *skåp 95*, dels det kyller af älghud, som Gustaf II Adolf bar, då han i drabbningen vid Dirschau sårades i högra skuldran, dels äfven tröja och byxor, burna af samme kung vid Klein-Werder; i *skåp 104*, Karl XII:s välbekanta dräkt, buren då han vid Fredrikshald föll för den fientliga kulan; i samma skåp en mössa af utter, buren af Karl XII vid kalabaliken i Bender, samt en peruk, brukad af densamme, då han förklädd red från Turkiet till Stralsund. — I de öfriga skåpen utmed högra långväggen finnas dräkter ordnade i kronologisk följd, från Gustaf II Adolf till Gustaf III. Det vid nedra kortväggen uppställda skåpet *115*, innehåller

dräkter som tillhört dynastien Bernadotte. — För öfrigt märkes här Karl XII:s vagga; *162*, en dopfunt af silfver från 1697; en praktfull släde, skänkt af Maria Teresia till Gustaf III, *159*, Axel Oxenstiernas släde m. m.

På **Slottsbacken**, den stora platsen söder om slottet, står en *obelisk* af huggen granit af 29,69 meters höjd, beslutad af Gustaf III 1790, rest 1800 (enl.

Storkyrkan.

inskr. 1799) af Gustaf IV Adolf till minne af »Stockholms borgerskaps trohet och nit under kriget» mot Ryssland 1788—1790. Obelisken är för öfrigt det enda monument i Stockholm, som bär Gustaf IV Adolfs eljes omsorgsfullt utplånade namn.

***Stockholms storkyrka** (Pl. 80, G 7), grundlagd af Birger Jarl på 1260-talet och ursprungligen kallad

Bykyrkan, hvilket namn sedan utbyttes mot namnet *S:t Nikolai kyrka*, blef af Gustaf I förkortad, för att vinna bättre utrymme för slottets befästande, och ombyggdes nästan helt och hållet 1736—1743, då det nu befintliga tornet af 57 m. höjd uppsattes i stället för den förra höga tornspiran, och den vanprydande fasaden åt Slottsbacken uppfördes, försedd med en tafla, som i latinsk skrift berättar kyrkans öden. Efter flera reparationer är kyrkan nu till det yttre ombildad i italiensk stil, och därigenom bragt i öfverensstämmelse med slottet. Dess inre som ännu bibehåller sin ursprungliga gotiska prägel delas genom fyra rader af hvitmenade pelare i fem skepp. *Altarskåpet* af silfver, ebenholts och elfenben, framställande Kristi födelse, död och uppståndelse, är förfärdigadt i Augsburg på 1600-talet för en kostnad af 80,000 riksdaler och skänktes till kyrkan af riksrådet Adler Salvius. Bland kyrkans öfriga prydnader må nämnas den gyllene predikstolen, de båda kungsstolarna, rikt förgyllda och utförda i barockstil efter ritningar af Nikodemus Tessin d. y., Ehrenstrahls båda stora oljemålningar: *Yttersta domen* och *Nedtagningen från korset* samt den förgyllda silfverkrona, vägande öfver 33 kilogram, som skänktes af Ebba Brahe till minne af hennes giftermål med Jakob De la Gardie och nu har sin plats närmast koret. I kyrkan finnas talrika grafmonument, såsom öfver fältmarskalken Helmfelt af svart marmor och alabaster, öfver Ehrenstrahl, Adler Salvius, Joh. Gabr. Stenbock, Jesper Mattson Kruus, Arfvedson (af Byström), m. fl. Å pelaren midt emot predikstolen är 1893 uppsatt en minnestafla öfver Olaus Petri. I denna kyrka hafva allt ifrån Fredrik I alla Sveriges konungar med undantag af Gustaf IV Adolf blifvit krönta, och här har vid början och slutet af hvarje riksdag, som ägt rum i Stockholm, riksdagspredikan hållits.

Vaktmästaren, som förevisar Storkyrkan, bor Svartmangatan 22; drickspengar 50 öre à 1 krona.

Till höger från Storkyrkan nedåt Skeppsbron ligger det gamla *Indebetouska huset*, bekant sedan Kungl.

nummerlotteriets dagar, då dragningen »under pukor och trumpeter» ägde rum här utanför, samt längre fram *finska församlingens* anspråkslösa kyrka (Pl. 68, G 7), fordom benämnd »Lilla bollhuset» och lokal för teatraliska föreställningar. — Strax nedanför ligger:

Öfverståthållarehuset (Pl. 112, G 7), det palats, som Nikodemus Tessin d. y. byggde sig. Särdeles *den inre gården med dess präktiga perspektiv förtjänar att beses.

En kort gata (Källargränd) förenar Slottsbacken med **Stortorget**, hufvudstadens äldsta torg, skådeplatsen för blodbadet år 1520 och omgifvet af en del gamla byggnader. Här hade fordom skampålen, »kåken», sin plats innan den flyttades till Packartorget (n. v. Norrmalmstorg) för att slutligen hamna på Nordiska muséet. Torget var ännu till medlet af detta århundrade handelsplats för landtmannaprodukter; numera hålles endast den s. k. julmarknaden därstädes dagarna närmast före jul. Vid Stortorgets norra sida ligger **Börsen** (Pl. 32, G 7), uppförd efter ritningar af Erik Palmstedt och färdig 1776, på samma ställe, där fordom stadens rådhus var beläget. Affärssalen på nedra botten, nedre börssalen (börstimme 12—2 e. m., lifligast vid 1-tiden), är prydd med bröstbilder af öfverståthållaren Sparre (i marmor af Sergel), grefve Ugglas, Jonas Alströmer, m. fl. Stora börssalen 1 tr. upp har under ett århundrade varit stadens förnämsta solennitets- och balsal, i hvilken under Gustaf III:s tid hvar eller hvarannan vecka höllos assembleer, där stadens högre societet sammanträffade. Den är ännu lokal för Amarantens och Innocensens fester, hvarjämte Svenska akademien och Vetenskapsakademien där hafva sina årssammanträden. — Byggnaden inrymmer för öfrigt *Börsföreningens* lokal (ingång från Slottsbacken).

Från Stortorget leda de smala Svartman- och Skomakaregatorna till **Tyska kyrkan** (Pl. 81, H 7). Vid den förra af de nämnda gatorna låg under medeltiden ett svartbrödrakloster, af hvilket man funnit lämningar under huset n:o 1 Tyska stallplan; vid den senare

ägde Heliga lekama- och Vårfrugillet flera hus. *Tyska kyrkan*, fordom S:t Gertruds kapell, i hvilket Karl

Tyska kyrkan.

Knutsson valdes till konung och Sten Sture till riksföreståndare, öfverlämnades i början af 1600-talet till

tyska församlingen, som åren 1639—1642 lät ombygga och utvidga densamma. Vid en eldsvåda i okt. 1878 förstördes kyrkans höga tornspira. Ett nytt och vackrare torn reser sig nu sedan några år högt öfver de omgifvande hustaken. Äfven själfva kyrkan har blifvit restaurerad och förskönad efter branden och ter sig nu särdeles praktfull med sina färgrikt dekorerade väggar och tak enligt gamla under den förra hvitrappningen funna motiv samt sina ornamenteringar af Gotlandssandsten. I tornet är uppsatt ett s. k. klockspel, det enda i Sverige.

Gustaf Vasas staty.

Talrika smala gränder sänka sig från den platå, på hvilket Stortorget och Svartmangatan äro belägna åt väster ned mot Mälaren. Om vi från Tyska kyrkan följa en af dessa, Tyska brinken, komma vi efter få steg till *Västerlånggatan*, den inre stadens lifligaste och förnämsta handelsgata, med talrika, välförsedda butiker, och ännu något längre ned till *Stora Nygatan*, parallell med den föregående och likaledes en lifligt trafikerad gata. Följa vi denna åt höger komma vi efter några minuter till **Riddarhustorget**, där flera af deltagarna i 1756 års sammansvärjning afrättades och där Axel Fersen d. y. mördades af pöbeln. Torget

prydes af *Gustaf Vasas staty* (Pl. 30, G 6), modellerad af Larcheveque, upprest af adeln och aftäckt midsommaraftonen 1774, på 250 årsdagen af Gustaf Vasas intåg i Stockholm. Riddarhustorgets förnämsta byggnad är ***Riddarhuset** (Pl. 30, G 6) där adeln hade sina sammanträden från 1680 till det nya statsskickets antagande år 1865. Byggnaden är uppförd efter ritningar af Simon och Jean de la Vallée 1643—1670 och prydes med latinska inskriptioner,*) allegoriska bilder o. s. v. Riddarhussalen med plafondmålningar af Ehrenstrahl framställande »Sveriges förhärligande», har väggarna täckta med de allra flesta svenska adliga ätternas vapen, i fonden Vasavapnet. I Sekreta utskottets sal och Riddarhusdirektionens sessionsrum är uppsatt en samling af landtmarskalkarnas porträtt från 1627 till 1865, utom den vid 1789 års riksdag. De åt sjösidan befintliga tvenne fristående paviljongerna äro uppförda 1871 efter ritningar af A. W. Edelsvärd. — I den lilla parkanläggningen mellan hufvudbyggnaden och dessa paviljonger restes 1890 **Axel Oxenstiernas staty* (Pl. 92, G 6), modellerad af Börjeson och bekostad af adeln.

Riddarhuset förevisas efter tillsägelse åt den i huset boende vaktmästaren, som träffas hvarje söckendag till klockan 3 e. m. i riddarhusdirektionens förmak, 1 trappa upp till vänster. Drickspengar 50 öre à 1 krona.

Från Riddarhustorget kan lämpligt företagas en afstickare till Stockholms kanske märkligaste och minnesvärdaste holme, *Riddarholmen.*

---

*) De under taklisten befintliga inskriptionerna lyda i öfversättning sålunda:

På södra sidan: Genom klokhet och vishet, genom förfädrens lysande exempel, genom mod och lyckliga vapen.

På västra sidan: Utan försynens bistånd kan intet lyckas.

På norra sidan: Tryggad af klokheten skall den heliga muren hvarken falla eller förrådas; medborgarnas mannamod är rikets fastaste stöd.

På östra sidan: Det är skönt och ärofullt att dö för fäderneslandet.

Öfver porten läsas orden *Arte et marte* (genom fredens och krigets värf).

Riddarhusets paviljong. Riddarhuset. Riddarholmsbron. Rådhuset. Riddarhustorget. Munkbron.

Riddarholmen.

Vi passera (på vänster hand *Munkbron*, hvarom mera sid. 36) den år 1867 byggda järnbron, som leder

Axel Oxenstiernas staty.

öfver *Riddarholmskanalen* och järnvägen (sammanbindningsbanan) och stå strax därefter invid Stockholms näst äldsta tempelbyggnad, **Riddarholmskyrkan** (Pl. 77, H 6).

Kyrkan förevisas från 1 maj—1 okt. hvarje tisdag och torsdag kl. 12—2 (afgift 25 öre) samt lördagar 12—2 (fritt), från 1 okt.—1 maj förevisas den hvarje tisdag och torsdag kl. 12—2 (afgift 25 öre), dock först efter förut skedd tillsägelse hos vaktmästaren, som träffas om förmiddagarna uti riksmarskalksämbetets förmak (vid högvakten) å Kungl. Slottet.

Riddarholmskyrkan.

Riddarholmskyrkan tillhörde ursprungligen det af Magnus Ladulås anlagda och rikt doterade Gråmunkeklostret, och blef sedermera efter klostrets upphäfvande genom Gustaf Vasa, kyrka i den nybildade Riddarholmsförsamlingen samt ombyggdes af Johan III, som lät uppsätta den höga tornspiran, hvilken år 1835, tillika med en stor del af själfva kyrkan, förstördes genom åskeld, hvarefter det nu befintliga spetstornet af gjutjärn, 46 meter högt (tornet i sin helhet är 90 meter), uppsattes och kyrkan åter stod i fullgodt skick 1847. Sedan 1807, då Riddarholmsförsamlingen upplöstes, har kyrkan varit ett grafkapell för kungafamiljen, ett svenskt Westminster-Abbey.

Kyrkan är byggd i gotisk stil (57 meter lång); men genom de i senare tider tillbyggda grafkoren, hvilkas stil och storlek alldeles icke harmoniera med själfva kyrkan, har hennes yttre utseende blifvit tämligen ovanligt och besynnerligt. Allt, som hör till gudstjänsten, är numera borttaget, utom altartaflan och orgeln, men hon prydes i stället af serafimerriddarnes vapensköldar samt af fanor, flaggor och troféer, inalles 6,000, tagna i Sveriges krig. Sin största betydelse har kyrkan dock såsom mausolée; hela golfvet består af grafstenar, och utom de många, öfver hvilka minnesvårdar blifvit uppresta, hvilar under kyrkans hvalf mången utmärkt man, som ännu saknar en minnesvård, bland dem marsken Torgil Knutsson, hvars hufvud 1306 föll för bödelssvärdet ett offer för Folkungarnes brödrahat. På båda sidor om högkoret märkas kenotafier, uppsatta af Johan III, öfver konungarna Magnus Ladulås och Karl VIII Knutsson. Bland de talrika *grafkoren* ligger närmast altaret på högra sidan det *Gustavianska*, uppfördt 1633 i holländsk renässans och upplyst af sju höga och smala fönster, under hvilka man läser följande inskrifter: *In augustiis intravit* (i svåra företag inlät han sig), *pietatem amavit* (fromhet älskade han), *hostes prostravit* (sina fiender nedgjorde han), *regnum dilatavit* (sitt rike utvidgade han), *suecos exaltavit* (svenskarne höjde han), *oppressos liberavit* (de förtryckta befriade han), *moriens triumphavit* (döende

segrade han). I koret hvila sedan 1832, andra sekularåret efter hans död, Gustaf II Adolfs kvarlefvor i en sarkofag af grön marmor, hvilken Gustaf III låtit förfärdiga i Italien för sin far, men hvilken af Karl Johan ägnades åt honom, som triumferade i döden. En stor mängd fanor och troféer omgifva grafven, hvars hvalf därjämte innehåller de jordiska lämningarna af drottning Maria Eleonora, Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika, Gustaf III, Gustaf IV Adolf (som hvilar här sedan 1887) och Karl XIII med deras gemåler samt dessutom flera andra kungliga personer.

Bredvid det Gustavianska grafkoret befinner sig den *nu regerande konungaättens*, byggdt 1856—1860 i renässansstil efter ritning af Scholander och förvarande kvarlefvorna af Karl XIV Johan i en sarkofag af Elfdalsporfyr, kopierad efter Agrippas sarkofag i Rom, samt i grafhvalfvet drottning Desideria, konung Oskar I, drottning Josefina, prins Gustaf, drottning Lovisa, konung Karl XV, prins August och prinsessan Eugenie. Invid högkoret på norra sidan ligger *Karolinska grafkoret.* Byggdt 1686—1743 af Tessin och Hårleman, af huggen sandsten i en från den öfriga kyrkans stil helt och hållet afvikande barockstil, och på yttre sidan försedt med inskrifter på latin, bildar koret i det inre en aflång fyrkant med tre stora nischer och en bågöppning inåt kyrkan samt prydes med fanor och troféer. I korets bakgrund står Karl XII:s sarkofag af svart marmor på en sockel af grön svensk sådan; ofvanpå sarkofagen ligger en förgylld lejonhud af mässing, och på denna hvila krona, spira och svärd. På en nedfallande flik af lejonhuden läses: Carolus XII. Till höger i koret hvilar Fredrik I och till vänster Ulrika Eleonora samt i hvalfvet under Karl X, Karl XI jämte deras gemåler, kronprins Karl August m. fl.

Bland öfriga grafkor böra nämnas, å norra sidan: *Lennart Torstenssons*, vidare de *Fersenska*, *Wachtmeisterska* och *Lewenhauptska* koren; och på södra sidan: *Banérska* och *Vasaborgska*, det förra med ett porträtt af Johan Banér.

Bakom kyrkan, till vänster från bron ligger **Riksdagens hus** (Pl. 94, H 6) på den plats, där fordom

Gråmunkeklostret var beläget. Det begagnades af riksdagens s. k. ofrälse stånd åren 1834—66 och inrymmer sedan 1867 och tills det nya riksdagshuset å Helgeandsholmen blifver färdigt, i förening med det forna Hebbeska huset, med hvilket det är sammanbyggdt, vår folkrepresentations båda kamrar.

Fortsätta vi vägen fram söder om kyrkan påträffa vi närmast riksdagshuset *Stockholms forna gymnasiebyggnad* (Pl. 131, H 6), förr kyrkoherdeboställe och nu inrymmande Wallinska flickskolan, samt längre fram *kammarrättens hus* (Pl. 130, H 6), som tillhört riksskattmästaren Gustaf Bonde och efter slottsbranden inköptes för hofvets räkning.

Det stora palatslika huset norr om nedfartsvägen till Riddarholmshamnen är *Svea hofrätt* (Pl. 46, H 6), en af 1600-talets präktigaste byggnader, hvilken nu endast är en skugga af hvad den fordom varit. Det uppbyggdes på 1600-talet af Karl Gustaf Wrangel efter ritningar af Nikodemus Tessin d. ä. och beboddes efter slottsbranden 1697 af kungliga familjen till år 1754 med anledning hvaraf det då kallades *Kungshuset.* Utom Svea hofrätt inrymmer det gamla adelsslottet för närvarande äfven statskontoret och kammarkollegium, hvarjämte rikets regalier förvaras därstädes. På det framför belägna torget står, ungefär midt på holmen ***Birger Jarls** (Pl. 24, H 6), Stockholms grundläggares, **staty,** rest 1854 af Stockholms borgerskap och gjuten efter modell af Fogelberg. Sockeln i medeltidsstil är utförd efter ritningar af Scholander. — Vi gå uppför backen och påträffa där på höger hand *Generalstabens byggnad*, som uppfördes af Simon de la Vallée och på 1780-talet inköptes af frimurarna, hvilka innehade den till 1877, samt längst fram Stadens auktionskammare. Härifrån en särdeles vacker ***utsikt öfver Riddarholmshamnen** och *Mälaren.* — Vi gå tillbaka förbi Generalstabens hus och ned för Tryckerigatan till Riddarholmskanalen. På vänster hand ha vi P. A. Norstedt & söners (*Kungl. Boktryckeriet*) monumentala tryckeri med torn och fasad mot strömmen samt till höger det 1887—90 uppbyggda *Riksarkivet* (Pl. 93, G 6)

[öppet alla söckendagar 10—½3]. Det därefter följande huset närmast Riddarholmsbron, är *Riksgäldskontoret* (Pl. 129, G 6), fordom tillhörande Bengt Oxenstierna, samt senare furst Hessenstein.

Birger Jarls staty.

Rundt om större delen af holmen sträcker sig den om sommaren ytterst lifliga *Riddarholmshamnen*, tilläggsplatsen för flertalet Mälare- och kanalångbåtar.

Närmaste vägen till Norrmalm från Riddarholmen är öfver *gångbron invid sammanbindningsbanan* förbi *Strömsborg*, en särdeles vacker väg, som den resande icke bör försumma att begagna sig af.

Vi återvända nu öfver Riddarholmsbron till Riddarhustorget. Från detta torg kan man hastigast komma till Norrmalm genom den år 1878 färdigbyggda **Vasabron,** löpande i fortsättningen af den mellan Riddarhuset och det öster därom liggande Rådhuset (se

Vasabron.

nedan) befintliga lilla Riddarhusgränden, och därigenom i rät linie med Stora Nygatan. Den smäckra och prydliga, men likväl breda järnbron, uppförd af bolaget Atlas, hvilar på sex granitpelare; längden är 223 meter. Rörelsen är liflig, churu ej så stor som på Norrbro; utsikten däremot så väl öfver staden och Riddarholmen som öfver Mälaren därmed fullt jämförlig.

Kvarstanna vi däremot i »staden», påträffa vi närmast Riddarhuset:

Rådhuset (Pl. 95, G 6), påbörjadt 1662 efter ritningar af Jean de la Vallée och uppfördt i en synner-

Skandinaviska bankens hus.

ligen harmonisk och ren stil. Palatset tillhörde fordom riksskattmästaren grefve Gustaf Bonde och blef 1731 säte för magistraten samt inrymmer nu flera andra af stadens ämbetsverk.

En annan praktbyggnad, men helt modern, i närheten af Riddarhustorget är **Skandinaviska kredit-aktiebolagets** hus (Pl. 15, G 6), beläget vid *Storkyrkobrinken*, den stora hufvudgata, hvilken från Riddarhustorget för upp till slottets västra sida. Denna år 1876 färdigblifna byggnad, Stockholms kanske yppersta banklokal, är uppförd i renässansstil efter slottsintendenten Jacobsons ritning, för en kostnad af öfver en half

Skandias hus.

million kronor. — Något högre upp på samma gata ligger till vänster nära slottet Axel Oxenstiernas forna palats, byggdt af Tessin d. ä., hvilket en tid härbergerade Sveriges riksbank och nu inrymmer Statistiska centralbyrån.

Vi följa från Riddarhustorget åt nordost *Myntgatan* fram till *Mynttorget* (Pl. G 6), platsen utanför slottet åt norr. Vid denna gata äro följande offentliga byggnader belägna: *Cellfängelset* (Pl. 34, G 6), byggdt 1846—52, med 167 celler, däribland 16 mörka, *Polishuset* med

Öfverståthållare-ämbetets kansli, samt vid själfva Mynttorget, *Kanslihuset*, där Myntet hade sin lokal till 1844 då det flyttades till Kungsholmen — däraf gatans och torgets namn — nu lokal för de flesta bland regeringens kansliexpeditioner m. m. Fasaden åt torget uppbär fyra väldiga doriska pelare. — Vid Mynttorget, hörnet af Västerlånggatan, står försäkringsbolaget *Skandias* nya, ståtliga palats, byggdt i renässans efter ritningar af prof. Isæus och fullbordadt 1888.

Gustaf III:s staty.

Vi stå nu åter nedanför Kungl. Slottet. Bekvämaste sättet att bese de bortre delarna af »staden», som vi ännu ej besökt, är att vid Norrbro taga spårvagnen (Ringlinien till Slussen).

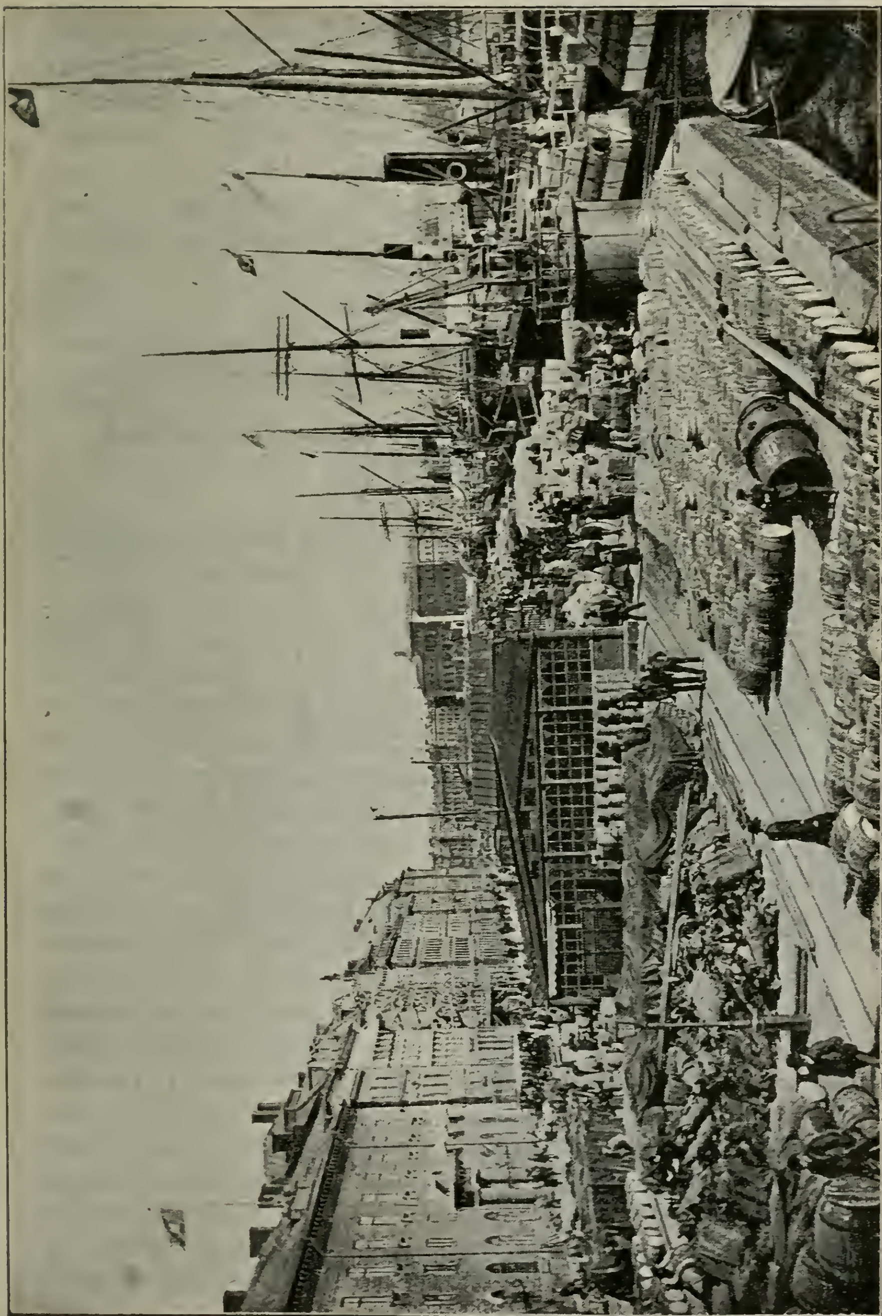
I fortsättningen af Mynttorget på andra sidan Norrbro, vidtager **Skeppsbron**, med dess ståtliga, mer än 800 meter långa granitkaj, som sträcker sig utefter den inre stadens hela östra sida, ända fram till Slussen. Under större delen af året är den kantad af talrika ångfartyg, sysselsatta med af- och pålastning af alla slags varor. Sedan vi passerat slottet med Logården (se sid. 19), anträffa vi (på vänster hand) nedanför Slottsbacken **Gustaf III:s staty* (Pl. 29, G 7), modellerad af Sergel och aftäckt 1808, det måhända yppersta konstverket, bland de talrika bildstoder som pryda staden. Härefter märkas följande byggnader: I huset n:o 2 *Telegrafverkets* (Pl. 109, G 7) år 1871 nyinredda hufvudstation och lokal äfven för Rikstelefon; i huset n:o 38 *Packhuset* (tullkammaren) (Pl. 88, H 7),

färdigt år 1788, med generaltullstyrelsens ämbetslokal; vidare **Riksbanken** (Pl. 14, H 7), mellan Skeppsbron och Järntorget, men med fasad och ingång från sistnämnda plats, uppförd 1680 efter ritningar af Nikodemus Tessin d. ä., sedan tillökad och genom en öfverbyggd passage ställd i förbindelse med det år 1772 inköpta Hebbeska huset. Riksbanken inrymmer ett myntkabinett, rikt på svenska mynt, graverade medaljstämplar, prof på svenskt sedelmynt och därjämte mynt från främmande länder.

För att bese myntkabinettet skall anmälan göras hos riksantikvarien i Nationalmuseum.

Om vi fortsätta vår väg alltjämt följande stranden komma vi förbi Slussplan (Pl. H 7; härifrån till vänster öfver Slussen till Södermalm, se längre fram) och öfver det lifliga handelstorget *Kornhamn* (observera här hörnhuset vid Funkens gränd med intressant trappgafvel från 1600-talet samt det gamla *v. d. Lindeska huset* med »burspråk» åt Kornhamn och med utmärkt vacker portal åt Västerlånggatan) till Lilla Nygatan, där vi finna flera större byggnader: *Kommerskollegium* (hörnhuset), *Stockholms Enskilda banks* ståtliga hus och lokal (Pl. 16, H 7); det äldre *Posthuset* (Pl. 90, H 6) i huset n:o 6, samt »*Petersénska huset*» (n:o 2), ett gammaldags hus i ståtlig tysk medeltidsstil med trappformiga gaflar, uppfördt på 1640-talet af överståthållaren Ragnar Leuhusen och restaureradt under åren 1872—1873. Det har tillhört drottning Kristina, Klas Tott, Aurora Königsmarks moder, konung Adolf Fredrik m. fl. Portalen mot Munkbron, med inskriptioner, hör till de praktfullaste i Stockholm. Midt emot denna byggnad påträffa vi det nybyggda *Industri-kredit-aktiebolagets hus*, ett af Stockholms vackraste penningepalats.

Nedanför de redan nämnda parallella gatorna: Västerlånggatan, Stora Nygatan och Lilla Nygatan, löper en fjärde, *Munkbrogatan*. Här omkring är handeln med lifsförnödenheter koncentrerad, delvis beroende därpå, att ångbåtarna från Mälarplatserna, hvilka i väsentlig mån förse hufvudstaden med lifsförnödenheter, lägga till vid kajerna till det ofvan nämnda

Skeppsbron.

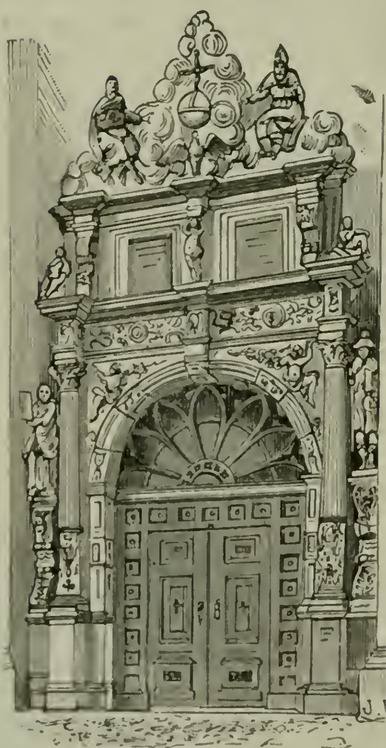
Kornhamn, det lilla *Köttorget*, det mera i norr och väster belägna *Mälartorget* och slutligen det nordligaste salutorget, *Munkbrotorget*, hvilket når fram till Riddarhustorget och i söder genom en gångbro förenas med Riddarholmens kajer, medan själfva Riddarholmsbron berör torgets öfra del (se sid. 28).

Från Mälartorget är öfverfartsplats till Södermalm dels till Mariahissen dels till den östligare därom liggande Ragvaldsbro. Se härom utförligare i inledningen.

---

2. *Från Gustaf Adolfs torg till Skeppsholmen.*

Öfver Kungsträdgården. Berzelii park och Blasieholmen. Nationalmuseum.

Jakobs kyrkas södra portal.

Österut från Gustaf Adolfs torg leder *Arsenalsgatan* förbi operabyggnaden med dess eleganta butiker till höger och till vänster de nyuppförda Davidsonska och Carlssonska husen, af hvilka det förra inrymmer lokaler för *Stockholms Handelsbank* (Pl. 170, F 6 o. 7), fram till det lilla *Jakobs torg*, med ***Jakobs kyrka*** (Pl. 70, F 7), hvilken i stället för den af Gustaf Vasa nedrifna träkyrkan uppfördes af Johan III och hans efterträdare (1589—1643). Sitt nuvarande utseende har kyrkan erhållit efter eldsvådan 1723, då det förra spetsiga tornet nedbrann och ersattes af det n. v. i barockstil, samt efter den genomgripande

reparationen 1814—1817 och den senaste restaureringen under ledning af Karl Möller. Kyrkan är i det inre ljus och prydlig, vackert dekorerad med vägg- och takornament samt målade fönsterglas; altartaflan, ett verk af Westin, föreställer Kristi förklaring. Hennes yttre prydes af tre portaler, af hvilka den södra mot Jakobstorg, utförd i gul och röd sandsten, är en skänk af riksrådet Henrik Fleming och hans hustru Sigrid Kurzel samt måhända den prydligaste kyrkoport i Sverige. Inuti kyrkan hvilar fältherren Gustaf Horn, och på den lilla fridfulla kyrkogården skalden Kellgren, öfver hvilken en minnestafla är uppsatt på kyrkans norra mur.

Vaktmästaren, som förevisar kyrkan bor, Jakobsgatan 4.

Från Jakobs torg går mot norr Västra Trädgårdsgatan, en tyst men förnäm gata med flera stora byggnader, fram till Blanchs kafé (sid. 43) vid hörnet af Hamngatan. På gatans östra sida märkas: *Generallandtmäterikontorets hus* (Pl. 82, F 7), vid den lilla Landtmäteribacken, samt *Adelsklubbens* (Lilla Sällskapet) vackra hus (på nedra botten i detta hus åt Kungsträdgården är det eleganta *Café Victoria* inredt [kaffefrukostar]).

Jakobs kyrka stöter i öster till **Kungsträdgården** (det forna **Karl XIII:s torg**). Platsen, där Erik XIII skall hafva haft sin kålgård, ordnades i slutet af 1600-talet af Hårleman d. ä. i fransk stil med stela häckar, skuggiga boskéer och raka gångar. Under Gustaf IV Adolf och Karl XIII ombildades trädgården, planteringarna försvunno med undantag af alléerna på östra och västra sidan, och platsen förvandlades till en exercisplats för garnisonen. Sedan skandinaviska industriutställningen 1866, som var belägen härstädes, upphört, planterades torget på nytt och är numera prydt med gräsmattor och blomsterrabatter samt dubbla alléer på östra och västra sidorna, hvilka, i synnerhet vintertiden, blifvit Stockholms mest besökta promenadplats. Söder om Arsenalsgatan låg till år 1825 de la Gardieska palatset, uppfördt af Jakob Pontusson de la Gardie med sådan prakt, att det fick namnet »Makalös». Efter Karl XI:s reduktion använ-

des det en tid till arsenal, häraf gatans namn, och slutligen till dramatisk teater. — Midt i Kungsträdgården står sedan 1821 en staty af *Karl XIII* (Pl. 26, F 7), modellerad af Göthe, bekostad af Karl Johan, och som konstverk betraktad säkerligen den minst

Karl XIII:s staty.

lyckade af Stockholms statyer, men omgifven af fyra ypperliga *bronslejon*, modellerade af Fogelberg. På torgets södra del, äfven kalladt ***Karl XII:s torg,*** reser sig sedan 1868 en staty af större värde, nämligen **Karl XII:s* (Pl. 25, F 7), modellerad af Molin och bekostad af svenska folket samt omgifven af fyra mörsare, bä-

rande inskriften: »Med Guds hjelp af K. Carl XII tagit medh festningen Neumund 11 Decemb. 1701». Midt emellan de bägge statyerna står sedan 1873 **Molins fontän* (Pl. 125, F 7), gjuten i brons samt uppställd på samma plats, där den forna Näckströmmen föll ut i Saltsjön, för hvilken plats den ock, såsom afbildande hafsgudomligheternas (Ägirs döttrars) möte med insjöns väsende (Näcken), är förträffligt ägnad.

Karl XII:s staty.

Gå vi från Jakobs kyrka genom en af Kungsträdgårdens västra alléer ned mot Hamngatan, påträffa vi strax bortom Landtmäteribacken och Café Victoria (se ofvan) den s. k. *Blanchs konstsalong*, numera uthyrd åt *Sveriges Allmänna konstförening*, som här har sin permanenta **tafvelexposition*.

Denna hålles öppen alla dagar, nämligen: sönd. kl. 1—3, sommaren 1—4; hvardagar 10—3, sommaren 10—5; (afgift 50 öre). Ledamöter äga fri entré.

Blanchs nya utställningssalong är belägen snedt emot vid Hamngatan n:o 16. (Entré 50 öre.)

Det stora huset längst uppe vid Hamngatan är den s. k. *Atelierbyggnaden* (Pl. 31, F 6), i hvars nedersta våning ***Blanchs kafé**, ett af de elegantaste i Stock-

holm, är beläget. Under den blidare årstiden äger servering äfven rum utanför byggnaden samt i den

Molins fontän.

närgränsande alléen, som om kvällarna ekläreras, hvarjämte musik såväl då som under eftermiddagarna där utföres, genom hvilket allt denna mycket besökta del

af Kungsträdgården under dessa tider på dygnet företer en särdeles liflig och anslående tafla.

I Atelierbyggnadens våning 1 tr. upp är utställningslokaler (f. d. Konstföreningen), med ofta särdeles sevärda konstexpositioner.

Midt öfver Hamngatan (i n:o 18) påträffa vi i det gamla Sparreska huset, i mer än ett århundrade användt till hem för borgerskapets änkor, den dyrbart, i mohrisk stil, med motiv från Alhambra och Alcazar, inredda ***Sveasalen,** Stockholms kanske praktfullaste kafélokal, där under vintermånaderna hvarje eftermiddag och kväll utföres instrumentalmusik af utmärkt orkester. I samma hus, under Sveasalen, finnes äfven den s. k. *Sveateatern* samt restauranter m. m.

Huset ofvanför Sveasalen (Hamngatan 18 B) inrymmer *Orientaliska Irrgångssalongen* (öppet hela dagen, entré 1 kr.).

Vi gå öfver till Kungsträdgårdens östra sida och påträffa där utmed den eleganta *Kungsträdgårdsgatan* en rad af ståtliga byggnader såsom f. d. Davidsonska huset i hörnet af Hamngatan, Wallenbergska vid Näckströmsgatan, en af Scholanders vackraste skapelser, Evangeliska brödraförsamlingens praktbyggnad m. fl. Huset närmast Davidsonska inrymmer ***Svenska Panoptikon** (n:o 18; Pl. 148, F 7) [öppet hela dagen, entré 1 krona], ett efter mönster af de stora utländska vaxkabinetten inrättadt, högst sevärdt vaxmuseum.

Första våningen: 1. Moltke. — 2. Gladstone. — 3. Scen från Kongostaten (löjtnanterna Wester och Gleerup). — 4. Konungafamiljen. — 5. Vicomte Soto Maior. — 6. Kejsar Wilhelm I på sin dödssäng. — 7. General Boulanger. — 8. Arbetets triumf (räddningsångaren Belos' kajuta). — 9. Kejsar Fredrik III:s sjukbädd. — 10. Inkvisitionens offer. — 11. Karl XV och hans statsråd (Karl XV, Louis de Geer, Gripenstedt, Carlsson, Ludvig Manderström, von Platen, Lagerstråle). — 12. Gustaf III i Sergels atelier (fru Schröderheim, K. M. Bellman, Sergel, Gustaf III). — 13. Fr. Nansen i polarisen. — 14. Störd idyll. — 15. Faraos dotter. — 16—20. Brott och straff (16. Mordet; 17. På maskeraden; 18. Konfrontationen; 19. Den sista toaletten; 20. Afrättningen). — *Andra våningen:* 22. Amerikanska jätten Schinké. — 23. Viktor Rydberg i sitt arbetsrum. — 24. Andrées polarexpedition (Andrée och Ekholm; redskapen äro noggranna kopior af dem expeditionen hade till sitt förfogande). — 25. Andrée i ballong. — 26. Gustaf II Adolfs död. — 27. Lagerlunden (främre bordet till vänster: direktör Gustaf Fredrikson, aktörerna Bæckström och Hedin; bordet

bakom: operasångarna Hagman och Pelle Jansson; i tältet bredvid: målaren Nils Forsberg och Anders Willman; på stolen vid sidan: hofkapellmästaren Nordqvist och framför honom maskinmästaren P. F. Lindström; i andra tältet: professor Key, riksantikvarien Hildebrand och bibliotekarien Wieselgren; vid bordet till höger: riksdagsmannen Liss Olof Larsson och i dörren källarmästaren Bengt Carlsson). — 28. Romeo och Julia (Arvid Ödmann och Anna Klemming). — 29. I Vegas kajuta (Nordenskiöld och Palander). — 30. Friherre Oskar Dickson. — 31. Professor G. W. Palm och hofintendenten E. Perséus. — 32. Edvard Grieg. — 33. Professor Koch. — 34. Dina Edling. — 35. "General" William Booth. — 36. Den lilla flickan med tändstickorna (Efter Andersens saga). — 37. Gammal småländsk bondstuga. — 38. Luftseglaren Rolla. — 39. Kalabaliken i Bender. — *Källarvåningen:* 40. Sauvlet. — 41. Dödsmasker. — 42. Likplundring. — 43. Kvinnomördaren Deeming. — 44. Mörderskan Anna Månsdotter från Yngsjö.

Högre upp vid Kungsträdgårdsgatan finna vi (i n:o 8) ***Restaurant och Café du Nord** (Pl. 58, F 7) en af stadens bästa restauranter med liflig frekvens (äfven goda morgonfrukostar). Förtjänar ett besök om blott för att bese den humoristiska *fris*, som V. Andrén och A. Andersson målat rundt restaurantens vägg. Huset närmast därintill är **Dramatiska teatern** (Pl. 103, F 7), uppförd 1842 af kapten A. Lindeberg, hvars porträtt äfven pryder arkaden öfver scenen. Teatern, som rymmer omkring 650 personer, inköptes 1863 af staten, som sedan 1888 uthyr den åt ett skådespelarekonsortium.

Huset närmast söder om Dramatiska teatern är *Järnkontorets hus* (n:o 4; Pl. 117, F 7), uppfördt efter ritningar af Kumlien, en i flera hänseenden framstående byggnad, som smyckas af en af professor Fr. Kjellberg utförd *fris* (framställande drag ur järntillverkningens historia), som sträcker sig under byggnadens taklist, samt af talrika porträttmedaljonger af framstående bergsmän.

Två små tvärgator, Näckströmsgatan och Wahrendorffsgatan, förena Kungsträdgården med **Berzelii park**, belägen på det gamla Katthafvets område. I parkens midt reser sig sedan 1858 en af Qvarnström på föranstaltande af vetenskapsakademien modellerad *staty af Jakob Berzelius* (Pl. 23, F 7), en af den nya kemiens heroer. Parkens södra sida upptages af **Berns' salonger** (Pl. 21, F 7), tvenne stora, i rät vinkel mot

hvarandra liggande salonger, hvilka genom en ridås upp- eller neddragning efter behag kunna förenas till

Berzelii staty.

en enda lokal eller användas hvar för sig. Af dessa förtjänar i synnerhet den nya, större konsertsalongen att beses för sin lika smakfulla som dyrbara inredning.

— I dessa salonger utföres musik hvarje eftermiddag och kväll af en eller ibland två orkestrar. Från maj månad och sedan så länge väderleken medgifver tillökas dessa lokaler dels med de åt Berzelii park, längs byggnaden löpande verandorna, dels med den utanför liggande parken, där ett litet musiktempel är uppfördt. — Strax söder därom, vid Wahrendorffsgatan, med den östra fasaden åt Berzelii park, höjer sig den utmärkt vackra ***Mosaiska Synagogan*** (Pl. 76, F 7), byggd efter Scholanders ritning i gammal-österländsk stil och fullbordad 1870.

Visas dagligen efter tillsägelse hos vaktmästaren, som bor i församlingens skolhus. beläget mellan Synagogan och Berns' salonger

Synagogan.

Vi återvända till Kungsträdgårdsgatan. Järnkontoret utgör hörnet mellan denna gata och Arsenalsgatan, hvilken sistnämnda leder upp till den med magnatpalats och storartade hotell bebyggda

Blasieholmen,

fordom under namnet *Käpplingen* en särskild holme, skild från det öfriga Norrmalm genom en smal gren

af Norrström, kallad Näckström. Holmen, som till år 1634 under namn af Skeppsholmen var station för en del af flottan, benämndes slutligen Blasieholmen efter en rik borgare i Stockholm på 1590-talet, Blasius Dundeij. Drottning Kristina bortskänkte med frikostig hand här belägna tomter till adelsmän, som uppförde flera storartade byggnader, af hvilka dock endast ett fåtal blifvit bevarade till våra dagar. — Vid Arsenalsgatan ligga *Hypoteksbankens hus* (n:o 4) samt *Stora Sällskapets klubb* och *restaurant* (Pl. 101, F 7). Vid det från Arsenalsgatan utgående Blasieholmstorg och dess fortsättning, Blasieholmsgatan, träffa vi till höger *Sörensenska huset* (se ytterligare nästa sida) samt till vänster *Utrikesministerhotellet*, forna Gyllenstjernska huset, och *Frimurareordens n. v. ståtliga palats* (Pl. 39, F 7) byggdt af N. Tessin d. ä. och förut kalladt Bååtska huset. Palatset har fordom bland andra tillhört segervinnaren vid Helsingborg, Magnus Stenbock, drottning Lovisa Ulrika och prinsessan Sofia Albertina. Längre fram till höger märkes den år 1868 invigda **Blasieholmskyrkan** (P. 64, F 7), en frikyrka enligt utländskt mönster, i dagligt tal vanligen kallad Beskowska kyrkan efter sin pastor, hofpredikanten G. E. Beskow — samt till vänster **Svenska teatern** (Pl. 114, F 8) förr kallad Nya teatern och 1875 uppbyggd af Edvard Stjernström efter ritningar af E. Jacobson. I teatern, för närvarande den största och elegantaste i hufvudstaden, har Kungl. Operan sin verksamhet, tills den nya operabyggnaden blifver färdig. Den ljusa och luftiga salongen med tre logerader rymmer 1050 åskådare. Foyern är värd speciell uppmärksamhet.

Utmed norra sidan af Blasieholmen, som vetter mot Nybroviken, löper *Norra Blasieholmshamnen* från Nybrohamnen ända fram till Skeppsholmsbron, och flera större ångbåtar ha här sin hamnplats. Här påträffa vi *Musikaliska Akademiens hus* invigdt 1878 (Pl. 3, F 7) med lärorum och en stor konsertsal, samt en del vackra privata byggnader, bland hvilka särskildt *Skånska Cementbolagets* nya magasinshus gör sig bemärkt genom

det material (eldfast tegel och järn), hvaraf det är byggdt.

På Blasieholmens motsatta strand: *Södra Blasieholmshamnen* eller den öppna södra sidan af holmen gent emot slottet sträcker sig en rad af praktfulla byggnader: Palmeska och Sörensenska husen, Grand Hotel, Bolinderska huset, Norska ministerhotellet och Nationalmuseum.

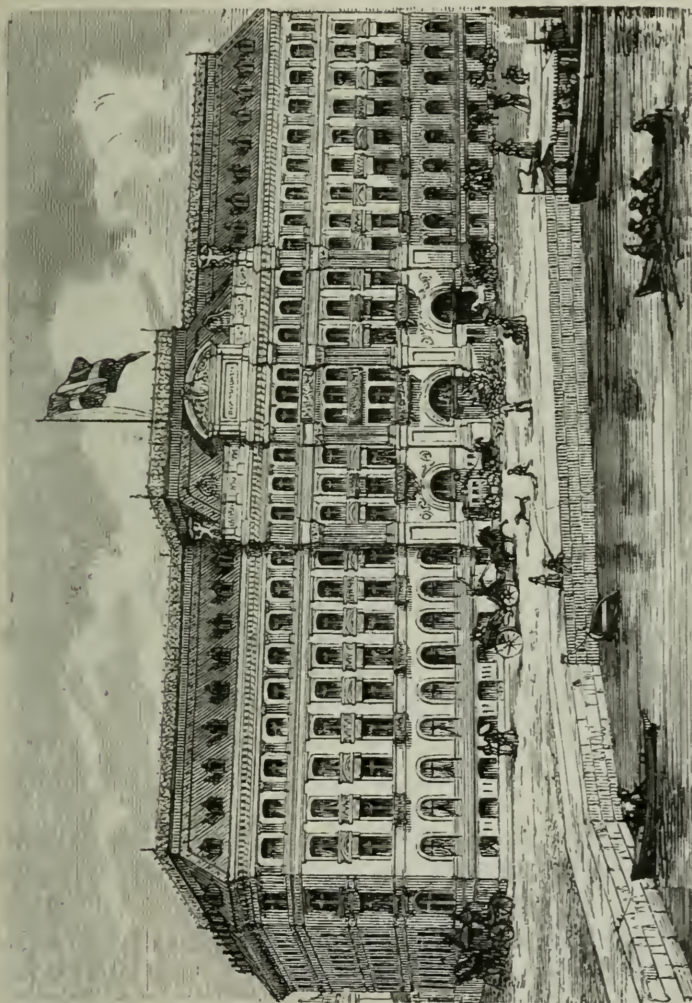
På den plats, där förr den s. k. Mindre teatern stod, eller hörnet mellan Kungsträdgårdsgatan och Södra Blasieholmshamnen, reser sig numera det ståtliga s. k. ***Palmeska huset,*** uppfördt efter ritningar af Helgo Zettervall i venetiansk palatsstil och tillhörigt ett konsortium. I bottenvåningen utställningslokaler för svenska konstindustri-alster och för Gustafsbergs porslinsfabriks tillverkningar.

Sörensenska palatset, uppfördt på den f. d. Fersenska terrassen, med fasadritningar likaledes af Zettervall, är onekligen en af Stockholms mest storartade privata byggnader. Fasaden mot terrassen är hållen i italiensk villastil och prydes af kolonner och statyer.

***Grand Hotel** (Pl. 113, F 7, om hotellets rum m. m. se inledningen) är en praktfull och storartad byggnad, uppförd åren 1872—74 efter ritning af A. Kumlien. Det är i alla hänseenden till sin inredning fullt jämförligt med de yppersta utländska. Från den präktiga vestibulen kommer man (en tr. upp) till en ytterst elegant matsal med målningar af V. Andrén. Från husets takbalustrad har man en vidsträckt utsikt öfver staden och segelleden.

Bolinderska huset, så kalladt efter sin förste ägare, är namnet på den omedelbart till Grand Hotel stötande praktbyggnaden, numera inköpt af Grand Hotels innehafvare. Helgo Zettervall har uppgjort den närmast i venetiansk renässansstil hållna ritningen och trots det ogynnsamt smala utrymmet framkallat en slottslik byggnad, ett bland de främsta af hufvudstaden enskilda palats. De djärfva hörntornen och attikan på taket torde ej finnas oförenliga med det öfverdådigt rikligt ornamenterade italienska yttre,

hvilket motsvaras af ett lika lysande inre med dekorativa målningar af Gotthard Werner, Carl Larsson m. fl. I bottenvåningen är numera inredt ett elegant och smakfullt *Café Oriental*, som står i förbindelse med restaurantlokalerna (»*Gropen*») i Grand Hotel.

Grand-hotel.

Närmast bortom detta palats vidtager *Norska ministerhotellet* innanför en liten plantering — något allt för sällsynt i Stockholm.

Vid yttersta delen af Blasieholmen, fordom en särskild liten holme, kallad *Myntholmen* efter ett af

Gustaf I där anlagdt myntverk, sedan *Kyrkholmen* efter en af Skeppsholmsförsamlingen begagnad, där stående träkyrka, som nedbrann 1822, reser sig en af Stockholms yppersta byggnader, ***Nationalmuseum.*** Vid randen af den omgifvande parken äro uppställda några museum tillhöriga konstverk: i midten en bronsafgjutning af

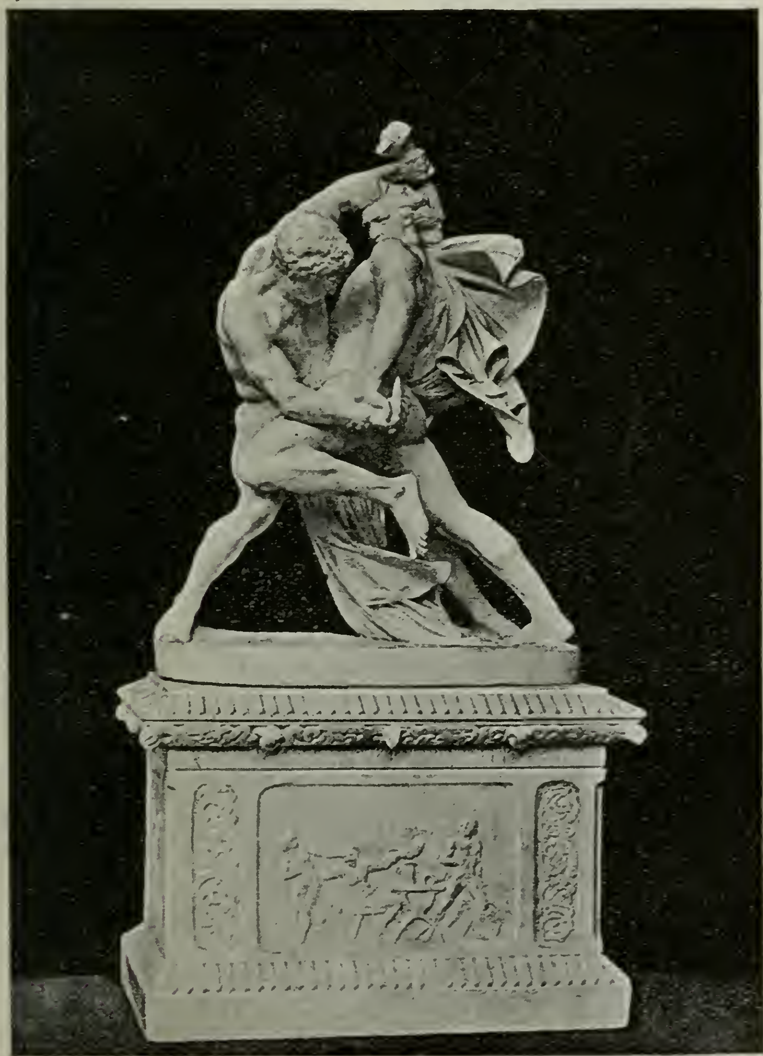
Bolinderska huset.

Molins förnämsta konstskapelse, hans **Bältespännare*, vid sidorna Lundbergs *Fosterbröderna* och Börjesons *Gosse, som betraktar en sköldpadda.*

Bältespännarne: De fyra reliefbilderna på sockeln, med sina ur Eddan tagna runinskrifter skildra stridens anledning och utgång. 1. *Svartsjukan:* »Galna från kloka göra människors söner han den mäktige kärleken». — 2. *Dryckeslaget:* »Är icke så godt, som de säga, öl för människors söner; ty allt mindre vet, som mer dricker, till sitt sinne mannen». — 3. *Stridens början:* »Drogo de ur skidan skidejärn, svärdets eggar till behag (för) trollen». — 4. *Änkans klagan:* »Ensam är jag vorden som asp i lunden, fattig på fränder som furan på kvistar».

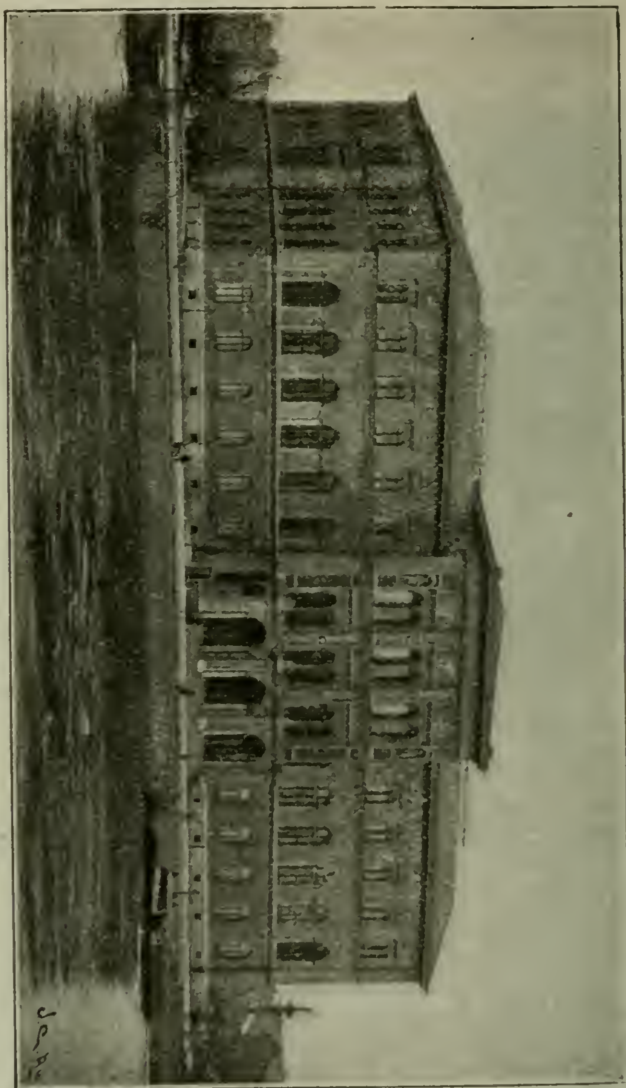
**Nationalmuseum

(Pl. 75, G. 8). Denna byggnad, till hvilken ständerna år 1845 anvisade 750,000 kr., men för hvilken samfällda kostnaden i själfva verket uppgått till ungefär

Bältespännarne.

2,200,000 kr., är uppförd i venetiansk renässansstil åren 1850—65 efter ritningar af Hofbaurath Stüler i Berlin och under uppsikt af general Kléen. Den är

Nationalmuseum.

till det yttre tre våningar hög. Byggnadens gent emot slottet belägna västra eller hufvudfasad prydes af basreliefer i kalksten. Denna fasad har dessutom ofvantill

marmorstatyer af Tessin d. y. och Sergel samt byster af Ehrenstrahl och Fogelberg, nedantill byster af Linné, Tegnér, Wallin och Berzelius. Den kommer under innevarande år (1897) att ytterligare prydas af två allegoriska statyer, nämligen *Konstforskningen* af Kristian Ericsson och *Konstutöfningen* af Teodor Lundberg. Portalerna i nedre vestibulen äro af marmor; i så väl det inre af vestibulerna som i salarna finnas dessutom omkring 80 pelare af flerfaldiga dyrbara marmorarter.

Nationalmuseets skatter äro nu fördelade på följande sätt: i **bottenvåningen:** *statens historiska museum och myntkabinett* (tillgängliga utan afgift söndagar 1—3 och fredagar 12—3; under sommaren äfven tisdagar, 25 öre); **i våningen en trappa upp:** *de egyptiska fornlämningarna, konstslöjdafdelningen* och större delen af *skulpturgalleriet*, tillgängliga söndagar 1—3 och tisd. o. fred. 11—3 fritt, samt onsd., torsd. o. lörd. 11—3, 50 öre; **i våningen två trappor upp:** *gipsafgjutningar efter antiken, tafvelgalleriet* samt samlingar af *gravyrer och handteckningar*, tillgängliga: sönd. 1—3, tisd. o. fred. 11—3, fritt, samt onsd., torsd. o. lörd. 11—3, 50 öre.

Kataloger säljas vid ingången och dessutom i hvarje afdelning af därvarande vaktmästare. Till vänster i vestibulen aflämnas käppar, paraplyer o. d. mot en afgift af 2 öre pr stycke.

Betjäningen är förbjuden att mottaga drickspengar.

I nedre vestibulen, hvarifrån utsikten uppåt är af stor och öfverraskande effekt, äro uppställda *Fogelbergs* mästerverk, de utmärkta statyerna af *Oden*, *Tor* och *Balder*.

Dess båda sidoväggar smyckas sedan 1896 af sex *freskomålningar* utförda af *Carl Larsson* och framställande: Till höger: Taravals ritskola i en sal på slottet; Nik. Tessin, stödd på d. y. Hårlemans arm, besöker Stockholms slott under dess uppförande; Ehrenstrahl målar Karl XI:s porträtt. Till vänster: Karl Gustaf Tessin framlägger för Lovisa Ulrika sina från Paris hemförda handteckningar; Gustaf III mottager i Logården de från Italien hitförda antika konstverken; Sergel arbetar i sin atelier på gruppen Amor och Psyche, under det Bellman improviserar på sin mandolin.

Bottenvåningen.

Midt emellan statyerna af Oden och Tor är den dörr, som leder till det

Historiska museet,

hvilket utgör den kanske största nu befintliga samlingen i denna väg.

Vi vika af till vänster. Först möter oss där (i salarna I och II) *stenåldern* med sina sten-, trä- och benredskap, funna i alla Sveriges provinser, men till största delen i Skåne och Västergötland,

minnesmärken från den tid, då nordens invånare ännu voro halfvildar, lefvande hufvudsakligen af jakt, fiske och boskapsskötsel, dock ej alldeles obekanta med åkerbruket, men däremot fullkomligt okunniga om bruket af metaller. Här ser man, prydligt ordnade i väggskåp och montrer samt — med särskildt afseende på olika grader af fullkomlighet — allt ifrån det första utkastet till det mest fulländade arbete, yxor, skrapor, filar, hålmejslar, knifvar, dolkar, spjut- och pilspetsar, hammare och klubbor — till allra största delen af flinta, likväl några af ben med påfästade flintspetsar. Vidare finnas här stenar, med hvilka man bearbetade flintan, och i sammanhang därmed massor af flintskärfvor, äfvensom slipstenar, mot hvilka man polerade och hvässte sina verktyg och vapen. Här saknas för öfrigt hvarken lerkärl eller prydnader, de sistnämnda af ben, djurtänder eller bernsten.

Nästa rum eller *norra galleriet* innehåller fynd från brons- och järnåldrarna, likaledes allesammans funna i Sverige och ordnade dels efter typerna, dels efter fyndorterna.

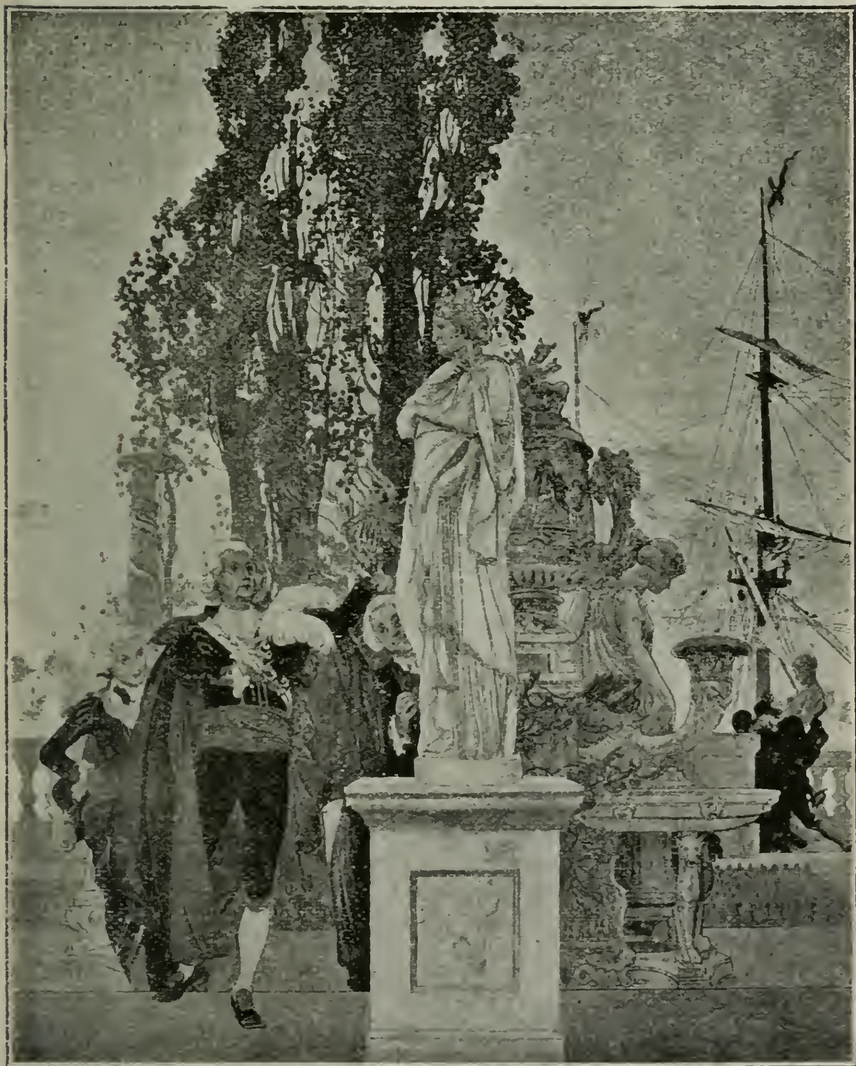
Fynden från *bronsåldern* (skåpen 1—39), de flesta från södra Sverige, tillhöra två olika perioder: den äldre, från hvilken fynden vanligen äro ornerade med stor rikedom och under hvilken man jordade liken, den yngre då man brände dem. Här må märkas gipsafgjutningar af några i Östergötland befintliga hällristningar med svärd af bronsålderform, hvarigenom frågan om dessa hällristningars ålder kan anses afgjord. Af metaller, hvilka alla måste importeras, kände man då ingen annan än bronsen och guldet, hvaraf man gjorde prydnader. Nästan alla sådana arbeten götos i formar, hvaraf man här finner flera i samlingen.

Järnåldern indelas i tre perioder: två på fastlandet, en äldre och en yngre, och en på Gotland, samtidigt med de bägge förra. Den mellersta delen af galleriet innehåller fynden från Gotlands järnålder, den öfre delen fynden från fastlandets äldre järnålder. Bland de *Gotska fynden*, ofta ganska olika dem man funnit i den öfriga norden, påträffa vi en mängd kärl, dyrbarheter, spännen, bucklen m. m., samt en stor massa romerska, arabiska, anglosaxiska, tyska m. m. mynt från den tiden. Under den *äldre järnåldern* (ungefär från Kristi födelse till sjette seklet) infördes i Sverige de i vårt land funna byzantinska guldmynten och de romerska denarerna samt andra föremål af romerskt ursprung, som man här ser, såsom vaser af brons och glas. Af verkligt svenska föremål må märkas de stora, särdeles väl arbetade bågspännena. Här finner man slutligen muséets största materiella dyrbarheter (montrer 5—7), de i Sverige gjorda guldfynden, till största delen förskrifvande sig från denna period, bland dem tre stora halsringar från femte eller sjette seklet; stora armringar, vid hvilka äro fästade mindre dylika, som den tiden användes såsom mynt, m. m.

I den följande *fjärde salen* träffa vi fynd från den *yngre järnåldern*. Denna varade ifrån ungefär sjette seklet till omkring 1050, således ungefär samtidigt med vår vikingatid. Bland fynden från denna ålder må nämnas: en stor myckenhet för den tiden upplysande föremål af

järn, silfver, horn och brons, funna på Björkö (det gamla Birka) i Mälaren.

I denna sal äro äfven uppställda dels gipsafgjutningar af några runstenar, bland hvilka särskildt bör observeras den märkvärdiga *Gökstenen* från Södermanland (8), dels en del minnesmärken från den *äldsta medeltiden.*

Gustaf III mottager i Logården de från Italien hitförda antika konstverken.

Väggmålning i Nationalmuseum af Carl Larsson.

Den *femte salen*, den s. k. *kyrksalen*, innehåller en mängd föremål från *medeltiden*, såsom grafstenar, funtar, altarskåp, alltsammans ur svenska kyrkor, från femtonde och sextonde seklen; skulpterade figurer, såsom **S:t Görans strid med draken* (från Sten Sture den äldres tid); möbler m. m. dylikt.

Sjette salen (utanför kyrksalen, till höger från stora ingången) utgör ett museum af artiklar, som till största delen tillhört våra konungar och deras familjer, *sedan 1527*. Här finner man filigranarbeten i silfver, dryckeskärl af trä, silfverpokaler, hvaraf två skänkta af staden Nürnberg till Gustaf II Adolf; bordkärl, prydda med ädla stenar, elfenben och bernsten, till största delen från sjuttonde seklet; Gustaf I:s bönbok med de skrifna namnen på hans barn (13 B); de kommandostafvar, som Gustaf II Adolf (47) och Karl XII (85) buro vid sin död; drottning Sofia Magdalenas förgyllda silfvertoalett (89), Bellmans mandolin; fru Lenngrens sybord och bläckhorn; en mängd artiklar som tillhört Linné och Berzelius; Stockholms handtverksskråns lådor och välkommor; en massa miniatyrporträtt samt sigillstampar, en mängd brud- och andra smycken, begagnade af vår allmoge, m. m.

Myntkabinettet.

(Innanför kyrksalen.) Af särskildt intresse äro samlingarna af svenska, samt af i svensk jord funna anglosaxiska och kufiska eller arabiska mynt, hvilka samlingar äro bland de allra rikaste, som någonstädes finnas. Till allmänt beskådande äro framlagda en del svenska och utländska medaljer, men kabinettets tjänstemän förevisa öfriga hithörande samlingar för dem, hvilka särskildt däraf äro intresserade.

Härifrån tillbaka ut i vestibulen och uppför den vänstra trappan till

Våningen en trappa upp.

Ingången till samlingarna är genom dörren till vänster bredvid trappan. Denna våning innehåller dels *de konstindustriella samlingarna, de egyptiska samlingarna* dels *skulpturafdelningen*. De förstnämnda samlingarna äro utställda i tvenne större samt flera mindre rum, hvilka ligga på ömse sidor om den stora förstugan (rummen I—IV samt X—XIV). I rummen I och II förvaras den *keramiska afdelningen;* i rummet IV *antika vaser* och *terracottaarbeten*, i de öfriga rummen *samlingen af möbler, glas* m. m. För att komma från den ena till den andra afdelningen måste den besökande genomvandra större delen af skulpturafdelningen, uppställd i rummen V—IX. De egyptiska samlingarna intaga tre i rad liggande rum, till hvilka man inkommer från vestibulen (dörren på fondväggen t. h.) eller från rum VI (Kupolsalen).

Rum I. I denna sal äro uppställda

den keramiska samlingens europeiska afdelning.

Kortväggen till vänster: skåp 2. Italiensk majolika. Framför skåpet: 1. Den s. k. Alhambravasen, spansk-morisk tillverkn. 27. Modern dansk tillverkning. 28. Modern Rörstrands-tillverkning. — *Vänstra sidan af salen:* Skåp. 15. Stengods från Nassau o. Strigau. 25. Sèvres-porslin. 14. Stengods från Siegburg. 24. Franskt porslin från St. Cloud, Chantilly, Clignancourt m. fl. fabriker. 13. Svenskt o. engelskt flintporslin (fin fajans). 12 och 11. Svensk fajans från Marieberg. 23. Danskt o. engelskt porslin. 10. Svensk fajans och porslin från Marieberg. 22. Svenskt porslin från Marieberg. 9. Rörstrandsfajans. — *I midten af salen:* Italienskt bord i stenmosaik. Skåp 21. Grupper från Sèvres. 26. Bord; Nürnbergsarbete; vaserna från Sèvres. 16. Meissenporslin; figurgrupper. — *Högra sidan af salen;* Skåp. 3. Italiensk majolika. 17. Meissenporslin. 4. Fransk fajans från Nevers, Rouen, Strassburg m. fl. fabriker. 18. Meissen. 5. Tysk fajans från Nürnberg, Sachsen m. fl. platser. 19. Engelskt och danskt porslin. 6. Holländsk fajans. 8. Holländsk fajans. — *I fönsterlådorna:* 33—35. Häradshöfding C. Dahlgrens efterlämnade samling. I lådan bredvid skåp 15: emaljer. — De 2 stora vaserna 36 på ömse sidor om ingången till nästa rum äro modernt japanskt arbete. Öfriga på väggen uppsatta tallrikar samt utmed väggarna uppställda vaser äro kinesiska.

Rum II. **Kinesiska och japanska konstslöjdalster.** Skåp, 1, 3—9, 13. Kinesiskt porslin. 2. S. k. Sprickporslin. 10—12. Japanskt porslin. På ömse sidor om fönstret två stora kinesiska vaser i form af tunnor. Den röda japanska vasen S är en stor dyrbarhet. Nu in i

Rum III innehåller konstföremål af guld, silfver, koppar, mässing, tenn och glas. Här märkas smycken af guld och silfver, ur, praktkannor, bägare, dosor, antika och venetianska glas, konstrika lås, kinesiska skulpturarbeten i elfenben, m. m. Skåp 4 innehåller svenska glas.

Rum IV. **Antika, grekisk-romerska vaser och terracottaarbeten.** Första fönsterskåpet innehåller mykeniska och gammal-korintiska kärl, mer än 3,000 år gamla; skåpet framför: smäckra kannor (s. k. lekyther) från Attika; tredje fönsterskåpet samt första skåpet till höger: större grekiska vaser med röda figurer på svart botten. Skåpet i fonden innesluter antika bronser samt afgjutningar af Hildesheimerfyndet (ett femtiotal silfverpjeser från tiden af Kristi födelse, som år 1868 påträffades af några preussiska soldater) och af gamla mykeniska dryckeskoppar af guld. Dessutom märkas några antika skulpturer: 292 Flicka, som spelar tärning, 158 Häst i traf, från Hadriani villa, 167 Vas, funnen i närheten af Tivoli, samt på ömse sidor om ingångsdörren till nästa rum: 111 Ung romare och 293 Antoninus Pius.

Skulpturafdelningen:

Rum V. Antiksalen, hufvudsal för de antika skulpturerna. Till vänster vid väggen: 15. Diana (Artemis) uppgräfd 1775 i Monticelli. 13. Prästinna. 18. Lucius Verus. 17. Faustina d. y. Flera porträttbyster i glasskåp. 27. Hermafrodit. 33 och 34. Sömnens och dödens genius. 28. Hermafrodit. 16. Romersk kejsarinna. 612. Gosse med vas. — I vänstra gången och vid pelarna: 26. Faun. 8. Terpsichore, danskonstens sånggudinna. 14. Juno (Hera). 21. Vattennymf. 2. Pallas Athene (Minerva). 5. Thalia, lustspelets sånggudinna. — I midtgången: *181. Kandelaber, funnen på Tiberön. 168. Vas från Hadriani villa. **1. *Endymion*, funnen 1783 bland ruinerna af kejsar Hadriani villa vid Tivoli och 1785 inköpt af Gustaf III för 2,000 dukater. 179. Rhyton, ymnighets- eller dryckeshorn. *180. Kandelaber funnen i Hadriani villa. — I högra gången och vid pelarna: 10. Kalliope, hjältediktens sånggudinna. *184. Askurna, uppgräfd vid Torre Pignatara. *185. Askurna, funnen i Roma Vecchia. 11. Klio, historiens sånggudinna. *178. Fontän, uppburen af fyra lejonfötter, funnen vid kyrkan S. Georgio i Rom. — Vid högra väggen: 19. Julius Cæsar som gosse. 291. Herculansk matrona 20. Caligula som gosse. 52. Bacchus. 7. Erato, kärlekssångens gudinna. 157. Ibis. 9. Polyhymnia, fabelns och minnets sånggudinna. 12. Urania, stjärnkunskapens sånggudinna. 183. Bisellium, ett slags stol. 3. Apollo Musagetes. 6. Euterpe, musikens sånggudinna. 4. Melpomene, sorgespelets sånggudinna. — Bortre kortväggen: Afgjutningar af Pergamonfriserna.

Rum VI. Kupolsalen innehåller gipsafgjutningar efter plastiska konstverk, dels antika, dels moderna. Att märka: på båda sidor om ingången egyptiska och assyriska skulpturer, som gifva oss en inblick i dessa länders egendomliga konst; till höger *401—411 Gafvelgrupp från Zeustemplet på Aegina (äldsta grekisk konst; originalen i München); till vänster om utgångsdörren *317 *Ghiberti*, Portarna till Baptisterium i Florens, och till höger: 383 *Thorvaldsen*, Hermes; 458 *Thorvaldsen*, Venus. 381 *Canova*, Perseus med Medusas hufvud. I rummets midt 368 *Giov. da Bologna*, Mercurius; *353 *Vischer*, Sebaldusmonumentet i Nürnberg; nära fönstret *354 *Michel Angelo*, Pietà; 130 Herkulestorson; 420 *Dubois*, Den kristliga kärleken; 419, *Dubois*, Det krigiska modet; — Från denna sal är till höger ingång till de egyptiska samlingarna.

Rum VIII. Sergelsalen. Inrymmer hufvudsakligen svenska mästares verk. Till vänster längs väggen: 711 *O. Berg*, Modellerande gosse; 390 *Fogelberg* († 1854), Apollo; 391 *Fogelberg*, Venus; 809 *Alfr. Nyström* († 1897), J. af Kleen; 802 *I. Fallstedt*, Kronprinsessan Lovisa af Danmark; 405 *Sergel* (?), Fruntimmersbyst; 818 *Sergel* († 1814), Gustaf III; 366 *Sergel*, Hedvig Charlotta; 817 *J. O. Södermark* († 1848), medaljong; 368 *Sergel*, Sofia Albertina; 634 *Sergel*, Gustaf IV Adolf; 370 *Sergel*, Riksrådet Scheffer; 371 *Sergel*, G. A. Reuterholm; 751 *Sergel*, Charles de Geer; 367 *Sergel*, Fredrik Adolf; 365 *Sergel*, Hertig Carl; 403 *H. W. Bissen*, Hylas; 382 *Byström* († 1848), Hero; 374 *E. G. Göthe*, († 1838), Bacchus. I vänstra gången: 398 *Molin*,

(÷ 1873), Bacchantinna; **357 *Sergel*, Faun; 397 *Qvarnström*, (÷ 1867), Fiskargosse. Vid vänstra pelarraden: *Walter Runeberg*, Anders Fryxell; 396 *Fogelberg*, Helena; 459 *Runeberg*, Porträttbyst; 383, 384 *Byström*, Bacchus; *Chr. Eriksson*, Bretagneska; *Sergel*, Axel Fersen d. ä. Midtgången: 362 *Sergel*, Gustaf III; 377 *Byström*, Juno med Heraklesbarnet; **359 *Sergel*, Amor och Psyche; 373 *Göthe*, Bacchantinna; *Byström*, Genier; *669 *Börjeson*, Fiskargosse från Capri. Vid högra pelarraden: 862 *Hasselberg*, (÷ 1894), Louis de Geer; 748 *Byström*, C. J. Adlercreutz; 386 *Byström*, Ung kvinna; *360 *Sergel*, Venus aux belles fesses; *Sergel*, Johan Pasch; 72 *Sergel* (?), Alexander den store; 648 *J. Chinard*, Eugène Beauharnais; 358 *Sergel*, Apollino; 372 *Sergel* (?), G. M. Armfelt; 647 *Chinard*, Joséphine; *746 *Hasselberg*, Snödroppen; 364 *Sergel*, Gustaf IV Adolf; 389 *Byström*, Carl XIV Johan. Till höger längs väggen: 375 *Göthe*, Venus och Amor; 378 *Byström*, Amor som Bacchus; 382 *Byström*, Hero; 404 *Novelli*, Magdalena; 609 *Sergel*, Gustaf II Adolf; 369 *Sergel*, Gustaf IV Adolf; 769 *Kjellberg*, Lekande fauner; 361 *Sergel*, Gustaf II Adolf; *Sergel*, Venus, som stiger ur badet; 682 *Molin*, Oscar I; 604 *A. Gilli*, A. v. Humboldt; 792 *Kjellberg*, Fru H. Saloman; 607 *Qvarnström*, Fredrika Bremer; 395 *Fogelberg*, Carl XIII; 795 *Kjellberg*, Carl v. Linné; 96 Marcus Aurelius.

Innanför denna sal befinner sig ett kabinett (rum *IX*), hvari står uppställd en samling modeller m .m. af svenska bildhuggare.

Tillbaka genom Sergelsalen och till vänster in i de rum, som innehålla *fortsättningen af*

Konstslöjd-afdelningen.

Rum X innehåller äldre bokband.

Rum XI inrymmer i sin främre del museets textilsamling, och i sin bakre flera praktmöbler, bland hvilka de båda ebenholtsskåpen äro af synnerligen högt konstvärde. Det till vänster är florentinskt arbete från början af 1500-talet.

Rum XII innehåller arbeten i elfenben, bernsten och sköldpadd. — Innanför ett litet rum innehållande en samling kakelplattor.

Rum XIII. Denna sal innehåller samlingarna af möbler, delvis inrymda i fullständigt ordnade kabinett.

Kabinett I. Längst ner vid utgångsväggen: *Sängkammare från 1600-talets början och förra del.* Den stora sängen, kistan och skåpet till vänster äro danska arbeten från 1600-talet. Af de båda andra skåpen är det till höger tyskt arbete från 1600-talet och det till vänster sannolikt svenskt; stolarna äro tyska.

Kabinett II. Biblioteksrum. De tre större skåpen äro tyska arbeten från 1600-talet. Kistan mellan skåpen är sannolikt svenskt arbete från 1600-talets midt. Uret en skänk från Ludvig XIV till m:me Maintenon. Kronan venetiansk. Väggarna äro klädda med gammalt gyllenläder.

Kabinett III. Matsal. 1600-talet. Dörren har tillhört Axel Oxenstierna. Det svarta skåpet modernt. Kistorna framför fönstren äro tyska eller danska arbeten från 1600-talet. Det stora skåpet på vänstra väggen holländskt arbete. Glasmålningarna tyska.

Kabinett IV. Gustaviansk stil, d. v. s. från 1700-talets slut. Möblerna med rika inläggningar äro till större delen svenskt arbete.

Rum XIV innanför det föregående upptages af 2 kabinett:

Kabinett VII. Sängkammare i rococostil. Sängomhänget med blomsterarabesker i schattersöm är sannolikt svenskt arbete.

Kabinett VIII. Salong i Ludvig XVI:s stil.

Ut igen i den stora salen

Kabinett VI innehåller flera dyrbara praktmöbler. Det stora skåpet i högra afdelningen med rika inläggningar är holländskt arbete från 1600-talet. Bordet i vänstra afdelningen är helt och hållet klädt med silfverplåtar och har tillhört drottning Hedvig Eleonora. Tapeten är svenskt arbete.

Kabinett V. Sängkammare. Den stora sängen från Nürnberg. Under sin vistelse därstädes hvilade Gustaf II Adolf i denna säng. Skåpet till höger om sängen likaledes Nürnberg-arbete från 1600-talet. Ljuskronan af kristall, tysk.

Strax invid utgången från rum XIII leder från vestibulen en dörr in till de

egyptiska samlingarna

som intaga tre smärre rum. Vi förflyttas här ända tillbaka till den tid, då faraonerna härskade, och få en liten inblick i egypternas för oss så främmande seder och bruk. Här ses bland annat kistor af trä och papp med större eller mindre mumier; en mängd stenar med egyptiska inskrifter, uppsatta till minne dels af inträffade händelser, dels, och i allmänhet, af aflidna personer, dels slutligen äfven af Apis oxar, åtskilliga öfverst försedda med den bevingade soldiscus eller med de symboliska ögonen och ända till 4,000 år gamla, samt libations-altaren; byster, statyer och grupper af gudar, konungar eller enskilda personer, vittnande om en hög grad af teknisk färdighet; en massa artiklar, som nedsattes i grafven eller jämte mumien, såsom vaser, graf-figuriner i form af mumier (uschabti), scarabéer (skalbaggar) af sten, m. m.

Våningen två trappor upp.

På trappans båda väggar äro insatta gipsafgjutningar af den berömda Parthenonfrisen. Rundt omkring trappan stå gipsafgjutningar af antikens yppersta skulpturarbeten samt några moderna marmorbilder, hvaribland märkas, från höger till vänster: 34 Apollo di Belvedere; 37 Venus dei Medici; 101 Silenus och Bacchusbarnet; 42 Den s. k. Skraparen; 49 Hvilande satyr; 48 Amason; 54 Laokoongruppen; 89 Borghesiska fäktaren; 71 Brottare; 421 Dionysos; 36 Pallas Giustiniani; 70 Döende gallier; 87 Hermes, förr kallad Antinous di Belvedere; 30 Ariadne; 95 Niobe; 107 Venus från Milo; 108 Eros; 112 Psyche; *Ch. Eriksson,* Linné, relief i marmor; *W. Runeberg,* A. E. N. Nordenskiöld; *J. F. Kjellberg,* Frih. N. Ericson; *Kneeland,* John Ericson; *H. Michelsen,* P. H. Ling; 417 *Praxiteles'* Hermes; originalet funnet 1877 i Olympia; 114 och 117 Diskuskastare; 119 Diana från Versailles. Ofvanför ingången till gravyrsalen hänger 1250 *Winge,* Tors strid med jättarne. Midt framför trappan ingång till

Tafvelgalleriet.

Enligt de uppgifter man kunnat förskaffa sig rörande uppkomsten af det nuvarande målningsgalleriet, kan antagas, att redan före 1750 å de kungl. slotten funnits en samling af omkring 330 taflor tillhörande olika skolor. Detta antal ökades småningom genom införlifvande efter hand af drottning Lovisa Ulrikas och Gustaf III:s enskilda samlingar samt vidare genom åtskilliga betydliga inköp, såsom från doktor Martelli i Rom 1798 (480 taflor), professor Byström m. fl. Slutligen har museet på senare tider äfven erhållit betydlig förökning dels genom testamenten, dels genom gåfvor. Så har konung Karl XV till detsamma skänkt flera synnerligen dyrbara arbeten.

Obs. I synnerhet i den Svenska skolans stora sal och kabinett ändra taflorna plats från tid till annan, beroende på, att nya taflor hvarje år genom köp eller gåfvor tillkomma, för hvilka plats måste beredas. De af oss nedan uppgifna väggplatserna kunna därför möjligen inom någon tid blifva ändrade, men taflorna återfinnas likväl ganska lätt, då de med få undantag äro försedda med tydliga nummer.

Från trappan inträda vi genom den, af två antika, af Gustaf III från Italien medförda pelare infattade dörren i den s. k. *Kupolsalen.* Här märkes en gipsafgjutning af *Molins* Bältespännare, porträttbyster af Oscar II; *Molin,* Karl XV; *Byström,* Karl XIV Johan; *Molin,* Oscar I; *Molin,* Drottning Louise; *Th. Lundberg,* Ärkebiskop Sundberg, samt följande taflor:

Till höger från ingången:

**Hellqvist,* Valdemar Atterdag brandskattar Visby; 1397 *Krouthén,* Landskap; 1379 *Hagborg,* Morgon i Cayeux; 1252 *Arbo* (norrman), Valkyria; *1363 *Cederström,* Karl XII:s likfärd; 1247 *Winge,* Kraka; öfver ingångsdörren: 1212 *Kiörboe,* Karl XV.

Till vänster från ingången:

*1382 *Hellqvist,* Disputation mellan Olaus Petri och Peder Galle; 1026 *Wahlberg,* Landskap; 1417 *Rosenberg,* Landskap; 1452 *Schultzberg,* Vintermorgon; 1367 *Tirén,* Död lappgosse; *Winge,* Hjalmars afsked från Orvar Odd; *1419 *Forsberg,* En hjältes död.

Härifrån till vänster in i **Svenska skolans** stora sal. Här märkas:

Kortväggen vid ingången: *1458 *Edelfelt,* Porträtt af Viktor Rydberg; 1360 *Vegman* (dansk), Ung moder; 1451 *Gegerfelt,* Halländskt strandparti; 1492 *Kallstenius,* Förvildad trädgård; **Björck,* Prins Eugène; *1402 *Skånberg,* Canal grande. Vänstra långväggen: 1398 *Petersen* (norrman), Nocturne; *1376 *Liljefors,* Räffamilj; 936 *Josef Berg,* Storm; 1425 *Björck,* Middagsfodring; 1406 *Thörne,* Vårlandskap; *967 *Höckert,* Interiör af en lappkåta; *1138 *Wickenberg,* Holländskt kustparti; 986 *Marcus Larsson,* Fjäll-landskap i Norge; 1459 *Josephson,* Målaren Allan Österlind; *1316 *Kronberg,* Jaktnymf; *1383 *Rosen,* Den förlorade sonen; 1375 *Wahlberg,* Utsikt vid Kolmården; 1239 *Wahlberg,* Fiskläge i Bohuslän; *1293 *Rosen,* Porträtt

af konstnärens fader; *1355 *Höckert*, Stockholms slottsbrand; *1155; *Wahlberg*, Landskap i månsken; 1237 *Wahlberg*, Tyskt landskap; 1000 *Nordgren*, Norskt kustlandskap; 1329 *Kulle*, Kyrkoråd; 1472 *Arborelius*, Sjö vid Engelsberg; 1405 *Björck*, Venetiansk saluhall: 934 *Nils Andersson*, Marknadsfärd till Vernamo. Fondväggen; 1337 *Kronberg*, Amorin; *1154 *Rosen*, Erik XIV; 1222 *Malmström*, Ingeborg och Orvar Odd. Härifrån tillbaka utefter högra långväggen: 982 *Kiörboe*, Tartariska hundar; 1297 *Nordenberg*, Bröllop i Värend; 1426 *Ekström*, Solglitter på hafvet; *Fru Thorell*, Modersglädje; 1489 *Eckersberg* (norrman), Brudfärd på Hardangerfjorden; *1198 *Blommér*, Freja; 1223 *Malmström*, Älfvalek; 1308 *Kallenberg*, Skånsk bondgård; *1319 *Tidemand* (norrman), Fanatikerna; *1197 *Blommér*, Näcken och Ägirs döttrar; *1342 *Törnå*, Vårlandskap; 1380 *Jungstedt*, I stenbrottet; *1369 *Lindström*, Skotskt landskap; *1381 *Kronberg*, David och Saul; 1116 *Nordgren*, Skogslandskap; 1365 *Forssell*, Vårlandskap; *1331 *Norman* (norrman), Romsdalsfjorden; 1384 *Cederström*, Begrafning i Alsike; 1054 *Bergh*, I barrskogen; 1156 *Saloman*, Läsande flicka; *1484 *Nordström*, Skymning; *1362 *Salmson*, Den lilla axplockerskan; 1213 *Kiörboe*, Hundar som anfalla en räf; 1474 *Thegerström*, I örtagården; 983 *Kiörboe*, Flyende räf; 1442 *Norstedt*, Höstlandskap; 1403 *Lundberg*, Vid högvakten; 1432 *Fru Thorell*, Damporträtt; 1058 *Palm*, Domkyrkan i Lund.

Härifrån in i kabinetten:

Kabinett 1. 1438 *Arborelius*, Getter drifvas i vall; *1364 *Fagerlin*, Holländsk interiör; *1056 *Fagerlin*, Svartsjuka; 1328 *Arborelius*, Fäbovall i Dalarna; *1368 *Nyberg*, En tecknare; 1491 *Hermelin*, Vårbild i Dalarna; 1435 *Lindholm* (finne), Strandböljor; 1453 *Borg*, Älgfamilj; 1436 *Lindholm*, Utsikt öfver Kattegat.

Kabinett 2. 1440 *Malmström*, Skvallerbyttan; 1162 *Hertzberg*, Konfirmand; *954 *Fagerlin*, Rökande fiskargossar; 981 *Jernberg*, Björndans; 1320 *d'Uncker*, Pantlånekontor; *1204 *Fagerlin*, Den tillfrisknande; 1317 *Hafström*, Kontraband; 1125 *Saloman*, Bohuslänsk interiör.

Kabinett 3. 1318 *Lagerholm*, En gammal historia; 1031 *Wallander*, Ulla Vinblad dansar menuett; 1055 *Eskilson*, Kägelspel hos Faggens; 1025 *d'Uncker*, Tredje klassens väntsal; 1366 *Cederström*, Färska Nyheter; 1030 *Wallander*, Konserten på tre byttor; 1170 *Larson*, Kronoborgs slott i månsken; *992 *Am. Lindegren*, Dans i en dalstuga.

Kabinett 4. 1062 *Stäck*, Stadsport i Haarlem; 1225 *Nordenberg*, Det ihjälbitna fåret; 1207 *Höckert*, Brudfärd på Hornavan; 999 *Nordenberg*, Tiondemöte i Skåne.

Kabinett 5. *1028 *Wahlbom*, Gustaf II Adolfs död; 1374 *Södermark*, Porträtt af Hartmansdorff; 1022 *Stäck*, Italienskt landskap; 1220 *Lundgren*, Den heliga lekamens-festen; 1356 *Lindholm*, En trasslig härfva; 1087 *Lundgren*, Pilgrim; 1001 *Palm*, Canal grande; 1006 *Plageman*, Den heliga familjen; 1244 *Wickenberg*, Holländskt vinterlandskap.

Kabinett 6. 955 *Fahlcrantz,* Kalmar slott; 1243 *Westin,* Amor.

Härifrån in i det näst intill liggande större *kabinettet för Pasteller och miniatyrer;* 225 *Wallander,* Fogelhandlare; 215 *Wallander,* Positivspelare; 182 *Pauli,* Katekesförhör; *183 *Kröyer* (dansk), På Skagens strand; 218 *Nyberg,* En hemlighet; *191 *C. Larsson,* Atelieridyll; 126 och 127 *Lundberg,* C. G. Tessin och hans hustru.

Kabinett 7. 165 *C. Larsson,* I köksträdgården; 173 *Anna Ericson-Gardell,* Månuppgång; 184 *Zorn,* Vårt dagliga bröd; 164 *C. Larsson,* Gubben och nyplanteringen; 233 *C. Larsson,* Mor; 185 *Gegerfelt,* Stormen; *Egron Lundgren,* Flera akvareller.

Kabinett 8. *Miniatyrer;* 949 *Ehrenstrahl,* Självporträtt (E. framför sitt staffli vänder sig mot målarkonstens gudinna, som räcker honom paletten; bredvid Iris); 1072 *Bourdon* (fransman), Drottning Kristina; 950 *Ehrenstrahl,* Allegori öfver de sköna konsterna; 947 *Dahl,* Karl XII; 1407 *Ehrenstrahl,* Neger med papegojor och markattor.

Kabinett 9. 1424 *Hilleström,* Gårdfarihandlare; 1148 *Hilleström,* Bellman.

Kabinett 10. 1418 *Breda,* Lidner; 1351 *Martin,* Landskap med vattenfall; *Martin,* Bellman.

Kabinett 11. *1010 *Roslin,* Gustaf III och hans bröder; 1033 *Wertmüller,* Amor som Bacchus; 1035 *dens.,* Ariadne; *1032 *dens.,* Marie Antoinette med sina barn i Trianons park; 1037 *dens.;* Gust. Maur. Armfelt; 1034 *dens.,* Ariadne på Naxos.

Nu tillbaka till kabinett 9 och därifrån (se planritningen) in i

Franska skolans stora sal Vänstra långväggen: 798 *Fr. Desportes d. ä.,* Stilleben; 829 *Gagneraux,* Påfven Pius VI visar Gustaf III vatikanska skulpturgalleriet; *771 *Boucher,* Leda med svanen; 858 *Natoire,* Jupiter och Juno; 799 *Desportes,* Stilleben; 882 *Restout,* Flicka; 797 *Desportes,* Kaniner i det fria. — Fondväggen: *Desprez,* Gustaf III bevistar julmessan i St. Peterskyrkan. — Högra långväggen: 845 *Lancret,* Skridskoåkerska; *884 *Rigaud,* Kardinal Fleury; *864 *Oudry,* Stilleben; 854 *Le Moyne,* Venus och Adonis; *846 *L. M. van Loo,* Ludvig XV, hel figur; **770 *Boucher,* Galateas triumf (konstnärens hufvudverk och en af musei pärlor); 793 *Coypel,* Paris' dom; 872 *Oudry,* Stilleben; 883 *Rigaud,* Porträtt af Karl XII. — Tvärväggen: 1313 *Pesne,* Porträtt af Charlotta Fredrika Sparre, gift Fersen; *867 *Oudry,* Hjortjakt; 830 *Claude Lorrain?,* Landskap med solnedgång; 801 *Desportes,* Djurstycke.

Härifrån in i kabinetten:

Kab. 12: 888 *Taraval,* Venus och Adonis; 843 *Lancret,* Gunga; 844 *dens.,* Blindbock; 772 *Boucher,* Toaletten; 778 *Chardin,* Kvinna med garnkorg; 779 *dens.,* Tecknande artist; 780—81, 783, *dens.,* Tvätterska och en gosse, som blåser såpbubblor; Tvätterska, som tappar vatten; Barn som läsa till bords.

De följande kabinetten 13—16 innehålla arbeten af *flamska mästare,* hvaribland torde märkas i *Kab. 16:* 653, 654 *Teniers,* Drickande och rökande bönder.

Härifrån ut genom stora salen i vestibulen och därifrån till höger in i den s. k.

Gravyrsalen.

Samlingen af *gravyrer, handteckningar* och *akvareller* m. m. grundlagd af C. G. Tessin medels inköp bland annat ur Crozat's samlingar i Paris uppgår nu, särskildt genom de rika donationerna efter prof. P. F. Wahlberg och grefve Ax. Bielke till närmare 100,000 blad och innehåller flera unika eller högst sällsynta arbeten. — Bland handteckningar märkas arbeten af Rafael, Correggio, Holbein, Dürer, Rembrandt, van Dyck m. fl. mästare. Af svenska konstnärer märkes en större serie akvareller af *Egron Lundgren;* dessutom dylika af *Scholander, Billmark* m. fl. Af samlingarna äro ungefär 400 blad ständigt exponerade. Resten förvaras i portföljer, som på begäran framläggas tisdagar och fredagar. — I gravyrsalen äro uppsatta några större oljefärgstaflor nämligen: på väggen till vänster: 937, 938 *Bergh,* Utsikt från Uri och Småländskt landskap; *1038, *Winge,* Loke och Sigyn. På fondväggen: 1039 *Åkerström,* Venus, Ankises och Amor. På väggen till höger: 1114 *Berg,* Skeppet Öland i strid med engelska örlogsfartyg; *1396 *Rosen,* Nordenskiöld; 1214 *M. Larsson,* Storm på hafvet. På tvärväggen: 1441 *Kindborg,* Utsikt af Stockholm; 1298 *Arborelius,* Hafsstrand; 1004 *Pilo,* Gustaf III:s kröning; 1310 *Möller,* Nödhamn; *1437 *Tirén,* Lappar.

Tillbaka ut i vestibulen och till höger in i

Nederländska skolans stora sal. Vänstra långväggen: 762 *de Crayer,* Filip IV af Spanien; 433 *Fyt,* Dödt villebråd; *1159 *Jordaens,* Konung Kandaules visar sin hustru för sin gunstling Gyges; 689 *C. de Vos,* Spelparti; Karl I af England, hans gemål, Cromwell och en obekant; 409 *Okänd mästare,* Fruntimmersporträtt; 639 *P. de Vos,* Hjortjakt; 303 *Arthois,* Landskap; 580 *Rembrandt,* En trumpetare; 486 *K. du Jardin,* Porträtt af H. van Huteren; 406 *v. Dyck,* Venus begråter Adonis' död; 1486 *Snyders,* Räfven på gästabud hos hägern; 410 *v. Dyck,* Amor bland konstens och krigets emblemer; 343 *Soutmann,* Evangelisterna. — Tvärväggen: 595 *Rubens,* Fyra kyrkofäder (Hieronymus, Ambrosius, Gregorius, Augustinus) i öfverläggning; 608 *Rubens,* Ester och Ahasverus (skiss); 607 *Rubens,* Kekrops döttrar finna Eriktonios (skiss); 604 *Rubens,* De tre konungarna tillbedja Kristusbarnet; 638 *Snyders,* Örn i strid om rof; 596 *Rubens,* Susanna i badet; 606 *Rubens,* Simson dödar lejonet (skiss). — Högra långväggen: 615 *v. Dyck,* Den botfärdiga Magdalena; 597 *Rubens,* Mercurius; 404 *v. Dyck,* S:t Hieronymus och en ängel; *1120 *Jan de Bray,* Gosse som spelar flöjt; *599 *Rubens,* Offer åt fruktsamhetens gudinna, en mängd bevingade amoriner, Venus åkande i en char; och *600 *Rubens,* Den af Theseus öfvergifna Ariadne träffas på Naxos af ett Bacchusfirande sällskap (kopior efter Tizians berömda taflor i Madrid, kopierade af Rubens under hans vistelse i Rom 1601—8); **584 *Rembrandt,* »Rembrandts kökspiga»; 581 och *582 *Rembrandt,* Gammal man och

kvinna, kallade Rembrandts föräldrar; **578 *Rembrandt,* s. k. Ziskas sammansvärjning (ofullbordad); en af mästarens största och yppersta taflor; 462 *Hobbema,* Landskap; *583 *Rembrandt,* Saskia van Ulenburgh, konstnärens fru (?); 616 *J. van Ruisdael,* Landskap; 1349 *Rembrandt,* Petrus; 398 *Dubbels,* Skeppsbrott; 585 *Rembrandt,* Mansporträtt; 631 *Rubens,* Kristus med skattepenningen; 501 *Leux,* Leopold Wilhelm af Österrike. — Tvärväggen: 276 *Mengs,* Påfven Klemens XIII; 598 *Soutmann,* Sigismund III af Polen; 637 *Snyders,* Stilleben; 488 *Jordaens,* Herdarna tillbedja Kristusbarnet; 385 *Cognet,* »Utan bröd och vin fryser kärleken».

In i närmaste

Kab. 17: 528 *Mommers,* Italienskt landtfolk; 1084 *Moucheron,* Flodlandskap.

Kab. 18: 1047 *van der Leeuw,* Oxar vid ett vattningsställe; 317 *Berchem,* Hamn; *709—717 *Ph. Wouwerman,* Ridbanor, Landskap; 572 *Potter,* Boskapsmarknad.

Kab. 19: 657 *Ochtervelt,* Ett fruntimmer vid sin toalett; 658 *Ochtervelt,* Konsert; 510 *Metsu,* Spelparti; 593 *Zorg,* Slaktare.

Kab. 20: 622 *S. v. Ruisdael,* Landskap, herde; 310 *Bega,* Musiklektion; 621 *S. v. Ruisdael,* Landskap; *551 *van Ostade,* Gubbe tillskärande en penna; 550 *dens.,* Det inre af en bondstuga; 393 *Dov?,* Magdalena; 394 *dens.,* Självporträtt.

Kab. 21: 423 *Fabritius,* Familj vid måltid; 418 *Eeckhout,* Bonden och systern till bords; *579 *Rembrandt,* S:t Anastasius vid öppet fönster, läsande; *443 *van Goyen,* Utsikt öfver Dortrecht; *473 *P. de Hooch,* Det inre af ett rum, reflex af solsken.

Härifrån öfver den stora salen och in i ett midt emot liggande tredeladt rum (planr. 22), hvarest de **äldre tyska och nederländska skolorna** äro placerade:

260, 261 *Denner,* Porträtt; 258 *L. Cranach d. ä.,* En äldre man i penningafhandling med en flicka, som mottager guldmynt, dem hon väger; 255, 256 *Cranach d. ä.,* Porträtt af Luthers far och mor; 257 *Cranach d. y.,* Karl V och Johan Fredrik af Sachsen på jakt.

Härifrån in i salen, där de **italienska och spanska skolorna** äro placerade:

Vänstra långväggen: 19 *Venetiansk mästare,* Katarina Cornaro, drottning af Cypern, mottager bref från rådet i Venedig; 155 *Rosa,* Ängeln och Tobias; 202 *Tizian,* Porträtt; 133 *Leandro Bassano,* Cleopatras måltid; 1347 Kopia efter *Velasquez,* utförd af *G. v. Rosen,* Infanten don Balthasar; 753 *Murillo,* Tiggargosse. — Högra långväggen: 756 *de Ribera,* Den hel. Hieronymus; *de Ribera,* Den hel. Bartolomeus; 57 *Carracci,* Kristus betjänas af änglarna; 172 *Rafael,* Den heliga familjen; 11 *Caravaggio,* Judith med Holofernes' hufvud; *de Ribera,* Den hel. Paulus Eremiten; 173 *Rafael,* Den heliga familjen. — Tvärväggen: 184 *Strozzi,* Skattepenningen.

Af kabinetten innanför denna sal innehålla 3 arbeten af italienska mästare; de öfriga 3 däremot taflor af *norska* och *danska* konstnärer. Bland dessa senare torde observeras i

Kab. 28: 1275 *Morten Müller,* Landskap; 1259 *Cappelen,* Nordiskt landskap; 1274 *Morten Müller,* Norsk insjö; 1270 *Lerche,* I klosterbiblioteket.

Kab. 27: 1277 *Tidemand,* Spåkvinna; *1285 *Hansen,* Hemsökelsen; 1269 *Gude,* Bränningar; 1311 *Eilif Petersen,* Fördjupad i studier; 1267 *Hansen,* Säterbesöket; 1343 *Gude,* Fjord; 1273 *Munthe,* Vinterlandskap; 1263 *Gude,* Inomskärs; *1336 *Hansen,* Konfrontationen; 1264 *Gude,* Utomskärs; *1434 *Thaulow,* Januaridag; 1266 *Gude,* Dalgång i Wales.

Kab. 26: 1457 *Skovgaard,* Kyrkbacke i Halland; 1358 *Aagaard,* Kägelbana; 1428 *Vermehren,* Schackspelare; 1377 *Henningsen,* Gatuscen i Köpenhamn; 1352 *Bloch,* Herdarnas tillbedjan; 1408 *Hansen,* Rådhussal i Lybeck; 1344 *Fru Jerichau,* Italiensk moder; 1283 *Sörensen,* Svenska krigsfartyg vid Elfsborg.

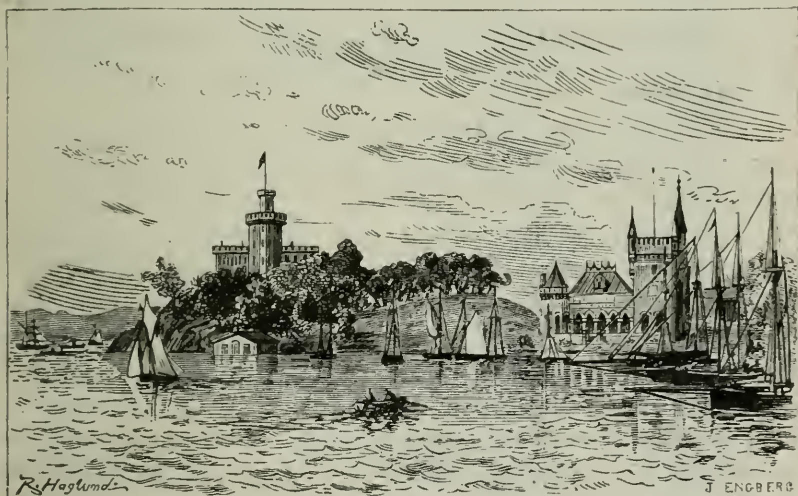
Från Nationalmuseum kommer man på en 135 meter lång prydlig järnbro (Skeppsholmsbron) till

Skeppsholmen och Kastellholmen.

Skeppsholmen kallades fordom Vangsöna, sedermera Lustholmen, emedan den var ämnad till en lustpark, och slutligen med sitt nuvarande namn allt sedan 1630-talet, då flottan förlades dit, hvarest ännu en del af densamma har sin station. Holmen, som till största delen upptages af flottans kaserner, magasin och verkstäder, har trenne mera anmärkningsvärda byggnader: till vänster om stora vägen, uppe på höjden, *Karl Johans* eller *Skeppsholmskyrkan* (Pl. 79, G 8) byggd efter ritningar af Fr. Blom och invigd 1842. Den åttkantiga kyrkan täckes af en kupol uppbärande en lanternin och prydes till sitt inre med en altartafla af Sandberg, »Kristus bär sitt kors», samt af Byströms grupper Tron, Hoppet och Kärleken. Snedt emot till höger om vägen höjer sig den vidt omkring synliga *Kanonierkasernen,* en hög trevåningsbyggnad, uppförd i Johan III:s tid, fordom kallad *Konung Johans hus* och sedan 1846 förändrad i normandisk medeltidsstil med tinnar och tourelier samt företeende ett vackert motstycke till kyrkans grekiska tempelbyggnad. Något längre fram på holmen, på höger sida om vägen, träffa vi den tredje af Skeppsholmens mera märkliga bygg-

nader: *Sjökrigsskolans hus* (Pl. 118, G 9), fulländadt 1879 efter ritningar af hofintendenten Nyström. Framför detsamma är en hög *minnessten* »rest af flottans män, till minne af den första kringseglingen af Asien, utförd 1878—1880 af svenska ångaren Vega». — Längre fram, till vänster om den s. k. långa raden, tvenne låga stenhus med bostäder för flottans befäl, påträffas en annan minnessten, rest 1890 till det hundraåriga minnet af slaget vid Svensksund. — Holmen är för öfrigt rikt planterad med lummiga träd, som bilda skuggrika alléer, talrikt besökta af promenerande.

Vid stora vägens östra ända är om sommaren öfverfart till Djurgården (Allmänna gränd) medels ångfärja, mot afgift af tre öre; om vintern ligger här i stället utlagd en flottbro. (Från Allmänna gränd kan man komma tillbaka till staden med spårvagn.) Äfven med Skeppsbron finnes ångslupsförbindelse (från brygga nedanför båtsmanskasernen afgift 3 öre).

Kastellholmen.

Med Skeppsholmen sammanhänger genom en bro **Kastellholmen** (Pl. H 9 & 10), likaledes planterad med träd. Strax till vänster om bron märkes Svenska segelsällskapets paviljong, förr använd af den nu upplösta Kungl. skridskoklubben. Från holmens klippor nedanför det lilla *Kastellet*, byggdt 1848 efter ritningar af Fr. Blom, har man en härlig **utsikt* öfver

staden och segelleden. Nedanför kastellet på holmens östra sida ligger den lilla restauranten »*Blås ut*» med vackert läge utmed strömmen. Behaglig rekreationsplats om sommaraftnarna.

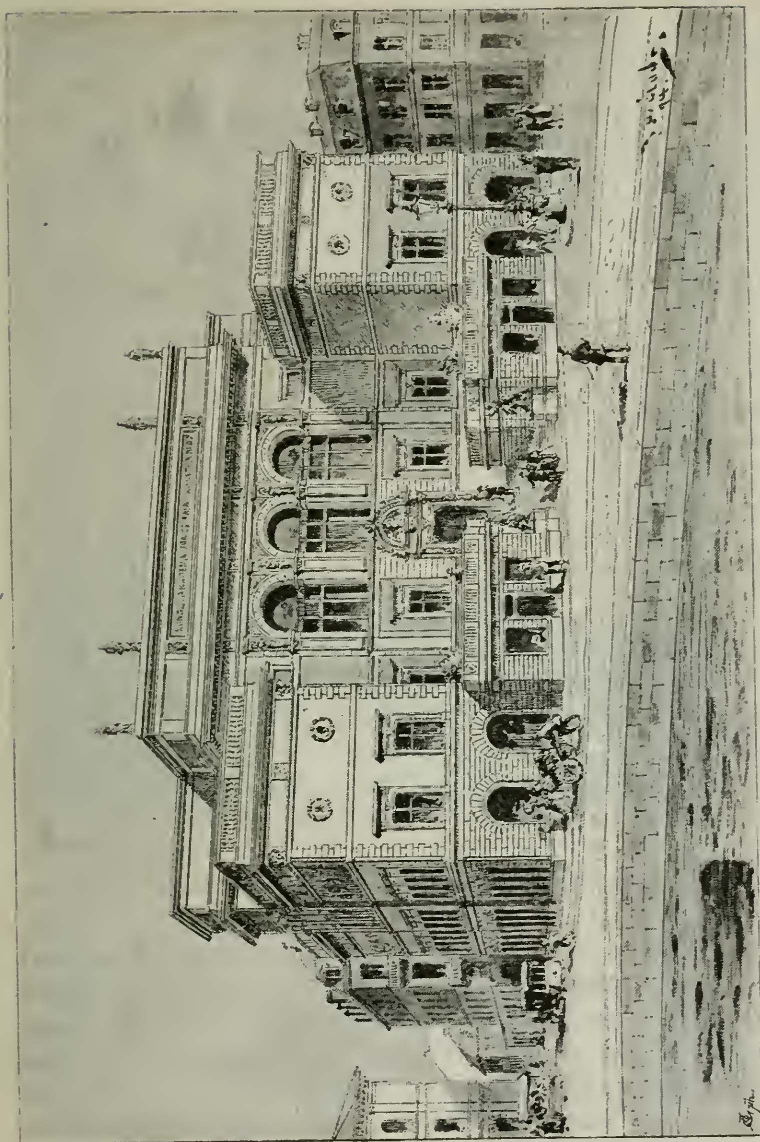
3. Från Gustaf Adolfs torg till Centralstationen och Kungsholmen. Marieberg.

Spårvagnar gå från Gustaf Adolfs torg hvar 5:e minut utefter Handtverkaregatan till Pilgatan på Kungsholmen. Passagerare på Ringlinien, som vid Nya Kungsholmsbron öfvergår på Kungsholmslinien, glömme ej att vid erläggandet af afgiften tillsäga om *öfvergångsbiljett* för den senare linien. — Ångslupar från Mälartorget till Serafimerlasarettet (6 öre), Kungsholmstorg, Karlsvik, Stockholms sjukhem (10 öre), Marieberg (12 öre). — Från Riddarholmen hvar timme till Marieberg (13 öre), Lilla och Stora Essingen (13 öre). Ångbåtsresa är absolut att föredraga vid Mariebergsbesök framför landvägen. — Serafimerlasarettet står genom ångfärjor i förbindelse med Söder Mälarstrand (6 öre).

Från Gustaf Adolfs torg leder väster ut den med präktiga butiker försedda *Fredsgatan*, som bär sitt namn till minne af Westfaliska freden, skär *Drottninggatan* (sid. 88) under rät vinkel och slutar vid *Rödbotorget.* I hörnet af Fredsgatan reser sig vid detta torg *Stockholms sparbanks* nya palats och till höger om den framför sparbanken belägna lilla planteringen, ***Fria konsternas akademi** (Pl. 1, G 6). Byggnaden, uppförd i italiensk renässans efter ritningar af Erik Lallerstedt, stod färdig 1896 och vänder sin hufvudfasad, som smyckas af stora bågfönster, en praktfull portal, statyer m. m., mot söder. Öfversta våningen upptages af utställningslokaler, högtidssal och atelierer; mellanvåningen af lärosalar, bibliotek m. m. Årligen i maj månad äger en **utställning* rum af *elevernas arbeten.*

Akademiens bibliotek är öppet månd., onsd. o. torsd. kl. 1—3 under terminerna; stängdt under ferierna.

På det nyligen rifna Keyserska husets tomt vid torgets västra sida är (1897) under uppförande ett »Centralpalats», som hufvudsakligen skall inrymma affärs-

Akademien för de fria konsterna.

lokaler, och närmast norr därom vid Jakobsgatan ligger Stockholms *Centralpostkontor* (Pl. 91, G 6), uppfördt i början af 1870-talet. — Vid den lilla planteringen märkes i hörnet af Strömgatan *Bondeska palatset*, uppfördt på 1790-talet och prydt med talrika korintiska pelare.

Fortsätta vi från Rödbotorget till dess fortsättning *Tegelbacken* ha vi strax till vänster den förut (sid. 34) omtalade *Vasabron*. Ute i strömmen mellan Vasabron och den därmed parallella västligare belägna *järnvägsbron* (sid. 34) ligger den lilla ön **Strömsborg,** fordom en kal klippa, kallad Stenskär, senare med under sommarmånaderna talrikt besökt restaurant, kägelbanor, badhus m. m., hvilket allt nu försvunnit för att lämna plats för ett trevånings stenhus.

Stockholms stads bad- och siminrättning.

Midt emot Strömsborg på andra sidan järnvägsbron ligger ute i strömmen den år 1884 till begagnande upplåtna **Stockholms stads bad- och siminrättning.** Nedgången är från gångbron invid järnvägen och inunder själfva järnvägsbron.

Badinrättningen inrymmer, förutom småbassänger för enskilde badande och två större grundare för ej simkunniga, tre djupa bassänger, en för fruntimmer, en för skolgossar och en, den bortre och största, för män. Dessutom finnes gymnastiklokal, rakstuga och kafé.

Pris för bad: för herrar: stora bassängen 25 öre, med dusch 35 öre; enskild bassäng 30 à 40 öre; för gossar i skolbassängen 20 öre;

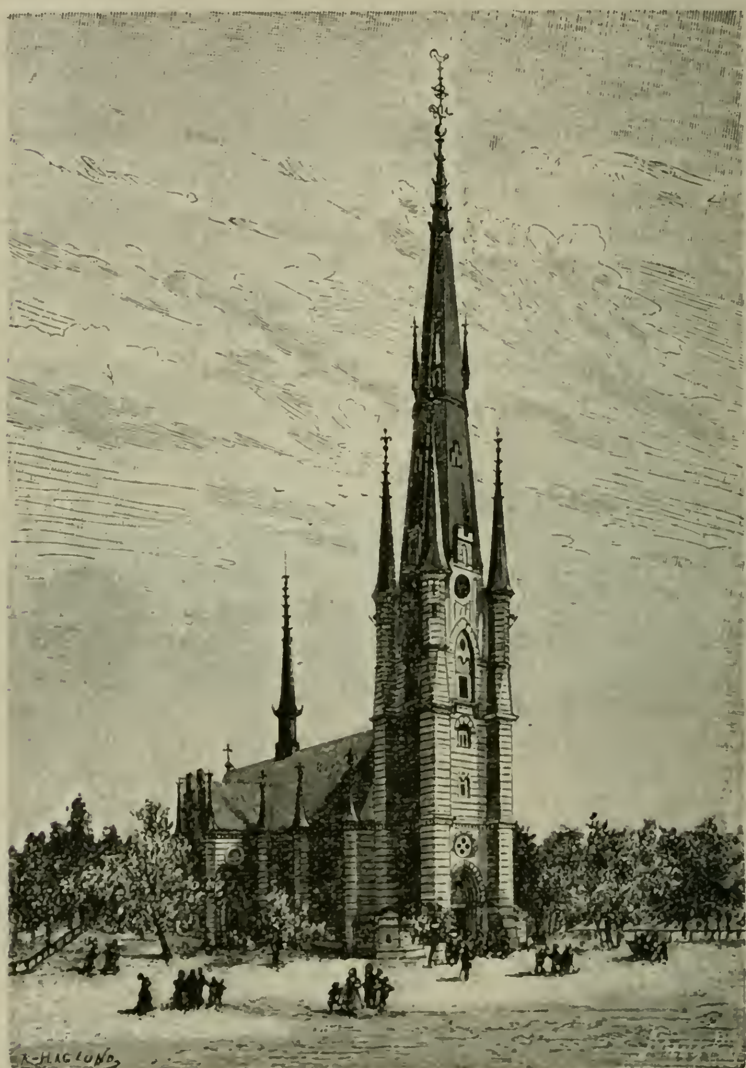
med dusch 30 öre; för damer 20 öre; med dusch 25 öre; enskild bassäng 25—35 öre. — Bad före kl. 10 f. m. i skolbassängen eller allm. bassängen för damer 15 öre. För en andra handduk betalas 5 öre; för simbyxor 50 öre.

Från Rödbotorget, förbi det ofvan nämnda Centralpostkontoret samt åtskilliga stora enskilda byggnader, såsom Normanska boktryckeriet, Stockholms Dagblads, Vårt Lands, Aftonbladets och Nya Dagligt Allehandas tryckerier m. fl., löper Klara västra kyrkogata fram till ***Klara kyrka*** (Pl. 66, F 5), som reser sig på den plats, som fordom intogs af det kloster med samma namn, hvilket Magnus Ladulås år 1285 grundade på västra sluttningen af Brantberget. Sedan klosterkyrkan brunnit år 1446 uppbyggde Johan III i början af 1570-talet den nuvarande kyrkan, hvars torn på sin tid var det högsta i Sverige. Tornet måste dock snart ombyggas, och efter flerfaldiga öden förstördes både tornet och självfva kyrkan under Klara brand 1751, efter hvilken kyrkan dock uppfördes så raskt, att hon kunde invigas redan 1753. Det nya tornet ersattes likväl blott med en ful kopparklädd huf med lanternin, hvilken borttogs 1885 då det nuvarande eleganta tornet uppfördes enligt ritningar af Helgo Zettervall. Själfva kyrkan väntar dock ännu på sin restaurering. Dess inre utmärker sig genom vackra proportioner och smyckas utom af den vackra orgeln och praktfulla altarprydnaden af flera epitafier och minnesvårdar, bland dem öfver skalden Gyllenborg och finska krigets hjälte, Sandels. Altarprydnaden af Sergel, med en i midten infattad målning af Jonas Hoffman: »Kristi nedtagande från korset», bildar ett konstverk, som förtjänar att tagas i betraktande. På kyrkogården hvila Bellman, Leopold och fru Lenngren samt en af hjältarna från finska kriget, E. v. Vegesack.

Klockaren, som förevisar kyrkan, bor Klara västra kyrkogata 14 A.

Ej långt från kyrkogården vid Klara norra kyrkogata ligger *Stockholms arbetareinstituts* byggnad, uppförd 1894, med föreläsningssal, rymmande 450 personer, bibliotek m. m.

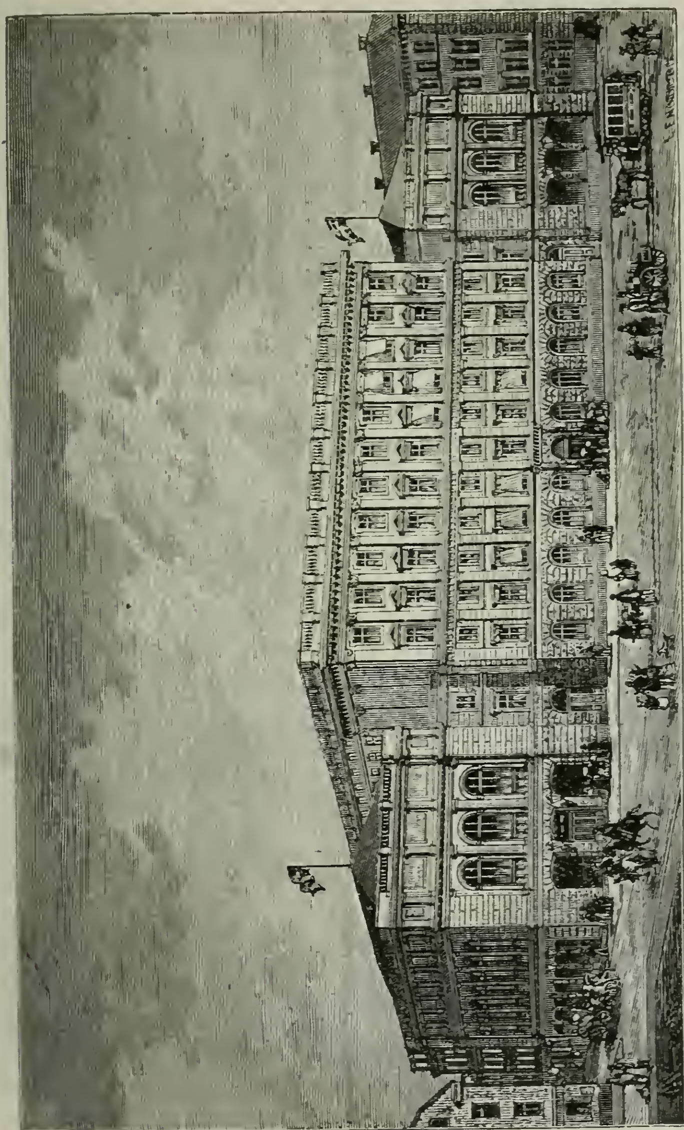
Från Klara kyrkogård följa vi den lilla mot väster löpande Klara vattugränd, som för oss ned till *Vasagatan*, en af Stockholms vackraste gator, som sträcker sig

Klara kyrka.

från Tegelbacken fram till Vasastaden (se längre fram sid. 106). Östra sidan af Vasagatan är bebyggd med en rad praktfulla byggnader, hvaribland märkas: *Bel-*

frages Pensionat (Pl. 178, G 5), *Centraltryckeriet* (Pl. 122, F 5) och *Hotel Continental (W6)* (Pl. 121, F 5). Detta sist-

Hotel Continental (W 6).

nämnda hus, uppfördt efter ritningar af M. Isæus, är en af det nya Stockholms så väl till det yttre som inre mest anmärkningsvärda byggnader. Hela norra

flygeln upptages af en stor festsal, elegant och smakfullt dekorerad. Midtelpartiets bottenvåning är inredd till matsal och kafé, matsalen dekorerad med väggmålningar af V. Andrén. [Angående rummen m. m., se inledningen.] Midt för dessa byggnader vidgar sig Vasagatan till den s. k. *Centralplanen.* På västra sidan af denna reser sig

Centralstationen (Pl. 10, F 5), näst slottet till sin utsträckning den största byggnad i hufvudstaden, upptagande en längd af ej mindre än 152 m. Den är uppförd i renässansstil efter ritningar af A. V. Edelsvärd med framskjutande midtelparti och flyglar samt vänder fasaden åt Vasagatan. Väntsalarna för *afgående* resande äro propra och ändamålsenliga. För *ankommande* passagerare användas ej dessa salar till genomgång, utan har för dem en särskild passage beredts i norra delen af byggnaden, alldeles invid det rum, där resgodset utlämnas. Öfriga lokaler i nedra våningen äro upptagna af järnvägens expeditioner m. m.; i de öfre våningarna har *järnvägsstyrelsen* sin lokal. Banhallen, befintlig å stationsbyggnadens västra sida, är uppförd på järnkolonner med tak af glas och galvaniserad järnplåt, i en lätt och prydlig stil och inrymmer ända till fem järnvägsspår. Oaktadt stationens ganska betydande dimensioner har den likväl visat sig alldeles otillräcklig för den ökade trafiken, och kommer därför en om- och tillbyggnad att inom de närmaste åren äga rum. — Den lilla planteringen söder om stationshuset prydes sedan 1893 af *Nils Ericsons staty* (Pl. 163, G 5), modellerad af J. Börjeson.

Om forts. af Vasagatan se längre fram (sid. 88).

Närmast norr om Centralstationen, vid stranden af Klara sjö har *Stockholms gasverk* (Pl. 41, F 4), anlagdt 1854, ännu sin plats, men denna kommer snart att tagas i anspråk för utvidgandet af stationsområdet; ett nytt storartadt gasverk är sedan 1893 uppfördt å Norra Djurgården vid Värtan (sid. 00).

Om vi från Centralstationen, förbi den nämnda planteringen gå tillbaka till Tegelbacken och därifrån återtaga vår promenad framåt Kungsholmen, passera

vi först tvärs öfver sammanbindningsbanan och sedan den s. k. *Nya Kungsholmsbron*, hvilken leder öfver den

Nils Ericsons staty.

nu i det närmaste utfyllda Klara sjö och förbinder Norrmalm med den näst största af Stockholms öar

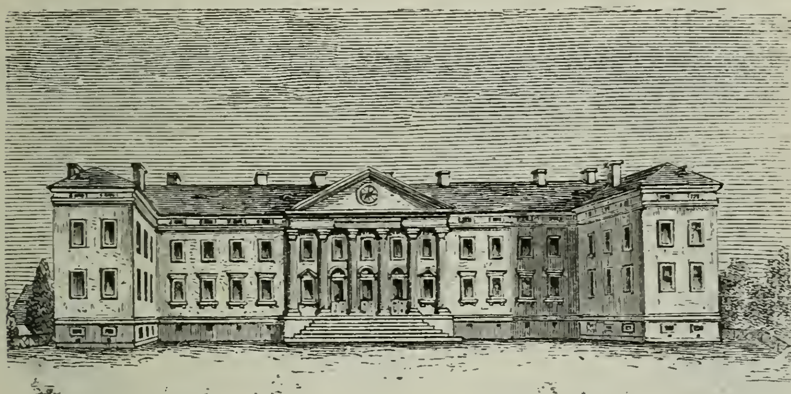
Kungsholmen,

sjukvårdsinrättningarnas och de stora Stockholmska fabrikernas hufvudsäte. Ön bar såsom redan är nämndt i äldre tider namnet Munkliderna eller Munklägret, emedan munkarna i stadens kloster där hade sina fisklägen och begrafningsplatser, och började bebyggas under drottning Kristinas regering. — Från Nya Kungsholmsbron sträcker sig Handtverkaregatan fram till Drottningholmsvägen; strax invid bron märkes till höger ***Serafimerlasarettets*** ståtliga byggnadskomplex (Pl. 96, G 4), grundlagdt 1889 efter ritningar af A. och H. Kumlien, sedan den gamla, till vänster liggande lasarettsbyggnaden, som förskrifver sig från 1752, visat sig ej kunna fylla behofvet. Snedt emot till vänster ligger ***Karolinska mediko-kirurgiska institutet*** (Pl. 33, G 4, Handtverkaregatan 3), upprättadt 1811, centralläroverket för den medicinska undervisningen i Sverige, med lärosalar, kemiskt laboratorium, anatomisal, bibliotek, muséer och andra dyrbara samlingar, allt tillgängligt dagligen, efter tillsägelse hos vaktmästaren. Å institutets gård är uppställd en bronsstaty af en af naturvetenskapernas heroer i vårt land, professor And. Retzius.

Karolinska institutets *anatomiska museum* är öppet hvarje söndag 1—3, fritt; det mycket sevärda *Hygieniska museet* likaledes hvarje söndag 1—3, 10 öre. — Institutets bibliotek är öppet hela året onsdagar 6—8 e. m.; dessutom under vintern äfven månd. o. fred. samma tid.

Ej långt framom Karolinska institutet ligger ***Statens myntverk*** (Pl. 84, G 4, Handtverkaregatan 5), den enda anstalt af detta slag i Sverige. Där Myntet nu ligger, lågo fordom de verkstäder, som tillhörde Samuel Owen, f. 1774, den svenska ångbåtsflottans och maskinverkstädernas ättefader, hvilken här från 1809 till 1843 utöfvade sin gagnande verksamhet, hvarom en på byggnadens yttervägg uppsatt inskription erinrar. Snedt emot är ***Kungsholms*** (Ulrika Eleonora) ***kyrka*** (Pl. 73, G 4) belägen, en liten korskyrka med koppartäckt torn uppförd åren 1673—88. Dess altartafla, Kristi uppståndelse, är målad af Westin. — Alltjämt

gående Handtverkaregatan framåt påträffa vi midt emot kyrkogården (n:o 13) *Kurhuset*, hit förlagdt 1816, med omkring 200 sängar; därnäst, äfven till vänster, *Allmänna barnbördshuset* (Pl. 17, G 3, Handtverkaregatan 19), en välgörenhetsinrättning, där minst tusen barn årligen för första gången skåda dagens ljus; vidare till höger *Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn* (Handtverkaregatan 14) med därtill hörande barnkrubba; därpå till vänster, där spårvägen slutar, **Garnisonssjukhuset** (Pl. 40, G 2, Handtverkaregatan 25), med en palatslik byggnad, uppförd 1817—1834 efter ritningar af K. K. Gjörwell och innehållande 34 sjuksalar med plats för minst 430 patienter.

Garnisonssjukhuset.

Efter några minuters promenad backen uppför äro vi vid *Svea ingeniörbataljons kasern* (Pl. 62, G 1) och strax därpå vid *Stockholms vapenfabriks* faktori för kulsprutor (Pl. G 1) vid *Karlsvik*. Ännu några steg och vi äro inne på den breda Drottningholmsvägen. Invid denna ligga *Stockholms sjukhems* båda byggnader, en på hvardera sidan af vägen, och strax framom till höger leder en bigata, Mariebergsgatan, fram till *S:t Görans sjukhus*. Längre fram på Drottningholmsvägen till vänster reser sig det år 1855 grundlagda, storartade *Hospitalet för sinnessjuka* **(Konradsberg)**, som för närvarande vårdar cirka 200 sjuka. Följa vi den nyss omnämnda Marie-

bergsvägen till vänster, framkomma vi efter en kort promenad till *Marieberg* med kasern för *Svea trängbataljon* samt ammunitionsfabrik. Från berget västerut har man en härlig **utsikt* öfver Stockholm, i mycket olik vyerna från Mosebacke eller Bredablick. Själfva *Marieberg* är bekant för sin porslinsfabrik, hvars verksamhet fortfor mellan åren 1759—1782, och hvars fabrikat ännu stå i stort anseende hos kännare. År 1817 upprättades af general Cardell å Marieberg ett högre artilleriläroverk, som sedermera utvidgades till en militärhögskola, hvilkens ena afdelning, den s. k. Krigshögskolan, flyttades till generalstabens hus på Riddarholmen (sid. 32) och den andra, Artilleri- och Ingeniörhögskolan, fick sin lokal i Artillerigården å Östermalm (sid. 121).

Konradsberg.

Mariebergsgatan leder mot norr fram till en af Kungsholmens hufvudgator, Fleminggatan, som tager sin början vid *Kungsbron* (sid. 88), den andra af de broar som förena Kungsholmen med Norrmalm. Vid Fleminggatan (n:o 22) ligger *Nya arbetsinrättningen* (*Grubbens Gärde*). — Östra och norra delen af Kungsholmen äro de stora fabrikernas område. Vi träffa här bland andra följande storartade industrietablissement, nämligen: *Bolinderska verkstäderna* (Kaplansbacken 10), *Aktiebolaget Separator* (Fleminggatan 14) samt de stora fa-

brikerna vid *Inedal.* — I västra delen af Kungsholmslandet märkas *Aktb. Stora Bryggeriets* storartade etablissement vid *Hornsberg* samt något söder därom *Frimurarebarnhuset* vid egendomen *Kristineberg*, som förr tillhört Torstensonska ätten.

Närmaste vägen från Norrmalm till norra och västra delarna af Kungsholmen är öfver Kungsbron med spårvagn från Drottninggatan. Spårvägen går utefter Kungs- och Fleminggatorna ända fram till S:t Eriksgatan på Kungsholmen hvar 5:e minut. Afgift 10 öre. Passagerare med Ringlinien, som vid erläggandet af afgiften begärt *öfvergångsbiljett* erlägga ej någon afgift på Kungsholmslinien och tvärt om. — Till Kungsbron kan man äfven komma med ångslup från Riddarhuset (afgift 8 öre).

---

4. Från Gustaf Adolfs torg öfver Brunkeberg. Malmskilnadsgatan. Regeringsgatan.

Vid Gustaf Adolfs torg taga tvenne lifligt trafikerade gator sin början på hvar sin sida om Hotel Rydberg. Följa vi den västra af dessa, *Malmtorgsgatan*, träffa vi efter några minuter på vänster hand den stora utmärkta *Badinrättningen* och *medikomekaniska institutet* (Pl. 6, F 6, Malmtorgsgatan 3); och på höger hotel *Kung Karl* med kafé (Pl. 52, F 6), beläget vid början af det historiska **Brunkebergstorg**, som prydes af en monumental brunn, hitflyttad från Stortorget. I fonden af torget ligger det s. k. Brunkebergs hotel (ej hotell för resande), som ensamt intager hela torgets bredd, samt på västra sidan (i huset n:o 15) **Stockholms Handtverksförenings** (Pl. 123, F 6) byggnad med dess permanenta utställning af svenska industri- och slöjdalster, och *Gymnastiska-Ortopediska institutet* (n:o 13). På motsatta sidan (i huset n:o 18) träffa vi **Handarbetets vänners** utställnings- och försäljningslokaler (öppna hvardagar 10—4). Denna förening har till syfte att upplifva smaken för kvinnoarbeten i fornnordiska och andra nationella mönster, och ett rikt urval af broderier, spetsar, gardiner m. m. finnes här att bese och

till salu. Beställningar mottagas äfven. Föreningen är särdeles att rekommendera för resande damer. — I samma hus: *Patentbyråns bibliotek* och *förevisningsrum*, öppna alla hvardagar 11—3 samt dessutom onsd. o. lörd. 7—9 e. m. (fritt).

Öster om Brunkebergstorg sträcker sig den med talrika mindre hotel försedda *Norra Smedjegatan*, där katolska församlingens kyrka, det s. k. ***S:ta Eugenias kapell*** (Pl. 72, F 6), är beläget. Kapellet, ursprungligen uppfördt 1836, ombyggdes och utvidgades 1866.

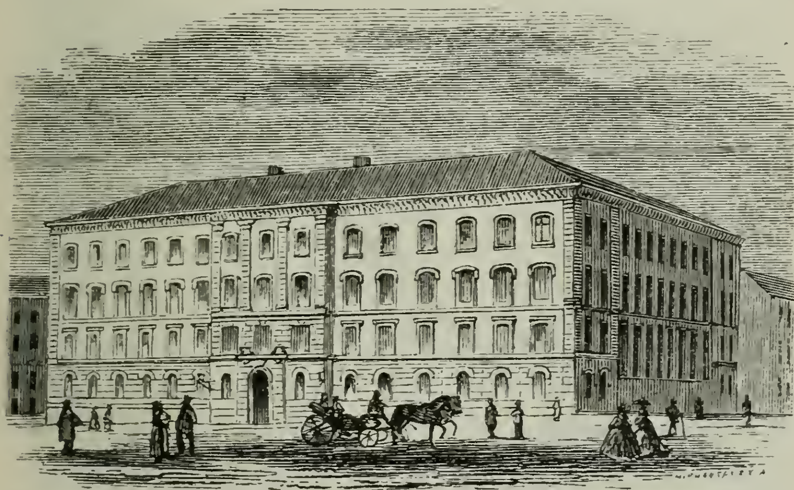
S:ta Eugenias kapell.

Dess inre innehåller åtskilligt sevärdt, såsom Sofie Adlersparres altarmålningar, en madonnabild i marmor af Byström, apostlabilderna i långväggarnas nischer m. m. — God kyrkomusik.

Mellan Brunkebergs hotel och Handtverksföreningens byggnad vidtager *Beridarebansgatan*, som leder fram till Klarabergs- och Hamngatorna, och vid hvilken märkas *Gymnastiska centralinstitutet* (Pl. 43, F 6, ingång från Hamngatan 19), från 1813—39 skådeplatsen för den svenska gymnastikens faders, P. H. Lings, storartade verksamhet, sedan 1867 nybyggdt och utrustadt

med allt, som erfordras för en sådan inrättning, samt (i huset n:o 25) *Läsesalongen* (öppen 6 f. m.—10 e. m.), 20 öres entré, där de flesta svenska och en mängd utländska tidningar, tidskrifter och böcker äro tillgängliga. Huset midt emot institutet (n:o 21 Beridarebansgatan) bär en liten minnestafla, som erinrar om att »Anna Maria Lenngren, född 1754, dog här 1817».

I fonden af Beridarebansgatan ligger det ståtliga palats (Mäster-Samuelsgatan 36), som inrymmer ***Stockholms Tekniska skola*** (Pl. 100, F 6), med dess bibliotek, talrika lärosalar och atelierer samt samlingar, af

Tekniska skolan.

hvilka de tekniska äro de främsta i Sverige (Biblioteket tillgängligt månd. o. torsd. kl. 7—9 e. m., tisd. o. fred. 1—3, samt sönd. 10—11 f. m.; skolmuseet tisd. 12—2). I samma hus har den *Geologiska undersökningen* sin lokal och sina samlingar. Dess *museum* är afsedt att efter de olika landskapen gifva en profkarta öfver den svenska jordens fasta och lösa lager.

Öppet månd. o. torsd. 1—3. samt äfven å andra tider, efter tillsägelse i geol. undersökn. arbetslokal, samma hus, 1 tr. upp.

Den år 1811 stiftade *Landtbruksakademien* (Pl. 3, F 6), som förr innehade den tomt, på hvilken Tekniska

skolan nu reser sig, har sin lokal och bibliotek midt emot vid Mästersamuelsgatan 43.

(Biblioteket är tillgängligt onsd. o. lörd. kl. 12—2.)

Landtbruksakademiens *museum* förvaras ej i samma byggnad, utan har sin lokal *Luntmakaregatan 4* och är afgiftsfritt tillgängligt alla söckendagar 12—3 e. m. Denna akademis experimentalfält på norra Djurgården utanför Roslagstull, bör icke förglömmas af den resande jordbrukaren. Samlingarna därstädes äro tillgängliga månd. o. torsd. till kl. 4 e. m.

Beridarebansgatan fortsättes å ömse sidor om Tekniska skolans tomt af Sergelgatan och Slöjdgatan fram till Norrmalms stora salutorg för kött, grönsaker m. m., ***Hötorget,*** nu försedt med en rymlig ***saluhall*** af glas och gjutjärn. Vid Sergelgatan, som har sitt namn efter bildhuggaren Sergel, hvilken, och efter honom flera andra skulptörer, bebodde det här belägna »hof- och statybildhuggareboställets», ligger *Betlehemskyrkan* (Pl. 120, E 6), en frikyrka för gudstjänst enligt svenska kyrkans bekännelse, och vid Slöjdgatan *Nya Elementarskolans* byggnad (Pl. 36, E 5).

Från Brunkebergstorg öster om Brunkebergs hotell utgår ***Malmskilnadsgatan,*** som längs efter höjden af Brunkebergsåsen leder fram till Johannes' kyrkogård. Strax vid början af denna gata träffa vi en af Stockholms märkligaste byggnader: ****Allmänna telefonbolagets hus*** (n:o 30), hvars höga fyrkantiga gallertorn för trådarna synes, snart sagdt, från hvarje plats inom staden och bidrager att gifva Stockholm dess karakteristiska utseende. Byggnaden var färdig 1887 och uppfördes enligt ritningar af Isæus och W. Klemming.

Resande böra ej underlåta att besöka apparatsalen, samt att göra en promenad upp i själfva tornet. Tillstånd begäres (och lämnas gärna) på ingeniörskontoret.

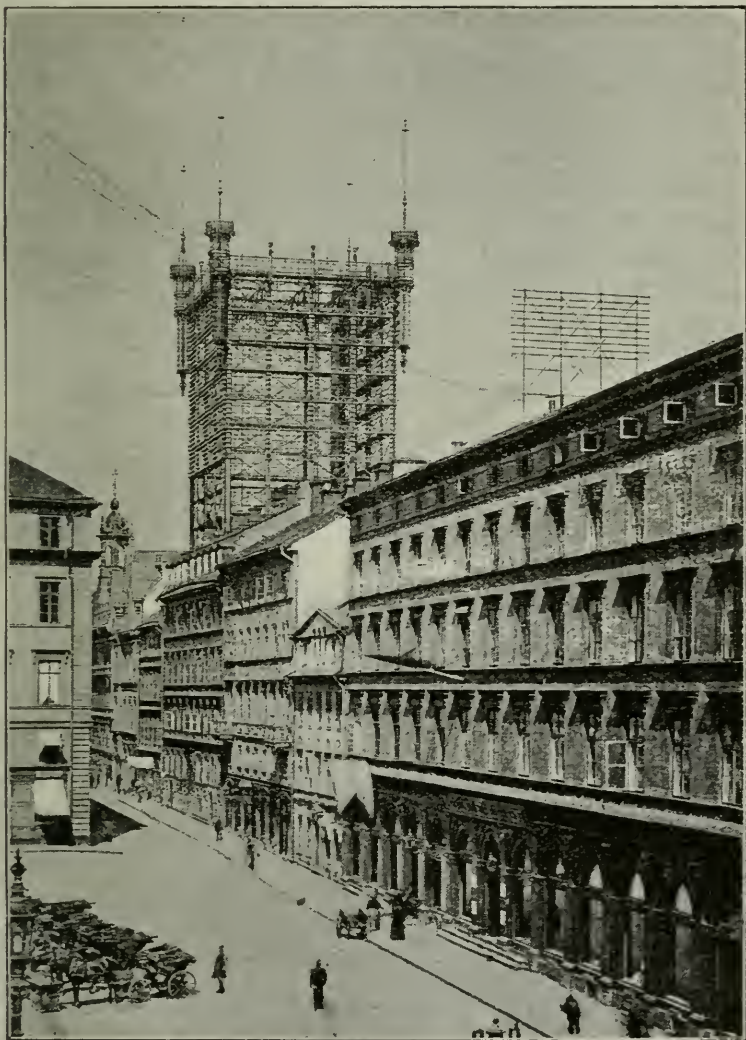
Några steg längre fram korsar Malmskilnadsgatan den starkt trafikerade Hamngatan (se äfven förut sid. 45), vid hvilken vi träffa (i huset n:o 26) ****Panorama international,*** mycket sevärda geografiska bilder, vyer från olika land, fotograferade på glas.

Hvarje vecka nytt program. Öppet kl. 10 f. m.—10 e. m. 30 öre; för barn 20 öre.

Vi fortsätta uppför Malmskilnadsgatan, där vi vidare lägga märke till baptistförsamlingens kyrka, *Betel-*

kapellet (n:o 48 D, Pl. 119, E 6), byggdt 1866, *Arbetare-föreningens hus* (n:o 52), uppfördt 1880—82 och inrymmande stor samlingssal, bibliotek m. m., samt i hörnet af Johannes' kyrkoplan *Stockholms brandkårs* etablissement (Pl. 44, E 6) färdigt 1878 efter ritningar af A. Nyström, med stallar, spruthus, vakttorn m. m.

Får beses efter anmälan hos brandchefen.

Telefontornet.

Vid Malmskilnadsgatans slutpunkt reser sig på den plats, där redan på 1200-talet S:t Örjans kapell och hospital voro belägna, ***Johannes' nya kyrka.* Kapellet nedrefs under Gustaf Vasa, hvarefter ett nytt oansenligt kapell uppfördes på 1630-talet och fick kvarstå ända till 1884, då den nuvarande, smidiga och eleganta kyrkan började uppföras efter ritningar af Carl Möller. Templet är byggdt i götisk stil af tegel med prydnader i beton och invigdes 1890.

På kyrkogården, där den röda klockstapeln ännu kvarstår såsom ett minne från svunna dagar, hvilar en bland hjältarna i senaste kriget mot Ryssland, segraren vid Jutas, Georg Karl von Döbeln, hvars minnesvård, efter ritning af Scholander, åstadkoms genom allmän subskription bland hela svenska folket.

Från Johannes' kyrkogård fortsätta vi nedför Döbelnsgatan (Malmskilnadsgatans fortsättning) ned till den lifliga *Tegnérsgatan*, vid hvilken vi, strax till höger vid hörnet af Roslagsgatan påträffa *Spårvägsbolagets* ståtliga hus (Pl. 11, D 5), med boställslägenheter för bolagets personal, samt stora stallar. Strax därinvid (vid Tulegatan) Lutherska missionsföreningens *Immanuelskyrka* (Pl. 183, D 5), en af de mest besökta frikyrkorna i hufvudstaden. Ej långt härifrån (Roslagsgatan 19) reser sig det nya *Realläroverket* (Pl. 51, C 5), uppfördt i rohbau 1890, och litet längre bort (vid Odengatan) den lilla vackra *Katolsk-apostoliska kyrkan.* Nära denna vid Valhallavägen (se sid. 117) märkes *Ryska församlingens kapell* (Pl. 159, B 5) och vid Roslagsgatans slut, nära stadens gräns, *Johannes' församlings folkskolehus* (Pl. 13, B 4), uppfördt efter ritningar af C. Möller och obestridligen Stockholms vackraste skolbyggnad.

Från Roslagstorg kunna vi med spårväg (ringlinien) återvända till stadens centralare delar; eller också taga vi den här utmynnande ***Regeringsgatan,*** den andra ofvan (sid. 81) nämnda gatan, som vid Gustaf Adolfs torg tar sin början. I sin öfre del tyst och småstadsmässig, blir Regeringsgatan, ju längre ned vi komma, allt mer lifligt trafikerad. Vi lägga märke till huset n:o 72, *E. W:s* restaurant med stor samlingssal, som mycket användes till möten o. dyl.; vidare n:o 38 *Stockholms elektricitetsverks centralstation* byggdt

1890—92 efter ritningar af F. Boberg. Gatans nedersta del är rik på präktiga butiker, hvaribland särskildt märkas *O. Bergs konditori*, *Lejas* nyrestaurerade affärspalats och *Sörmans butiker* för lyx- och nyttighetsartiklar, *Hallbergs* juvelerarebutik m. fl.

Johannes' kyrka.

5. Från Gustaf Adolfs torg uppför Drottninggatan till Nordiska Museum, Vetenskapsakademien, Observatorium m. m.

Omnibus från Riddarhustorget följande Mynttorget, Norrbro, Gustaf Adolfs torg, Fredsgatan samt Drottninggatan upp till Observatoriegatan. Afgångstid hvarje femte minut, afgift 10 öre.

Till Stockholms längsta och fortfarande förnämsta gata **Drottninggatan**, kommer man lättast, om man från Gustaf Adolfs torg viker in på den redan nämnda Fredsgatan (sid. 70), hvilken vinkelrätt skäres af Drottninggatan. Denna börjar redan nere vid strömmen, där det gamla *Bondeska palatset* bildar hennes vänstra hörn och det moderna *Adelsvärdska huset* hennes högra, samt fortlöper utefter en ansenlig sträcka ända upp till Kungsbacken och Observatorium, hvarifrån hon till Norrtull fortsättes af den i senare tider med talrika präktiga hus bebyggda Norrtullsgatan. Drottninggatan är Stockholms butikgata par préférence, och i synnerhet på gatans nedre del träffa vi också en stor mängd butiker, som hvad elegans beträffar kunna mäta sig med utlandets förnämsta. Sedan vi passerat icke mindre än tio tvärgator, skäres Drottninggatan af den nya präktiga *Kungsgatan*, dragen genom ett stort, dittills obebyggdt kvarter, och som blifvit en väl behöflig, ny och bekväm kommunikationsled mellan å ena sidan Hötorget och Drottninggatan och å den andra Kungsholmen med dess åt denna sida belägna stora fabriksetablissement. (Spårväg till Kungsholmen härifrån, se sid. 81.) Gatan, en af Stockholms präktigaste, löper, sedan den passerat Vasagatan (se sid. 76), med en viadukt öfver järnvägen ned till *Kungsbron*, som öfver Klaraviken förenar Kungsholmen med Norrmalm. I hörnet af Vasa- och Kungsgatorna påträffa vi det största enskilda hus i Stockholm, det s. k. *Lundbergska huset*, som förutom en mängd butiker, kontor och privatvåningar äfven innesluter den lilla eleganta ***Vasa-***

teatern (Pl. 135, F 4) hvars rikt dekorerade salong rymmer omkring 750 personer, samt **Stockholms Högskolas** lokaler (Pl. 162, F 4) med föreläsningssalar, vetenskapliga institutioner och museer. Fyra trappor upp med ingång från Kungsgatan är lokal för en del af *Riksmuseums etnografiska samling* (öppet månd. o. torsd. 12—2; afgift 25 öre).

Brunkebergstunneln (från Östermalms-sidan).

Fortsätta vi vår väg uppför Drottninggatan, lägga vi märke till det på höger hand belägna Warodellska huset (n:o 82) efter ritningar af Scholander. — Den närmast härefter följande tvärgatan är *Tunnelgatan*, så kallad efter den i dess östra ända belägna, genom Brunkebergsåsen sprängda 223 meter långa ***Brunkebergstunneln,** som på andra sidan mynnar ut vid

Engelbrektsplan nedanför *Humlegården* (se sid. 113). Tunneln är ett verk af Katarinahissens skapare, kapten K. Lindmark. — Numera är tunneln den bekvämaste och snabbaste förbindelse mellan Östermalm å ena sidan och öfre Drottninggatan samt Kungsholmen å den andra.

Vid Drottninggatan ofvanför Tunnelgatan, på den plats, där förr Trädgårdsföreningens park och växthus voro belägna, träffa vi till vänster ***Norra latinläroverkets*** stora slottslika byggnad (Pl. 42, E 5), ett af landets förnämsta läroverkshus, uppfördt 1876—80 efter ritningar af Helgo Zettervall och förtjänt att beses i sitt inre. Läroverkets planterade gårdsplan sträcker sig ända fram till Norra bantorget (sid. 108), Vasagatans nordliga slutpunkt. — I de båda vid Drottninggatan liggande paviljongerna, där förr Trädgårdsföreningen anordnade sina utställningar och Davidsons på sin tid berömda kafé var beläget (n:o 17 A o. C) inrymmes nu en del af det storartade och i högsta grad sevärda

*Nordiska museet

(Pl. 56 a, E 5). (De öfriga afdelningarna af museet äro tillsvidare inrymda i 88, 77 och 79 Drottninggatan.) Museet upptager för närvarande ej mindre än 12 stora våningar, innehållande omkring 100 rum. Denna samling, som en gång ordnad i egen byggnad (hvilken nu är delvis uppförd på plats, som blifvit skänkt å Lejonslätten på Djurgården af kung Oscar II), kommer att bilda ett motstycke till det berömda Kensington-museet i London, har nästan uteslutande tillkommit genom en enda mans, d:r Artur Hazelius', outtröttliga nit samt förökas alltjämt genom inköp och frivilliga gåfvor af personer i alla landsändar och af alla samhällsklasser.

Museet hålles öppet: *Allmogeafdelningen* (Drottninggatan 71 a, c), söndag 1—3, måndag, tisdag, torsdag, fredag 11—3, 50 öre, för barn o. tjänstfolk 25 öre. — *Afdelningen för de högre stånden och den norska afdelningen m. m.* (Drottninggatan 77 och 79 med ingång från sist nämnda hus, 5 särskilda våningar), söndag 1—3, onsdagar och lördagar 11—3, 50 öre, för barn och tjänstfolk 25 öre. — *Farma-*

ceutiska afdelningen, nordfrisiska rummet, rokokorummet, m. m. (Drottninggatan 88 B, 1 tr. upp) söndag 1—3, onsdagar och lördagar 11—3, 25 öre. — Andra tider i alla afdelningar dubbel afgift. Biljetter till alla dessa afdelningar 75 öre. Årskort, gällande till museets samtliga afdelningar, således äfven Skansen och Bredablick, 5 kr. Under sommarmånaderna — 1 juni till 1 oktober — äro *Allmogeafdelningen* och *Afdelningen för de högre stånden och den norska afdelningen m. m.* öppna alla söckendagar kl. 11—4.

Allmogeafdelningen.

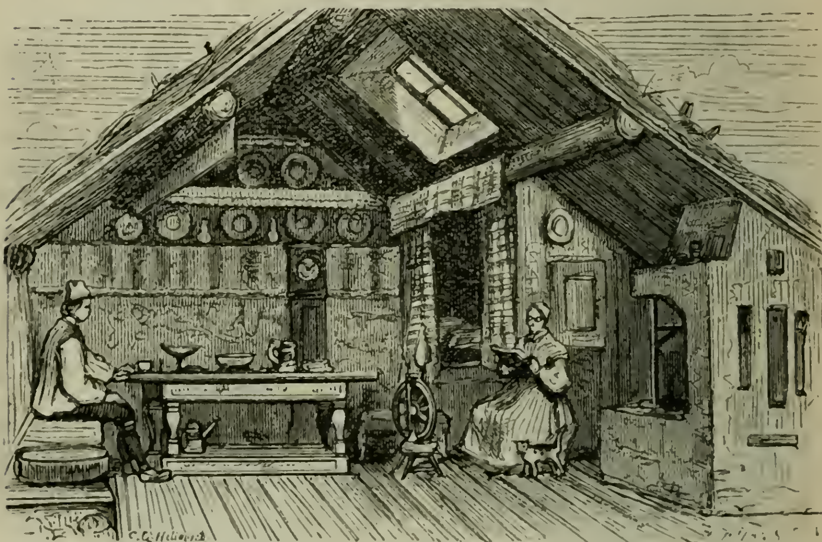
Drottninggatan 71 A, C.

Södra paviljongen. I fönstren åt gatan: »*Höstepiga*» från Herrestad i Skåne samt *två unga flickor* i österåkersdräkt. — 1. *Försäljning till förmån för museet* af saker, skänkta för sådant ändamål. — 2. *Förhistoriska minnen,* dels från stenåldern, då metallernas bruk ännu var okändt, dels från bronsåldern, då vapen och smycken förfärdigades af brons och guld, men då järnet ännu var en okänd metall, samt dels från järnåldern, eller tiden från omkring Kristi födelse till omkr. 900-talets slut. I dörröppningen tvenne pelare från en bondgård i Skåne. — 3 (genomgångsrummet). På väggarna: *bonader,* allmogemålningar från Småland, med hvilka de gamla ryggåsstugorna pryddes vid jultiden; vidare några karakteristiska grafstenar och gjutna spiselhällar, de senare af järn, från Skåne. — 4. *Föremål,*

Stuga från Ingelstads härad i Skåne.

dräktbilder och stuginteriörer från Skåne, Bleking, Halland, Västergötland och Södermanland. Till vänster möter först en interiör af en *ingelstadstuga* i Skåne med bilder i högtidsdräkt från slutet af 1700-talet; vidare en halländsk *ryggåsstuga* med bilder i dräkt från 1820-talet samt, slutligen en *vingåkersstuga* i Södermanland med gruppen: »brudgratulation på 3:dje lysningsdagen». Glaslådorna vid fönstren innehålla hvarjehanda smärre föremål från Skåne, Bleking, Halland och Västergötland. Af dessa föremål må särskildt anföras — från Skåne: *gniestenar* af glas, för glättande af finare linnesaker; *byastock* från Knislinge, ett slags räkenskapsföring från 1774 med gårdarnas och ägarnas namn; *knäflingar*, af samma art som byastocken,

Ryggåsstuga i Halland.

men för anteckningar af brott mot byordningen; *fnöskedon; bräckor*, ett redan under hednatiden kändt redskap för bandväfnad; *väfspännare* m. m. — Från Bleking: *byahorn* från Hoby, som användes för att tuta tillsammans byamännen till bystämmorna; *brudkronor* af silfver; *gåfveböcker* med silfverskodda permar; *valk*, en del af ungmöns hufvudbonad vid högtidliga tillfällen och *dryckeshorn*. — Från Halland: *dopdräkter, brudutstyrsel* och *silfversmycken; lerfat* med skämtsamma inskrifter, t. ex. »alla man vare glada för nu kommer mors fisk fram på bordet»; *sankefjöl*, som utsändes för att sammankalla byamännen, o. s. v. — Från Västergötland: *bandknifvar; rockhufvud; trälås; nystpinnar; vallhorn; ljusstakar*, och en samling intressanta *dryckeskärl* af trä, bland hvilka märkes en s. k. *koppalustig* af trä, som brukades för skämt. Detta kärl, som är laggadt, har ofvantill i hvarje staf ett hål, men hvaraf endast ett mynnar ut i kärlets

botten och sålunda genomsläpper kärlets innehåll. När den drickande sög ur orätt hål, fick han ingenting af ölet i sig men väl på sig genom de små öppningar, som äro anbragta i kärlets öfre kant, och detta var nu det lustiga hos »koppan». — I fönstren: en samling *blypiskor* från Halland, ett fruktansvärdt vapen, som medfördes under resor, marknadsbesök eller andra större folksamlingar, och som ofta spelade en ödesdiger rol i de slagsmål, som fordom voro så ytterst navliga, särskildt vid gamla gränsen mellan Sverige och Danmark; *järnljusstakar*, *skäkteträn*, redskap för linberedning; *ringstafvar*, hvarmed vallgossen under vallgången höll boskapen på betesfältet o. s. v. — I fonden: *skrin*, *husgerådssaker* m. m. — I taket: en samling

Det inre af en Vingåkersstuga.

grafkors från Småland. — 5. ***Föremål från Öster- och Västergötland.*** I glasskåpet: dryckeskärl, *ljusstakar*, *skedar* och annat husgeråd från Östergötland. — På väggarna: *ur* med träverk; *runstafvar*; *mangelbräden*; *skrin*; primitiva *selar*; *nyckelharpor*; *vallhorn*. — I taket: *spinnrockar*. — I rörliga ramar å golfvet: *utsikter* och *dräktbilder*. — I glaslådorna: *silfversmycken* m. m. samt en samling *bindmössor*, de senare en i vissa delar af vårt land fordom mycket vanlig hufvudbonad för kvinnor. — 6. ***Föremål från Småland och Öland.*** I en af glaslådorna vid fönstret finnas s. k. *fälttecken*, hvilka tillhörde värendskvinnornas högtidsdräkt och enligt en sägen af dem buros som ett hederstecken med anledning af Blendas och hennes sköldmörs en gång visade tapperhet mot danskarna. I samma låda märkes vidare ett *raskaförklä*, äfven tillhörande värendsdräkten och utmärkt för sina dyrbara silkebroderier. I de

öfriga lådorna *brudvantar* och *smycken*, bland hvilka senare *»löfvaspännet»* är det vanligast förekommande. — I glasskåpet: en intressant samling *gyckelstop* — så kallade af liknande anledning som koppalustig — och *brödstämplar*. — På väggarna: bland annat *räfbågar; vargspjut; mangelbräden; vägglusfjölar; selar; tallrikar; skäkteträ; harskramlor; vallurar* o. s. v. samt slutligen en samling *runstafvar*. — Under glaslådorna: *vargskalls-* och *byatrummor*. — 7. *Föremål från Småland, Gotland, Halland, Dalsland och Bohuslän.* I glasskåpet: *runstaf från Gotland; kaffekvarnar* af trä; *väfspännare* m. m. — På hyllan: *ölbollar*; vidare snidade *skrin, kafvel-bräden, spinnrockar* m. m. — 8. *Föremål från Skåne.* Af särskildt intresse är den upprättstående *räfstolen* med påbörjad flamsk väfnad. Gruppen framställer *allmoge från Vemmenhög* i högtids- och hvardagsdräkt. — I glaslådorna och väggskåpen: *smycken; klädespersedlar* o. dyl. — Vid dörren: ställningar för torrvedsbloss. — På väggarna: *skånska väfnader*.

Norra paviljongen. I fönstren åt gatan: *bondkvinna* från Alfta i Helsingland samt *kantelespelare* från Finland. — 1. *Föremål från Finland.* Såsom prof på björknäfverns användning i finnens hushållning märkas här utom en mängd husgeråd äfven *skodon, knifslidor, tömmar, renslar* o. s. v. I skåpen finnas intressanta *dräkter, smycken, brudkrona* af papper och bladguld samt *nödbröd* och ämne därtill af bark, *trollpåsar, trälås, rullkorg*, vanlig gåfva af slöjdkunnig fästman, m. m. — Öfver dörren en samling *kantele*, eller ett för Finland egendomligt musikinstrument. — 2. *Dräkter och husgeråd*, hufvudsakligen från de gamla svenska Östersjöprovinserna, samt en mycket sällsynt *runstaf* från Svenskby, ett svenskt nybygge i Ryssland. — 3 (genomgångsrum). *Danska och nordtyska kafveldon.* — 4. *Föremål från Danmark och Slesvig.* I skåpen *dräkter*, hedebosyning, samt *fajans* och *porslin* m. m. från skilda landsdelar. Vidare: *skåp* med inläggningar, snidade *stolar* och *kistor* från 17:de och 18:de årh., *bonad* från Slesvig samt en intressant *väggpanel*, som tillhört en gammal dansk bondstuga. — I tafvelstället midt i rummet: *landskaps bilder och dräkter* från Danmark, Island, Tyskland och Estland. — 5. *Föremål, stuginteriör och folklifsbilder från Norrland och Lappland samt en mindre samling grönländska saker.* Till höger inom dörren märkes en *släde*, hvilken Karl XII skall hafva begagnat under sin resa till Norge 1718, *selar* och *ölstånkor*. — Öfver dörren redskap vid linberedningen, *run-* och *bystafvar* m. m. Den första landskapsutsikten framställer *Järfsö kyrka och omgifning* med bilder i Bjuråkers och Järfsö gamla sockendräkter. Därpå följer en *delsbostuga* med figurer i den gamla delsbodräkten, sådan denna nyttjades i helg och söcken, samt slutligen en *bild från Kvikkjokk*, Lapplands paradis, med lappar stadda i höstflyttning från fjällen till låglandet. — I glaslådorna märkas prof på *verktyg, husgeråd, runstafvar, smycken, »selknä»* m. m., från Norrland, lappska *handarbeten* och *husgeråd*, hvaribland de många, delvis numera mycket sällsynta, alstren af renhornsslöjd särskildt torde uppmärksammas, intressanta *smycken* och

broderier, seitar, ovanligt formade stenar, som tillbådos af lapparna, *körkäppar,* använda i st. f. piskor samt *trolltrummor,* de senare brukade vid afgudafester, och till sist den *grönländska samlingen,* inom hvilken märkas *lampor* af täljsten, med veke af mossa, *träarbeten* af drifved, *modeller* och *dockor,* tillverkade af eskimåer, m. m. — 6. *Fortsättning af den norrländska afdelningen samt en synnerligen rikhaltig samling af förhistoriska fornsaker* från Grönland. — I skåpet: *grönländska högtidsdräkter.* — 7. *Dansk väfstol;* snidade *kistor* och *skrin* m. m.

Afdelningen för de högre stånden och skråväsendet,

Norska afdelningen m. m.

Drottninggatan 77 och 79.

Med ingång från Drottninggatan 79.

En tr. upp 1—5. *Föremål belysande skråväsendet i Norden.* 1. En samling skrålådor (mästar- och gesällprof) från skilda delar af landet samt i taket och till vänster *processionsfanor* (bryggareskråets från 1734, stadsfana m. fl.). Vid dörren magistratsstafvar och i skågen åldermans klubbor samt schafferholzar. Bland skrålådorna märkas bokbindareämbetets i Göteborg i form af en bok, guldsmedsämbetets i Karlskrona, klensmedsämbetets i Stockholm med konstrika lås och mässingslagareämbetets i Stockholm från 1678. 2. Skråhandlingar, mästerbref och skråsigill (i fönsterlådan). I taket skråaltaren, hvilka i Tyskland användes till gillesalens utsmyckning; vid dörren brödstämplar från 1600-talet, af hvilka flera visa den rike mannen och Lazarus. 3. Lådor och mästerstycken samt skyltar för härbergen. Särskildt af intresse äro snörmakaregesällernas mästerstycken med vidsittande lappar, som angifva gesällens namn m. m. 4. Välkommor af silfver och tenn, processionsstänger, sigillstampar, sparbössor m. m., tillhörande olika skråföreningar. Bland välkommorna i fondskåpet äro byggmästareämbetets med vidhängande sköldar och hattmakareämbetets, båda af silfver, mest anmärkningsvärda. I lådan framför skåpet märkas flera sådana sköldar, hvilka skänktes af de mästare och gesäller som intogos i gillet. I skåpet till vänster sigill, tobakstallrikar, fattigbössor m. m. — I genomgångsrummet till rum 5 stockar till kistebref. — 5. I det stora skåpet härstädes förvaras prof. Berchs »*Theatrum oeconomico-mechanicum*», en högst märklig samling af varuprof och slöjdalster. I samma skåp inrymmes därjämte bland annat en mängd *silfverpokaler,* utgörande Nordiska roddföreningens i Zürich pris, vunna vid åtskilliga roddtäflingar och skänkta till Nordiska museet. Hängskåpen till vänster innehålla prof på skrifkonstens utveckling från 14:de till 18:de århundradena, bokband, bokbindarstockar, kistebref m. m. och det lilla skåpet till höger om ingången prof på svenskt siden från Drottningholm under Lovisa Ulrika. I taket gyllenläder och i skåp vid fönstret tapettryck, bok-

bindarstockar m. m. — 6. *Förrådsrum.* — 7—12. *Föremål belysande de högre ståndens lefnadssätt.* — 7. *Arbeten i sten;* i skåpet dansk och svensk fajans. — 8. Arbeten i *brons*, *mässing* och *malm*, däribland flere föremål såsom ljusstakar och fat af stor sällsynthet och konstnärligt arbete, *ljussaxar* från 1500-talet till 1800-talets midt, sängvärmare m. m. Midt på golfvet tvänne praktfulla schabrak. — 9. *Arbeten i koppar och tenn:* fat och tallrikar, bland hvilka flera tillhört Hedvig Eleonora. Särskildt märkes vid fönstret vattencisterner, en kanna med årtalet 1645, som kopparslagareämbetet skänkt till sin »krogfader» (rumormästare), tenngjutarformar och fiskfat samt vid dörren svenska alnmått. — 10. *Arbeten i järn:* smiden, beslag, värdshus- och handtverksskyltar, lås m. m. I skåpet förvaras en vacker samling svenska och tyska konstsmiden såsom lås och dörrbeslag samt en serie elddon af olika form och konstruktion; på skåpet ljusstakar. De fyra *dörrarna* med beslag i romansk stil äro från medeltiden, de i taket uppfästa järnkorsen äro grafkors från kyrkogårdar i Småland och Östergötland. — 11. Svensk och dansk fajans; ostindiska porsliner m. m. I skåpet till höger en samling stenkrus, bildad hufvudsakligen af fynd i svenska och norska bondhem. Ett af dessa krus af siegburgertillverkning är af särskildt intresse för oss svenskar, emedan det är prydt med Sveriges riksvapen, som här har vasavapnet i hjärtskölden. I vänstra skåpet en samlingglas och pokaler. I skåpet midt på golfvet Mariebergs- och Rörstrands fajans. — 12. *Lergods och kakeltillverkningar från 16—1700-talen.* Kakel och prof på svensk lergodstillverkning (gyckelstop m. m.). Ett kolossalt fat med relieffigurer och årtalet 1690. Sandstensportalen förskrifver sig från ett gammalt stockholmshus. I fönstret kärl för talgljustillverkningen. — 13—21. *Arbeten i trä.* 13. *Från medeltiden:* En dopfunt från Jämtland, prydd med en rad sniderier i relief, framställande bilder ur Gunnar harplekares saga; norska kyrkportaler med vackra och för Norge egendomliga sniderier; sadel från medeltiden med sniderier i ben; skåp och i taket kronor af smidt järn. — 14. *Vasatiden 1600—1654.* Renässansstil: säng med ypperliga ornament; ett skänkskåp från Skåne och ett från Bohuslän, det senare med synnerligen rik trämosaik. Vidare schatull med elfenbensinläggningar och bilder hämtade från Schefferus' »Lapponia», tvänne praktfulla gueridoner, flera anmärkningsvärda kistor, barnporträtt från 1613, dörr från Årsta slott, brädspel med inläggningar, fajanskrus från 1631 samt kåsor, ett slags dryckeskärl, egendomliga för 15—1600-talen. — 15. *Karolinska tiden, 1654—1720.* Barockstil: ett större skåp af ek; skänkskåp från Kalmar gamla rådhus; konstnärligt snidade gueridoner, byrå med inläggningar af olika träslag och ben, speglar m. m. — 16. *Frihetstiden, 1720—1722.* Rokokostil: skåp och byråar; venetianska speglar, en praktfull släde. Fredrik I:s och Lovisa Ulrikas porträtt, m. m. — 17. *Gustaf III:s tidehvarf:* Ludvig XVI:s stil: dyrbara byråar med rika beslag och inläggningar; ett mindre skrifbord, som tillhört Gustaf III; bord, som tillhört hertig Fredrik Adolf; oljemålning af Per Hilleström, föreställande Gustaf IV Adolf i målarakademien. — 18,

19. *Tiden 1800—1820.* Kejsarstil: marmorornering till en spis; utmärkta porträtt af Breda, byster af Louis Marie Camps och hans gemål utförda af Göthe, chiffonier, som tillhört Braunerhielmska släkten, piano från 1804. — 20. *Köksredskap* samt *redskap för väfnad och spånad.* — 21. *Redskap för tidmätning, belysning, mått, mål och vikt samt myntplåtar.* Mycket ovanlig är den härstädes utställda *fraxen*, en portmonnä i stort, som användes vid längre resor för ·forslandet af de stora plåtmynten. — 22, 23. *Kyrkliga minnen:* kyrkbilder, bland hvilka märkes »Kristus i grafven», målningar, kyrkstötar, kollekthåfvar; textila arbeten, såsom mässhakar, kalkdukar m. m., en fullständig kyrkstötsdräkt, samt altarkärl, rökelsekar, vinflaskor och oblataskar.

Två tr. upp. 1. *Fordon*: bärstolar, sadlar, ibland de senare en, som uppgifves hafva tillhört drottning Kristina, samt Karl XV:s barnvagn. — 2. *Textila arbeten:* En brudpäll från 1500-talet med vackra broderier, dopskrudar, spetsprof, allmogesmycken från Sverige, Norge och Danmark samt smycken, hörande till 1830—50-talens herrdräkter, silfverbroderier m. m.; midt på golfvet en samling miniatyrer och silhuetter, t. h. en samling svampdosor. — 3. *Dräkter och kostymbilder.* I skåpen och lådorna: äldre praktdräkter, brudstubbar, Gustaf III:s s. k. nationaldräkt, ordensdräkter m. fl. samt puderpustar, korsetter, pocher o. dyl.; distinktionstecken; ex libris m. m., i fönstret en samling värjor. — 4. *Strödda kulturhistoriska föremål,* såsom adelsdiplom, sigillstampar, ordenstecken m. m., konfekt, samlad vid hoffesterna af prinsessan Eugenia, samt föremål hörande till judarnas och katolikernas gudstjänst. — 5. *Musikredskap,* däribland ett piano som tillhört Adolf Lindblad, en märklig orgel från 1648, spikharpor (i fönstret), hackbräden, nyckelharpor, langelejkar samt en samling notskrift från 1000-talet till renässanssens början. — 6, 7. *Vapen* och vapenrustningar, uniformer samt en bild af Karl XII. — 8. *Jaktredskap,* såsom björn- och vargspjut, vargnät, jaktlappar med målade burleska bilder för att skrämma vilddjur vid skallgång, m. m. — 9. *Straffredskap,* såsom bödelsyxor, spöknippor, skampålar, kyrkstockar, skammasker, s. k. spanska fioler, fotblack, hand- och fotbojor, brandvaktsaxar. Den stora taflan till vänster återger en kulturbild från 1500-talet, nämligen hur en kvinna, som burit hand på sin man, bestraffas. Järnklädseln midt i rummet är enkom smidd för den beryktade straffången »Dalpelle», Dios Per Andersson, och väger 36 kilo. Vidare märkes bilden af en straffånge i bojor m. m. Trähjulet till vänster försedt med en järnknif vid ringen användes såsom tortyrinstrument, då knifven vid hvarje omhvälfning sönderskar i delinkventen, hvilken låg bunden vid sidan af hjulet. Glaslådan inrymmer åtskilliga föremål, som spelade en rol i forna tiders vidskepelse, såsom svartkonstböcker, amuletter (ellakors), som buros till skydd mot onda makter, vaxljus, »stöpt i död mans strupe», »åskviggar», slagruta, trollputor m. m. — 10. *Brandredskap. Föremål hörande till tull- och postväsendet.* — 11—13. *Minnen efter utmärkta män och kvinnor i Norden.* 11.

Kungliga personer, statsmän och krigare. — 12. Vetenskapsmän och skalder. Af professor Kjellberg hafva vi här ett mycket intressant utkast till Linnéstatyen samt af ingeniör H. Palmcrantz en modell till kulspruta från 1868; i stället porträtt, autografer och handteckningar af framstående personer. — 13. Konstnärer. Särskildt märkes en fiol, begagnad af Kristina Nilsson, då hon såsom barn spelade på marknaderna. Härifrån kommer man utför en mindre trappa till

Norska afdelningen.

Drottninggatan 77.

1—4. *Byggnadsdelar och allmogemöbler,* såsom stabburstolpar och rikt snidade plankor; framstammen af en säng med rikt skuren ornering i götisk stil; kubbestolar af trä, urholkade ur ett stycke och ej sällan prydda med relieforneringar och i sitsen inslagna människotänder, de senare enligt allmogetro skyddande ägaren för tandvärk; brudbänk med ett å ryggstödet måladt brudpar; dragkista; anmärkningsvärd för sin reliefornering, framställande bilder ur Trojas förstöring, Sardanapali historia m. m. — 5. *Slädar och seltyg* af växlande form och ålder. Anmärkningsvärd är den mönsterrikedom, som gör sig gällande i seldonens utstyrsel, i hvilken man kan spåra inflytande af alla de smakriktningar, som varit rådande från vår äldsta medeltid till 1700-talets senare hälft. Vidare må anmärkas tvär- och klöfsadlar, ridpiskor, »hästeklaver», de senare ofta af smidt järn och prydda med smakfullt ingraverade ornament. Emellan fönstren en sparlakanssäng i mycket karakteristisk barockstil, och i glaslådorna bland annat budkaflar, korgarbeten, piskor m. m. — 6. *Dryckeskärl,* såsom ölbollar, ej sällan af jättelikt omfång, ölgäss, ölhanar, kannor o. s. v. Det stora flertalet af dessa kärl äro prydda med sniderier och målning samt med versifierade inskrifter, som på ett allvarligt eller skämtsamt sätt uppmana den drickande till måttlighet, att hedra värden och värdinnans öl m. m. En del af bollarna förskrifva sig från senare hälften af 1500-talet. Här finnes ock en högbänk, hvars form och sniderier erinra om den tidigare medeltidens högsäten, såsom man får se dem framställda i den tidens sigill och miniatyrmålningar. — 7. *Fortsättning af dryckeskärlsamlingen. Smärre husgeråd,* såsom snidade träskedar, grötbyttor, fat m. m., allt af trä. — Bilderna framställa: flicka från Telemarken, grupp (man och kvinna) från Numedal, grupp från Hiterdal och en lappkvinna med sitt barn från norska lappmarken. I tafvelstället, norska dräktbilder, karakteristiska byggnader m. m. Synnerligen anmärkningsvärd är samlingen af kafvelbräden, en verklig skatt genom den stora rikedom på mönster, som hon erbjuder åt våra träsnidare. — 8. *Dräkter, smycken och vapen,* rika broderier på linne och ylle; vidare en rikhaltig samling kruthorn, däribland flere af mycket hög ålder. I glasskåpet, några synnerligen dyrbara brud-

kronor af silfver; en samling kärl af silfver, glas och stengods; ljusstakar af trä, i form af lejon; en samling i trä skurna bilder, framställande en norsk brudefärd, m. m. I rummets midt, ställningar med norska allmogevapen. — 9. *Musikinstrument och hvarjehanda föremål, som ingå i norska allmogens hushållning.* Här finnes utstäld en serie »langelejkar» och andra musikinstrument, bland hvilka en gammal harpa, tydligen en afkomling af medeltidens musikinstrument med samma namn, är anmärkningsvärdast. De norska runstafvarna, af hvilka här finnes en talrik samling, skilja sig väsentligen från sina svenska gelikar och erbjuda för öfrigt mycket af intresse. I glaslådorna: snusdosor och snushus, de senare af en form, som erinrar om 1500-talets krutflaskor. Tämligen anspråkslös men därför ej mindre lustig är en låda, i hvilken bonden gömde sin hårborste, och som bär den betecknande inskriften »Her bor den som Lusen togter». — 10. *Föremål från Island.* Väggen midt emot ingången upptages af en samling s. k. sängbräden, hvars sniderier och i all synnerhet inskrifter äga en i ögonen fallande medeltidskarakter. Dessa bräden skötos ned inom de uppstående gafvelhörnen på sängarna och bildade så den öfre delen af sängens mot rummet vända långsida. Af öfriga här förvarade träsaker må anföras ett slags runda laggkärl med utsvängda sidor och försedda med lock. De kallas mataskar, och ur dem åt isländaren sin gröt eller supanmat. I glaslådorna, dels smärre trä- eller metallsaker, såsom kafvelbräden, trälådor, hvari isländskorna hade sina strumpstickor, dels sländor, lampor, de senare af en mycket uråldrig typ, skedaskar och skedar m. m.; och dels smycken och dylikt, hörande till befolkningens högtidsdräkt. Å ena långväggen, kvinnosadlar och beslag af drifven mässing till en sådan. — 11. *Väf- och spinnredskap, åkerbruksredskap, skidor och skarbågar, smör- och ostformar* m. m. från *Norge.* — 12. *Åtskilliga större möbler från Norge,* såsom kistor med reliefsniderier, egendomliga hörnskåp m. m.

Allmogeafdelning.

Tre tr. upp. *Allmogesaker från Dalarna, Uppland, Södermanland, Närke och Värmland; Arkiv* och *bibliotek* samt *arbetsrum* för museets amanuenser. Denna afdelning för närvarande afstängd för besökande.

Nautiska och farmaceutiska samlingar, rokokorum och interiör af nordfrisisk bondstuga m. m.

Drottninggatan 88 B.

1. *Föremål hörande till sjöväsendets historia.* Bland dessa må särskildt anföras: gallionbilder från svenska örlogsskepp; skepps-

lyktor; en vagn för transport af glödande kulor; kul- och krutkoger från Fredrik I:s, Adolf Fredriks och Gustaf III:s dagar; mistlurar m. m. I taket, några skeppsmodeller, antagligen votivskepp, som upphängts i kyrkorna för god lycka under sjöresor. I glaslådan, afbildningar ur svenska sjökrigshistorien och ett »bestick» eller pergamentsrulle med förteckning öfver svenska örlogsflottan 1689. I glasskåpet, amiral Pukes sköldebref samt hans friherre- och grefvediplom m. m. — 2. *Interiör af ett praktrum* i rokokostil från midten af 1700-talet, med en synnerligen dyrbar och sällsynt gobelinsmöbel från 1730-talet, som antagligen från början är gjord för Stockholms slott. Vidare må anmärkas den i sitt slag utmärkta väggpanelen, det lilla skrifbordet framför soffan, det karakteristiska urfodret å spegelbordet m. m. — 3. *Möbler från renässansen*, däribland karakteristiska kistor och skåp m. m. samt en samling *processionsstänger*, skråtecken och ämbetslådor, som tillhört skilda handtverksföreningar och af dem användts, då det gällt att gifva glans åt deras samfällda festliga uppträdande. — 4. *Nordfrisiskt rum* i 17:de århundradets stil, rekonstrueradt af direktör H. Sauermann vid Kunstgewerbemuseum i Flensburg efter förebild från Hallig Hooge vid Slesvigs västkust; vidare en samling *träsniderier* från 15—1700-talen samt en af Jonas Alströmer 1720 från Holland till Sverige införd *väfstol*, förmodligen den första i sitt slag i vårt land. — 5. *Arbeten i trä* från medeltidens slut och början af 1500-talet. Däribland märkas flere intressanta kistor och skåp samt en präktig gipsafgjutning af gruppen »påskfestens instiftelse» i Brüggemannska altarverket i Slesvigs domkyrka. För öfrigt må påpekas en bild af S:t Göran i strid med draken; bilder af Erik den helige, S:t Sigfrid och S:ta Birgitta m. fl. svenska helgon.

6—8. *Den farmaceutiska afdelningen.* 6. *Laboratoriekärl* såsom hjälmar, destilleringsapparater, retorter m. m. — 7. *Apotekskärl* af skilda typer och från olika land samt en samling farmakopéer och annat dithörande tryck. I rummets midt, ett giftskåp från Skanderborg i Danmark. Å skåpdörren sitter en dödskalle, som döljer Linnés porträtt; omkring skallen läses följande varnande inskrift: »Mange döden fandt ved Gift, det bör du stadigt mindes, Var forsigtig Du med Gift som udi Skabet findes» och »Linné er skjult, hans blide Træk ej skues, see nu paa Dödens Contrefej og derved ikke blues». I glasmontrerna förvaras, utom en samling smärre redskap och äldre tryck, diplom och fullmakter, äfven en del apoteksburkar af gammal mariebergsfajans, hvilka tillhört den berömde kemisten och apotekaren Schéele. Anmärkas bör äfven en alkemistugn, hvilken användts för guldmakeri i Finland under slutet af förra århundradet, samt en våg, som tillhört Jakob Berzelius. — 8. *Apoteksinteriör från slutet af 1700-talet.* Recepturen har tillhört Drottningholms gamla apotek och kärlen äro till största delen hit skänkta från svenska apotek. Här förvaras dessutom flere ganska betecknande apoteksskyltar samt prinsessan Sofia Albertinas resapotek från 1797.

En kort vägledning, för de besökande, så väl på engelska och tyska, som på franska, med plankartor öfver samtliga lokaler, finnes på stället; en utförlig katalog är under arbete. Dessutom förekomma talrika och upplysande etiketter öfver allt, där de behöfvas. En fransk, väl skrifven, liten bok, »Le musée d'ethnographie scandinave, par J. H. Kramer», hvilken säljes i lokalerna, ger i öfrigt en god öfversikt öfver samlingens syfte och innehåll.

Obs. Om *Nordiska Museets Djurgårdsafdelning*, se längre fram under Djurgården.

Något högre upp skäres Drottninggatan af *Vallingatan*, vid hvilken till vänster från Drottninggatan

Engelska kyrkan.

midt emot Norra bantorget ligger den lilla vackra ***Engelska kyrkan,*** officiellt kallad S:t Peters och S:t Sigfrids kapell (endast engelsk gudstjänst). Kapellet är uppfördt år 1866 af sandsten i engelsk gotik. — Vid Vallingatan till höger om Drottninggatan ligga följande

tvenne märkliga byggnader, nämligen Adolf Fredriks kyrka och Vetenskapsakademiens hus.

***Adolf Fredriks kyrka** (Pl. 63, E 5), byggd 1768—74 af K. F. Adelcrantz i italiensk stil och i form af ett grekiskt kors på den plats, som sedan 1674 intogs af S:t Olofs kapell, är en af Stockholms vackrare kyrkor, utvändigt försedd med ett öfver hufvudbyggnaden sig resande åttkantigt torn med dom och lanternin. Kyr-

Adolf Fredriks kyrka.

kans inre, på senare tider dekoreradt i ljusa färger, har att uppvisa tvenne utmärkta arbeten af *Sergel: altarprydnaden* föreställande Kristi uppståndelse, och **monumentet* öfver den ryktbare franske filosofen *Descartes* (Cartesius), visande en bevingad genius, som med ena handen lyfter täckelset från den till hälften i moln höljda jordgloben och belyser den med en i andra handen hållen fackla. På Adolf Fredriks kyrkogård hvilar, under en år 1860 upprest ståtlig minnesvård

af granit, mästaren, som förfärdigat dessa monument, Johan Tobias Sergel, äfvensom skalden Bengt Lidner, på hvars graf Svenska Akademien låtit uppresa en vacker minnesvård.

*Vetenskapsakademiens palats

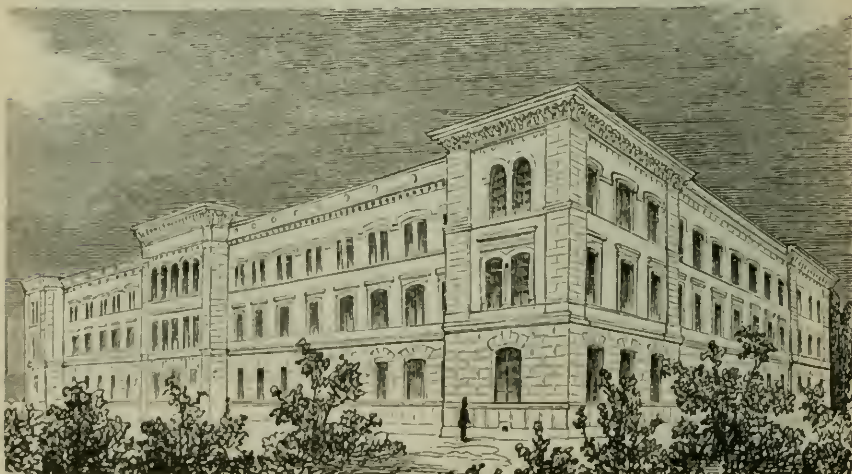
(Pl. 4, E 5), på Gustaf III:s tid till en del uppfördt af Stockholms rikaste borgare, bryggaren Abraham

Stora zoologiska salen i Vetenskapsakademien.

Westman, omfattar nu ett helt kvarter samt består af fyra fasader med en stor tvärbyggnad i det inre och inrymmer akademiens rika samlingar. Komplexen kommer att tillökas genom nya byggnader å den af akademien inköpta, midt emot belägna tomtplatsen. »Hörsalen» (ingång från Drottninggatan) användes vid många offentliga föredrag, konserter o. d.

Akademiens naturhistoriska samlingar bestå hufvudsakligen af 1) **Riksmuseum**, stiftadt 1820, ganska rikhaltigt; i afseende å arktiska föremål ojämförligt det rikaste i världen (öppet: sönd. 1—3, onsd. och lörd. 12—2; onsd. och sönd. utan afgift; lördagar 25 öre person; andra dagar och tider 1 krona, då vaktmästaren därom tillsäges; alltid stängdt från 1 nov. till 31 dec.). En trappa upp de *zoologiska och palæontologiska* samlingarna (öfver dessa samlingar finnes en kortfattad, lärorik katalog till salu à 25 öre); å andra botten den *mineralogiska* samlingen. I förstugan den kolossala från Grönland år 1871 hemförda meteoriten, hittills den största kända i världen, vägande omkring 20,000 kilogram. De botaniska samlingarna äro ej tillgängliga för allmänheten. — Dessutom i huset midt emot Akademien vid Wallingatan *Riksmuseets etnografiska samling* (öppen onsd. och lörd. 12—2, sönd. 1—3, afgift 25 öre) samt i samma hus 1 tr. upp samlingen af *fossila växter* (onsd. och lörd. 12—2, fritt). 2) **Biblioteket** om 40,000 band (öppet: onsd. o. lörd. 12—2; stängdt 20 juni—10 juli). Vidare äro att märka akademiens *fysikaliska samlingar*, de största i Sverige, samt *porträttsamlingen* af akademiens ledamöter. Akademien äger därjämte ett *Astronomiskt observatorium*, uppfördt på högsta kvarstående delen af det gamla Brunkeberg. Observatoriibyggnaden uppfördes 1748—53, blef 1877 försedd med roterande kupol och är tillika bostad för akademiens astronom. (Se sid. 105 o. 106.)

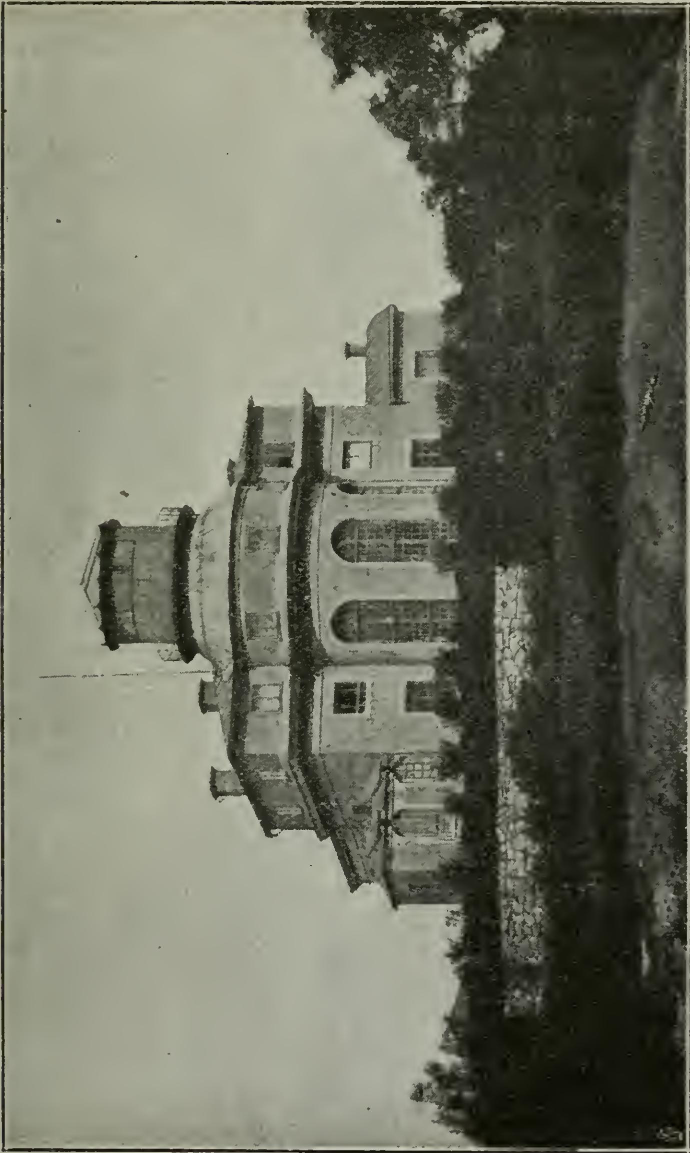

Tekniska högskolan.

Från Vetenskapsakademien stiga vi uppför Drottninggatans öfre del, den s. k. *Kungsbacken.*

Ofvanför denna skäres Drottninggatan af *Tegnérsgatan*, hvilken till vänster leder upp till en af det nya Stockholms behagligaste promenadplatser *Tegnérslunden*,

som på tre sidor omgifves af eleganta byggnader, och hvars södra sida i en nära framtid kommer att be-

Observatorium.

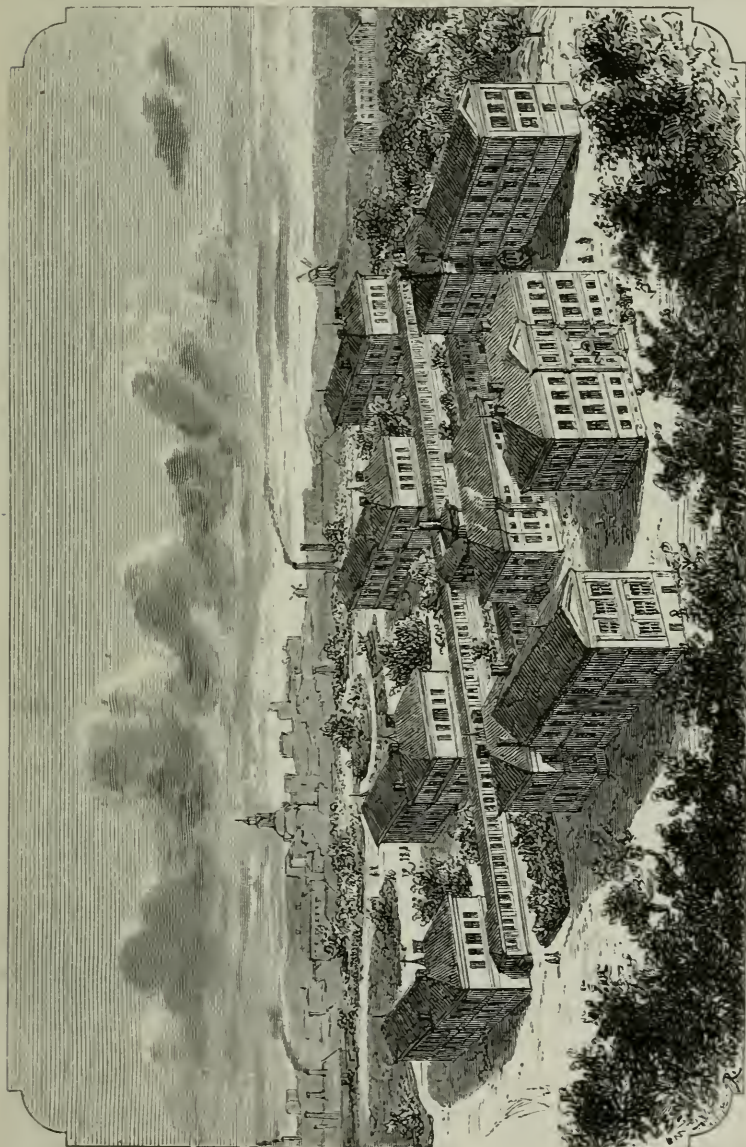
byggas med smärre, fristående hus omgifna af träd-gårdar. Åt andra sidan för Tegnérsgatan ned till det redan (sid. 86) omnämnda Roslagstorg.

Något ofvanför Tegnérsgatan träffa vi vid Drottninggatan till vänster **Tekniska Högskolan** (Pl. 108, D 4), och den med henne förenade *Bergskolan* (Pl. 20, D 4), moderna, stora och väl utrustade byggnader för landets främsta tekniska läroanstalter. Tekniska högskolans palats är uppfördt 1863 efter ritning af Scholander. Bergskolan förlades hit från Falun 1869.

Tekniska Högskolans och Bergskolans bibliotek (öfver 20,000 band) och öfriga samlingar äro tillgängliga måndagar och torsdagar kl. 12—2, lörd. 4—6 e. m. Under sommaren blott månd. 12—2.

Snedt emot Tekniska Högskolan ligger franska katolska skolans byggnad och högre upp på samma sida det å föreg. sida omnämnda Vetenskapsakademien tillhöriga **Observatoriet** (Pl. 87, D 4) hvars uppförande påbörjades 1748. Ingen främling bör underlåta att från Observatoriets tornbalustrad beskåda **utsikten öfver staden,* särskildt egendomlig, därför att man härifrån knappt ser något vatten, endast en ofantlig husmassa. Åt motsatta hållet mötes blicken af den nya, stora vattenledningsreservoaren, som kröner den under anläggning varande *Vanadislunden*, hvilken inom en icke alltför aflägsen framtid torde blifva Stockholms vackraste parkanläggning, Brunnsvikens grönskande omgifningar och berglandskapet norr om Stockholm. Vaktmästaren (dricksp.) brukar äfven förevisa observatoriets teleskop m. m. — Till vänster om Observatorium och ofvanför Tekniska Högskolan utbreder sig den nya stadsdel, som fått namnet **Vasastaden.** Genom sitt gynnsamma läge högt på Brunkebergsåsen och med fri utsikt öfver de lägre belägna stadsdelarna, har Vasastaden på några få år blifvit en af Stockholms lifligaste och tätast befolkade delar. Flera i arkitektoniskt hänseende särdeles präktiga hus pryda dess gator, bland hvilka Observatorie-, Uplands- och Vestmannagatorna hittills äro de förnämsta. Observatoriegatan vid hvilken i hörnet af Vegagatan märkes baptistförsamlingens nybyggda *Tabernakel*, leder från Drottninggatan ned till *Sabbatsbergs sjukhus* (Pl. 116, E 3), som bär sitt namn efter en källarmästare V. Sabbat, hvilken ägde stället i början af förra århundradet. Det storartade sjukhuset fullbor-

dades 1878 och är det största i sitt slag i Sverige. En del af dess väldiga tomt är ämnad att ombildas till en ny park för den på dylika anläggningar fattiga Vasastaden.

Sabbatsbergs sjukhus.

Vi fortsätta från Observatorieplanen ett stycke nedför Drottninggatans fortsättning, den långa *Norrtulls-*

gatan, till den plats, där denna korsas af *Odengatan* och *Karlbergsvägen*, det nya Stockholms blifvande yttre boulevarder, som här stöta tillsammans. Odengatan leder öfver den mark, där Bergianska trädgården förr låg, fram till *Sankt Eriks plan*. Nära intill denna ligga *Aktiebolaget Atlas'* storartade verkstäder för tillverkning af rörlig järnvägsmateriel, spårvagnar, järnbroar m. m. samt *Rörstrands porslinsfabrik*, hvilken med sina fabrikat är i ständig och liflig täflan med Sveriges andra porslinsbruk, Gustafsberg på Vermdön, uti tillverkning af utmärkta porsliner. Från Sankt Eriks plan kan man medels spårvagn genom Torsgatan återvända till Norra bantorget (sid. 90) med dess nybyggda stationshus i rohbau. — Norrtullsgatans fortsättning, se längre fram.

(Bästa och snabbaste sättet att från Odengatan återvända till stadens centralare delar är att vid nämnda gata taga spårvagn till Tegnérsgatan eller såsom ofvan nämndes öfver Torsgatan till Norra Bantorget och därefter i båda fallen fortsätta med Ringlinien. Man glömme ej att vid afgiftens erläggande begära *öfvergångsbiljett*, som sedan gäller på Ringlinien.

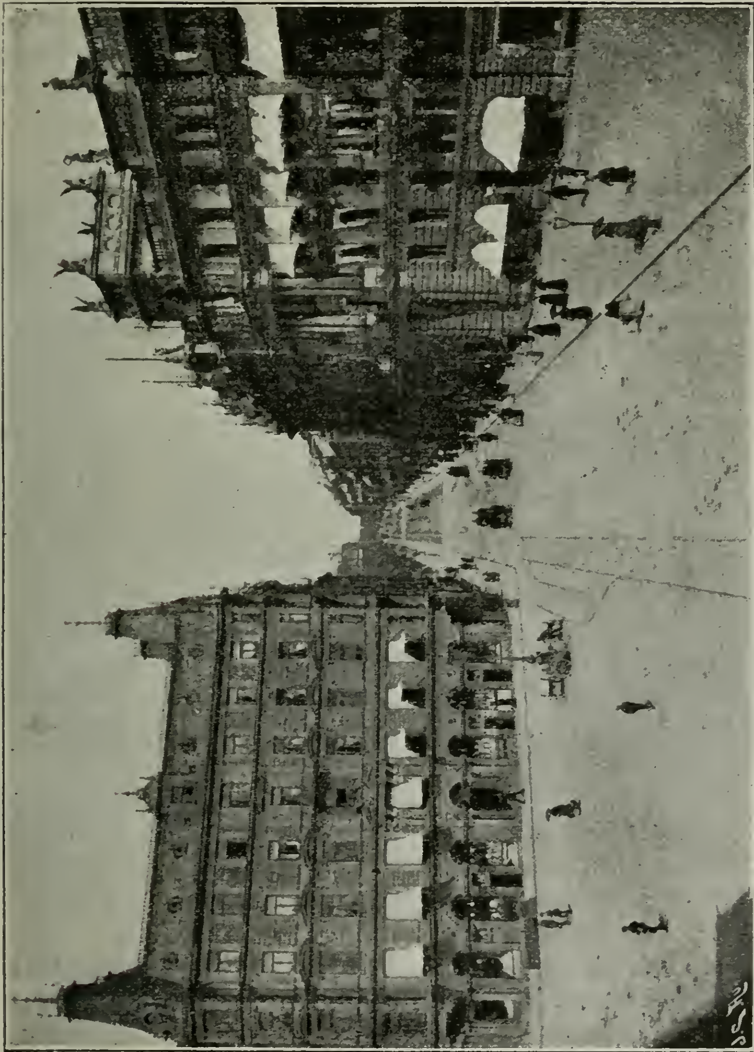
---

6. *Från Gustaf Adolfs torg till Humlegården och Östermalm.*

(Spårvagnar [Ringlinien] till Stureplan hvarifrån omstigning i annan vagn till Östermalm [uppför Sturegatan och Karlavägen]. *Obs. Man förgäte ej att vid omstigningen låta gifva sig en polett, som berättigar till vidare färd med den andra vagnen.*)

Stockholms nordöstra stadsdel, Östermalm, f. d. Ladugårdslandet, har först under de senaste århundradena utgjort en del af hufvudstaden, men fastän den senare inträdde i raden bland de jämbördiga stadsdelarna, har den nu tagit skadan igen och täflar icke allenast med utan öfverträffar redan hvilkendera af dem som helst i praktfulla byggnader och breda, luftiga gator. I synnerhet är det under 1880-talet, som på Östermalm nya gator, praktfulla husrader, ja,

snart sagdt en helt ny stad vuxit upp på ett sätt som snarast kan kallas amerikanskt.

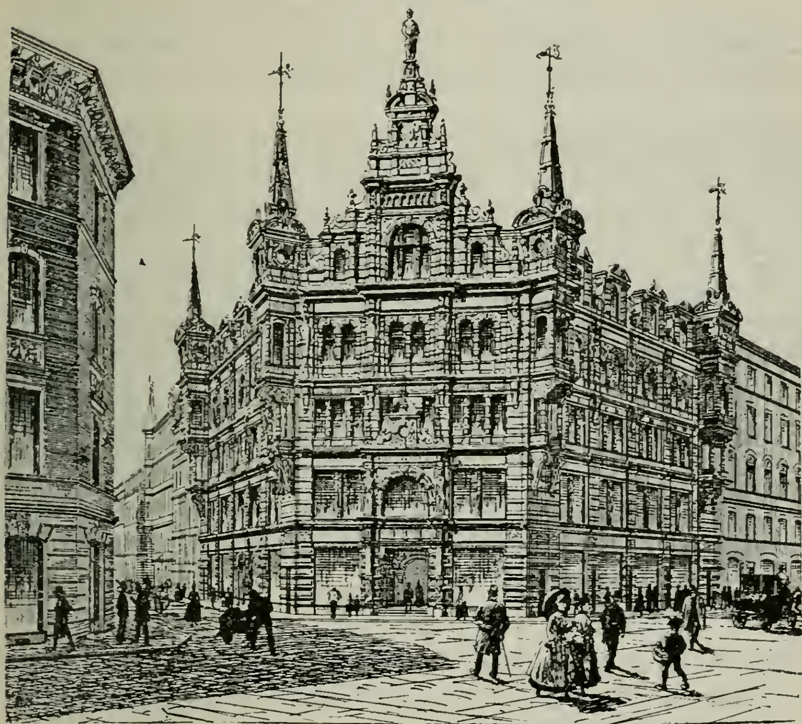
Stureplan och Sturegatan.

För att från Gustaf Adolfs torg komma till Östermalm hafva vi två vägar att välja. Den närmaste och mest trafikerade leder öfver Jakobs torg (sid. 40), snedt öfver Kungsträdgården (sid. 42) ned till Hamngatan; därifrån, mellan på höger hand det präktiga

f. d. Davidsonska palatset och på vänster hand det lägre men särdeles vackra, i rik stil ornerade Bångska huset, fram till *Norrmalmstorg*, fordom kalladt Packartorget och ännu för ett par tiotal år sedan omgifvet af låga, obetydliga byggnader, som nu lämnat plats för flera präktiga hus, bland hvilka det Bångska i hörnet af Smålandsgatan i synnerhet är anmärkningsvärdt. Ej långt från torget vid Hamngatans fortsättning märkes det nyuppförda *Halwylska huset*, byggdt i spansk renässans af röd sandsten efter ritningar af I. G. Clason. Från Norrmalmstorg, som i sydost gränsar till den förut (sid. 46) omnämnda Berzelii park, leder mot norr och rakt fram till Humlegården den synnerligast vintertiden starkt trafikerade *Biblioteksgatan*. Sedan man passerat ungefär hälften af denna gata, vidgar den sig plötsligt till en liten öppen plats, den s. k. ***Stureplan,*** hvilken står i förbindelse med den breda, ännu ej fullständigt bebyggda *Birger Jarlsgatan* (se här nedan), som förenar Nybrohamnen med Engelbrektsplan, belägen vid Humlegårdens sydvästligare del, samt till höger med *Sturegatan*, en af Stockholms präktigaste gator. Stureplan, det fashionabla Stockholms medelpunkt, är redan nu ett särdeles vackert litet torg med flera ståtliga byggnader, såsom det höga, smala Liljekvistska huset på västra sidan, det Bångska huset på östra sidan, prydt med gripar och statyer på taket, *Stockholms Badhus-aktiebolags* i venetiansk stil uppbyggda storartade hus där bredvid, samt i fonden det vackra Lundbergska huset (i bottenvåningen utställning af Rörstrands porsliner och en tr. upp *Café Anglais*). — Ännu präktigare kommer Stureplan inom kort att te sig, då den blir bebyggd på alla sidor. Den blir då otvifvelaktigt den förnämsta brännpunkten för trafiken å Östermalm.

Den andra, något längre vägen från Gustaf Adolfs torg till Östermalm leder öfver Jakobs torg, Arsenalsgatan förbi Blasieholmstorg (sid. 49) till höger, fram till *Nybron*, sedan många år tillbaka, eller allt sedan den s. k. Nybrohamnen blifvit utfylld i Nybroviken, ej längre någon bro utan en bred gata, och därefter

in på den nya, präktiga, luftiga och breda *Birger Jarlsgatan* afsedd att blifva Östermalms pulsådra och ämnad att sträckas ända fram till Brunnsviken. Bland de många praktfulla privatbyggnaderna vid Birger Jarlsgatan förtjäna att omnämnas hörnhusen vid Nybron: Sv. Lifförsäkringsbolagets till vänster i Chateau Loirestil

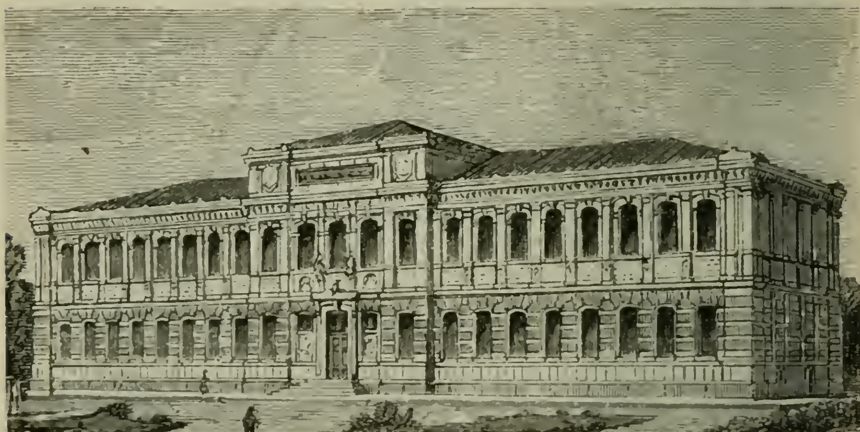
Birger Jarls basar.

med förgyllningar och rika utsirningar samt Skandias till höger, byggdt af huggen sandsten efter ritningar af Ludvig Peterson, vidare *Birger Jarls basar* vid hörnet af Smålandsgatan med permanenta utställningslokaler för konstverk, slöjd- och industrialster m. m., det närbelägna huset med fasad åt Birger Jarls- och Smålandsgatorna, hvilka här förenas genom en öfvertäckt gång, *Passage Birger Jarl*, kantad med butiker; hörnhuset vid

Jakobsbergsgatan efter ritningar af E. Hellerström, m. fl. andra nyuppförda palats. Vi hafva nu äfven denna väg kommit fram till Stureplan och stå efter ytterligare några steg vid *Humlegården och det i denna park belägna

*Riksbiblioteket

(Pl. 22, D 7) uppfördt 1871—77 efter ritningar af G. Dahl. Den ansenliga byggnaden, med fasad åt Biblio-

Riksbiblioteket.

teksgatan, inrymmer i nedre våningen, utom bokrum och lokaler för tjänstemännen, en förevisningssal samt en större läsesal.

I **förevisningssalen** äro i glasmontrer utställda åtskilliga dyrbara prof af medeltidens konst i handskriftsväg, såsom den synnerligen rara *Codex aureus,* en latinsk öfversättning af evangelierna med förgyllda bokstäfver på omväxlande violetta och hvita pergamentsblad, — en annan *Codex,* innefattande hela bibeln eller Vulgata, men dessutom äfven Josephi Antiqnit.; Jud. Cosmas' Böhm. Krönika, bekant under namn af *Djäfvulsbibeln,* emedan en till döden dömd munk, som fått löfte om nåd, om han på en natt kunde fullskrifva så mycket pergament, som kunde beredas af 150 åsnehudar, lyckligt skall hafva uppfyllt villkoret med biträde af hin onde, hvilken i boken kvarlämnat sitt porträtt. I själfva verket är boken ett alster af Benediktinermunkarnas flit under fem (9:de—13:de) sekler och togs i ett klosterbibliotek i Prag vid nämnda stads eröfring af sven-

skarne. Vidare finnes i samma sal ett breviarium med ypperliga miniatyrer, prof af det äldsta trycket så väl i utlandet som i Sverige, en stor mängd autografer af utländska och svenska utmärkta personer o. s. v.

I **läsesalen** finnas 60 platser med pulpeter för dem, som på stället önska begagna sig af bibliotekets skatter. Dessutom är i samma lokal ett s. k. referensbibliotek, hvars böcker ej få hemlånas, men däremot utan särskild tillåtelse af någon af tjänstemännen fritt begagnas på stället.

Andra eller öfra våningen innehåller det egentliga biblioteket, ordnadt med den strängaste systematik. I sitt närvarande skick torde biblioteket kunna uppskattas till 300,000 band och 10,000 handskrifter.

Biblioteket är öppet för besökande hvarje helgfri söckendag 10—3 och 5—7; boklån endast 10—3. Visningssalen alla hvardagar 10—3.

Norr om biblioteksbyggnaden, midt i den vackra Humlegården, reser sig en kolossal staty af **Linné**, (Pl. 45, D 7), omgifven af fyra allegoriska kvinnofigurer, botaniken, zoologien, mineralogien och medicinen. Det präktiga konstverket är modelleradt af Fr. Kjellberg och aftäcktes 1885. Parken prydes dessutom af tvenne andra skulpturverk: i nordvästra hörnet, på *Floras kulle*, **Schéeles staty** modellerad af J. Börjeson och aftäckt 1892 samt Per Hasselbergs grupp **Farfadern**, placerad i sydvästra hörnet nere vid Engelbrektsgatan.

Själfva *Humlegården*, under många år vanvårdad och ett tillhåll för allehanda löst folk, har genom sorgfällig vård och nya planteringar åter blifvit hvad det fordom var, ett älsklingstillhåll för Stockholms befolkning under den varmare årstiden, där de gamla i de skuggrika lindalléerna kunna njuta af ro och svalka under det barnen roa sig af hjärtans lust. På alla fyra sidor omgifves parken af präktiga, välbyggda gator: i öster den redan omtalade *Sturegatan*, som genom sin öppna och luftiga belägenhet utmed Humlegården blifvit en värdig medtäflare till utlandets bulevarder, i väster den snart färdigbyggda, från den, hösten 1893 ordnade, *Engelbrektsplan* utgående, präktiga *Engelbrektsgatan* samt i norr den med planteringar smyckade **Karlavägen,** Stockholms bredaste bulevard.

Strax vid Engelbrektsplan märkes *Kristliga föreningens af unge mäns* nybyggda hus (Birger Jarlsg.

35; Pl. 178, D6) och ett stycke upp på Engelbrekts-gatan begynnelsepunkten för den *elektriska spårväg*, som, löpande uppför Engelbrektsgatan, för fram till Stock-

Linnés staty.

holms Östra station (se nedan) och vidare till Djursholm (sid. 151). Vid Humlegårdsgatan till höger ej långt ifrån parken ligger *franska reformerta kyrkan*, invigd

Schéeles staty.

1885, och något längre bort vid Majorsgatan (n:o 5), metodistförsamlingens nya *Trefaldighetskyrka*.

Norr om Humlegården, på andra sidan om Karlavägen, ligger en samling byggnader i villastil, den s. k. ***Villastaden,*** ett försök, att i Stockholm uppföra en- eller tvåvåningsbyggnader på engelskt sätt, omgifna af trädgård och beräknade endast för en familj — som det tyckes, icke riktigt lyckadt, eftersom byggandet af dylika villor redan för flere år sedan upphört och stora flervåningshus omgifva »Villastaden» på alla sidor och till och med höja sig på dess område. Bland dessa större hus, liksom bland villorna, äro flera i arkitektoniskt hänseende ganska framstående. Särskildt märkes den i hörnet af Flora- och Östermalmsgatorna belägna *Florakyrkan* i orientalisk stil. Vid den senare af de nämnda gatorna, där den skäres af Rådmansgatan, ligger *Stockholms läns cellfängelse*, hit flyttadt från sin förra plats vid Vallingatan. — Villastaden begränsas mot norr af den präktiga *Valhallavägen*, ämnad i en framtid att kringsluta hela Norrmalm. Invid Valhallavägen, midt för Villagatan, är ***Sofiahemmet,*** ett af stadens bäst skötta sjukhus och utbildningsanstalt för

Farfadern.
(Grupp (i Humlegården) af Per Hasselberg.

sjuksköterskor, vackert beläget, och strax bredvid den nya *Idrottsparken*, med idrottsbanor af olika slag; lawn-tennis- och velocipedklubbarnas smakfulla paviljonger myckel sevärda. (Besök af resande möter inga svårigheter.) Går man Valhallavägen fram åt vänster påträffar man *Stockholms Östra station*, hvarifrån järnväg för' till *Djursholm* och *Rimbo* (se sid. 86) och längre fram något bortom Ryska kyrkan (sid. 86), en biväg, som leder upp till det nyanlagda *epidemisjukhuset*.

Öster om Sturegatan har likaledes under de senare åren bildat sig en ny vidsträckt stadsdel, som förtjänar att tagas i närmare betraktande af hvarje resande, då den både hvad gatornas bredd och husens stil beträffar vida öfvergår det gamla Stockholm.

Vi följa Valhallavägen från dess skärningspunkt med Sturegatan mot öster och påträffa *Svea 'Artilleriregementes* kasern (Pl. 105, C 8), byggd 1873—77 och omfattande en komplex af väldiga byggnader. Midt för kasernen leder *Nybrogatan* åter in i staden. Vid dennas första tvärgata, Östermalmsgatan, i hörnet af Nybrogatan, ligger *Frälsningsarméns högkvarter* med kyrka, tidningstryckeri m. m. Vi fortsätta Nybrogatan tvärs öfver Karlavägen och komma efter några minuter fram till *Östermalms torg*, ett större salutorg, vid hvars östra sida, i hörnet af Storgatan, ***Östermalms*** eller *Hedvig Eleonoras* ***kyrka*** (Pl. 74, E 8) är belägen. Den grundlades af drottning Hedvig Eleonora 1658, men invigdes, efter långa afbrott i dess uppförande, icke förr än 1737. Vid denna tidpunkt saknade kyrkan dock ännu sin kupolöfverbyggnad, hvilken, först efter en mellantid af 130 år, fullbordades 1866 af hofintendenten B. K. Malmberg. Till sin plan är kyrkan en regelbunden åttkant. Fyra väldiga pelarpar bilda genom hvalf mot yttermurarna en omgång och uppbära mot det inre en kupol, som upplyses af 16 kopplade fönster. Det inre, som nyligen blifvit smakfullt dekoreradt af Agi Lindegren och nu företer ett i allo harmoniskt och upplyftande helt, är i akustiskt hänseende förträffligt, hvarför kyrkan ofta begagnas till konserter. På kyrko-

gården hvilar under en af två kanoner prydd vård Karl von Cardell, stiftaren af Mariebergs krigshögskola.

Östermalms torg och kyrka.

Vid torgets motsatta sida finna vi ****Östermalms saluhall,*** den största och smakfullaste af Stockholms hallar, som särskildt resande damer icke böra underlåta att bese, och vid norra sidan *Folkteatern* (Pl. 140, E 38), förr kallad Ladugårdslandsteatern och en tid använd af frälsningsarmén.

Vi återvända till Karlavägen och följa den åt höger framåt, då vi snart råka på höger hand *Industripalatsets* byggnad (Pl. 165 D 8,9), uppförd 1888 och ursprungligen afsedd till cirkus. Den omgestaltades efter några år till permanent utställningslokal för industrialster och användes nu till Svenskt industri- och handelsmuseum. Något längre bort på vänster hand ligger *Veterinärinstitutet* (Pl. 111, D 9).

Vi hafva nu hunnit fram till *Karlaplanen*, där Karlavägen slutar och dess fortsättning *Narvavägen* tager sin början. Härifrån går äfven, genom den gamla Ladugårdslandstull, en väg ut till *Ladugårdsgärdet* (se mera sid. 140). Vi följa Narvavägen, som ännu endast är delvis bebyggd, framåt ned till Strandvägen. På vänster hand, dolda af en rad nyuppförda byggnader ligga de stora nya och tidsenliga ****Kasernerna för Svea och Göta lifgardena,*** Stockholms mest omfattande byggnadskomplex, samt bakom dem den nya vackra *Gustaf Adolfskyrkan*, afsedd för garnisonen och uppförd 1892 efter ritningar af C. Möller. Längre fram på Narvavägen, till höger, märkes vid hörnet af *Storgatan Lifgardets till häst kasern*, hvilken inom kort skall förläggas till Sturevägen (sid. 141), där flera storartade kaserbyggnader äro under uppförande, samt midt emot, till vänster, *Fredrikshof* (Pl. 59, E 10), fordom ett jaktslott, anlagdt af konung Fredrik och en tid bebodt af drottning Lovisa Ulrika och prinsessan Sofia Albertina, samt 1802—1890 upplåtet till kasern för Svea lifgarde. Fredrikshof var under Gustaf III:s tid fängelse dels för de konungen misshagliga riddarhusledamöterna (1789), dels för deltagarna i Anjalaförbundet. — Byggnaden användes för närvarande till kasern för Norrlands trängbataljon.

Nedanför Fredrikshof sammanstöter Narvavägen med Östermalms strandväg vid Djurgårdsbron, som förbinder Östermalm med Djurgården. — Till vänster ligger *Skogsinstitutet*, hvars byggnad i gotik förskrifver sig från 1858 och omgifves af en vidsträckt park. Härifrån bekvämast med spårvagn åter till staden ut-

Bünsowska huset.

efter den nyanlagda, breda, med träd planterade ***Strandvägen,*** nu i det närmaste bebyggd med storartade palats och när den blifvit fullt ordnad utan jämförelse Stockholms vackraste gata, kanhända utan like någonstädes i Europa. Bland dess talrika praktfulla byggnader fästa vi särskildt uppmärksamheten vid grefve Rosens palats i italiensk renässans vid Skogsinstitutets park, **Bünsowska huset* mellan Torstenssons- och Gref-Magnigatorna, ett af Stockholms vackraste och

dyrbaraste samt med största lyx inredda privathus, uppfördt i Frans den I:s stil efter ritningar af prof. I. G. Clason samt Thaveniuska huset (n:o 21) i italiensk-spansk palatsstil, äfven det en skapelse af I. G. Clason. — Strandvägens fortsättning närmare staden utgöres af den s. k. *Nybrohamnen* (sid. 110) liksom Strandvägen en utfyllning i Nybroviken. Till höger om Nybrohamnen ligger (på gamla Artilleriplanen) det ***nya kungl. Hofstallet*** (Pl. 158, E 8), uppfördt åren 1892—93, en ganska monumental byggnad i rohbau. Bakom detsamma anträffa vi *Artillerigården* (Pl. 5, E 8), med lokaler för *artilleri-* och *ingeniörhögskolan* och *artillerimuseet* (öppet för besökande onsd. och sönd. 1—½3 e. m.; sönd. fritt, onsd. 10 öre; sommartiden endast onsd.), hvilket innehåller en mängd vapen och persedlar, som äga gemenskap med så väl vårt äldre som nyare artilleriväsende och äro af stort intresse.

---

7. Södermalm.

Till Södermalms östra del, *Katarina församling*, kommer man hastigast från den öfriga staden med spårvagn (Ringlinien) till Slussen och därifrån med den strax invid liggande *Katarinahissen* (afgift 5 öre upp, 3 öre ned) upp till Mosebacke torg. Till de längst bort belägna delarna af Katarina, med ångslup från Räntmästartrappan (Slussen) till Tegelviken (8 öre) eller med ångspårvagn från Slussen, då vagnombyte sker på Hornsgatan i hörnet af Ragvaldsgatan.

Till Södermalms västra stadsdel, *Maria församling*, kommer man likaledes hastigast med spårvagn till Slussen och därifrån med *ångspårvagnen* uppför Hornsgatan (se sid. 127); eller ock genom att vid Mälartorget gå ombord på ångfärjorna till Ragvaldsbro eller *Mariahissen* samt därefter upp för nämnda hiss (pris för färja och hiss upp 6 öre, ned 5 öre, endast hiss upp 5 öre, ned 3 öre) eller ock fortsätta efter Söder Mälarstrand och därifrån upp genom nya uppfartsvägen till Hornsgatan. Äfven kan man taga ångslup från Riddarholmen till Söder Mälarstrand (5 öre) och Långholmen (10 öre).

Om *spårvägsnätet* på Södermalm, se Inledningen.

Till Stockholms södra stadsdel, hvilken utgör en blott genom ett smalt näs vid Skanstull med fasta landet sammanhängande ö, i forna dagar kallad Åsön, länge en betesplats för stadsbornas kreatur och endast

obetydligt bebyggd, men af Karl X Gustaf, som på dess bergshöjder ville anlägga ett kungligt residens-

Karl Johans ryttarstaty.

slott, ämnad till hufvudstadens mest aristokratiska del, kommer man öfver det forna Agnesnäs, nu genomskuret af dubbla grafvar och kanaler, den gamla

Polhemska och den nya Ericsonska slussgrafven. Från den inre staden leda flera vägar till Södermalm: från slottet utefter *Skeppsbron*, förbi Tullhuset och Riksbanken (se sid. 38) samt genom Västerlånggatan och Järntorgsgatan; från Riddarhustorget och *Munkbron*, öfver Stora eller Lilla Nygatorna, hvilka bägge utmynna i det stora handelstorget *Kornhamn* (se sid. 38). Alla dessa vägar sammanträffa på gränsen af Stadsholmen och Södermalm, vid öfvergången till södra stadsdelens branta, skrofliga, men likväl till en del ståtligt bebyggda och talrikt befolkade höjder. Själfva denna gräns bildar nu **Karl Johans torg,** så uppkalladt efter den nämnda konungens af hans son, konung Oscar I, år 1854 där resta ryttarstaty af brons (Pl. 27, H 7), ett verk af Fogelberg. Torgets norra sida begränsas af *Stockholms* **sluss,** byggd 1850 under Oskar I:s sjunde regeringsår af Nils Ericson, genom hvilken sluss Mälarens vatten förenas med Saltsjöns. På södra sidan står en nätt basarbyggnad, under hvilken Söderström samt den af Polhem på 1700-talet fullbordade gamla slussgrafven framgå; öfver denna förde två vindbroar: »Röda» och »Blå slussen», så kallade efter färgen på deras vindspel. Å båda sidorna omgifves torget af kajer med järnstaket, och åt Saltsjösidan befinner sig en särskild hamnbrygga, *Fiskarhamnen*, där det vimlar af fisksäljare och -köpare, och öfver hvilken är dragen den från Stadsgårdshamnen öfver Slussgrafen till Skeppsbron gående utgreningen af sammanbindningsbanan. Det rörliga lif, denna punkt företer, i förening med de vackra, för att ej säga storartade utsikterna åt alla håll, gör densamma till en af de intressantare i Stockholm.

Den djupa graf, som möter, så snart man kommer ett stycke ofvanför Karl Johans torg, och öfver hvilken man passerar på tvenne broar, den ena af sten, den andra af järn, bägge ombyggda i sammanhang med sammanbindningsbanan, var i Gustaf I:s tid stadens vallgraf på södra sidan och kallades då *Stadsgrafven*. De nämnda båda broarna leda upp till *Södermalmstorg*, egentliga ingången till södra stadsdelen och från hvilket

gator stråla ut i alla riktningar, de bägge förnämsta i västlig och sydlig riktning.

Den i sydlig riktning utgående hufvudgatan kallas **Götgatan.** Här möter man först till vänster *Södra stadshuset*, byggdt i Karl XI:s tid af Nikodemus Tessin d. ä. och användt till rysk och katolsk kyrka, läroverk m. m.; för närvarande bland annat inrymmande lokaler för en afdelning af rådhusrätten. Från södra sidan

Katarinahissen.

af stadshuset leder Peder Myndes backe ned till det *nya sjömanshemmet.* Högre upp på Götgatan (n:o 16) ligger till höger det stora s. k. *Schönborgska huset*, på en af hvars gårdar den sköna Ebba Brahes palats ännu kvarstår, och ofvanför detta till vänster leda några branta gator (den bekvämaste är Hökens gata) upp till det för sin härliga utsikt bekanta *Mosebacke.*

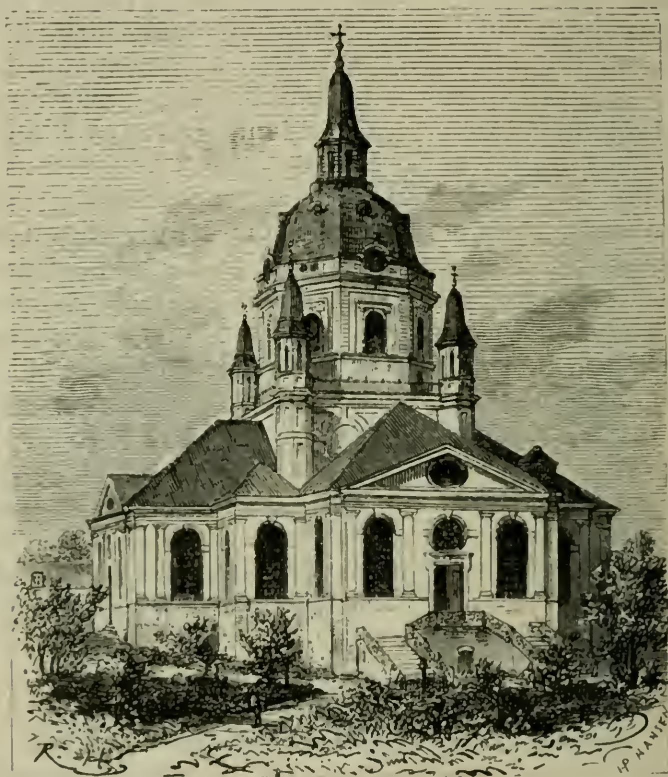
En annan och vida bekvämare uppfartsväg till denna punkt är dock med den i början af *Stadsgården*

(den från Slussen utgående hamnen) belägna elevatorn eller s. k. **Katarinahissen,** byggd 1881—82 af kapten Knut Lindmark, och i hvilken man mot en afgift af 5 öre medels ångkraft föres upp i jämnhöjd med Mosebacke torg, till hvilket man kommer efter en kort promenad öfver den från hissen utgående hängbron. Själfva hissen har en höjd af 35 meter öfver Stadsgården; bron, helt och hållet af smidt järn, har en längd af 150 meter och är delad i fyra spann. Hissarna äro till antalet två och röra sig uppåt med en hastighet af 1 meter i sekunden. Ofvanpå hissen är inrättadt ett litet kafé, som är öppet under sommaren. ***Utsikten* (10 öre) från platformen utomkring kaféet liksom från själfva bron är om möjligt ännu mera storartad än den från Mosebacke terrass. Härifrån omfattar blicken från vänster till höger Kungsholmen, hela Staden, Norrmalm, Blasieholmen, Skeppsholmen, Kastellholmen, Östermalm, Ladugårdsgärdet och Djurgården med alla inom detta område befintliga kyrktorn och andra framstående byggnader, Karl Johans och Karl XII:s torg med Kungsträdgården, Skeppsbron, Kornhamn och skeppen i Saltsjö- och Mälarhamnarna. Det hela är en utsikt, som söker sin make, hvadan ingen, som gör ett besök i Stockholm, bör försumma att taga densamma i betraktande. (Afgift för *ned*färd är 3 öre.)

*Mosebacke

(Pl. 83, J 8) utgör onekligen ett af Stockholms intressantaste partier. Här ligger icke blott *Stockholms navigationsskola* (Pl. 86, H 8) utan äfven, förutom flera enskilda hus, ***Södra teatern,*** hvars salong rymmer 550 åskådare — samt det som utgör platsens egentliga dragningskraft, den lilla intill teatersalongen gränsande **trädgården* med sina terrasser. (Ingång från Mosebacke torg eller genom teaterhusets restaurant.) Från den öfversta bland dessa terrasser har åskådaren framför och under sig hela Stockholm och dess omnejder i väster, norr och öster, »och en enda blick öfverfar

allt, estetiskt ordnadt som till ett konstverk». Sommartiden om aftnarna gifvas här kafé- och varietéföreställningar m. m. Bland öfriga byggnader vid torget märkes det *nya vattentornet*, uppfördt 1896 för att tillgodose vattenbehofvet på Södermalms högst belägna trakter.

Katarina kyrka.

I Stadsgården nedanför Mosebacke utgångsstationen för den nya *Saltsjöbanan* (se mera härom sid. 152).

I närheten af Mosebacke ligger Södermalms vackraste kyrka, ***Katarina kyrka*** (Pl. 65, J 8), på samma plats där de i Stockholms blodbad afrättades lik brändes, och där Johan III 1576 lät uppföra ett kapell af trä. Kyrkan, en grekisk kyrka utan pelare, byggd

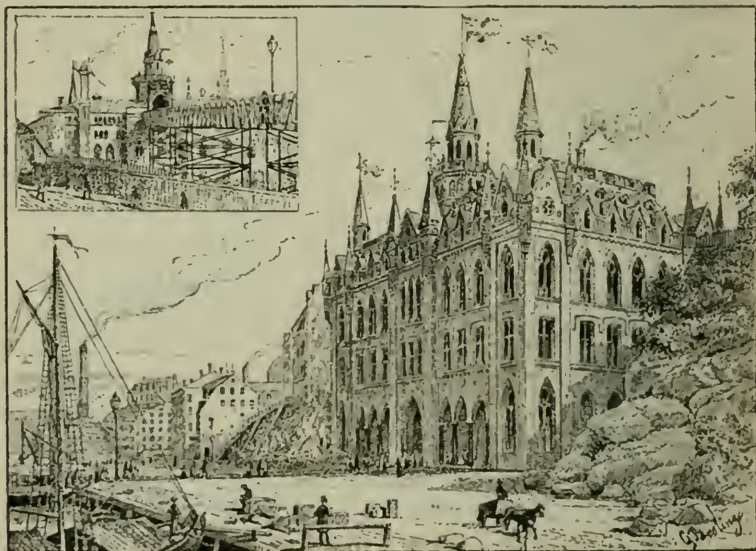
1656—1670 efter ritningar af Jean de la Vallée, är i sitt inre en af de ljusaste och i akustiskt hänseende den yppersta i Stockholm samt utmärker sig till det yttre genom den under Karl XII:s tid byggda dubbeltrappan på södra sidan och den af fyra småtorn omgifna djärfva, lika lätta som fasta kupolen. Senast restaurerad 1891. Belägen på höjden, är kyrkan synlig på nästan alla punkter i staden, på samma gång den är det första föremål, som möter den från Saltsjösidan anländande. Vid södra delen af kyrkogården ligger Katarina församlings nyaste folkskolebyggnad, invigd 1895.

Vid den i västlig riktning från Södermalmstorg gående ***Hornsgatan,*** uppkallad efter den store fältherren Gustaf Horn (ångspårväg från Slussen ända fram till Liljeholmsbron), hvilken gata leder fram mot Hornstull, stadens slutpunkt åt detta håll, ligger ***Maria kyrka*** (Pl. 75, J 7), grundlagd af Johan III år 1576, men sedermera ofta förändrad och sedan 1825 befintlig i sitt nuvarande skick med Stockholms fulaste kyrktorn. Till det yttre hållen i flerfaldiga byggnadsstilar, äger kyrkan i det inre en vacker arkitektonisk anordning, hvarför den har att tacka Tessins snille, hvarjämte den har ett bland hufvudstadens större orgelverk. Altartaflan, »De vise männens tillbedjan», är målad af Louis Masreliez. På den vackra kyrkogården hvila i samma graf skalderna Stagnelius och Nicander.

Ej långt från Maria kyrka vid Högbergsgatan ligger *Södra latinläroverkets* nyuppförda byggnad, och nästan midtemot västra porten af Maria kyrkogård, vid Bellmansgatan, det hus (n:o 26), där Karl Michael Bellman föddes. Följer man Bellmansgatan till dess norra ändpunkt träffar man gångbron, som leder öfver till ***Mariahissen,** med hvilkens hjälp man på en half minut befordras ner till den i sjön utfyllda *Söder Mälarstrand* och därefter med ångfärja öfver till Mälartorget. Mariahissen, byggd 1886, är i motsats till Katarinahissen inbyggd i ett ståtligt hus, från hvars öfversta torn man har en **härlig utsikt* öfver Stockholm och Mälaren. I byggnadens öfversta våning god re-

staurant och kafé. Från Söder Mälarstrand leder en uppfartsväg, sprängd tvärs igenom de höga bergen, fram till Hornsgatan, till den punkt där Torkel Knutssonsgatan tager sin början.

Återvända vi till Hornsgatan träffa vi nedanför Bellmansgatan en stor med alléer planterad öppen plats, *Adolf Fredriks torg*, vid hvilket märkes Metodist-Episkopal-församlingens kyrka. Från torget fortgår Hornsgatan, på norra sidan begränsad af höga, med gator och hus bebyggda berg, *Skinnarviksbergen*. Vid n:o 43 passerar man den gård, där Emanuel Svedenborg bodde.

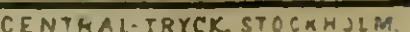
Mariahissen.

De aflägsnare delarna af Södermalm, så väl åt Saltsjö- som åt Mälarsidan, uppnås bäst med ångslup (se Inledn. o. sid. 121). Här äro en del af Stockholms större industriella etablissement belägna. Bland andra träffa vi, åt Mälarsidan, vid Skinnarviken *Münchens* storartade *bryggeri* och *Ludvigsbergs* gjuteri och mek. verkstad samt längre bort *Reymersholms* spritförädlingsverk på holmen med samma namn. Midt emot på

STOCKHOLMS
DJURGÅRD
Skala 1:30,000.

Borgen
Lidingbro Wärdshus
Kaknäs
Drottningberget
Kaknäs kärret
L. Hundudden
St. Hundudden
Kruthus
Månsborg
Isblads v.
Ormudden
Fridhem
Rosenhill
Djurgårdsbrunn
Bergshyddan
Lido
Kavalleri-etablissement
Laboratorium
Laboratoriihagen
LADUGÅRDSGÄRDET
Gust. Ad. kyrka
Östermalms tull
Veterinärinstitut
Kaserner
Fredrikshof
Tull
Skogsinstitutet
Hesslingeberg
Kalkhagen
Djurgårdsbrunnsviken
Djurgårdsbron
Sirishof
ROSENDAL
Stall
Manilla vägen
Gröndal
Gröndals backen
Villa
Palmes park
Hyddan
Plommonbacken
Blockhusporten
Ekekulle
Johannisborg
Blockhusudden
Tull
Blockhustulls vägen
Manilla
Alnäs
Manhem
Nedre Manilla
Manilla ö
Täcka udden
Listonhill
Bergsjölund
Strand vägen
Oranger
Trädgårds fören.
Winterträdgård
Experimental fält
Bellmansro
Bust
Jennyhill
Alphyddan
Amalienborg
Oakhill
Villa
Skansen
Bredablick
Hasselbacken
Cirkus
Alhambra
Tivoli
Folkskola
Frisens park
Biskopsudden
Quicksjock
Oljeqvarn
Waldemarsudden
DJURGÅRDSSTADEN
BECKHOLMEN
Skeppsdockor
Galer varfvet
SKEPPSHOLMEN
Almänna gränd
KASTELLHOLMEN
Kastellet
SALTSJÖN
Ersta
St. Warfvet
Tegelviken
Fålängan
Danviken
Saltsjöqvarn
Hermansdal
Finnboda
Gustafshög
Fredriksberg
HÄSTHOLMEN
Svindersviken

södra landet *Bergsunds* ansenliga mekaniska verkstad. Snedt emot å Långholmen *Mälarvarfvet.* — Åt saltsjösidan träffa vi vid Tegelviken *Stora varfvets mekaniska verkstad och varf* (Pl. J 11). I närheten af Stora varfvet ligger på den dominerande höjden *Diakonissinrättningen* (Pl. 98, J 10), med dess år 1873 uppförda kyrka.

(Från Tegelviken hvarje hel- och halftimme ångslupsfart till Dockan å Djurgården, hvarifrån 10 minuters promenad till Hasselbacken.)

Slutligen vid de vatten, som skölja södra sidan af Södermalm, nämligen *Hammarbysjön* och *Årstaviken* träffa vi, vid den förstnämnda *Liljeholmens stearinfabrik* samt *Barnängens* stora fabriker; vid den senare *Tanto sockerbruk* samt **Stadens vattenledningsverk* och i närheten däraf *Stadens trädgård*, båda belägna vid Götgatans ändpunkt. Ofvanför Tanto ligger **Tantolunden*, Södermalms och hela Stockholms största parkanläggning, med stor rundblick öfver staden och omgifningarna. (Se äfven under utflykten till *Liljeholmen*, sid. 149 samt till *Nacka*, sid. 156.)

Stockholms närmare omgifningar.

1. Djurgården.

Spårvagnar hvar 5:e minut (sommareftermiddagarna oftare) från Norrmalmstorg till Allmänna gränd, nedanför Hasselbacken, afgift 10 öre. Obs. Röda skyltar och lyktor. — Ångslupar från Strömparterren till Allm. gränd, afgift 10 öre; från Räntmästaretrappan vid Slussen till Allmänna gränd (5 öre), från Skeppsholmen till Allmänna gränd (ångfärja 3 öre) samt från Stadsgårdshamnen (vid Saltsjöbanans station) och Nybron till Allm. gränd (5 öre); nattbåt om sommaren mellan Skeppsbron—Nationalmuseum och Allm. gränd 25 öre.

Till *Ladugårdsgärdet* och *Djurgårdsbrunn* afgår en ångslup hvarje hel- och halftimme från Skeppsbron (Logårdstrappan) med anlöpande af mellanliggande ställen (15 öre).

Till Dockan från Räntmästaretrappan hvarje kvart (8 öre).

Till aflägsnare ställen å Djurgården (Manilla 15 öre, Blockhusudden 20 öre, m. fl.) afgå ångslupar flera gånger dagligen från Räntmästaretrappan.

Stockholmsbornas talrikast besökta promenad- och förlustelseplats är den allmänt bekanta, mångbesjungna *Djurgården* (se den här bifogade specialkartan öfver densamma) öster ut från staden.

Fordom en vild och oländig jaktmark, sedermera under Gustaf Vasa en »djurgård», hvari hjortar och rådjur underhöllos, blef Djurgården till en del upplåten åt flottans manskap och arbetare, hvilka ursprungligen bebodde den samling låga trähus, som än i dag kallas *Djurgårdsstaden*, men som småningom måst maka åt sig och gifva rum för vägar och anläggningar. Sedan Gustaf III:s och företrädesvis Karl XIV Johans dagar är Djurgården Stockholms stora lustpark och förströelseplats, visserligen på många punkter förskönad af konsten, men likväl utmärkt af en obunden natur, så att ingen Dyrehave, ingen Prater, ingen Thiergarten kan täfla därmed.

Den vanligast begagnade landvägen till Djurgården, hvilken äfven begagnas af spårvagnarna, leder utefter Strandvägen utmed Nybroviken till den nybyggda, vackra, med 4 bildstoder prydda *Djurgårdsbron*, kastad öfver Djurgårdsbrunnsviken. (Se om denna väg utförligare sid. 120.) I Strandvägens fond ligger det 1828 upprättade, tornbeprydda *Skogsinstitutet* (Pl. E 10), och från själfva bron har man, dels åt höger mot slottet och staden, dels åt vänster framåt Djurgårdsbrunnsviken med dess behagliga stränder, vackra och vidsträckta utsikter. Så fort man kommer öfver på Djurgårdslandet har man på vänster hand *Lejonslätten*, en stor öppen plats, af konung Oskar II skänkt till Nordiska museum och som nu jämte närmaste sträckan utmed Djurgårdsbrunnsviken samt området utmed Galérvarfvet fram till Allmänna gränden upptages af 1897 års

Allmänna Konst- och Industriutställning.

(Angående denna, se **bihanget vid bokens slut.**)

Med utställningens hufvudområde på vänster hand, samt dels Galérvarfvet, dels utställningens bortre afdelning till höger, framgår stora vägen i sydlig och östlig riktning till Djurgårdens främsta restaurant, det vida berömda

*Hasselbacken,

i hvars nätta park ännu kvarstår en numera halft utdöd åldrig ek, under hvilkens löfhvalf Bellman, Djurgårdens skald, säges hafva diktat åtskilliga bland sina skönaste sånger. Till minne häraf kallas densamma allmänneligen *Bellmans ek.* Strax invid denna är sedan år 1872, upprest en af A. Nyström modellerad, i brons gjuten staty af den glade sångaren. Genom sin förträffliga restaurant, sina eleganta och smakfulla anläggningar samt ställets natursköna belägenhet (utsikten från de öfre balkongerna bör ej försummas) har Hasselbacken blifvit den förnämsta vallfartsplatsen för såväl Stockholmsbor som främlingar och intager obestridligen det första rummet bland alla dylika etablissement i norden.

Från Hasselbacken kommer man ut till *Djurgårdsslätten,* skådeplatsen för de egentliga folkförlustelserna, där under sommaren en böljande mängd tränges kring positiv, djurförevisare och konstmakare af alla slag, medan på den slätten genomskärande breda vägen »le beau monde», synnerligen vår- och hösttiden, i praktfulla ekipage utvecklar sin lyx, beskådad af en spalier af nyfikna. Vid Djurgårdsslätten ligga: den nya *Arenateatern,* före 1895 cirkusbyggnad, uppförd 1892 på gamla manègens tomt efter ritningar af arkitekten Hægglund, *Alhambra,* restaurant och kafé med konsertsalong, *Novilla,* likaledes kafélokal, samt

*Tivoli,

en anläggning efter mönster af Köpenhamns Tivoli, med *Konsertsalong,* flera restauranter och kaféer, promenader, dansbana, karuseller och andra folkförlustelser.

Hela det stora området ofvanför och bakom Hasselbacken, Slätten och Tivoli upptages numera af

**Skansen,

nordiskt kulturhistoriskt friluftmuseum jämte *zoologisk trädgård* och *park*, tillgänglig alla dagar från kl. 10 f. m. till skymningens inbrott, anlagd 1891 af d:r *Artur Hazelius* och den på samma gång första och största anstalt af detta slag i hela Norden för att ej säga hela Europa. Inträdesafgift 50 öre, med Bredablick 75 öre; för barn under 12 år 25 öre. Hundar få icke medtagas inom Skansen. — Under år 1897 är enda vägen upp till Skansen, för *icke* utställningsbesökande, från slätten den väg som begynner mellan Hasselbacken och Arenateatern och därefter bakom Hammers villa stiger uppför backen. Utställningsbesökande böra använda *bergbanan* till Skansen.

Skansens port.

Färdas vi å bergbanan, hafva vi strax vid ankomsten till Skansen till höger om oss *dofhjorthagen* och där bortom den nyanlagda konung *Oskar II:s terrass* med därinvid belägen restaurant. Präktig utsiktsplats. Då man lämnat denna, torde man förbi det s. k. Gula huset uppsöka *Gustaf Vasas väg* strax ofvanom Skansens ingångsport.

Anlända vi åter vägen bakom Hasselbacken uppför backen, komma vi efter att hafva passerat den i fornnordisk stil uppförda *portalen* å nyssnämnda väg till den s. k. *vaktstugan* med *å nedre*

botten: en samling lapska föremål, bestående dels af fynd från lapparnas forntid, dels af senare slöjdalster såsom horn- och benarbeten, silfversmycken, dräkter, tennbroderier m. m.; *å öfre botten:* ännu en samling lapska föremål samt nordsvenska och norska allmogesaker, hvaribland intressanta sniderier och dryckeskärl, äfvensom en samling redskap, husgeråd och dräkter från eskimåerna på Grönland. Omkring vaktstugan är anlagd en *trädgård* med prof på svenska hushålls- och näringsväxter.

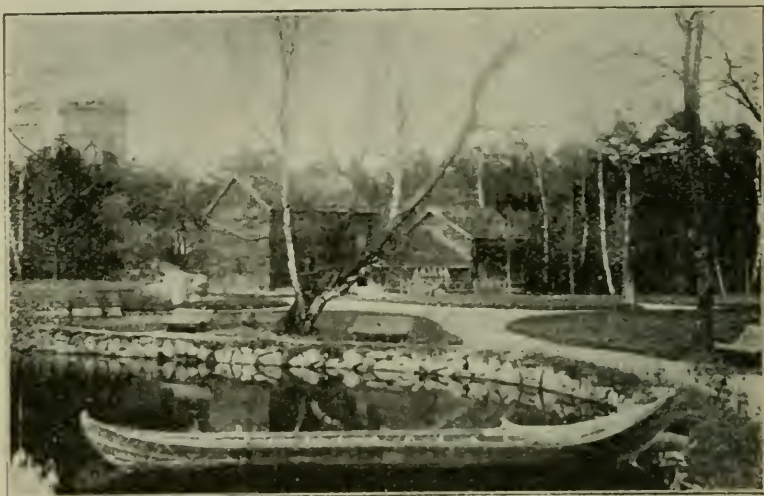

Från Skansen: Rengärdet och Håsjöstapeln.

Genom att fortsätta Gustaf Vasas väg och taga af vid första afväg till vänster, Karl IX:s väg, kommer man härifrån till *lapplägret* med vinter- och sommarkåtor, omgifna af »luove», »njalla» m. fl. af nomadlappens uthus. Lägret upplifvas af renar i ett intill liggande *rengärde* samt lapphundar och i regeln äfven af en eller annan lappfamilj, som i någon af kåtorna tagit sin boning.

Följer man samma väg vidare, mötes man af anblicken af *Håsjöstapeln,* en kopia af en klockstapel från 1684 i Håsjö i Jämtland. Man gifve akt på den särdeles vackra utsikten härifrån. Här invid anträffas en liten *»kyrkogård»* med gamla grafstenar och kors, en spöpåle från Helsingland och en fattigbössa från Grisslehamn. Ofvanför kyrkogården ligger ett *batteri* med gamla kanoner. (Nedanom ligga den här förut omnämnda hjorthagen samt stationen för bergsbanan och mot väster Oskar II:s terrass.) Återvänder man nu till rengärdet och fortsätter vandringen mot nordnordost (Karl Knutssons väg), kommer man vidare till en *stenstuga* eller fattigmans bostad i Bleking och strax därpå till en *småländsk kolarkoja.* Här invid till

vänster ligger den i klippan sprängda *säldammen* och nära denna, vid Karl X Gustafs väg, en *tjärdal* från Småland. I skogsbrynet synes en *nying* eller »nödeld», två på hvarandra lagda timmerstockar, som bära spår af eld. Kring ett dylikt bål öfvernatta bönderna i våra skogsbygder, då de måste af någon anledning tillfälligtvis sofva ute i ödemarken. Den invid liggande hyddan är en *kolarkoja från Västmanland.* Stenblocken midt emot äro hämtade från Gotland där de af urinvånarna användts vid slipning af stenvapen, eller för sädesmalning. I några i skogen invid förlagda burar finnas fjällräfvar, ryska vindhundar m. fl. djurarter. Något längre fram (mot

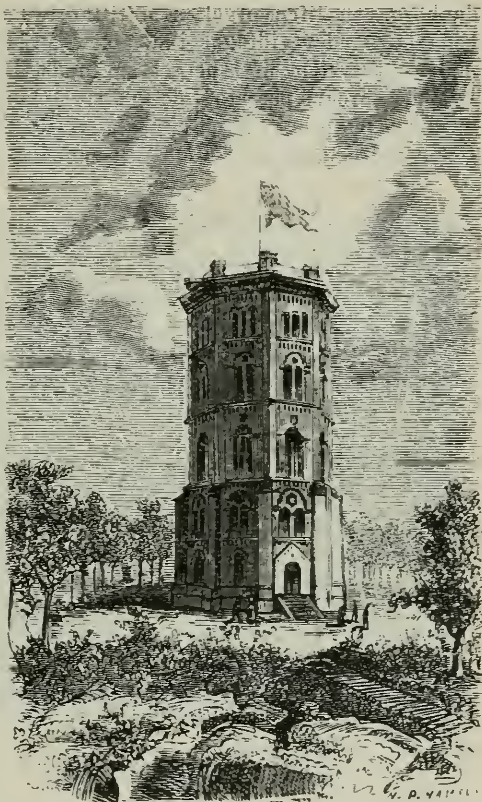

Från Skansen: Kyrkhultstugan från Bleking, Bredablick och dammarna.

sydost) i utkanten af fältet ligger *Morastugan* från Dalarna, en ryggåsstuga med förstu och tvenne rum, nämligen den egentliga stugan med sin urmakarverkstad samt därinnanför den s. k. »kuvin». Synnerligen anmärkningsvärda äro de i taket hängande »klästängerna» med sina i romansk stilriktning hållna sniderier. Framför stugan reser sig en *majstång* från Rättvik. Vid stugans nordvästra gafvel finnes en klubbhjulsvagn från Mora. Förbi *hackstugan* från Orsa i Dalarna, en af de byggnader, i hvilka de för orten utmärkande slipstenarna hackades, kommer man slutligen till *Kyrkhultstugan* från Bleking, en byggnad med tvenne loft, »stora hus» till vänster och »låga loft» till höger samt med »stugan» belägen mellan dessa. Stugan, som är bondens dagligrum, är högtidsklädd med bonader, drättadukar och putor.

På höjden ofvanom denna blekingstuga reser sig utsiktstornet *Bredablick.* Servering dels i kaféet, 1 tr. upp, dels i den invid nyuppförda restauranthallen samt i parken närmast omkring. Tornets inredning är följande:

1:a våningen: kafé; *2:a våningen:* byggnadsritningar för Nordiska museets nya hus å Lejonslätten, frimärksamling m. m.; *3:e våningen:* dyrbar samling af porträtt i oljefärg samt af skråsaker (pokaler m. m.), en stor samling urverk och ur, bilder från det gamla Stockholm, leksaker från 1700-talet; *4:e våningen:* utsiktsvåning, försedd med upplysande kartor. **Från *tornets platform Stockholms vidaste och vackraste utsikt.* Afgift till samtliga afdelningarna ofvanom kaféet: 25 öre.

Bredablick.

Efter besöket å Bredablick bör man följa Karl XIV Johans väg (mot nordnordväst) för att bese de därintill liggande: *påfågelhägnaden, björnburarna* samt den storartade *björngrottan* och vidare den ned emot sjösidan liggande *räfburen* och de strax där ofvanför förlagda *varg-* och *järfburarna* med deras invånare. Inom det skogsområde, som breder sig mellan nämnda väg och skansslätten, taga vi sedan kosan tillbaka (mot sydost) och betrakta därvid de här varande burarna med brefdufvor, kaniner, orrar, harar, småfåglar, vråkar, hökar, fiskljusar, fasaner, tjädrar, falkar, hafsörnar, ufvar, korpar, fjällugglor, m. fl. och framför allt den *stora björnburen* ofvanom björngrottan med sin väldiga nalle, samt stanna slutligen vid den storartade *kungsörnburen.* Invid denna ligger det s. k. *Malmberget* med sina väldiga prof på svenska malmer och stenarter, hvilka böra beaktas.

Nu gå vi Gustaf III:s väg tillbaka ned emot slätten för att besöka den till vänster något ofvanom den förut besedda Kyrkhultstugan belägna *Laxbrostugan* från Västmanland. Vi lära här känna, huru en välburgen bergsman hade det ungefär vid 1700-talets ingång. Det rödmålade huset, hvilket bildar ett helt litet museum för sig, innefattar förstuga, två salslika rum, kök och två kammare. Invid

byggnaden ligger en liten ört- och kryddgård i samma tids stil som det öfriga. Nära denna bergsmansboning ses ett litet gulmåladt lusthus, *Svedenborgs lusthus*, som tillhört den bekante vetenskapsmannen och siaren Emanuel Svedenborg, och i hvilket denne uppgifves hafva haft sina flesta uppenbarelser. Byggnaden innesluter porträtt af Svedenborg, en liten orgel, som tillhört denne, m. m. Nedanom dessa båda byggnader vidtager i den af löfträd uppblandade barrskogen ett måleriskt system af i berget sprängda dammar, och när man på små svängda broar passerat detta, ser man till vänster om sig en hel byggnadskomplex af halmtäckta hus. Dessa bilda den gammaldags *Oktorpsgården* från Halland. Omkring en borggårdsliknande gårds-

Från Skansen: Laxbrostugan från Västmanland.

plan ligga här jämte själfva boningshuset alla till en rättskaffens sydsvensk bondgård hörande uthus med husdjur och redskap. Boningshuset innefattar utom den tvärs genom byggnaden löpande förstuu å ena sidan gästrum, »häbbare», å andra sidan stuga, d. v. s. hvardagsrum, samt innanför denna tvenne kammare. När man lämnat Oktorpsgården, ser man snart öfver skogstopparna den höga, med spån fjällikt beklädda *Hellestadsstapeln* från Östergötland. Från denna är åter en präktig utsikt, särskildt åt sjösidan. Nalkas man nu — därvid passerande förbi en egendomlig *ängslada* med insvängda knutar från Västerbotten, en hägnad med gotländska *skogsrussar* samt en *slogbod* från Dalarna — å nyo den egentliga skansslätten, anträffar man nära skogsbrynet *Bollnässtugan* (äfven kallad Knubbstugan) från Helsingland. I denna byggnad, som jämte förstuga innehåller fyra rum, finnes utom inredning och bohag äfven en samling till julens

firande efter gammal sed hörande föremål. Framför detta hus ligger *musikestraden.* Mellan Bollnäs- och Kyrkhultstugan ligga i skogsbrynet *hagar för älg och rådjur.*

Å höjden nära invid, väster om, Bollnässtugan breder sig den jämtländska *fäbodvallen* med sina högst ålderdomliga och till typen ursprungliga byggnader: säterstugan, »ståriset», i hvilken vallpigan har sitt nattläger, mjölkboden, där mjölken förvaras, och »köksskålen», en. konisk byggnad, där bland annat den bekanta jämtländska mesosten beredes, samt bakom dessa fähuset eller »föjset». Man märke här ett par hundar af norrlandsras samt i hagen vid »föjset» den hvita »kulliga» *fjällhornboskapen,* efter allt att döma Sveriges åldrigaste nötras.

Vid utträdet från fäbodvallen ser man å en höjd en egendomlig byggnad med utbyggda svalgångar rundt omkring öfre våningen. Detta hus, *Fatburen,* är en trogen kopia efter en af vårt lands äldsta träbyggnader (troligen från 1400-talet) vid Björkviks herresäte i Östergötland. Här förvaras en rikhaltig samling af gammaldags åkerbruksredskap o. d., och på bergssluttningen utanför ses en intressant samling af olika slags ålderdomliga *roddbåtar.* Man observere utsikten från svalgångarna. Nära intill nämnda byggnad ligger Skansens *vinterdjurhus* samt å bergsplatån där framför en rad mindre burar för en del däggdjur och fåglar (mårdar, illrar, falkar, ugglor, kajor o. s. v.), och bortom dessa utefter tivolisidan anträffar man hägnader och burar för åsnor, uttrar, tranor, gräflingar m. fl.

Efter denna vandring rundt omkring Skansens område må vi återvända till skansslätten — härvid passera vi förbi eskimåhundarnas hägnad — för att där uppsöka och sedan följa den stora hufvudgången, Gustaf Vasas väg, förbi flera ståtliga *runstenar* till de särdeles vackra *dammarna,* hvilka med sina lummiga stränder och sitt rörliga fågellif (svanar, vildgäss, gäss, änder, hafstrutar, måsar m. fl.) förete en fängslande anblick. På *Offerholmen,* belägen i den ena af dessa, finner man en del föremål belysande vidskepelsens och den hedniska öfvertrons historia, däribland *älfkvarnar* från Upland, lapska *seitar* eller afgudar af sten med offer af renhorn o. s. v. I själfva dammarna lägger man märke till en *eka,* d. v. s. en ur en stam bildad kanot från sjön Åsnen i Småland samt en smäcker *forsbåt* från Norrland.

Innan man lämnar Skansen, bör man icke försumma att också taga de gammaldags *åkdonen* (dels nära Bollnässtugan, dels i lider invid köksträdgården) i betraktande. Äfven lägge man märke till de här och hvar uppställda *mil- och gränsstenarna.*

Tilläggas må efter denna hastiga öfversikt, att med den storartade och snabba utveckling, Skansen tagit, det ej låter sig göra att i en så kortfattad handbok som denna gifva någon utförligare redogörelse för nämnda anläggning. Det lämnas därför åt läsaren att med dessa hufvuddrag till ledning själf upptäcka alla de mångtaliga intressanta föremål och anslående vyer, som här icke kunnat omnämnas.

Man observere härvid noga de till besökandes gagn utsatta vägvisarna och anslagen. Den upplysande och vackra kartan öfver Nordiska museets anläggningar å Skansen med omslags- och titelvignett af J. Kronberg anbefalles för öfrigt till ytterligare ledning åt hvarje besökande på Skansen.

Vi återvända till Djurgårdsslätten. Nedanför densamma ligger den föga märkliga Djurgårdsstaden. Ett minne sedan Bellmans och den gamla Djurgårdens tider kvarstår dock där ännu: det s. k. *Gröna Lund*, snedt emot Hasselbacken (vid Långa gatan), hvilket gifver ett begrepp om den gamla Djurgårdsarkitekturen.

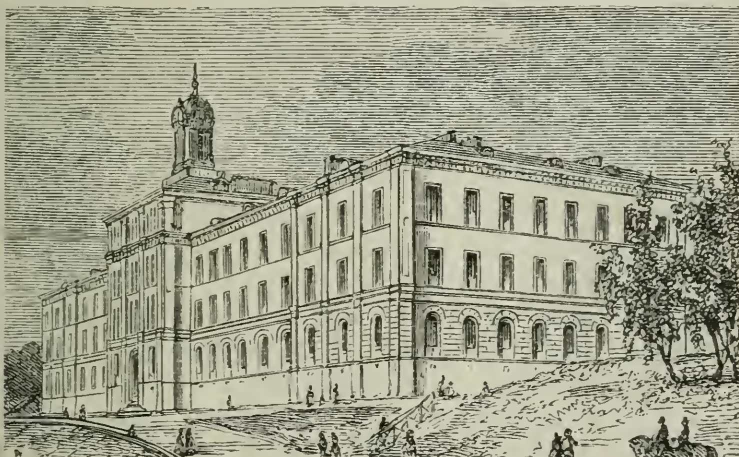
Bellmans byst.

Från Djurgårdsslättens debouché i sydost kan man passera öfver den lilla bron till *Beckholmen* och bese de stora i klippan 1851 utsprängda *skeppsreparationsdockorna*, hvilka väl förtjäna ett besök. Härifrån öfverfart till Tegelviken (se inledningen samt sidd. 121 o. 129).

Från slätten fortgår vägen mellan vackra, trädbevuxna höjder till vänster, och till höger trefliga villor, *Rosenvik*, *Weylandts villa* med flere, uppför höjden till ***Bellmans byst** som, modellerad af Byström, den 26 juli 1829 restes på denna höjd till åminnelse af skalden, hvars minne den 26 juli hvarje år där firas af ordenssällskapet Par Bricoll och hela Stockholms befolkning och gifver anledning till en folkfest, lik den som firas den 1 maj, då hela Stockholm vandrar

ut till Djurgården för att som det heter, »dricka märg i benen» och hälsa den annalkande våren.

Här, vid Bellmans byst och kaféet *Bellmansro*, slutar den egentliga Djurgårdspromenaden; men på andra sidan därom har Djurgården måhända sina vackraste punkter att uppvisa. Här, på östra Djurgården, till hvilkens flesta platser man har en bekväm kommunikation medels från Skeppsbron afgående mindre ångbåtar, men hvilka man äfven kan uppnå landvägen, den s. k. *Stora promenaden* (den östligaste, längst till

Manilla.

höger af de tre, från Bellmansro utgående vägarna) och dess fortsättning Blockhustullsvägen, ligga t. ex. *Waldemarsudde*, den täcka *Biskopsudden* med *Qvikkjokk* samt **Friesens park* och *Listonhill;* här ligger **Manilla,** det storartade *allmänna institutet för döfstumma*, stiftadt af Per Aron Borg samt inrymdt i en palatslik byggnad. Ändtligen afslutas åt detta håll Djurgården med *Täcka udden* och där belägna vackra och dyrbara villor samt *Blockhusudden*, Djurgårdens yttersta punkt och fordom platsen för Stockholms sjötull åt saltsjösidan.

Den västligaste af vägarna från Bellmansro leder förbi, på höger hand, Rosendals vackra *växthus* till *Sirishof*, en villa vid Djurgårdsbrunnsvikens strand,

från hvilken man på en vacker väg återkommer till Djurgårdsbron (se sid. 130).

Den tredje (mellersta vägen går till den af Karl XIV Johan, Djurgårdens egentlige skapare i dess nuvarande skick, (1823—30) uppförda kungliga villan

***Rosendal,**

som enkel och smakfull till det yttre, i det inre utmärker sig genom prakt och elegans. Stället inköptes 1817 af Karl Johan och inreddes af honom i hans tids smak. De båda växthusen anlades af hans son Oscar I. Rosendals hufvudsakligaste prydnad är den bakom byggnaden mot sjösidan uppställda praktfulla ****vasen*** af *Elfdals porfyr*, ett mästerverk i den ädlaste stil, hållande 2,8 m. i höjd och 3,5 i tvärsnitt med en vikt af 2,337 kg.

Genom Rosendals park leder vägen medels en prydlig bro öfver den kanal, som skiljer södra eller lilla Djurgården från den norra och ansenligt större delen, till det strax på andra sidan därom belägna ***Djurgårdsbrunn.*** Förr en frekventerad hälsobrunn, utan att dock äga något mineralhaltigt vatten, samt bekant genom de forna »brunnsbalerna», är Djurgårdsbrunn nu ett lifligt besökt **utvärdshus* samt plats för några sommarvillor. Till stället har man för öfrigt lätt kommunikation medels från Logårdstrappan gående ångslupar (se sid. 129). Från Djurgårdsbrunn leder en biväg fram till Lidingöbro värdshus (se sid. 158).

Den närmaste vackra punkten å denna del af Djurgården är *Lido*, ett särdeles täckt sommarställe på Djurgårdsbrunnsvikens norra strand och beläget på yttersta randen af ***Ladugårdsgärdet.*** Nämnda slätt, som från Djurgårdsbrunnsviken sträcker sig ett ansenligt stycke åt norr och nordost, fram till stranden af Lilla Värtan, var under Karl XIV Johans tid det stora manöverfältet för hela arméfördelningar, men är nu exercisplats för Stockholms garnison och länets beväring. På en höjd vid exercisfältets östra ända

står en kunglig paviljong, kallad *Borgen*, uppförd 1818. Den härifrån till Östermalmstull ledande vägen öfver Ladugårdsgärdet fortsättes åt nordväst af *Valhallavägen* (sid. 117). Följer man från Djurgårdsbrunn strandvägen fram till lifgardeskasernen vid Linnégatan (sid. 119), har man på vänster hand *Kavallerietablissementets* byggnader.

Norra Djurgården, eller hela det landparti, som ligger mellan Ladugårdsgärdet, Lilla Värtan och Djurgårdsbrunnsviken, är, ehuru rikt på vackra vägar, dock på grund af sin utsträckning ej lönt att besökas till fots af främlingen. Däremot rekommendera vi på det lifligaste en vagnstur på den s. k. *Drottning Kristinas väg*, som tager sin början strax bortom Sofiahemmet vid Valhallavägen (sid. 116), till *Albano* och vidare förbi *Fiskartorpet*, besjunget af Bellman, och *Hjorthagen*, där förr Djurgårdens »djur», hjortar och rådjur, höllos inom en hög omhägnad för att fällas för den kungliga taffeln, men där numera stadens nya *Gasverk* är beläget, till *Lidingöbro*, *Värtahamnen* (se sid. 148) och tillbaka *Sturevägen* eller öfver Ladugårdsgärdet till staden eller till Hasselbacken. — (En sådan vagnstur sättes lämpligt äfven i förbindelse med en tur till Haga och medhinnes bekvämt på en eftermiddag.) *Värtagasverket* består af flera fristående byggnader, uppförda efter ritningar af Ferdinand Boberg, och har blifvit berömdt för sin ändamålsenliga inredning. — Närmaste vägen mellan *Värtahamnen* och staden är den nyanlagda breda och jämna Sturevägen, som utgår från Sturegatans norra ändpunkt vid Valhallavägen (sid. 116) och vid hvilken Lifgardets till häst nya kasernbyggnader äro uppförda.

På norra Djurgårdens ligger äfven ***Ugglevikskällan***, fordom begagnad som hälsobrunn.

Den närmaste vägen från staden till Ugglevikskällan leder ut genom Floragatan (Pl. C 7), framåt den väg, som löper mellan Sofiahemmet och Idrottsparken (sidd. 116 o. 117) samt därefter genom skog. Vägen delar sig två gånger, man håller sig båda gångerna åt vänster (20 min. väg).

Om platserna på den nordligaste delen af Djurgården se under färden till *Djursholm* (sid. 151).

2. Haga. Nya kyrkogården. Solna.

Spårvagnar från Tegnérsgatan (hörnet af Badstugatan) (Pl. D 5) till Norrtull och Nya kyrkogården (10 öre till Norrtull; 15 öre till Nya kyrkogården), löpande genom Badstu- och Odengatorna upp till och genom Norrtullsgatan. Passagerare med Ringlinien, som begärt *öfvergångsbiljett*, äger *utan ytterligare afgift* medfölja Kyrkogårdslinien till Norrtullsgatan. Den sammanlagda afgiften för färd å Ringlinien och Kyrkogårdslinien till Norrtull är 15 öre, till Nya Kyrkogården 20 öre, då i båda fallen öfvergångsbiljett begäres vid afgiftens erläggande å Ringlinien.

Omnibusar bruka om söndagarna under sommaren gå från Vallingatan, f. d. Adolf Fredriks plan (Pl. E 5), till Haga grindar (15 öre).

I Drottninggatans fortsättning på andra sidan Observatorium löper ut till Norrtull den långa med lindar planterade Norrtullsgatan (sid. 108). Vid denna passera vi strax till höger Surbrunnsgatan, vid hvilken ligga Stiftelsen för gamla tjänarinnor och Asylet för pauvres honteux, samt längre fram vid Norrtullsgatan följande mera märkliga byggnader: n:o 14, det i alla afseenden utmärkta *Allmänna barnhuset*, uppfördt 1885 i »Rohbau», förtjänar i hög grad att beses af intresserade främlingar. — Midt emot, n:o 45, *Borgerskapets änkhus*, fullbordadt 1879, med en liten vacker kyrka; n:o 51 *Tysta skolan* för döfstumma, n:o 20 *Stadsmissionens barnhem* m. fl. filantropiska anstalter. Genast utanför tullen skäres vägen af Värtabanan, och strax därpå har man på höger hand det gamla värdshuset ***Stallmästaregården** vid Brunnsvikens strand.

Härifrån afgå ångslupar till alla ställen vid Brunnsviken (Haga 15 öre, Ulriksdals allé 20) samt genom Ålkistan och Stocksund fram till Ulriksdal. Afgångstid se Inledningen.

Till vänster strax utanför tullpaviljongerna leder en väg upp till den plats, där det forna värdshuset Norrbacka var beläget, hvilken plats numera intages af den under namnet *Eugeniahemmet* bekanta anstalten för obotligt sjuka barn. — Efter ytterligare några minuter på höger hand en präktig gallerport, de s. k Haga grindar, innanför hvilka i parken (en kvarts timmes väg) ligger:

Haga grindar.

Haga,

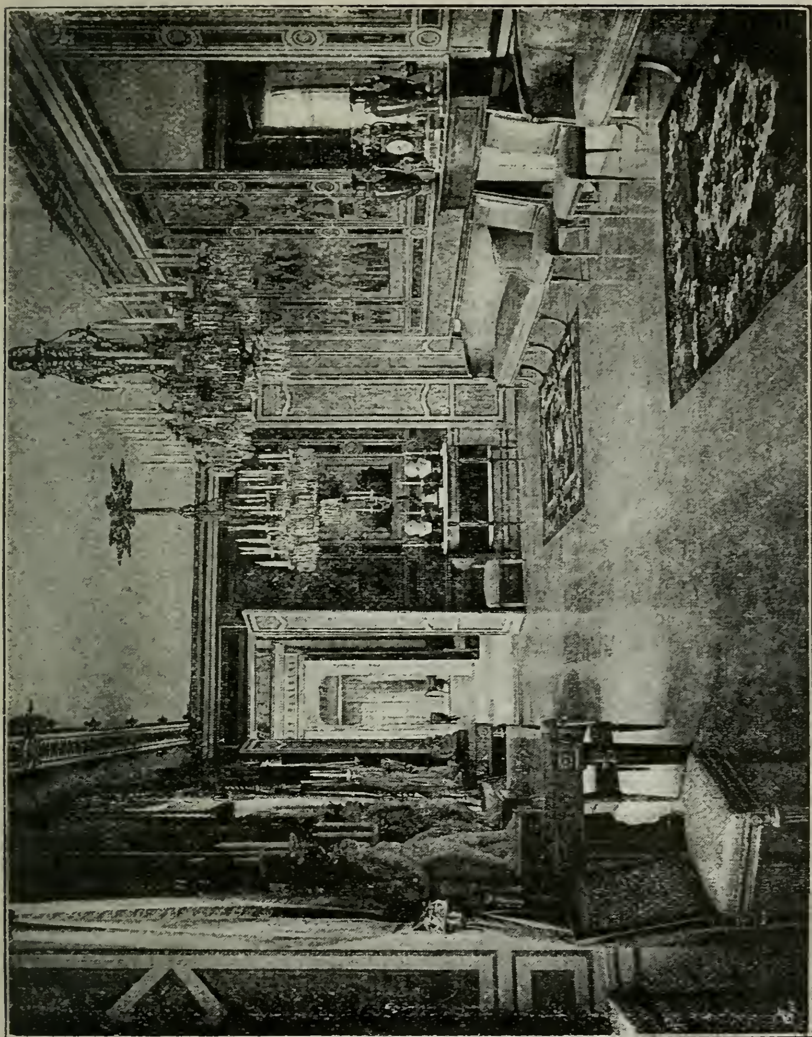
Gustaf III:s skapelse och käraste vistelseort. Parkens forna kanaler ha blifvit uttorkade och igenfyllda sedan Brunnsviken fått ett aflopp, men den bibehåller ännu en stor del af sin skönhet. Det ännu kvarstående slottet består af tvenne paviljonger, af hvilka den äldre, »konungens paviljong», fullbordades 1790, då konungen hitflyttade från »Gamla Haga», beläget på en höjd till höger strax innanför grindarna. Bland slottets i gustaviansk stil inredda rum må nämnas spegelsalen och den af Masreliez i pompejansk stil inredda salongen. I närheten ämnade Gustaf III uppföra ett stort, praktfullt slott, från hvilket en rak väg skulle leda direkt till Norrbro och Stockholms slott. Brist på penningar hindrade planens utförande; men de väldiga grundmurar (»Haga ruiner»), som ännu stå kvar, bära vittne om det kolossalt anlagda företaget. I den vidsträckta parken ligga talrika byggnader, däribland de här förut stationerade Norska jägarnas f. d. bostäder, hvilka på yttre sidan maskeras genom kolos-

sala tält af hopfogad kopparplåt, de s. k. *Koppartälten* och bakom hvilka vägen leder in i **Haga trädgårdar.** För öfrigt märkas här de numera tämligen förfallna Floras tempel och Ekotemplet samt det lilla vackra monument af gjutjärn, som till minne af prins Gustaf (Oscar I:s andre son, † 1852) blifvit rest af Musikaliska Akademien.

Strax på andra sidan infartsvägen till Haga ligger på vänstra sidan om landsvägen *Stockholms begrafningsplats*, **Nya kyrkogården,** invigd 1827 af Johan Olof Wallin, som då var kyrkoherde i Stockholms Storkyrka, sedan ärkebiskop, och själf här hvilar under en antik grafvård af porfyr. Begrafningsplatsen är nu utvidgad långt förbi Solna kyrka och uppvisar en skog af både vackra och dyrbara minnesvårdar, många förenade med täcka planteringar. Särskildt sevärda grafmonument på den vackra »Lindhagens kulle» åt Solna-sidan. — Numera på alla sidor omgifna af den stora kyrkogården ligga *Katolska församlingens lilla begrafningsplats*, och ännu något längre bort den *Mosaiska kyrkogården*, med sitt lilla österländska grafkapell och

Parti af Nya kyrkogården.

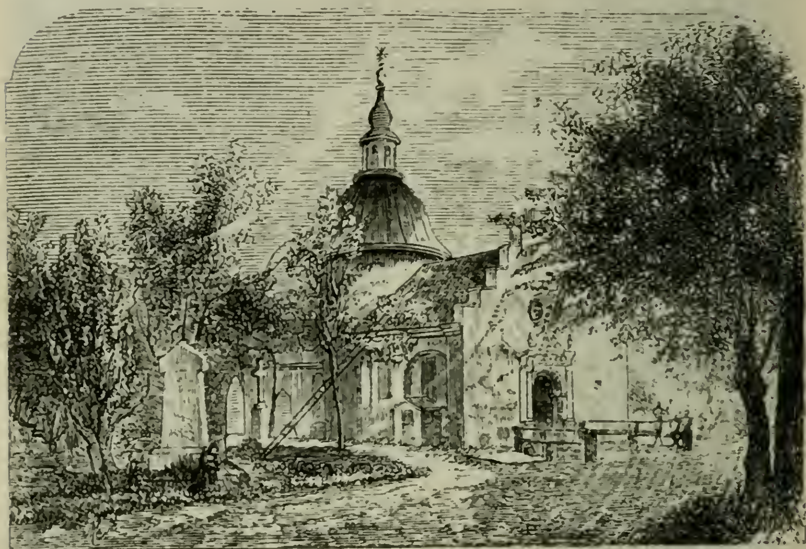
Interiör från Haga slott.

många vackra grafvårdar; ännu längre mot norr, vid Stora Frösunda ligger det lilla Krematoriet (likförbränningsugnen).

Söder om begrafningsplatsen leder västerut en väg till *__Solna kyrka,__ hvars mellersta runda del, uppmurad af ofantliga kullerstenar, är en bland Sveriges

äldsta kyrkobyggnader. Den vackra kyrkogården är rik på grafminnen.

Från Solna kyrka leder en väg söderut till Karlberg förbi Blindinstitutet vid Tomteboda (se sid. 179).

Solna kyrka.

3. Karlberg. — Sundbyberg.

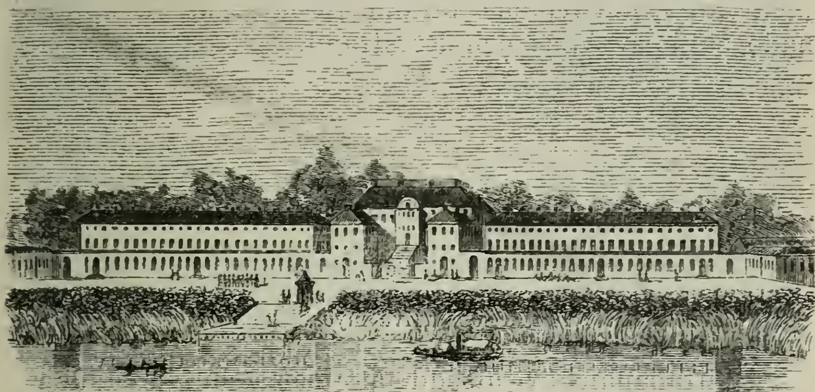
Ångslupar hvarje halftimme från Riddarhusgränden (Pl. G 6), till Rörstrand (13 öre), Karlberg (13 öre), ställena vid Ulfsundasjön (15—35 öre) och Sundbyberg (35 öre).

Äfven med bantåg till Karlberg och Sundbyberg; flera bantåg dagligen (se Sveriges Kommunikationer).

Ångsluparna passera först Nya Kungsholmsbron (sid. 77), hvarifrån det är närmare och bekvämare för de flesta resande att stiga på; därifrån öfver *Klaraviken* och *Rörstrandsviken* med flere tilläggsplatser. På vänster hand, sedan man passerat den nya Kungsbron (se sid. 88) ligga Kungsholmens stora upplag och fabriker, hvaribland *Aktiebolaget Separator* (sid. 80). Strax

därinvid ligger *Stockholms stads allm. försörjningsinrättning*, det s. k. Grubbens gärde (sid. 80). På höger hand bangård, lokomotivstall m. m. för norra stambanan. Därefter *Aktiebolaget Atlas'* storartade *verkstäder* och *Rörstrands porslinsfabrik* (sid. 108). Härefter

Karlberg, anlagdt 1639 af Karl Karlsson Gyllenhjelm, Kars IX:s sidoson och sedan tillhörigt Magnus Gabriel de la Gardie, hvilken lät ombygga slottet efter ritningar af Jean de Vallée. Sedan Karlberg blifvit indraget till kronan af Karl XI beboddes det af flera kungliga personer, bland dem af Ulrika Eleonora d. ä. som äfven afled här, tills det år 1792 då de två stora

Karlberg.

flyglarna tillbyggdes af Gustaf III inrättades till en krigsskola, hvilken ännu fortfar, dock endast för landtofficerare. Slottet är stort samt försedt med rikssal och kapell; i den vackra, för allmänheten tillgängliga *parken*, finnes en minnesvård öfver den vid Leipzig 1813 stupade major E. G. V. v. Döbeln, ett litet tempel med tolf doriska pelare, hvilket fordom innehöll en marmorbyst af Karl X Gustaf samt en minnessten upprest 1892 till minne af krigsskolans hundraåriga tillvaro.

Ångslupen går vidare fram till *Ulfsundasjön*, vid hvilkens täcka stränder, utom flera vackra sommarvillor och herresäten (Ulfsunda, Margretelund m. fl.), *Johannelund*, Evangeliska fosterlandsstiftelsens missionsinstitut, är beläget.

Vid Ulfsundasjöns nordvästra ända ligger ***Sundbyberg,*** station vid Vesterås—Bergslagernas järnväg, som, inom få år — den anlades 1877 — vuxit upp till en ganska ansenlig förstad till Stockholm. Här bo för närvarande en mängd personer, som hafva sin dagliga verksamhet i hufvudstaden, och flera fabriker äro här belägna, hvaribland särskildt må nämnas den stora *Ekmanska snickerifabriken.* — För turisten finnes här föga sevärdt.

Den korta landsvägen från Karlberg till Stockholm leder antingen genom Karlbergsvägen, som förenar sig med Norrtullsgatan (se sid. 108), eller ock utmed Rörstrandsvikens strand förbi de ofvan uppräknade ställena Atlas och Rörstrand.

4. Värtahamnen.

Bantåg flera gånger dagligen. Se Sveriges Kommunikationer. Pris II kl. 30 öre, III 25 öre. Denna tur är knappast skäl att företaga af andra turister än sådana, som hafva mycket godt om tid. Värdshus finnes.

Värtabanan är afsedd att sätta hufvudstaden i förbindelse med hafsviken Lilla Värtan, där en större hamn för utskeppning af tyngre varor, såsom Bergslagernas järn, Norrlands trävaror och dylikt, blifvit anlagd. Från Centralstationen färdas man till Karlberg (se föreg. sida), härefter böjer Värtabanan af åt norr, vidare utmed stadens norra gräns fram till Norrtull (station *Norrtull*), genom den täcka Bellevueparken utefter Brunnsvikens strand (station *Albano*). Nu rakt mot öster genom barrskog till *Uggleviken* (anhaltstation nedanför källan, se sid. 141) och därifrån vidare öfver slättmark fram till Värtan. Norr om hamnen nära det nya gasverket (sid. 141) leder *Lidingöbro* öfver till det midt emot liggande Lidingölandet. Vid själfva hamnen ingenting sevärdt. Återresan sker bäst med en af de denna led trafikerande ångbåtar (från Djursholm och Ulriksdal; se sidd. 151

och 157) eller till fots den präktiga *Sture-vägen*, föga mer än en kvarts timmes promenad till Valhallavägen och Sturegatan (sid. 141).

5. *Sammanbindningsbanan. — Liljeholmen.

Bantåg flera gånger dagligen. Se dagliga tidningar. Pris: I kl. 50 öre, II kl. 30 öre, III kl. 20 öre.

Ingen resande som med järnväg norrifrån eller sjöledes ankommer till och samma väg afreser från Stockholm bör underlåta att göra en utflykt till Liljeholmen för att taga den intressanta s. k. *Sammanbindningsbanan* och dess präktiga utsikter öfver stad och sjö i betraktande. Beslutet om denna banas byggande fattades vid 1863 års riksdag, och utförandet bedrefs med den raskhet, att redan i början af år 1869 järnvägståg kunde passera banan, ehuru den för passageraretrafik öppnades först i juli 1871.

Den väg banan från Centralstationen till en början passerar utgör till större delen, liksom den plats, där stationen och banhallen nu resa sig, en utfyllning i Klaraviken — Vid norra kajen af Norrström vidtager en i sydostlig riktning, förbi Strömsborg och Stockholms bad- och siminrättning gående, 247 meter lång järnvägsbro, bestående af nio större och ett mindre hvalf, hvilket sistnämnda kan medels en svängbro öppnas för fartyg. Utom järnbanan uppbära de solida bropelarna jämväl den förut (sidd. 37 o. 42) omnämnda smalare järnbron för fotgängare. — Banan går därefter in på Riddarholmens nordöstra sida, löper hela vägen bredvid Riddarholmskanalen, sedan under den förut (sid. 28) omtalade sneda Riddarholmsbron, under hvilken finnes anordnad en *anhaltstation* (för resande med blandade och godståg), passerar nedanför Riksdagshuset samt slutligen på en kort järnbro, omgifven af dubbla gångbanor, öfver från Riddarholmen till den egentliga staden, där den en kort sträcka löper öfver

Köttorget och hörnet af Mälartorget, dock ej på fasta marken, utan på en viadukt så högt öfver jordytan, att gående ledigt kunna passera därunder. Härefter vidtager ännu en bro, nämligen den öfver Riddarfjärden, hvilken bro är 223 meter lång och hvilar på 14 stenpelare. Dessa pelare äro ej, såsom vid den första bron, uppmurade ända från fast bergsbotten, ty denna ligger omkring 42 meter under vattenytan, utan man bildade först en solid bank, till hvilken åtgingo 10 millioner centner grus, pålade sedan i densamma och byggde stenpelare därofvanpå. Ute på denna bro hvilken äfven kan öppnas för passerande fartyg, har man för sina ögon utbredt ett af de vackraste panoramor, som någon järnväg torde kunna erbjuda. Framför sig har man det terrassformiga Södermalm, å ena sidan Riddarholmen och Mälaren med Kungsholmen och Konradsberg i fonden, å den andra Karl Johans torg, Slussen och den egentliga staden med deras lif och rörelse, Saltsjöhamnen med dess skog af master och längst bort i fonden Djurgården med dess täcka och leende stränder.

Ännu en gång kommen på fast mark, går banan genom den forna Järnvågen — hvarifrån sidospår utgå till Stadsgårdshamnen och Skeppsbron — passerar under slussgatorna och inträder snart i en 427 m. lång, 10 m. bred och 6 m. hög i en kurva i hufvudsakligen sydvästlig riktning gående ***tunnel*** med dubbla banspår. Denna tunnel är den näst längsta i Sverige och särskildt anmärkningsvärd därigenom, att den dels går under en tätt bebyggd stadsdel, under nio af hvars gator den passerar, dels till största delen är sprängd genom fast granit. Trots denna svårighet bedrefs arbetet med sådan kraft, att tunneln i sin helhet kunde af gående passeras redan 15 månader efter första spadtaget. Under hela tunnelns längd höjer sig banan i jämn stigning af 1 fot på 100 tills den slutligen i närheten af *Södra stationshuset* (Pl. 12, K 7) åter utträder i dagsljuset. Den fortgår därefter med sakta buktning åt väster, passerar t. v. *Tantolunden*, hvarest en *anhaltstation* (station *Södermalm* [Pl. 13, K 5])

är anordnad — samt längre fram på samma sida *Ligna* snickerifabrik och är nu inne på den med en rörlig bro försedda banken öfver Årstaviken. Under det man passerar järnvägsbanken, ser man till vänster *Tanto sockerbruk* och till höger Mälarens segelled, *Reymersholm* och *Löfholmen* med dess fabriker och sommarställen. Strax på andra sidan banken stannar tåget vid *Liljeholmens station.* Kostnaden för sammanbindningsbanan i sin helhet har uppgått till öfver 5 millioner kr. Den skall i alla tider vara ett ärofullt minne af dess upphofsmans, friherre Nils Ericsons skapande snille.

Liljeholmen, första stationen på Västra stambanan, är numera att betrakta som en förstad till Stockholm på grund af dels de talrika byggnaderna därstädes för stambanan, såsom lokomotivstall, koksmagasin, verkstäder samt arbetarebostäder, dels genom den mängd öfriga boningshus, som man finner dels vid själfva Liljeholmen, dels utmed landsvägarna åt söder och väster.

Från Liljeholmen kan man med ångslup (12 öre) återvända till staden (Riddarholmshamnen).

---

6. *Djursholm.

Elektrisk spårväg från nedre Engelbrektsgatan. Tåg 20 gånger dagl. en half timmes färd. Pris 45 öre, tur och retur 70 öre; afgångstider se dagl. tidningar. — Dessutom sommartiden ångbåt (60 öre) från Karl XII:s torg. — Vagn till Djursholm fram och tillbaka 12 kr.

Till *Djursholm,* Stockholms nya villastad, kommer man hastigast och behagligast (den långa ångbåtsresan är knappt att tillråda) med elektriskt lokaltåg från Engelbrektsgatan, invid Humlegården. Spårvägen följer Engelbrektsgatan och Valhallavägen upp till *Östra station* (Pl. 47, B 6), hvarifrån den ingår på Rimbobanans spår, löper förbi *Albano* (t. v.) och *Landtbruksakademiens experimentalfält* (t. h.), fram till *Frescati* och **Bergiilund* (t. v.) dit Vetenskapsakademiens botaniska

trädgård år 1885 flyttades från sin gamla plats vid n. v. Odengatan (mycket sevärda anläggningar). Härifrån fortsätter banan öfver *Ålkistan*, där Djurgården slutar i norr och där Norra Brunnsviken genom en sprängd kanal förenar sig med Värtan, passerar därefter på en längre järnvägsbro öfver *Stocksund*, där Edsviken mynnar ut i Värtan, härefter vidare till Ösby, där Djursholmslinien skiljer sig från Rimbobanan, och slutligen mot öster fram till och genom Villastadens område, hvarest tåget gör uppehåll vid flera hållplatser: Sveavägen, Restauranten, nedanför Slottet o. s. v. innan det stannar vid slutstationen. — Slottet, ett gammalt Banérgods, inköptes 1889 af Djursholms villabolag som gifvit den gamla byggnaden ett värdigt utseende. Utom post- och telegrafstation inrymmer det nu lokaler för Djursholms läroverk.

*Restauranten är god och förtjänar besök. En promenad kring villaområdet, särskildt den vackra strandvägen, är att rekommendera. — Ett stort antal vackra villor äro redan uppförda. Platsen är en mycket besökt utflyktsort för Stockholmarna, så väl sommar- som vintertid. Om vinteraftnarna elektrisk belysning. Ångbåtsresan dit ut är nästan helt och hållet densamma som till Ulriksdal (se sid. 157).

7. *Saltsjöbaden. — Dalarö.*

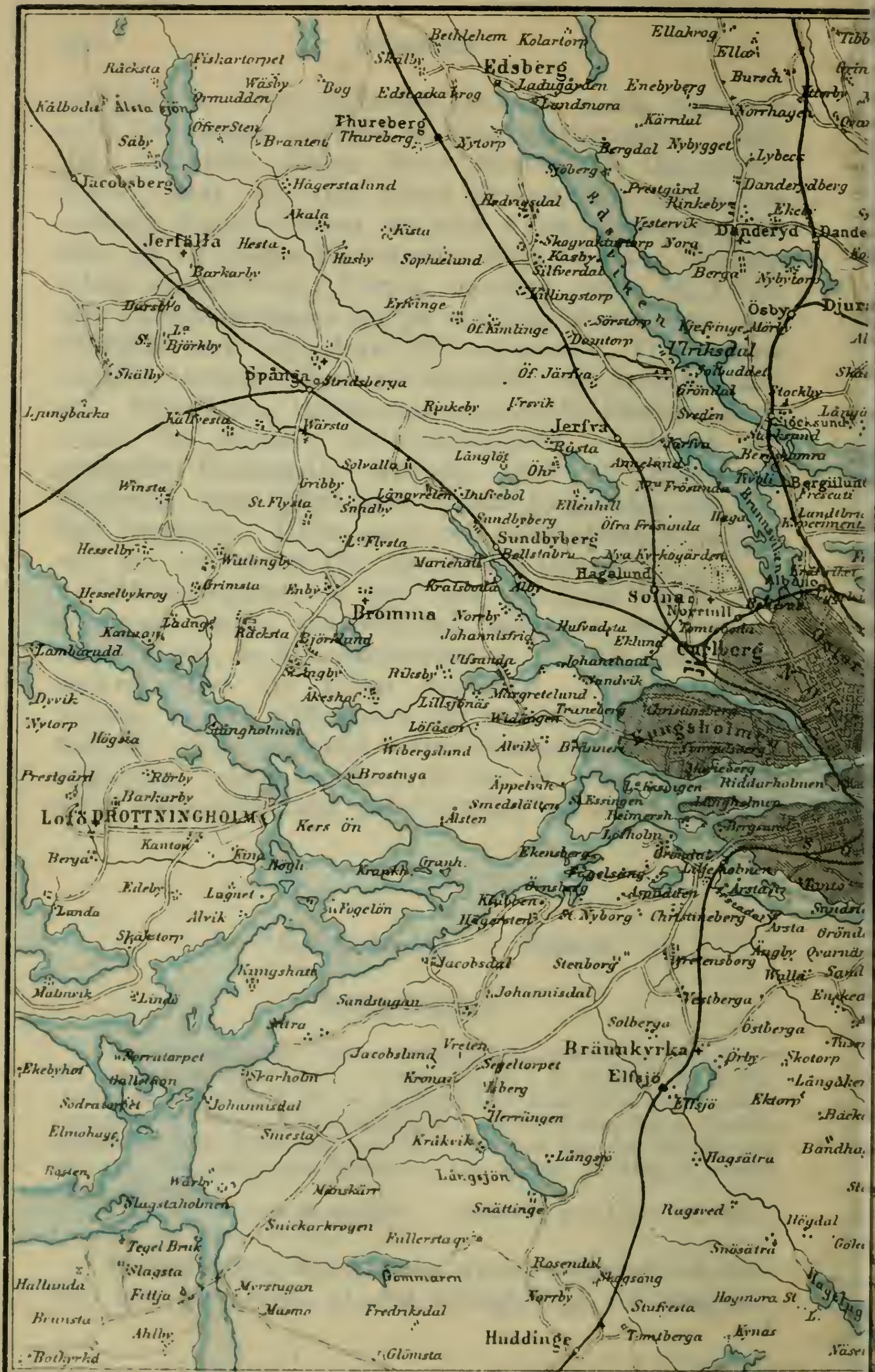
Saltsjöbaden.

Från Saltsjöbanans station i Stadsgården afgår tåg vanligen hvarje full timme (se dagl. tidn.). Färden tar 20 à 40 minuter och kostar 75 öre, tur och retur 1 kr. — Ångfärja från Karl XII:s torg 4 gånger i timmen; pris 5 öre. Järnvägsbiljetter tillhandahållas äfven i polettståndet vid Karl XII:s torg, och det är bäst att lösa dem där för den som far öfver med sista färjan före tågs afgång, då tiden är mycket knapp tilltagen.

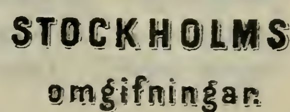
Från Saltsjöbaden gå ångbåtar, i samtrafik med tågen, till Dalarö 4 gånger om dagen (75 öre).

Saltsjöbaden, Stockholms nyaste villastad och badort, har på grund af sitt härliga läge vid Baggens-

Bethlehem
Kolartorp
Ellahrog
Edsberg
Räcksta
Fiskartorpet
Skälby
Ladugården
Enebyberg
Burseh
Wäsby
Bog
Edsbacka krog
Kälboda
Ålsta sjön
Ormudden
Landsnora
Kärrdal
Norrhagen
Öfver Sten
Thureberg
Säby
Branten
Thureberg
Bergdal
Nybygget
Lybeck
Jacobsberg
Hägerstaland
Sjöberg
Prestgård
Rinkeby
Danderydberg
Akala
Hedvigsdal
Vestervik
Danderyd
Jerfälla
Kista
Hesta
Skogvaktartorp
Nora
Kasby
Husby
Sophielund
Silfverdal
Berga
Nybytorp
Barkarby
Killingstorp
Ösby
Erfvinge
Sörstorp
Kiefvinge
Öf. Kämlinge
Domtorp
Ulriksdal
S.
Björkby
Spånga
Stridsberga
Öf. Järfva
Skälby
Grönlal
Stockby
Ljungbacka
Rinkeby
Frsvik
Sveden
Kälfvesta
Wärsta
Jerfva
Rösta
Långlöt
Solvalla
Öhr
Annelund
Bergielund
Winsta
Gribby
Långvreten
Frösunda
Ellenhill
St. Flysta
Snidby
Sundbyberg
Haga
Hesselby
Öfra Frösunda
Sundbyberg
Flysta
Bellstabru
Mariehall
Hagalund
Wutlingby
Hesselbykrog
Grimsta
Kratsbotta
Enby
Alby
Solna
Bromma
Norrtull
Norrby
Lädnge
Räcksta
Björklund
Johannisfrid
Husvadsta
Lambarudd
Ulfsunda
Eklund
Carlberg
Stångby
Rilesby
Johanneshall
Sandvik
Åkeshof
Margretelund
Dyvik
Lillsjönäs
Traneberg
Christineberg
Nytorp
Högsta
Löfåsen
Widängen
Kungsholmen
Ålvik
Bränner
Wibergslund
Prestgård
Rörby
Brostuga
Marieberg
Riddarholmen
Barkarby
Äppelvik
Kungsholmen
Smedslätten
Essingen
Lofö
DROTTNINGHOLM
Kers Ön
Ålsten
Reimersh.
Kanton
Långholmen
Berga
Ekensberg
Granh.
Fogelsäng
Edeby
Lagnet
Fogelön
Årsta
Lunda
Alvik
Hägersten
St. Nyborg
Christineberg
Årsta
Skärstorp
Jacobsdal
Stenborg
Ängby
Kungshatt
Johannisdal
Malmvik
Lindö
Sundstugan
Vestberga
Solberga
Östberga
Jacobslund
Vreten
Bränkyrka
Skotorp
Ekebyhof
Segeltorpet
Elfsjö
Kronan
Långäng
Sodratorpet
Johannisdal
Herringen
Elfsjö
Ektorp
Elmohage
Smesta
Kråkvik
Långsjö
Hagsätra
Bandhagen
Rasten
Wårby
Långsjön
Slagstaholmen
Snättinge
Ragsved
Högdal
Snickarkrogen
Tegel Bruk
Fullerstaqv.
Snösätra
Slagsta
Rosendal
Hallunda
Fittja
Mörstugan
Dommaren
Skogsäng
Norrby
Stufvesta
Brunsta
Musmo
Fredriksdal
Ahlby
Huddinge
Timmerberga
Kynas
Botkyrkd
Glömsta

Central-Tryckeriet Stockholm

fjärdens sydligare del, sina friska saltsjöbad och utmärkta luft blifvit en gärna besökt tillflyktsort för så väl stockholmaren som främlingen och flera af Stockholms burgnare invånare hafva här mellan barrskogens träd och vid fjärdens friska böljor sina hem.

Järnvägsförbindelsen mellan Stockholm och Saltsjöbaden fullbordades 1894. Från den lilla stationen i Stadsgården, som genom ångfärjor står i förbindelse med Karl XII:s torg, passerar tåget strax bortom stationen in i Sveriges längsta tunnel (640 m.), hvilken under Erstabergen leder fram till *Tegelviken* (station *Fåfängan*). Härifrån löper banan öfver gator och gårdar fram till Hammarbysjö (station *Henriksdal*, 15 öre) passerar ännu en lång tunnel (335 m.), hvilken utmynnar på näset mellan Hammarbysjön och Svindersviken af Saltsjön, och är därefter strax framme vid stationerna *Sickla Djurgård* och *Sickla* (25 öre), från hvilken senare en kort promenad för fram till Nackanäs (se sid. 157). Banan leder därefter förbi Nacka nya kyrka, invigd 1891, och utefter Järlasjön till station *Järla* (25 öre). Den stora fabriken nära stationen är De Lavals Ångturbinfabrik. Nästa station är *Dufnäs* (50 öre) och man har nu uppnått den s. k. Dufnäsviken af Skurusundet (se sid. 167). Vidare, alltjämt utmed vattnet förbi *Sågtorp* och *Östervik* till stationen *Lännerstasund*, vidare förbi *Fisksätra*, och därifrån genom skogig terräng fram och öfver *Saltsjöbadens* vidsträckta område, med flera stationer, till den stora *Neglingeön*, på hvilken själfva badorten är belägen. Hufvudstation (*Obs.* endast de tåg, som stå i förbindelse med Dalaröbåt, gå ned till sista stationen, *Dalaröbryggan*) strax invid **hotellet*, en slottslik byggnad, rymmande 80 sofrum förutom matsal, kafé, stora samlingsrum och salonger, en byggnadskomplex, som i lyxuös inre och yttre utstyrsel kan ställas vid sidan af utlandets förnämsta. Gäster mottagas på längre eller kortare tid. Några minuters väg därifrån, på en liten holme, ligger den i alla afseenden förstklassiga **restauranten*, med härlig blick öfver Baggensfjärden; från tornet isynnerhet vidsträckt och vacker utsikt. Något längre

bort präktiga *badhus*. En liten väg nära hufvudstationen för upp till *Smörgåspaviljongen*, där förfriskningar tillhandahållas för billigt pris. Vackra promenader i *Ringparken*, m. fl. Skola, barnhem, *kuranstalt* enligt Kneipps och andras metoder m. fl. inrättningar finnas redan i denna unga villastad, som växer med nästan amerikansk hastighet.

Saltsjöbaden.

Från Saltsjöbaden afgå ångbåtar reguliert till

Dalarö.

Ångbåtsfärden mellan Saltsjöbaden och Dalarö tar en timme. Pris 75 öre. Den, som ej önskar begagna sig af järnvägen vid färd till Dalarö, kan fara direkt till Dalarö med ångb. Dalarö-ström eller Utö, som afgå 2 gånger dagl. från Grand Hotel. Färden tager i så fall två och en half timme. Pris 1: 50.

Vid resa direkt från Stockholm går färden ända till Baggensfjärden samma väg som till Gustafsberg (se sid. 169). Härifrån nu åt sydost, på högra stran-

den *Skogsö* och längre ned *Saltsjöbaden*, som oftast anlöpes. Förbi *Ekholmens* brygga och sommarkoloni går färden på Ingaröfjärden ned till *Små-Dalarö* brygga (härifrån en utmärkt vacker promenadväg [1 timme] fram till Dalarö); eller ock, vissa turer från Saltsjöbaden, en *inre*, genare väg, till den s. k. *Vadviken* vid Dalarö.

(Vid Dalarö finnas 4 olika tilläggsbryggor; främlingen skall — vid färd yttre vägen — ej afstiga förr än vid den sista; tag noga reda på för tillbakaresan från hvilken brygga båten afgår.)

Dalarö.

Dalarö, tull- och lotsstation, badort och sommarkoloni. 2 hotell (**Hotellet* vid ångbåtsbryggan; **Lilla sällskapet* något ofvanför; båda goda och, jämförda med Saltsjöbadens, betydligt billigare. Servering af läskedrycker m. m. i *Kaféet* vid Baldersvägen). Varm- och kallbadhus, sjukgymnastik m. m. Till platsens prydnad och behag bidraga i synnerhet de ovanligt många vackra villor och sommarnöjen, som under de senare åren blifvit uppbyggda af hafsluft- och hafsbadälskande Stockholmsfamiljer. — ***Promenader och utsiktspunkter***. *Lotsberget* vid Vallinvägen, strax ofvanför Societeten med präktig utsikt öfver Daläröström och Jungfrufjärden. — *Utsikts-* eller *Jungfruberget*. Vägen dit (Baldersvägen) går genom den s. k. *Kroken*, rikt bebyggd med villor.

Ovanligt vacker utsikt öfver fjärdarna, »Vadviken» samt inåt landet. — Baldersvägen leder vidare ända fram till Små-Dalarö (se ofvan). — *Stora landsvägen* (*Odenvägen*) från stora ångbåtsbryggan till dess man på vänster hand träffar *Linnévägen*, som man följer ned till den s. k. **Schweizerdalen*. Den synnerligen vackra vägen fortsättes till höger genom skog och utmed sjön fram till landsvägen, som man ($\frac{1}{2}$ timme) kan återvända, eller ock följa åt vänster till det vackra godset (3 kvart) *Sandemar*, med ståtlig park. — Till vänster från ångbåtsbryggan leder *Strandvägen*, som fortsättes af gångstigar öfver berget och genom skogen ned till Schweizerdalen.

Vackra segelturer till *Dalarö skans*, ett nu mer förfallande torn och jordverk på en af holmarna utanför Dalarö, till *Ornö*, *Kymmendö*, *Utö*, *Hufvudskär* i hafsbandet, m. fl.

Ångb. Dalarö-ström utsträcker numera dagligen färden betydligt längre åt söder, nämligen mellan de ansenliga öarna *Gålö* med prins Karls inrättning för vanvårdade barn till höger och *Ornö* till vänster, vidare öfver den stora *Mysingsfjärden* dels till *Muskön* med Ludvigsbergs egendom och *Elfsnabbens* stora och utmärkta hamn — hvarifrån Gustaf Adolf inskeppade sig till Tyskland 1630 — dels till Lund och *Nynäs*, som är slutstationen för resan. Ångb. Utö gör dagligen en tur till *Utö*, hvarest finnes *hotell* med god restaurant och ett antal sommarvillor. Präktiga bad. De gamla järngrufvorna äro numera nedlagda. En tur till Utö är den mest lönande; den strax söder om Utö liggande *Nåtarön* är märklig genom en del sevärda grottor och klippbildningar.

8. *Nacka och Järlasjön.

Ångslup från Räntmästartrappan (Slussen) till Tegelviken (Pl. J 11) hvar 15:e minut för 8 öre; därifrån till fots på 10 minuter till Barnängsbryggan vid Hammarbysjön; härifrån ångbåt till Nacka (25 öre) på 20 minuter alla heltimmar (med undantag af kl. 12 mid.).

Man bör afpassa sin resa från staden så, att man ej behöfver vänta vid Barnängen på ångbåten. Detta sker bäst med 3 4-båten från Räntmästartrappan.

Eller ock med ångfärja från Karl XII:s torg (tio minuter före hvarje full timme) till Stadsgården och därifrån med Saltsjöbanan (genast efter färjans ankomst) till stationen Sickla (25 öre) hvarifrån endast kort promenad till Nacka. (Se härom ofvan under *Saltsjöbaden.*)

Ångbåtsresan företages från Räntmästartrappan i en af de till Tegelviken nära stora varfvet gående ångsluparna. Efter framkomsten dit passeras till fots (först till vänster, Folkungagatan, därpå till höger, vidare snedt öfver den gamla kyrkogården och slutligen till vänster ner till sjön) den korta väg som skiljer oss från **Hammarbysjön,** där en annan liten ångbåt väntar. Under färden uppmärksamma vi *Danviken*, förr dårhus, nu en försörjningsinrättning. *Barnängen*, fordom bekant för sin skola, sedan för sina fabriker, samt det vackra *Sickla.* Slutligen komma vi till det mycket besökta **Nackanäs värdshus,** hvilket, beläget på näset mellan de båda Hammarby- och Järlasjöarna och med de brant nedstupande bergen alldeles invid i söder, vunnit ett så välfräjdadt rykte för sin naturskönhet. (Beskrifning öfver resan med Saltsjöbanan se ofvan under Saltsjöbaden.) Vackrast är otvifvelaktigt utsikten från kanten af trädgården eller från byggnadens öfre våning utöfver den i öster sig sträckande **Järlasjön**. Den resande tillrådes att till fots från Nacka passera utefter den högt öfver sjöns yta liggande södra stranden fram till *Nacka kvarnar*, hvarunder man öfver sjön och den på dess norra strand liggande egendomen *Järla* har de allra vackraste och behagligaste utsikter.

9. Ulriksdal.

Ångbåten Brage (tilläggsplats Karl XII:s torg) afgår rundt kring Djurgården flera gånger dagligen till Ulriksdal (70 öre) (se Nya Dagl. Allehanda); dessutom går ångslup från Stallmästargården till Ulriksdals allé eller från Stallmästargården genom Ålkistan till Ulriksdal

(se sid. 142 o. Inledningen). Äfven pr järnväg till *Järfva* Vagn till Ulriksdal, fram och tillbaka, 8 kr. Ett godt *värdshus* finnes i närheten af slottet.

Om den resande väljer vägen öfver Stallmästargården, så går färden med ångslup öfver den täcka, mångbesjungna *Brunnsviken* förbi en hel mängd vackra villor, hvaribland Albano och Frescati m. fl., samt Haga fram till *Nedre Järfva* eller *Ulriksdals allé*, där ångbåten stannar. Härifrån upp genom allén (15 min.) till slottet.

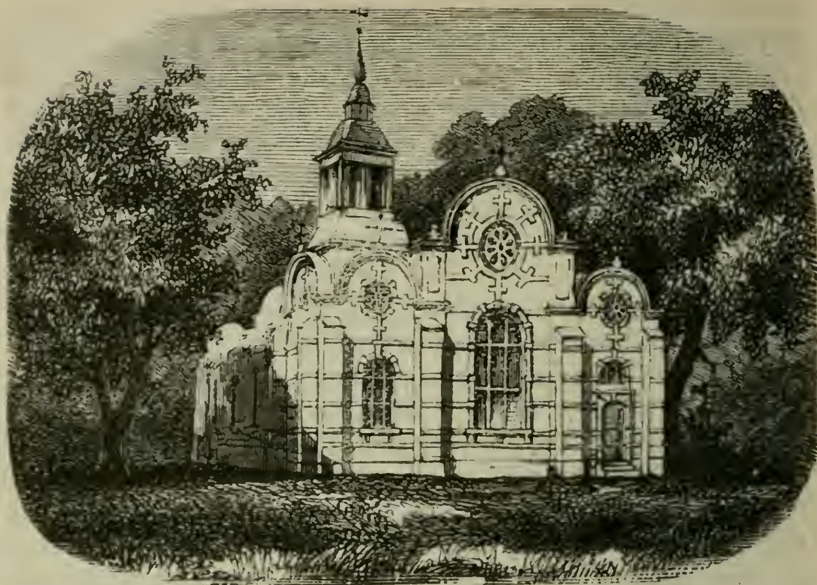
Väljer den resande åter den ännu vackrare, yttre vägen, så går färden till en början utefter Djurgårdens vackra södra strand ända till Blockhusudden (sidd. 139 o. 162). Efter att hafva uppnått nämnde udde, kommer man ut på ett större farvatten, Lilla Värtan, och passerar efter cirka 8 minuter *Lidingöbro värdshus*, där ända till för få år sedan den gamla Lidingöbro förde öfver till det midt emot liggande Lidingölandet. — Efter ytterligare några minuter passerar båten den nya Lidingöbron vid den nya *Värtahamnen* (se sid. 148 samt kartan). Vidare går färden utefter norra Djurgården och Lidingöns strand, hvilken senare i synnerhet är öfversållad med täcka sommarboningar (vägen till Djursholm och Stora Värtan går nu mot norr), och man hinner, efter att på vänstra sidan hafva lämnat det redan (sid. 152) nämnda Ålkistan och inloppet till Brunnsviken, upp till det likaledes omtalade Stocksund. Man är nu inne på *Edsviken*, och genom ett smalt farvatten på bägge sidor, ända upp till Ulriksdal, öfverströdt med en stor mängd de allra vackraste och angenämaste sommarställen — däribland till vänster det vackra *Sveden* med en makalös utsikt och till höger det prydliga *Käfvinge* — anländer man till det på sjöns vänstra strand belägna Ulriksdal.

Landvägen till Ulriksdal kan tagas antingen genom Norrtull eller Roslagstull. Den senare är något längre och går öster om Brunnsviken förbi Ålkistan, hvarifrån vägen fram till Ulriksdal går förbi Bergshamra. Vägen genom Norrtull går förbi Haga, Stora Frösunda, *Annelund*, fordom tillhörigt P. H. Ling, öfver

hvilken en bautasten finnes upprest i parken, samt *Järfva*, hvarest en stenpelare betecknar Gustaf Vasas lägerplats under det han belägrade Stockholm. Från Järfva leder till Ulriksdal en lång allé, vid hvilken *Beylon*, uppnämndt efter anläggaren, den bekante J. Fr. Beylon, numera ståthållareboställe, är beläget. Strax innanför parken ligger den s. k. *Confidencen*, en stenbyggnad, där Gustaf III:s mera förtroliga omgifning samlades.

***Ulriksdal.** Anlagdt 1644 under namnet Jakobsdal af den store fältherren Jakob Pontusson de la Gardie och sedan tillhörigt hans praktälskande son Magnus Gabriel, såldes det åt drottning Hedvig Eleonora och skänktes af henne till hennes sonson Ulrik, Karl XI:s tidigt aflidne son, efter hvilken slottet bär sitt nuvarande namn. Efter att under Lovisa Ulrikas och Gustaf III:s tid ha varit vittne till många af den tidens mest glada och lysande fester, öfvergick det slutligen till den sistnämndes änka, Sofia Magdalena, som dog där 1813. Under Karl XIV Johan upplåtet till invalidhus, blef det under konung Karl XV å nyo en fursteboning och lämnade som sådan ett talande intyg om sin kunglige ägares konstsinne och konstkärlek. Under hela hans tid var Ulriksdal så att säga ett museum af forntida möbler, glasmålningar, dryckeskärl, porsliner, gobeliner, kuriosa af alla slag, allt ordnadt med sakkännedom, smak och prakt. Genom nämnde konungs testamente förärade till svenska staten, är största delen af dessa konstsamlingar sedan öfverflyttad till Nationalmuseum och utgör där grundstommen i Nationalmusei konstindustriella afdelning.

Slottets inre är i alla fall förtjänt af ett besök. Vestibulen med sin dubbeltrappa, matsalen, riddarsalen m. fl. rum äro förtjänta af en resandes uppmärksamhet. Äfven trädgårdarna, hvilka fordom, om man får tro planscherna i Dahlbergs »Suecia», voro ett underverk af konst och prakt, äro restaurerade, och på borggården spelar en vattenkonst. I den vackra parken ligger en efter Scholanders ritning (1865) uppförd *kyrka*, byggd i s. k. holländsk renässansstil, prydd

Ulriksdals kyrka.

med rika gåfvor af kungliga familjen och en smakfull efterträdare till det äldre och föga ansenliga slottskapellet.

Slottet är när som helst tillgängligt för besökande.

10. *Drottningholm.

Ångbåten Tessin flera gånger dagligen (se Nya Dagl. Allehanda eller Ångaren) från Riddarholmshamnen (50 öre) på tre kvarts timme. — Landvägen (vagn 8 kr. fram och tillbaka) ej att tillråda, då den är mycket dyrare och mindre sevärd.

Landvägen till Drottningholm leder öfver Kungsholmen och den öfver Ulfsundasjön slagna Tranebergsbro. Härifrån går vägen ungefär tre kvarts mil öfver en liten del af Upplands fastland, hvarifrån man öfver Nockebybro inkommer på Kersön och därifrån öfver Drottningholmsbron till Drottningholm på Lofön. Kortare och angenämare samt mycket mindre dyr är

emellertid sjövägen med den bekvämt inredda, flera gånger dagligen från Riddarholmen afgående Tessin. Slottet, beläget på en af Mälarens största och vackraste öar, var redan i äldsta tider kungsgård och hette då Toresund eller Torfvesund. Sitt nuvarande namn fick gården af Johan III:s katolska gemål, Katarina Jagellonica, som utbytte det äldre trähuset mot en byggnad af sten. Grunden till det nuvarande slottet lades af Karl X:s änka, Hedvig Eleonora. Under Adolf Fredrik, Lovisa Ulrika och Gustaf III full-

Drottningholm.

ändades efter hand trädgårdarna, de till slottet hörande lustställena Kina och Kanton, det s. k. Götiska tornet, landsvägen till Stockholm m. m. Under konung Oscar I:s tid undergick det en tid vårdslösade slottet en grundlig restaurering, och vårt nuvarande kungapar, som valt Drottningholm till sommarbostad, har låtit det undergå ytterligare förändring och försköningar.

»*Vasapilen*» vid ångbåtsbryggan, det enda trädet vid stranden nedanför slottet, planterades enligt traditionen af drottning Kristina; så länge detta träd lefver, skola vasaättlingar besitta Sveriges tron.

Förutom ett litet kafé vid ångbåtsbryggan finnes till höger om landningsplatsen ett värdshus med ganska god restaurant.

Drottningholms slott, hvars af alla konstkännare beundrade vestibuler och trappuppgångar äro af Nik. Tessin d. y., äger storartade filer af praktfullt möblerade rum, bland dem i främsta rummet i nedre våningen *Gustaf III:s sängkammare* samt i våningen en trappa upp den s. k. *regentsalen*, en särdeles vacker sal, prydd med utmärkta porträtt af konung Oscar I:s samtida regenter. Slottet innesluter för öfrigt en mängd taflor, talrika kuriosa m. m.

Tillträde till slottet erhålles alltid. Drickspengar 1 krona.

I en särskild byggnad finnes en af Gustaf III anordnad teater. Trädgårdarna, anlagda dels i gammal fransk, dels i engelsk stil, prunka med vaser och grupper i brons och marmor, en stor, präktig vattenkonst, kanaler och svandammar samt lummiga konstgjorda öar; där finnes en théâtre-de-verdure, en planterad labyrint med invecklade gångar, en schweizerhydda, en Floras kulle med gudinnans staty o. s. v. *Kina* slott (på andra sidan stora allén), ett lekverk i kinesisk stil, är byggdt af Adolf Fredrik och skänktes af honom åt hans gemål, Lovisa Ulrika, på hennes namnsdag. Byggnaden, fylld med allehanda kinesiska kuriosa, sluter sig till en rad sommarnöjen, det s. k. *Kanton*, hvilket fordom var en liten fabriksby för järn- och stålmanufakturer och som stod under ledning af nämnde konung, själf förmodligen den skickligaste låssmeden och svarfvaren i hela sitt rike. Från det s. k. Götiska tornet i Drottningholms park har man en vacker utsikt. Förbi Kanton leder nu en allé rakt väster ut till *Lofö kyrka*, på hvars kyrkogård skalden Dalin och matematikern Klingenstjerna ligga begrafna.

11. *Vaxholm och Fredriksborg. Furusund.

Ångbåtar 8 à 10 gånger dagl. från Logårdstrappan vid Skeppsbron (ångf. Vaxholm, Tenö eller W. Lindberg) eller Blasieholmshamnen nedom Nationalmuseum (ångf. Victoria) till Vaxholm på en à en och en kvarts timme (60 öre). — Till Oscar-Fredriksborg och Fredriksborg afgå ångbåtarna efter en stunds uppehåll i Vaxholm (75 öre). — Till Furusund afgå dagl. ångfartyg (helst "Norrtelge") från Blasieholmshamnen, nedanför Grand Hotel, på knappa 3 timmar. (Pris I kl. 2: 25; II kl. 1: 25.)

Vår väg för oss förbi Djurgårdens strand ända till Blockhusudden (sidd. 139 o. 158) under det den vackra *Sickla-öns* norra strand med en mängd de täckaste och nättaste villor följer oss på den södra sidan. På Sickla-öns mot stora segelleden vända sida inskär den djupa *Svindersviken*, vid hvars stränder de vackra och välbyggda ställena *Ryssvik* och *Svindersvik* äro belägna (en särskild ångslup afgår till dessa platser från Räntmästaretrappan; se Sv. Komm.). Sedan fartyget passerat Blockhusudden och Lilla Värtan samt de i dess mynning liggande *Fjäderholmarna* fortsättes färden öster ut mellan Lidingön i norr och Vermdön i söder.

På Lidingösidan ligga utåt Saltsjön egendomarna *Skärsätra*, *Möhna*, *Brevik*, *Käppala* ångsåg och *Gåshaga*. Under vår förbifärd hinna vi blott kasta en hastig blick in i den här belägna *Kyrkviken*, ett afsmalnande sund, sträckande sig härifrån in till Lidingö kyrka och vid hvilken täcka och smakfulla sommarvillor ligga i täta rader, en väg, som äfven är förtjänt af ett besök.

(Med en af ångbåtarna Lidingö eller Kyrkviken flera gånger dagl. från Gustaf III:s staty, 75 öre.)

På vår väg öster ut passera vi vidare *Elfvik* på Lidingösidan, medan vi på den södra, Vermdösidan, hafva de icke mindre vackra sommarställena *Hasseludden*, *Skepparholmen*, *Vikingshill* m. fl. Man är nu ute på Höggarns- och Granholmsfjärdarna, där på norra stranden det högt belägna *Bogesund* visar sin tornprydda byggnad. Öfver de nämnda fjärdarna m. fl. fortgår segelleden förbi talrika holmar, de flesta försedda med

nätta och välbyggda sommarställen, t. ex. *Höggarn*, *Granholmen*, *Tenö* m. fl. fram till den på Vaxön belägna gamla fiskarstaden

Vaxholm,

med omkring 1,600 inv. Grundlagd af drottning Maria Eleonora, hette staden först en kort tid Mariestad, men fick sedan sitt nuvarande namn efter den därinvid belägna fästningen. Den tornlösa stadskyrkan är rätt vacker; för öfrigt har den lilla staden, hvars näringsfång äro jordbruk och fiske, en myckenhet större och mindre villor, mest tillhöriga Stockholmsbor, som i Vaxholm valt sin sommarvistelse. Stadens *värdshus* är att rekommendera, med anledning af den vackra utsikten från dess terrasser och veranda

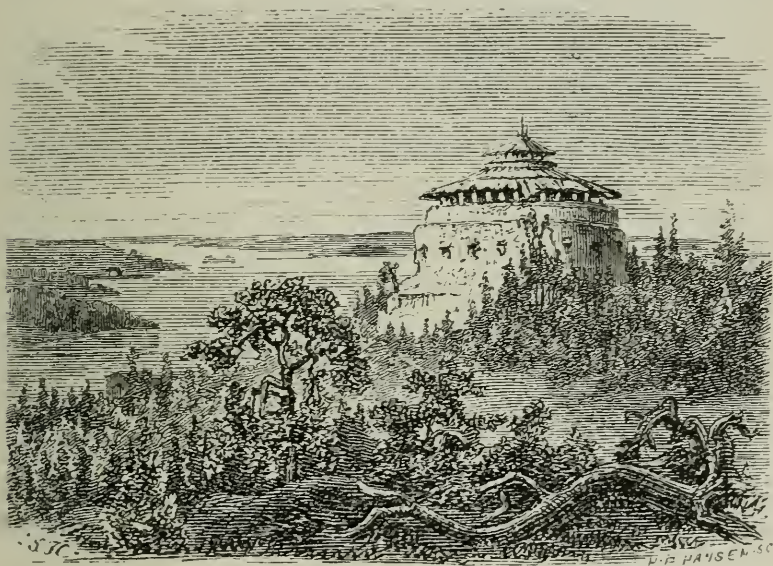

Vaxholms fästning.

Vid norra hamnen, cirka 5 minuters väg från ångbåtsbryggan, ligger det vackra, väl hållna **Badhotellet*, i hvars lokaler badsocieteten har sina anspråkslösa tillställningar. Intill detta finnes varm- och kallbadhus. Nära ångbåtsbryggan **Sabelskölds konditori* af damer mycket besökt. Anmärkningsvärd är den verkligt vackra promenadvägen till *Eriksö* (en timme från ångbåtsbryggan).

På *Rindön*, som medels en liten ångslup står i ständig förbindelse med Vaxholm, är *bad-* och *brunnsanstalt*, med en af Sveriges starkaste järnkällor, samt särdeles vackra och skuggiga vägar genom barrskog.

Vaxholms hufvudsakligaste märkvärdighet är *fästningen*, anlagd af Gustaf I på en holme mellan Vaxön och Rindön, förbättrad af Gustaf Adolf, sedan Kristian IV år 1612 hotat att forcera det lilla fästet och med danska flottan inlöpa till Stockholm. Vaxholms fästning har nu ej längre den betydelse, som man förr och ännu för några tiotal år sedan tillade densamma. Sedan den bytt roll med Oscar-Fredriksborg,

Fredriksborgs ruin.

så att, i händelse af ett fientligt anfall, Kodjupet spärras, är Vaxholm, jämte samverkande batterier på Vaxön och Rindön, endast att anse som ett slags assistansfäste till det starkare *Oscar-Fredriksborg*. Vaxholms fästning förtjänar emellertid att beses, särskildt för den vackra och vidsträckta utsikt man har öfver den kringliggande skärgården från öfversta platformen på det höga fästningstornet.

Ofvanför *Ekudden*, Vaxholms bortre villabyggda del, vackra barrskogspromenader.

Oscar-Fredriksborg (endast svenska undersåtar erhålla inträde), som nu är nyckeln till Sveriges hufvud-

stad, ligger på motsatta (östra) sidan af Rindön, 4 kilom. från Vaxholm, är till största delen insprängd i klippan samt har en del af nedra batterierna förstärkta med ända till 100 centim. tjocka pansarplåtar. Det inre försvaret utgöres af pansarbrytande kanoner, några af gröfsta, nu brukliga kaliber. För 150 år sedan, innan man ännu begynt lägga den vikt vid Vaxholm, som sedan blef fallet, var östra inloppet, det s. k. Oxdjupet, försvaradt af det midt emot Oscar-Fredriksborg belägna, nu förfallna fästet *Fredriksborg*, hvars torn då ansågs som det största och starkaste militärtorn i Europa. Präktig utsikt öfver Trälhafvet från tornet.

Från Vaxholm passera ångfartygen till Furusund först *Kodjupet*, sedan den ansenliga fjärden *Trälhafvet*, vid hvars nordvästra strand äro belägna gårdarna *Margretelund* och *Tuna*. Man kommer nu in i en labyrint af skär och holmar mellan Roslagens fasta land till vänster och de stora öarna *Södra* och *Norra Ljusterö* till höger. På fasta landet ligga här *Kulla kyrka* och det stora godset *Östanå* med sin vackra byggnad. Genom en ytterligare skärgård, som till höger begränsas af den stora ön *Yxlan*, styr fartyget till det midt emot nämnda ös nordligaste udde, på en annan liten ö tämligen långt från fasta landet belägna .

Furusund.

Tull- och lotsstation samt sommartiden starkt besökt badort (speciellt varma gyttjebad) med cirka 300 inv. Två *hotell*, restaurant, teater, societetslokaler m. m. Talrika villor.

Från ångbåtsstationen följes *Strandvägen* rätt fram, förbi (t. h *Ålands*- eller *Jörgensberget* med särdeles vacker utsikt och (t. v.) på en höjd *Belvedèren*, till *hotellen* och *restauranten* samt vidare vägen framåt till villorna och badhusen. Vi kunna fortsätta Strandvägen, som under namn af *Stora Promenaden* löper rundt kring Furusund. Förbi *Kungstolen* och den med en bro med Furusundlandet förenade *Täckholmen*, går vägen in i skogen. — Där vägen delar sig, står en vägvisare, som utpekar

åt *vänster* Stora Promenaden. Åt *höger* går vägen öfver slätten och genom den vackra *Dufskogen* till öns nordöstliga delar med vackra platser; vägen rakt fram leder, genom en gångstig åt höger, till *Nordkap*, en vacker plats vid stranden. — Vi följa Stora Promenaden genom präktig skog (gångstig åt höger till *Skärpet* vid sjöstranden) till *Dufkällan* och *Klippterrassen*. Från Dufkällan kunna vi återvända öfver höjden *Monte Carlo* till den nya vägen, som leder öfver sjön *Maren* tillbaka till badhusen, eller fortsätta Stora Promenaden, med en afstickare till höger till det tjusande *Fagervik*, tillbaka till gamla hotellet.

Vackra segelturer till *Kapellskär* med fyr, eller längre ut till *Arholma*, *Söderarm* och *Svenska Högarna*, samtliga ute vid hafvet.

---

12. Genom *Skurusund och Stäket till *Gustafsberg. Sandhamn.

Ångfartygen Gustafsberg II, IV, V och VI (*obs. Ej Gustafsberg I* och *III!*) 5—6 gånger dagl. från Gustaf III:s staty på en och tre kvarts timme (75 öre). God restaurant ombord; mycket mer att rekommendera än värdshuset vid Gustafsberg. Vissa tider om dagen (se N. Dagl. Alleh.) kan återvägen tagas med ångbåt till Saltsjöbaden och vidare med järnvägen, så att besök vid dessa båda ställen kunna medhinnas på en dag.

Till en början samma väg som till Vaxholm (se sid. 163); cirka 7 minuter efter passerandet af Fjäderholmarna vänder ångfartyget plötsligt vid det på en framspringande klippa belägna *Kungshamn* in i en särdeles vacker vik. Ett smalt sund, det för sin skönhet vidtberömda *Skurusund*, leder mellan brant nedstupande skogbeväxta bergshöjder rakt åt söder ned till *Skuru* med dess likbenämnda bro. Därifrån vidgar sig sundet småningom, fortfarande i sydlig riktning, förbi *Björknäs*, *Eknäs*, *Korsudden* samt det vackra *Tollare* på den ena sidan och på den andra *Dufnäs*, af gammalt kändt såsom en plats, där Gustaf

Vasa i sin ungdom kämpade mot de inkräktande danskarna.

Från Dufnäs ångbåtsbrygga är endast en kort väg till *Dufnäs* station vid Saltsjöbanan (sid. 000). Dufnäs har, efter Saltsjöbanans byggande, blifvit en särdeles raskt uppblomstrande sommarkoloni.

Härefter vänder vår ångare åt öster, går öfver Dufnäs-Fladan förbi det vackra *Lännersta*, ännu en af de talrika sommarkolonierna i hufvudstadens närhet,

Baggensstäket.

och anländer snart till det s. k. *Södra* eller *Baggensstäket*, ett sund, kändt i vår krigshistoria sedan 1719, då öfverste Fuchs i spetsen för en bataljon af södermanländingarna jagade på flykten de här landstigna ryssarna. Sundet är så smalt, att den lilla ångbåten med möda tyckes få plats mellan dess stränder, och dessutom af naturen så grundt, att man på många ställen utan möda ser botten, hvarför ock endast mycket grundgående fartyg här kunna gå fram. Tecken till försvarsverk saknas ock ej, ty på båda sidor om inloppet från Lännerstasundet visa sig höga, nu gräs- och skogbevuxna vallar, minnen af de jord-

befästningar, som uppkastades 1719. Mellan vackra stränder går sundet fram till egendomen *Boo* och dess på en höjd liggande träkapell. Härefter vidgar sig farleden, och man kommer ut på den stora **Baggensfjärden**. Med de vackra egendomarna *Gustafsvik*, *Ulfvik* och *Ekedal* till vänster, går segelleden i nordostlig riktning till *Gustafsberg* (värdshus), den andra af Sveriges porslinsfabriker och i synnerhet känd genom sina arbeten i parianporslin, hvilka äfven i utlandet äro högt skattade för prisbillighet och artistiskt utförande. Fabriken får om hvardagarna beses efter tillsägelse hos disponenten.

Sandhamn.

Ångbåt: Strömma kanal 1 gång dagl. från Räntmästartrappan (Skeppsbron); pris 2 kr.; söndagar tur och retur 3 kr.

Till Baggensfjärden (se här ofvan). Härifrån leder ännu en annan segelled rakt åt öster till den genom

Sandhamn.

Efter en målning af Elias Sehlstedt.

Sehlstedts dikter väl bekanta tull- och lotsstationen *Sandhamn.* Vägen går tvärt genom Värmdö stora socken, mellan det egentliga Värmdölandet till vänster samt Ingarö- och Fogelbrolanden till höger, förbi Beatelund, Kolström, Pilhamns kapell, Fogelvik, *Strömma kanal* samt slutligen förbi *Stafsnäs,* ett litet, nu mera af sommargäster ganska besökt fiskläge, fram till Djurhamns kapell, hela tiden genom ett tämligen trångt farvatten. Härefter vidtager den stora *Kanholmsfjärden,* och förbi Runmarö jämte en mängd andra öar går vägen slutligen fram till *Sandhamn,* hvilket är en lifligt trafikerad inloppsort till Stockholm, sedan några år äfven försedd med elektrisk telegraf och poststation samt *hotell.* Stället är långt ifrån att vara vackert, men en mera äkta skärgårdsnatur lär man ej få se på någon af de vanliga utflykterna från Stockholm. Till sjöfartens tjänst finnas för ställets anlöpande dels två ledfyrar på själfva ön, dels något längre ut två stora fyrbåkar, *Korsö* och *Grönskärs.*

Stockholms aflägsnare omgifningar.

Bland hufvudstadens aflägsnare omgifningar är det hufvudsakligen trenne leder, som ådraga sig den resandes uppmärksamhet: *Gripsholm* med den lilla staden *Mariefred*, *Södertelje* samt *Skokloster—Upsala*, till hvilka samtliga ställen färden är både lätt och billig.

1. Mariefred och Gripsholm.

Ångbåtar nästan dagligen från Riddarholms- eller Munkbrohamnen. Återvända samma dag kan man dock endast *torsdagar* eller *söndagar.* Afresan sker: sön- och torsdagar kl. 9,15 f. m. (med ankomst kl. 12 mid. och fartyget återvänder från Mariefred 4,45 e. m.) och öfriga dagar kl. half 4 e. m. (återvänder följande dagar kl. half 7 på morgonen).

Eller med Norra Södermanlands järnväg, som i Saltskog står i förbindelse med stambanan. Färden tar emellertid nästan lika lång tid som ångbåtsresa, två och en half timme, och vägen är föga sevärd.

Fartyget styr till en början ut på Riddarfjärden, hvars bägge stränder äro garnerade med talrika landställen, såsom Rålambshof, Smedsudden, det förut (sid. 80) beskrifna Marieberg, holmarna Lilla och Stora Essingen till höger samt Karlshäll på Långholmen, Reymersholm, Ekensberg, Hägerstens högt belägna byggnad, Klubben m. fl. till vänster, hvarefter segelleden delar sig, dels åt norr till Drottningholm och vidare till Upsala, dels åt väster. Följande den senare leden uppnår man snart *Kungshatt*, en ö, särskildt betecknad med en på en hög klippa uppsatt hatt af järnbleck, med anledning af en tradition, som låter den af svenskarna förföljde norske konungen Olof Haraldson från denna klippa kasta sig i vattnet med sin häst och lyckligt uppnå motsatta stranden, medan fienden icke fick annat än hatten, »tappad på blommande ljung».

Bortom Kungshatt passerar man till vänster de nätt bebyggda landställena Skärholmen och Johannesdal, samt möter midt i farvattnet den kala och branta klippholmen *Estbröte*, så kallad till minne af det nederlag, som en skara i Mälaren plundrande ester här skall hafva lidit. Efter att ytterligare hafva passerat *Vårby* till vänster, kommer fartyget nu in på Eckeröfjärden, passerar på högra stranden *Eckerö kyrka*, på den vänstra de välbebyggda herregodsen Norsborg, Sturehof och Vällinge samt inlöper i det smala *Bockholmssundet*, vid hvars västra ända det af fältmarskalken Lars Kagg i gammaldags stil byggda *Kaggeholm* är beläget samt ungefär midt emot på vänstra stranden *Bockholms-Sättra*, med ett betydligt tegelbruk. Bockholmssund leder ut till Mälarens största fjärd på denna resa, den s. k. *Södra Björkfjärden*, hvilken har sitt namn efter ***Björkön***, som antages vara platsen för den stad, *Birka*, där Ansgarius år 829 först predikade kristendomen. Ön är synnerligen rik på fornlämningar och har väckt stor uppmärksamhet för de ovanligt rika och intressanta fynd från vikingatiden och den äldsta kristna tiden, hvilka här blifvit gjorda (på Nationalmuseum, se sid. 56). Vid tusenårsfesten 1829

beslöts att på öns strand resa ett granitkors till Ansgarii minne, hvilket ock skedde 1834. I närheten af Björkön ligger *Adelsö*, bekant i Folkungaättens historia. Förbi Ridön vänder sig fartyget söder ut inåt Gripsholmsfjärden, på hvars högra strand man har Räfsnäs, dock ej synligt från fartyget, den gård, där Gustaf Vasa erhöll underrättelsen om Stockholms blodbad. Vid fjärdens södra ända ser man det vackra *Näsby*, präktigt byggdt, omgifvet af en stor park, försedt med bibliotek, tafvelsamling och åtskilliga skulpturarbeten. Men innan man hinner fram till Näsby, styr fartyget åt höger; till vänster passerar man Härnön, och midt framför sig har man Mariefred och Gripsholm.

Mariefred.

Uppstad i Nyköpings län, 76 km. från Stockholm med omkring 1,000 inv. Under seglationstiden nästan daglig ångbåtskommunikation med hufvudstaden samt genom den nybyggda Norra Södermanlands järnväg förbindelse med stambanan i Saltskog och åt väster med Strengnäs och Eskilstuna. Logis och *restauration å stadshuset, beläget vid Slottsviken och försedt med vacker trädgård.

Staden Mariefred har för sin uppkomst att tacka dels slottet Gripsholm, dels ett kloster, som här anlades af Sten Sture den äldre. hvilken där fick sin graf 1504. Klostret indrogs och ödelades af Gustaf Vasa, då herr Stens lik fördes först till Kärnbo närliggande kyrka och slutligen därifrån till Strengnäs domkyrka. Den lilla stadens största märkvärdighet nu mera är det närbelägna slottet

*Gripsholm.

Slottet, hvars äldsta historia är alldeles okänd, ägdes på 1300-talet af den ryktbare Bo Jonsson Grip, efter hvilken det möjligen har sitt namn. Af hans änka såldes det till drottning Margareta, hvilken lät ytterligare befästa det, liksom sedan Erik XIII, hvars fogde, Hartvig Flög, satte eld på slottet, då Engelbrekt nalkades år 1434. Sedan tillhörde Gripsholm Sten Sture d. ä., som skänkte gården åt Mariefreds kloster. Från detta återtogs den af Gustaf Vasa, som år 1537 lät från grunden nybygga och befästa den. Slottet tillföll sedan hertig Karl och hans bägge gemåler och har därefter ägts af flera drottningar, däribland af

Maria Eleonora, som härifrån verkställde sin flykt till Danmark, sist af Lovisa Ulrika, hvilken lämnade det till Gustaf III i utbyte mot Svartsjö. Den sistnämnde är den egentlige förskönaren och utvidgaren af Gripsholm, om hvilket med större skäl än något af de andra slotten kan sägas, att det är ett *Vasa-ättens pantheon.* Här höll konung Erik sin bror Johan fången i ett vackert och väl bonadt rum, där Sigismund föddes och där den fångna furstliga familjen behand-

Gripsholm.

lades väl, medan man i ett af tornen visar det fängelse, hvari Erik sedan säges hafva hållits af Johan; denna fängelsehåla har dock bevisligen aldrig blifvit använd till detta ändamål. På Gripsholm undertecknade Gustaf IV Adolf sin tronafsägelse i ett rum bredvid det, där hans far brukade kostymera sig vid sitt uppträdande på den präktiga teater, han inredt i det gamla Vasaslottet. Hvad som, utom den vackra belägenheten och slottets rent historiska minnen, gör Gripsholm så välförtjänt af ett besök, är den här befintliga porträttsamlingen (närmare 1,800 n:r af histo-

riska personer, däribland af Gustaf Vasa och konung Erik, målade af den sistnämnde själf, af Gustaf Vasa och hans samtida, af diplomaterna i Vestfaliska freden, Karl XI:s och Karl XII:s rådsherrar, Gustaf III:s samtida regenter, en mängd utmärkta både svenska och utländska män m. fl.). Härtill kommer en samling kuriosa, gamla möbler, dyrbara tapeter, rika silfverkärl, o. s. v. Slottet med sina fyra torn och två borggårdar liknar med sitt oregelbundna byggnadssätt (hufvudbyggnaden är femkantig) en forntida riddarborg och pryder i högsta grad den vackra nejd, hvaraf det omgifves.

(*Gripsholms slott*, en vägledning, 25 öre, säljes vid ingången.)

På *yttre borggården* ligga tvenne ofantliga bronskanoner, på folkspråket kallade »Galten» och »Suggan», tagna af Jakob de la Gardie vid Ivangorod. Den *inre borggården* har nyligen blifvit restaurerad och dekorerad i gammal stil. **Första våningen** innehåller bland annat det s. k. *Johan III:s fängelse*, ett vackert tornrum från slutet af 1500-talet med prydlig målning och panel (märk bokstäfverna C. D., hertig Karl af Södermanlands initialer). Några rum intill detta hafva blifvit smakfullt restaurerade i s. k. Vasastil; taken äro i synnerhet vackra. **Andra (Kungs-)våningen.** Förstuga med ett väl bibehållet tak från år 1543. Till vänster härom *Gustaf III:s salong* med porträtt af denna konung (af Roslin) och alla hans samtida regenter. Härefter följer *Drottningens våning* i gustaviansk stil, vidare *Rikssalen*, nyligen restaurerad i Vasastil; slottets största rum med porträtt af Gustaf Vasas samtida regenter. Genom *Prinsessans rum*, hvarest märkas porträtt af Marie Antoinette och hennes systrar, kommer man till *Konungens våning*, där Gustaf IV Adolf hölls fängslad 1809. I sängkammaren gammalt tak samt konung Karl XI:s säng; i Konseljrummet ett utmärkt vackert skåp och porträtt af Karl XI och Karl XII; i Audienssalen finnas porträtt af alla svenska regenter från Gustaf Vasa till och med Oscar I.

Tredje våningen. *Gustaf III:s teater*, inrättad på gamla slottskapellets plats; står fullkomligt oförändrad sedan sin skapares dagar. Ett litet angränsande rum har blifvit klädt med dörrar och paneler från »*Gustaf III:s kabinett*» i Stora teatern i Stockholm (rifven 1890). Åter till vänster härifrån komma vi till det kala tornrum, som med orätt blifvit kalladt *Erik XIV:s fängelse*. Genom *Svenska galleriet*, med en stor mängd ypperliga porträtt, kommer man till *Griptornet*, slottets äldsta del, som innehåller en vapensamling. Vidare *Gästrumsvåning* och *Gustaf III:s arbetsrum*. Från Griptornet för en trappa ned till inre borggården.

En promenad i parken rundt omkring slottet tillrådes.

Slottet förevisas dagligen: hvardagar 50 öre; söndagar 12—2 25 öre, senare 10 öre. För resande som önska taga närmare känne-

dom om slottet, dess historia och samlingar anbefalla vi en särskildt utkommen *Katalog öfver porträttsamlingen å Gripsholm, jämte en kortfattad öfversikt af Sveriges historia* (pris 1 krona), hvilken tillhandahålles af vaktmästarna och dessutom kan erhållas i Stockholms och Mariefreds boklådor.

En knapp mil väster från Mariefred ligger ***Åkers** bruk, förr mycket bekant, äfven i utlandet, genom sin stora kanontillverkning. Det har storartade verkstäder, präktig åbyggnad och godt värdshus; station vid N. Söderm. järnväg, som likväl trafikeras med endast få tåg om dagen. Från Mariefred är lätt att erhålla åkdon till Åker.

---

2. Södertelje.

Bantåg flera gånger dagl. Se Sveriges kommunikationer. Pris: med snälltåg: I kl. 3: 25, II kl. 2: 30, III kl. 1: 55; andra tåg: I 2: 70, II 2: 00, III 1: 35.

Ångbåtar: Ragnhild, Sirius, Nya Södertelje, Hållsviken och för öfrigt alla kanalbåtar till Göteborg m. fl. platser, Gotlandsbåtarna och till Nyköping gående ångfartyg, alla från Riddarholmshamnen. Söndagarna lustresor till nedsatt pris.

Sjövägen till Södertelje är till större delen densamma som till Gripsholm (se sid. 171). Sedan man passerat Bockholmssundet och kommit ut på Södra Björkfjärden, vänder ångfartyget mot söder in i Tegelviken, passerar egendomarna *Kiholm* (h.), *Ragnhildsborg* (v.) och *Lina* (h.) samt uppnår därefter Södertelje.

Järnvägen. Från Centralstationen till Liljeholmen (se sid. 149—151). Härifrån genom den långa *Nyboda tunnel*. Efter passerandet af denna kommer man in på en bank af omkring 85 m. längd och 7 m. höjd från hvilken man till höger ser Vestberga och till v., efter det en större bergskärning blifvit passerad, Brännkyrka, där Sten Sture d. y. slog Kristian II 1518. *Station Elfsjö* (8 km.). — Härifrån genom skogstrakt förbi Huddinge kyrka till *station Huddinge* (14 km.). — Förbi Tullingesjön på en längre bank fram till *Tumba station* (23 km.). På andra sidan om stationen passerar

man till höger Riksbankens pappersbruk. Järnvägen fortgår genom berg- och skogstrakter, utmed Rönningesjön invid hvilken stationen *Rönninge* är vackert belägen. — Den därvid belägna egendomen Rönninge förståldes nyligen till ett aktiebolag som styckat densamma till villatomter, hvaraf en del redan sålts och bebyggts. Vidare utmed Uttran och förbi Glasberga fram till den från Östersjön inskärande Igelstaviken (anhaltstation *Igelsta*) vid inloppet till Södertelje kanal; mot denna kanal sluttar nu linien; till höger synes Södertelje stad, och kanalen passeras på en svängbro uppförd på höga granitpelare. Strax väster om kanalen ligger stationen *Saltskog* (37 km.). Härifrån går en bibana till (37 km.) staden

Södertelje.

Hotell och Restauranter. **Stadshotellet* nära järnvägen; *Stadskällaren*, tillika gästgifvaregård vid Stora torget. — Under sommaren: *Sans Souci* i badparken, endast restaurant.

Södertelje äger f. n. omkring 6,000 inv. — Den är en urgammal och fordom ansedd handelsstad och har varit säte för flera riksmöten; förstördes totalt genom ryska mordbrännareflottan 1719, men har under innevarande sekel åter börjat uppblomstra, särdeles efter anläggandet af **Södertelje kanal**, hvilken genom den lilla sjön *Maren* sammanbinder Mälaren med Östersjön. Den var tidigt påtänkt, ehuru dess anläggning tillhör en senare tid 1806—1819.

Själfva den gamla staden har föga af intresse för den resande. Den består hufvudsakligast af de båda från den ena ändan till den andra löpande gatorna *Storgatan* och dess på visst sätt fortsättning, *Jernagatan*. *Kyrkan* är stadens enda mera framstående byggnad. Den bär namn efter den heliga Ragnhild och är en af de äldsta i Södermanland: sedan 1880 grundligt restaurerad.

Långt mer tilldragande än själfva staden äro emellertid badparken och villakvarteren, som på senaste åren blifvit betydligt flera till antalet och hvilka ligga rundt om staden. En särskildt tilldragande plats är

Parti af Södertelje kanal.

en parkanläggning af stadens område invid Igelsta-viken (cirka 3 km. angenäm promenad längs efter

Södertelje.

kanalen) där sedan ett par år i den naturliga skogen talrika nya gångstigar upptagits och genom uthuggningen i skogen vackra utsikter öppnats öfver kringliggande landskap. För besökandes bekvämlighet är uppbyggd en mindre kafébyggnad, öppen under sommarmånaderna och liflig besökt liksom platsen i sin helhet. Saltsjöbadhuset befinner sig alldeles intill och en liten ångslup gör talrika turer hela dagen till platsen.

Den stora kallvattenkurinrättningen anlades 1849 och har i förening med de nu så lätta och snabba kommunikationerna med hufvudstaden väsentligt bidragit till att under sommaren hitlocka en ansenlig mängd Stockholmsbor, som här tillbringa sommartiden.

Badparken med kallvattenkurinrättningen och societetshuset och varmbadhuset ligger snedt emot järnvägsstationen. Här är medelpunkten för bad- och societetslifvet, i synnerhet de timmar på dagen, då musiken spelar. — Vid Maren ligger det gamla kallbadhuset nu mindre användt sedan det ofvannämnda vid Igelstaviken blifvit utvidgadt.

Dels ofvanför badparken, dels utmed vägen härifrån och upp till Saltskog ligga talrika och vackra villor strödda på sluttningen ofvanför järnvägen. Bland de mera framstående bland dessa nämna vi: utmed järnvägen Ekenbergs båda villor; vid landsvägen: Bergs, Weinbergs och Abramsons villor samt på andra sidan parken Slöörs villa. Vacker utsikt öfver staden och nejden från *Sveaborg*, en platå i öfre parken.

De industriella anläggningarna ha gått betydligt framåt de senaste åren så väl inom staden som i dess grannskap. Bland de större märkas det stora juteväfveriet åt Mälarsidan och vagnfabriken invid Saltskogs station.

Promenader på de vackra **kanalbankarna* samt i den staden omgifvande härliga barrskogen böra ej försummas. Särdeles vackra vägar till *Ragnhildsborg* och till *Lina*.

3. Från Stockholm till Upsala.

A. *Med järnväg.*

66 km. Två snälltåg (förande I o. II kl.) på en och en half timme samt ett persontåg (II o. III kl.) på två och en kvarts timme. Pris kr. 5: 65, 4: 00, 2: 65. Dessutom tre blandade tåg, pris II kl. 3: 50, III kl. 2: 35. Sommartiden dessutom sön- och helgdagar extra lustresor.

Järnvägen, hvilken nu allmännast begagnas för resan mellan Stockholm och Upsala, men som hvad intresse beträffar på långt när ej kan jämföras med sjöleden, går från Centralstationen genom en del af Norrmalm under viadukten vid Kungsgatan, passerar Norra Bangården, går utefter Rörstrandssjön, förbi Atlas' verkstäder och Rörstrands porslinsfabrik till höger och omedelbart därefter Karlberg (se sid. 147) till vänster, vidare förbi **Tomteboda** station, anlagd för inväxling mellan stambanan norr därom och Värtabanan — strax bredvid det nya blindinstitutet — vidare förbi Solna kyrka, Nya kyrkogården och hållplatsen Hagalund till Frösunda, där banan har måst ledas på en med stora svårigheter anlagd bank, och anlöper därefter

7 km. **Järfva** station, hvarifrån det endast är en kort promenad till Ulriksdal (sid. 159). Från Järfva går järnbanan genom ett i allmänhet jämnt och bördigt slättland förbi *Tureberg*, med hållstation, på sidan om egendomen Edsberg (vid sjön Edsvikens ändpunkt) och alldeles förbi *Sollentunaholm* vid sjön Norrvikens strand till höger, och Sollentuna kyrka till vänster, fram till

19 km. **Rotebro.** (*Gästgifvaregård.*) Härifrån leder vägen genom ett mestadels sumpigt lågland till

24 km. **Väsby.** Strax därefter genomgår banan parken till Väsby säteri, beläget till höger; leder på något afstånd, äfven till höger, förbi sjön Fysingen, på hvars strand ligger det vackra *Vallstanäs* och Skånella kyrka och anlöper

32 km. **Rosersberg.** Ej långt därifrån, ehuru ej från stationen synligt, ligger till vänster *Rosersbergs lustslott* (se nästa sida), hvarest numera skjutskola för arméens officerare är förlagd. 2 km. från stationen är Åshusby *gästgifvaregård*. Banan går härefter förbi Norrsunda kyrka till höger samt genom en kuperad mark, som kräft stora sprängnings- och svåra bankarbeten, till

37 km. **Märsta.** (*Gästgifvaregård.*) Genom ett jämnt och öppet slättland leder nu vägen, förbi Husseby, Odensala (med hållplats) och Knifsta kyrkor, till höger, fram till

49 km. **Knifsta.** (*Gästgifvaregård.*) Banan går härefter genom ett enformigt skogland, till en del öfver vidsträckta kärr, där pålningen ej nått fast botten, utan banvallen måst läggas å fasciner, tills omsider utsikten vidgar sig, och vägen utefter en ovanligt lång och hög bank når

59 km. **Bergsbrunna.** Härifrån är redan en vidsträckt utsikt öfver den stora Upsalaslätten med Danmarks, Vaksala och Gamla Upsala kyrkor, som hälsa den resande välkommen till bygden med de väldiga historiska minnena från vår kulturs äldsta tider. Banan sänker sig nu alltmer nedåt slätten och öfver en 18 m. lång bro med dyrbar grund öfver Säfja-ån kommer den ned på det forna Fyrisvall eller den nuvarande Kungsängen. Utsikten vidgar sig alltmer: vi närma oss åter segelleden med t. v. *Ultuna* institut och det stora Centralhospitalet, som utåt järnvägen utbreder sin vidsträckta fasad, och snart stanna vi vid **Upsala** bangård, en af de prydligaste i Sverige, uppförd i renässansstil, och befinna oss således i »sångens och ungdomens» frejdade stad (sid. 185).

B. *Med ångbåt öfver Sigtuna och Skokloster.*

Dagligen ångfartyg på fem och en half à sex timmar från Riddarholmen (2 kr., fördäck 1: 25. Tur- och returbilj. 3 kr. salong, 2 kr. fördäck, gälla 30 dagar). — Dessutom till Sigtuna dagl. på 3

timmar (1: 50) med ångbåten till Örsundsbro. — Till Skokloster afgår ångf. Fyris I hvarje *tisdag* från Stockholm kl. 10 f. m. och återvänder efter tre timmars vistelse vid Sko kl. 4 e. m. Som regel göra under sommarmånaderna ångbåtar lustresor mellan Stockholm och Skokloster de flesta *söndagar.* God och billig restauration ombord, som den resande gör bäst i att anlita, då mat ej kan erhållas vid Sko. — Äfven onsdagar och lördagar kan Skokloster besökas (afresa från Stockholm kl. 9 f. m.; från Upsala kl. 12 midd.), då resan därifrån kan ske kl. 3 e. m. med ångaren Ekoln till Upsala, dit man ankommer kl. 5 e. m.

Från Stockholm är vägen utefter Mälaren densamma som till Mariefred (sid. 171), till dess man kommit förbi Essingen; men nu vänder sig farvattnet åt höger, och fartyget passerar genom en öppning den bro, som under namnet Nockebybro förenar fasta landet med Kersö, och den vi redan omnämnt vid beskrifvandet af vägen till Drottningholm (sid. 160). Färden fortgår vidare mellan Lofön och fasta landet öfver Lambar- och Löfsta-fjärdarna, på hvilkas högra strand det vackra *Hesselby* och *Riddersvik* äro belägna, medan Svartsjölandet till en del bildar motsatta eller västra stranden. Nästa fjärd är Görväln, invid hvilken ligger ett herresäte af samma namn, bebyggdt af Karl Gustafs bror, hertig Adolf Johan, medan det till vänster belägna *Lennartsnäs* påminner om Lennart Torstenson, hvilken det tillhört. Mellan Görväln och Skarfven samt Sigtunafjärden bildas föreningslänken af det smala sundet *Stäket,* i hvilket på en ö ligger herregodset *Almare-Stäk,* ett af esterna 1187 förstördt fäste, sedermera ett ärkebiskopligt slott, kalladt *S:t Eriks borg,* uppfördt af Upsalaärkebiskopen Nikolaus Ragvaldi och förstördt af Sten Sture år 1517, sedan ärkebiskop Gustaf Trolle inom dess murar länge trotsat riksföreståndarens makt. Några mindre murar äro allt, som nu står kvar af den starka prelatborgen. Vid Skarfven, öfver hvilken fjärd segelleden sedermera går fram, ligger *Runsa* och vid en till höger i landet inskärande djup bukt det efter ätten Tre Rosor uppkallade *Rosersbergs slott,* som lättast besökes medels järnvägen från Stockholm (station Rosersberg, se föreg. sida). Stället, ett gammalt Oxenstiernegods och sedan

tillhörigt kronan, har varit en älsklingsort för konungarna Karl XIII och Karl Johan och deras gemåler. Byggnaden på Rosersberg är vacker, men enkel; trädgårdarna och i synnerhet parken stora samt erbjudande vackra utsikter. I slottet finnes en vacker tafvelsamling; bröstbilder af Karl XIII och Karl XIV af Byström, byster af marmor, etruskiska vaser o. s. v. Öfver biblioteket är en katalog upprättad af Karl XIII:s hand, och nämnde konungs sofrum bibehålles ännu, sådant det stod under hans lifstid. Vid slottet finnas kapell och teater.

När man färdas segelleden vidare framåt, har man till höger det under senaste åren präktigt restaurerade herresätet *Steninge* (ett gammalt Fersen'skt gods) med ett i parken upprest monument öfver den vid upploppet i Stockholm 1810 mördade riksmarskalken Fersen, hvarefter man snart är inne i Sigtunafjärden, uppnämnd efter den gamla staden

Sigtuna.

Uppstad i Stockholms län med omkr. 600 inv. Under seglationstiden har staden daglig ångbåtsförbindelse med Stockholm (ångbåtarna anlöpa *Aluddens* brygga vid Sigtuna), Upsala och Örsundsbro. Från *gästgifvargården* skjutsas till närmaste järnvägsstation, Märsta, 11 km. (se sid. 190).

Det i våra fornsagor omtalade Sigtuna låg på västra sidan om sjön vid Signildsberg, som ända inpå 1600-talet kallades För-Sigtuna eller Forn-Sigtuna. Det nu varande Sigtuna var en tid en af Sveriges rikaste och präktigaste städer med flera kyrkor, kloster och gillen. I våra dagar är den ingenting annat än en obetydlig jordbrukande by. Af de forna templen kvarstå nu, till en del högst obetydliga, ruiner af S:t Petri, Laurentii, Olai och Nicolai kyrkor. Stadskyrkan är det forna Dominikanerklostrets kyrka, men saknar för öfrigt all märkvärdighet. Ej långt från staden ligger nära Garnsviken, den gamla kungsgården *Venngarn*, bekant genom sagan om drottning Disa, och som M. G. De la Gardies sista tillflyktsort.

Under farten vidare från Sigtuna passeras Aske, det ofvannämnda Signildsberg, *Håtunaholm*, bredvid Håtuna kyrka, bekant genom hertigarna Eriks och Valdemars förräderi mot sin bror, konung Birger i den s. k. *Håtunaleken*, det gamla *Erikssund*, Finstaholm

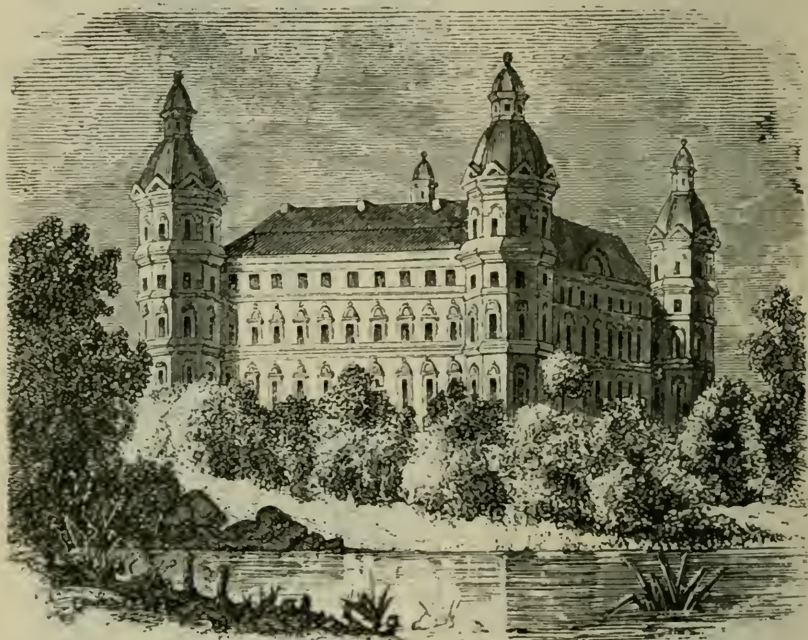
S:t Petri ruin i Sigtuna.

och Häggeby kyrka. Man är inne i Skofjärden och har på vänster hand det praktfulla

*Skokloster.

Stället uppläts på 1200-talet till ett nunnekloster af Cisterciensororden och indrogs af Gustaf I vid reformationen till kronan.

Gustaf II Adolf förlänade Skokloster till fältmarskalken Herman Wrangel, hvars ännu mer berömde son, Karl Gustaf Wrangel, uppbyggde det nuvarande slottet med de skatter han eröfrat i polska och tyska krigen, med slottet i Aschaffenburg till mönster. Efter hans död öfvergick godset till hans måg riksrådet grefve Nils Brahe, som vid reduktionen genom afträdande af andra egendomar räddade det åt sin ätt, i hvars ägo det alltsedan förblifvit. Slottet, det vackraste enskilda i Sverige, bildar en liksidig fyrkant, hvari hvarje sida är 42 m. lång, 12 m. bred på inre sidan och 22 m. hög till taklisten; det innesluter en fyrkantig borggård, är fyra våningar högt

Skokloster.

och flankeras af fyra torn, hvilka äro en våning högre än den öfriga byggnaden. Hufvudingången åt sjösidan utmärkes af en frontispis med Wrangelska vapnet. Hvalfgångarna i vestibulen uppbäras af åtta hvita joniska marmorpelare, en skänk af drottning Kristina till Wrangel, men hvilken Nils Brahe vid reduktionen måste lösa med 18,000 riksdaler silfver. Slottets inre är ett verkligt museum af kuriositeter. Redan trappor och korridorer äro prydda med talrika tänkespråk och taflor, mest porträtt af Wrangels skotska krigskamrater. I rummen finnas gobeliner, porträtt, taflor af Ehrenstrahl och andra mästare, venetianska speglar, kuriositeter af bernsten, karneol, elfenben o. s. v., de flesta samlade i tre skåp, uppställda i den s. k. kungssalen, hvars plafond är ett mästerstycke i gipsgjutarkonst. Slottet

äger därjämte ett bibliotek af omkring 30,000 band, däribland ett fullständigt exemplar af Rudbecks Atlantica, och en dyrbar mannskriptsamling. Af synnerligt värde är *Rustkammaren*, den största enskilda i Sverige. Där finnas omkring 1,200 skjutgevär af alla slag, en massa sablar, svärd och värjor, dolkar och bågar, somliga inlagda med guld och ädelstenar, andra af historiskt värde, såsom Hussithöfdingen Ziskas svärd, det i Linköping år 1600 begagnade bödelsvärdet, en praktfull sköld, enligt uppgift af Benvenuto Cellini, m. m.

Strax bredvid klostret ligger *Sko kyrka*, den forna klosterkyrkan, inredd sådan hon nu står af K. G. Wrangel. Hon äger flera taflor af värde, tagna från Oliva kloster vid Danzig, K. G. Wrangels staty till häst, uppställd i hans grafkor, hvars väggar äro prydda med halfupphöjda afbildningar från hans fälttåg, vidare den helige Holmgeirs grafsten och den svenska Sapphos, Hedvig Charlotta Nordenflychts, graf. — För att bese alla slottets samlingar bör man taga sig tämligen rundlig tid.

Vill den resande, utan att invänta ångbåt, afresa från Skokloster, måste han i båt låta sätta sig öfver Skofjärden till Tuna *gästgifvaregård*, hvarifrån färden kan fortsättas antingen direkt till Upsala (17 km.) eller ock till Knifsta station (9 km.), hvarifrån man lätt med aftontåget från Stockholm kommer till Upsala. Om man med ångbåt från Skokloster fortsätter resan till Upsala, fortgår färden förbi Alsike kyrka och Krusenberg, där sjön utvidgar sig till Ekoln, på hvars västra strand ligga flera kyrkor samt till höger Kungshamn. Ett litet stycke därifrån löper man genom bron vid *Flottsund* in i Fyrisån, hvars gula leriga vatten slingrar sig igenom den historiska slätten Fyrisvall och bildar ett par små insjölika utvidgningar. På högra stranden ser man snart öfver Kungsängen Danmarks, Vaksala och Gamla Upsala kyrkor, medan på andra stranden de viktigaste punkterna utgöras af *Ultuna* landtbruksinstitut och *Upsala Centralhospital.* Först efter tre kvarts timmes färd från Flottsund igenkänner man slottets och domkyrkans väldiga former, och efter ännu en half timme landar ångbåten i Upsala.

C. **Upsala.**

Stapelstad i Upsala län, vid Fyrisån, landshöfdinge- och ärkebiskopssäte samt universitet, med öfver 22,500 inv. (den faktiska folkmängden är dock under terminerna betydligt högre). Från stadens gästgifvaregård vid *Stadshotellet* skjutsas till *Tuna* (s.) 17 km.,

Marma (s. o.) 16 km., *Krisslinge* (ö.) 15 km., *Hof* (n. o.) 21 km., *Stor-Vreta* (n. n. o.) 16 km., *Högsta* (n.) 14 km., *Dalkarlsbo* (n. v.) 21 km., *Kjölva* (v.) 25 km. och *Säfva* (s. v.) 20 km.

Hotell: **Hotell Svea*, **Hotell S:t Erik*, privathotell i förening med ett större kafé, *Hotell Gefle* och *Järnvägshotellet*, alla i närheten af bangården. **Stadshotellet* med **Annex*, Drottninggatan 9. har god restauration; då hotellets alla rum äro upptagna, anskaffar värden rum på annat ställe. Omnibus till alla snäll- och persontåg. Priset på rum är 1:00, 1:50, 2, 3 à 4:50 pr dygn.

Restauranter: **Rullan* (endast under febr.—nov.), nära bangården. **Stadshotellet (»Gästis»)*, **Upsala Gille* (stängdt under högsommaren) vid Fyristorg.

Schweizerier: **Strömparterren (»Flustret»)*, öppen endast under sommaren. **Rullan* med kägelbana och musik de flesta aftnar, **Stadshotellet*, *Nordströms* vid Stora torget, **Upsala Gilles.*

Kaféer: **Stadshotellet*, med behaglig trädgård, *Hotel S:t Eriks*, *Güntherska konditoriet* (damkafé), *Törnblads konditori* (Östra Ågatan 27), *Kafé Iduna* (Drottninggatan 8).

Promenader och förlustelseställen: *Strömparterren*, *(»Flustret»)*, vid ångbåtshamnen, med schweizeri och musik hvarje afton, är stadens mest besökta promenadplats. Exercisplatsen *Polacksbacken*, som under mötena är talrikt besökt, med den omgifvande *»Kronoparken»* ligger utom och söder om staden och vid ingången till parken ligger **Grindstugan*, ett anspråkslöst, men mycket besökt utvärdshus. Hela västra sidan af staden är för öfrigt omgifven af vackra promenader (Karolinaparken m. m.).

Postkontoret: Östra Ågatan 35.

Telegrafen: Stora torget.

Badinrättningar: *Kallvattenkuranstalten* vid Slottskällan, *Badinrättningen* vid Dombron samt *Sim-* och *badinrättningen* utanför Svartbäckstull.

Hyrkusk: Bangårdsgatan 8, Drottninggatan 10.

Åkarestation: Om sommaren vid *Flustret.* Dessutom möta åkare vid bangården vid hvarje tågs ankomst. Priset för åkning är genom af magistraten fastställd taxa, som af hvarje körsven skall vid anfordran företes, bestämdt och är *från bangården* till ställe inom staden för en person 50 öre, för två personer 75 öre, därvid den resande äger att medföra en kappsäck och ett hattfodral; för flere effekter betalas 10 öre stycket, dock ej öfver 50 öre. Till *Eklundshof:* för en eller två personer 50 öre. Till *Gamla Upsala;* 1 kr. för en och 1:30 för två personer i mindre åkdon: 3:50 för en t. o. m. fyra personer i större åkdon (för besök därstädes åtgå 1½ à 2 timmar). Till *Ultuna:* 1:25 för en och 1:55 för två personer.

Universitetets samlingar och inrättningar (*obs.* om nedan nämnda tider, som ofta ändras, erhålles säker upplysning i senast utkomna studentkatalog):

**Biblioteket* i *Carolina Rediviva* (se sid. 196). Öppet under lästerminerna alla dagar kl. 11—1, under mellanterminerna tisdagar och fredagar samma tid.

**Botaniska trädgården.* Öppen hela dagen.

Botaniska museet i Botaniska trädgården. Onsdagar och lördagar kl. 11—1 samt efter anmälan hos prefekten.

Fysiska kabinettet i kemiska byggnaden. Öppet onsdagar och lördagar kl. 12—1 e. m.

Farmakologiska samlingarna, på samma ställe. Onsdagar och lördagar kl. 12—1 samt efter tillsägelse.

Mineralogiska och geologiska samlingarna, i f. d. konsistoriehuset, tillgängliga tisdagar och fredagar kl. 10—11 f. m.

Astronomiska observatoriet. Tillgängl. alla dagar efter anmälan.

Meteorologiska Institutionen invid Astronomiska observatoriet. Öppen alla dagar kl. ½11—½12 f. m. samt efter anmälan.

Museet för nordiska fornsaker, S:t Larsgatan 2. Tillgängligt lördagar 1—2 e. m. Skall under år 1897 flyttas till f. d. *Linnéanska trädgården.*

Museet för bildande konst (tafvelsamling) och *Victoria-museet för egyptiska fornsaker,* St. Larsgatan 2; tillgängligt lördagar kl. 1—2 e. m.

**Myntsamlingen* i Universitetshuset tillgänglig tisdagar 1—2.

**Zoologiska museet och Biologiska museet,* bägge i Gustavianum. Lördagar kl. 1—2 samt efter anmälan.

Fysiologiska och Patologiska samlingarna, i Regnelleanum (Trädgårdsgatan 18). Tillgängliga efter anmälan.

Anatomiska samlingarna, i anatomibyggnaden (Västra Ågatan 26). Öppna onsd. och lörd. kl. 11—12 f. m. samt vid tillsägelse.

Kirurgisk-obstetriska instrumentsamlingen å sjukhuset. Alla dagar kl. 9—11 f. m.

F. d. *Linnéanska trädgården.* Svartbäcksg. 27. Alltid öppen.

Nästan alla universitetets samlingar kunna dock hvilka tider som helst på dagen få beses, då vederbörande vaktmästare därom tillsäges. För den resande är det bäst att tillsäga på hotellet, då värden därom låter underrätta vaktmästaren, och den resande slipper allt besvär.

En särskild egendomlighet för Upsala, som ej återfinnes i någon annan universitetsstad, äro *nationshusen,* där de 13 s. k. nationer, i hvilken studentkåren är indelad, hafva sina samlingssalar, bibliotek m. m. De förnämsta äro *Norrlands nation,* (V. Åg.) *Östgöta n.* och *Gestrike-Helsinge n.* (Trädgårdsg.), *Sörmlands n.* Järnbrogatan.

Fotografier: *Vyer öfver Upsala* säljas hos alla bokhandlare i staden.

Det nuvarande *Upsala* (»de höga salarna») räknar sin uppkomst från kristendomens första välde i Sverige, då Gamla Upsala, det gamla konungasätet och hufvudorten för de hedniska offren, efter hand började öfvergifvas. Stället betecknades i äldsta tider med namnet *Östra Aros,* till skillnad från *Västra Aros,* eller Västerås. År 1164 blef Upsala ärkebiskopsstol instiftad.

Staden delas af Fyrisån i två hufvuddelar, *Kungsängen* och *Svartbäcken* i öster och *Fjerdingen* i väster, hvilka förenas genom sex broar (däraf två gångbroar), har reguliera gator, talrika promenader, ansenliga byggnader och innesluter i egenskap af universitetsstad mycket, som förtjänar att tagas i betraktande.

****Domkyrkan,** Sveriges och Skandinaviens största katedral (120 meter lång och lika hög, byggd i gotisk stil af tegel och sten, med två västfasadtorn och takryttare, alla kopparklädda, grundlades efter midten af 1200-talet, osäkert när. Endast det är visst, att 1287 kontrakt ingicks med fransmannen Étienne de Bonneuil att utföra byggnaden såsom »tailleur de pierre», eller för att hugga de pelare, fönster och portaler, hvarmed östra delen, som först byggdes, från början var försedd, bland hvilka arbeten särskildt märkes den vackra **södra portalen* (omkring 1300). Kyrkan, som under byggnadstiden delvis förstördes 1402, byggdes färdig under de följande åren och erhöll då sin västra fasad med två torn (i nordtysk stil) och invigdes 1435. Efter den tiden har hon brunnit 1572 och 1702, hvilket år hon fick den form med barocktorn och svankryggiga sträfbågar, som hon bibehöll till 1885 i november, då den dels med statens, dels stadens anslag jämte enskild frikostighet möjliggjorda restaurering började, som afslutades 1893. Restaureringsplanen har uppgjorts af öfverintendenten Zettervall.

Det inre, som i hela anläggningen visar äkta fransk gotik, är treskeppigt, med månghörnigt kor, koromgång och kapellkrans samt har på båda sidor om långhuset inbyggda kapell. Midtskeppet, som är 27 m. högt och 9 m. bredt, uppbäres af 13 par knippepelare af kalksten, medan nästan hela den öfriga resningen är af tegel med murputs. **Predikstolen,* ett mästerverk efter Nic. Tessins ritning af Burchard Precht, »den i sin art förnämligaste i Sverige», är den gamla, skänkt af änkedrottning Hedvig Eleonora, utförd efter 1707. *Altaret,* som är nytt och efterträdt det förra barockaltaret, är i gotisk stil, som ett tredeladt altarskåp med gaflar och pinakler och en mängd figurer, skuret i ek (af bildh. Hoffman) efter Zettervalls ritning. *Orgeln,* en af de förnämsta i Sverige, är af yngre datum. Bakom altaret står nu mera *S:t Eriks helgonskrin* af silfver inom sitt förgyllda järngaller. — Enligt Peringskölds intyg var kyrkan

i äldre tider målad, men hvitlimmades 1650. I sammanhang med restaureringen är hon åter alltigenom målad dels med ornament, funna på skilda ställen inom henne, dels med motiv från andra svenska medeltidskyrkor. I långhuset är dekoreringen enklare, med målade triforier och draperier i dess öppningar, i kapellen något

Upsala domkyrka.

rikare, men rikast i tvärskepp och högkor, hvars triforier äro dekorerade dels med figurer, Kristus och apostlarne, dels med bilder ur den heliga historen (utförda af artisten C. Althin). Dekorationsarbetet i sin helhet har varit ledt af arkitekten Agi Lindegren; han har äfven lämnat ritningar till fönstrens dekoration, hvilken äfven till det mesta är grundad på mönster från svenska kyrkor. De dyr-

barare fönstren, de båda rosetterna å norra och västra fasaderna samt södra fasadens »stora glas», med bilder af »De tre vise männen», »Kristi dop», »Korsfästelsen» och »Uppståndelsen», utförda likasom öfriga fönster af Göteborgs glasmålningsbolag under ledning af artisten R. Callmander, äro donerade af enskild person. — Kapellen, som under den protestantiska tiden förändrats till grafkor, erbjuda åtskilligt af historiskt intresse. Första kapellet till vänster om västra ingången är grefve *Dohnas*, död som svensk ambassadör i London 1668, då trippelalliansen mellan England, Holland och Sverige afslöts; öfver honom är rest ett praktfullt barockmonument, signeradt Verbruggen, Antwerpen 1674. — Därnäst på samma sida en vacker senrenässansvård i svart och hvit marmor öfver generalguvernör *Carl Banér* (✝ 1632). Midt emot i samma kapell en minnesvård af porfyr, ägnad *Carl von Linné*, »botanicorum principi», med hans porträttmedaljong i brons af Sergel. — Fortsättes vandringen framåt i samma sidoskepp, så träffas nästa betydelsefulla kapell i koromgången, nämligen *Jagelloniska kapellet*, af gammalt dekoreradt med plastiska ornament i stuck, nu i enlighet med liknande prof af »Vasastil» (i Kalmar slott), releverade med färg å botten och fruktsnören. Där ses drottning Catharina Jagellonicas grafvård, med liggande marmorbild, och konung Johan III:s berömda renässans-monument, utfördt i Danzig 1596, men under de följande årens krigsoroligheter ej hitfördt, utan förvaradt i arsenalen i Danzig, därifrån hämtadt af Gustaf III 1782 och uppställdt, men i oriktig form, på sin nuvarande plats 1818. — Därefter *Sturekoret*, där de af Erik XIV mördade Sturarna ligga begrafna, öfver hvilka ett par utmärkta väggmonument af svart och hvit marmor i senrenässans med många fint arbetade småfigurer, finnas uppsatta. — Närmast intill är det kapell, där Uplands-lagmannen Birger Pedersson till Finsta och hans maka, S. Birgittas föräldrar, hvila under en med deras bilder ristad skifferhäll i gotisk stil från förra hälften af 1300-talet. — **Gustavianska koret*, som kommer sedan, förr kalladt »Vårfrukapell», är kyrkans förnämsta. Där hvila Gustaf Vasa och hans drottningar samt sonen Johan III. Koret prydes af en af den sistnämnde rest minnesvård, flandriskt arbete, med vapen, inskrifter och prydnader samt Gustafs och hans två första gemålers bilder hvilande ofvanpå sarkofagen. Å korets väggar finnas 2 stora och 5 mindre freskomålningar af historiemålaren Johan Gustaf Sandberg (utförda 1831—37), nämligen »Gustaf Vasas intåg i Stockholm midsommaraftonen 1520», »Gustafs afsked af ständerna 1560», »Slaget vid Brännkyrka 1518», »Gustaf inför rådet i Lybeck 1519», »Gustaf vid Rankhyttan 1520», »Gustaf talar till dalkarlarne vid Mora kyrka 1520» och »Gustaf mottager bibelöfversättningen af bröderna Petri 1541». — Därpå kommer *Hornska koret* med grafsten öfver sjöhjälten Claes Christerson Horn (1569). — Det följande, *De Geerska grafkoret*, som förr tillhört ätten Leijonhufvud, har ännu i behåll sin gamla takdekoration, hvarjämte äfven på väggarna upptäckta målningar, troligen från midten af 1400-talet, med ämnen ur Erik den heliges lif, blifvit återställda.

Midt i koret mellan två sarkofager af kolmårdsmarmor är rest en marmorbyst af den kände entomologen frih. Charles De Geer (✝ 1777), utförd af Sergel. — Det sista kapellet i koromgången, det *Oxenstjernska*, där Bengt Oxenstjerna och hans svåger Magnus Stenbock hvila, är det yngsta af alla; det byggdes nämligen i slutet af 1600-talet med rundbågar och nischer och är försedt med ett par barockmonument, det ena med figurer öfver den först nämnde, och nu dekoreradt »en grisaille» i den barockstil från samma tid, som kallas Hedvig Eleonoras stil eller »Drottningholmsstil. — På långhusets södra sida finner man slutligen i *Banérska kapellet* en ypperlig grafvård i nederländsk renässans öfver Gustaf Banér, halshuggen i Linköping 1600, och hans maka, hvilkas bilder i kroppstorlek hvila under en af pelare buren baldakin (signerad Aris Claesson från Haarlem 1629). — Vidare *Skyttekoret*, med det ursprungliga rankornamentet på väggarna samt två minnesvårdar, den ena öfver Gustaf Adolfs lärare, universitetskansleren Johan Skytte (✝ 1645) och hans maka, framställda i förträffliga hvilande bilder i hvit marmor under en hvälfd baldakin på kolonner, den andra öfver deras dotter, den berömda Wendela (✝ 1629 vid 21 år) samt hennes man, landshöfding Kyle, och ett lindebarn, alla i liggande bilder. (Obs.: den vackra dödsrunan på latin öfver henne i epitafiet!) — Längst ned på södra sidan befinner sig till sist *Stenbockska koret*, med ett ståtligt väggmonument i barockstil öfver kongl. rådet Svante Stenbock (✝ 1632) och hans fru samt midt emot detta det vackra monumentet öfver ärkebiskop Mennander (✝ 1786), rest af hans son Fredenheim, med en ganska ädel bild af Religionen och en relief beträffande M:s lifsverksamhet, bägge i Carraramarmor mot en pyramidal bakgrund af mörk marmor, det hela ett verk af italienske bildhuggaren Giuseppe Angelini, en af Canovas föregångare. — För öfrigt hvilar i Upsala domkyrka stoftet af många i Sveriges kulturhistoria märkliga män; ärkebiskop Jacob Ulfson, universitetets egentliga grundläggare (✝ 1520), bakom altaret midt emot Gustavianska koret, ärkebiskop Jöns Bengtson Oxenstjerna (✝ 1467) i högkoret nedanför altaret åt söder, Laurentius Petri, vår första protestantiska ärkebiskop (✝ 1579), midt emot åt norr, ärkebiskop Olof Svebilius, katekesförfattaren, stamfader för grefliga ryska ätten Adlerberg (✝ 1700) i vapenhusets södra ända, ärkebiskop Beronius (✝ 1775), som har en vacker minnesvård i långhusets första kapell på södra sidan, ärkebiskoparna Erik Benzelius, d. ä. och d. y., med epitafier på koromgångens vägg, professor Rosén von Rosenstein (✝ 1773), epitafium å koromgångens södra vägg, professor Olof Rudbeck d. ä. (✝ 1702) med grafsten å stora gången strax framför tvärskeppet (»Immortalem Atlantica, mortalem hic cippus testatur»), och Carl von Linné, med grafsten strax till vänster om stora västra ingången. — I Upsala domkyrka förrättades vanligen de kungliga kröningarna till och med år 1719, då Ulrika Eleonora där kröntes till »Sveriges konung». Från år 1600 till och med 1877 hafva också doktorspromotionerna där förrättats. — På orgelläktarens södra sida förvaras kyrkans altardukar, skrudar och

mässhakar från äldsta tider, bland hvilka många äro af stort konstvärde, och i gamla sakristian finnas inlästa kyrkans skatt af dyrbara kärl och andra kostbarheter af guld och silfver samt några historiska minnen.

Domkyrkan förevisas när som helst efter anmälan hos klockaren, som bor i domtrapphuset; afgift för 1 person 1 kr., 4—6 personer 2 kr., större sällskap därutöfver enligt godtfinnande. Från kl. ½ 10 till 11 är domkyrkan hvarje söckendag tillgänglig utan afgift. Dessutom en timme efter hvarje högmässa.

Norr om domkyrkan finnes den berömda *S:t Eriks källa.* Söder om domkyrkan ligger midt emot hvarandra den gamla »Katedralskolan» numera *Folkskolelärareseminariet* och *Ärkebiskopsgården.* Det nya *Högre allmänna Läroverket*, en större anslående byggnad af Scholander, ligger vid Skolgatan invid Astronomiska observatoriet. Bredvid folkskolelärareseminariet ligger *Trefaldighets-* eller *Bondkyrkan*, som är äldre än domkyrkan, och härifrån sträcker sig promenaden *Odinslund*, med en af Karl XIV Johan 1832 upprest obelisk till Gustaf Adolf den stores åminnelse, fram till *Carolina Rediviva.*

*****Nya universitetshuset,*** uppfördt efter ritningar af arkitekten H. T. Holmgren, utgör onekligen ett af landets mest betydande arkitektoniska minnesmärken från vår tid. Byggnaden är uppförd i modern renässansstil af granit, fogstruket tegel och kalksten utan användande af puts, hvarigenom materialets egen färg på ett verksamt sätt gör sig gällande, och genom en lycklig fördelning af byggnadens massor erbjuder hvar och en af de fyra fasaderna en vacker och harmonisk anblick.

Genom trenne portar på hufvudfasaden åt öster inkommer man först i en kvadratformig *vestibul.* Från denna vestibul leda trenne dörrar in till den stora, genom båda de öfre våningarna gående **försalen*, universitetslärarnes och studenternas gemensamma samlingsrum, som utgör byggnadens vackraste och arkitektoniskt mest verksamma parti. Försalen är på trenne sidor omgifven af sammanhängande, öppna korridorer i den nedre våningen och öfver dem löpande, af marmorkolonner uppburna gallerier i den öfre. Från dessa korridorer och gallerier föra en mängd dörrar till de särskilda lokalerna. Den fjärde sidan af försalen, långsidan midt emot ingången från vestibulen upptages af en bred dubbelarmad trappa med marmorbalustrader, ledande till gallerierna, och trappans nedre midtelparti för till den stora halfcirkelformiga **aulan.* Liksom försalen

UPSALA.

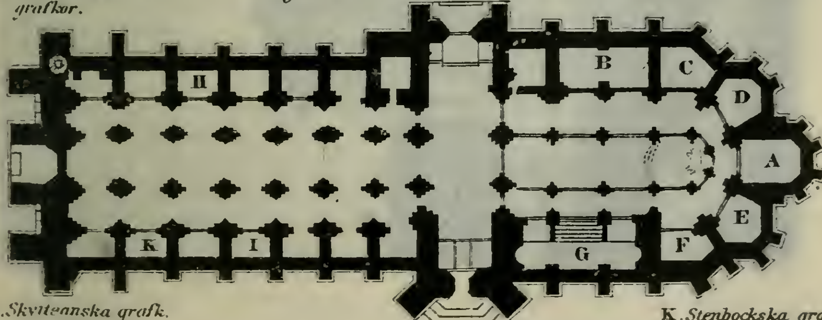
Skala 1: 20000

1. Järnbron
2. Dombron
3. Nybron
4. Islandsbron
5. Domkyrkan
6. Heliga Trefald. kyrka
7. Ärkebiskopshuset
8. Gustavianum
9. f. d. Konsistoriehuset
10. Skytteanum
11. Folkskoll. Seminariet
12. Carolina Rediviva
13. Anatomicum
14. Universitetsh.
15. Rådhus
16. Stadshotellet
17. Gillet
18. Hotel Svea
19. Regnelleanum
20. Postkontor
21. Telegrafen
22. Linnés ford. bon.
23. Odinslund
24. Ned. Slottspark
25. St. Erikskälla
26. Slottskällan
27. Ångkvarn

Plan af UPSALA DOMKYRKA.

Längd 107 meter, bredd 42 meter.

A. Gustavianska grafkoret
B. Johan III eller Katarina Jagellonicas grafkoret
C. Sture'ska grafkoret
D. Birger Pederssons (Brahe) grafkor.
E. Hornska o. Oxenstjernska grafk.
F. Lejonhufvudska o. De Geerska „
G. Grefl. Oxenstjernska grafk.
H. Banérska grafkoret med Linnés minnesvård.

I. Skytteanska grafk.

K. Stenbockska grafk.

CENTRAL-TRYCKERIET, STOCKHOLM.

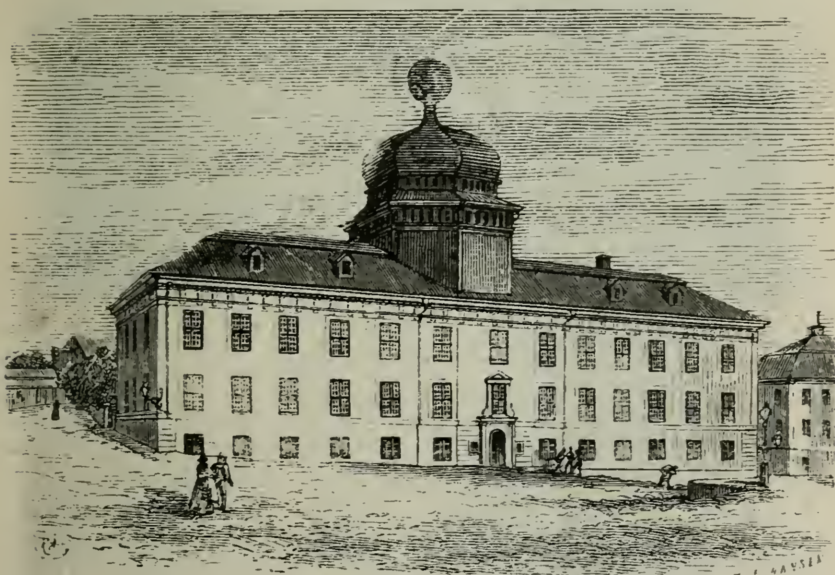

Universitetshuset i Upsala.

Geijerstoden i Upsala.

går denna igenom två våningar och erhåller sitt ljus ofvanifrån genom en i takkupolen anbragt cirkelformig ljusöppning, hållande 6,8 m. i genomskärning. Den runda delen af aulan är vänd inåt byggningen, och midten af fondväggen bildas af en åt motsatt håll utskjutande halfcirkelformig absid med upphöjdt golf, afsedd för talare, orkester och sångare. Med sina amfiteatraliskt ordnade bänkar och stolar dels på golfvet dels på ett bredt kring hela den halfrunda väggen löpande och af kolonner uppburet och kolonnprydt galleri, lämnar denna aula sittplats för nära 2,000 personer, utom de 300 som rymmas i absiden. Hela denna senare är liksom taket i själfva aulan praktfullt dekorerad i öfvervägande rödt, hvitt, blått och guld. Likaledes utmärka sig fakultetsrummen samt i synnerhet **kansler-rummet* och **konsistorii sessionssal,* för en smakfull dekorering. En särskild prydnad för dessa utgöres af universitetets porträttsamling (omkring 200 st.) och det i kanslersrummet uppställda s. k. **konstkabinettet,* ett dyrbart konstverk af ebenholz med mosaikinläggningar och miniatyrmålningar, föräradt af staden Augsburg till konung Gustaf II Adolf 1632 och till universitetet skänkt af Karl XI.

Gustavianum.

Framför universitetet ses *Geijers bildstod* af John Börjeson, med den vackra bifiguren »Geijers tanke» kallad, nedanför på framsidan af piedestalen.

Mellan domkyrkan och universitetshuset ligger »**Gustavianum**», den äldsta af universitetets byggnader,

uppförd af Gustaf II Adolf och uppkallad efter honom. Denna byggnad, som vid olika tider användts för olika ändamål och äfven under en längre tid inrymt universitetets bibliotek, upptages nu af den ***zoologiska institutionen* med dess samlingar, arbetsrum och föreläsningssal samt i kupolen af *Biologiska museet*, med målningar af Bruno Liljefors.

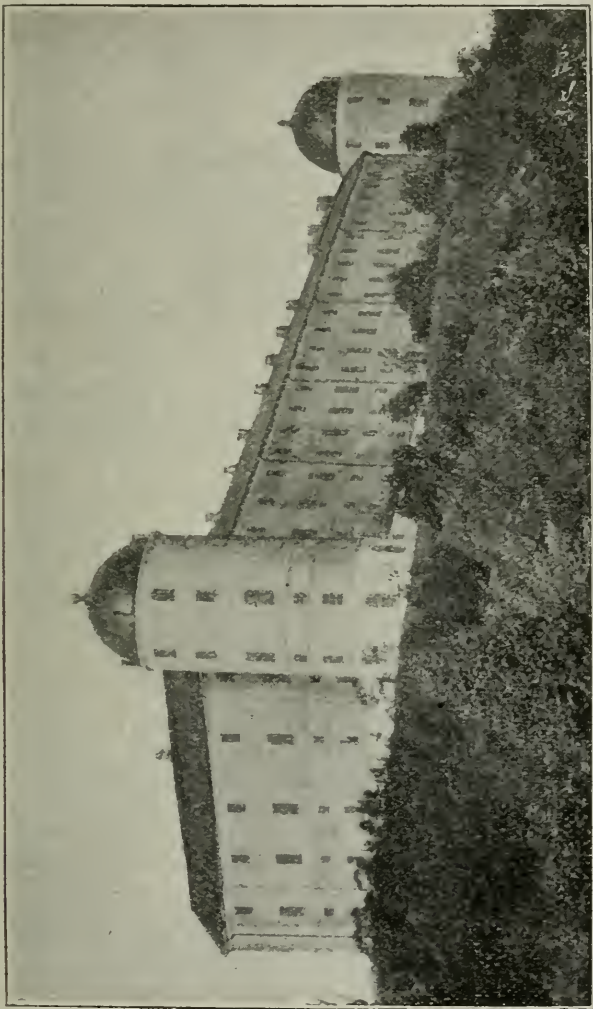

Carolina rediviva.

****Carolina Rediviva,*** *bibliotekshuset*, en af akademiens präktigaste byggnader, uppkallad efter det söder om domkyrkan belägna, på 1700-talet nedbrutna kapitelhuset, som, af Karl IX inredt till lärosalar, kallades *Academia Carolina*, blef grundlagdt af Karl Johan 1819 och stod färdigt 1841. Under åren 1888—92 har byggnadens inre undergått en fullständig omgestaltning.

Biblioteket med öfver 260,000 band och 12,000 handskrifter, är det största i Sverige. Den yppersta bland dess skatter är *Codex Argenteus*, Silfverboken, så kallad af sitt silfverband, skänkt af Magnus Gabr. de la Gardie och märkvärdig såsom det äldsta språkprof på götiskt tungomål (innehållande de fyra Evangelierna, öfver-

satta på Moeso-götiska af biskop Ulfilas i fjärde seklet). Bland bibliotekets skatter förtjäna ytterligare att ses: *Dialogus creaturarum moralizatus*, den näst äldsta af alla i Sverige tryckta böcker; Rudbecks Atlantica (kompl.), Drusernas hela bok, det fullständigaste exemplaret i Europa, en pergamentskodex af Sturlesons Edda, ansedd jämnårig med Sturleson själf, Erik XIV:s och Karl XI:s dagböcker, handskrifter af Svedenborg och Linné m. m.

Upsala slott.

I den vackra parken utanför står Karl Johans af Fogelberg modellerade bröstbild af brons. Å motsatta

sidan begränsas Karolinaparken af *Kemiska byggnaden*, som innehåller *fysiska kabinettet*, -laboratorier för allmän och medicinsk kemi samt farmakologiska samlingarna, m. m.

Upsala slott, beläget i stadens södra del på en höjd, anlades 1548 af Gustaf I, men blef icke fullbordadt. De efterföljande regenterna, ända till Karl XI, tillbyggde och förbättrade slottet, som varit skådeplatsen för många historiska tilldragelser (Sturemorden under Erik XIV, Kristinas tronafsägelse, m. m), och äfvenledes förstördes i 1702 års brand. Framför slottet står en byst af Gustaf I, modellerad af Fogelberg och bekostad af landshöfdingen friherre Fock.

Utsikten från slottsbacken torde bemärkas.

****Botaniska trädgården*** med ett vackert auditorium och Linnés staty af Byström, rest af studenterna 1829, rika växthus och boställsrum, ligger nedanför slottets terrasser.

Söder om Botaniska trädgården vid stora landsvägen till Stockholm, ligga länets *Cellfängelse*, samt något längre bort de stora under byggnad varande anläggningarna för *Andra Svea artilleriregemente* och *Upsala Hospitals* nya stora *Asyl*.

Utfärder:

1 En ganska angenäm utflykt (2 timmar) genom Upsalas åt södra sidan natursköna omgifningar är att fara i vagn utåt Stockholmsvägen förbi Andra Sveas kasern och hospitalet jämte *Polacksbacken* och *Grindstugan* (sid. 185) samt vidare förbi *Ultuna* till *Flottsund* vid Mälaren (sid. 185), och därifrån taga återvägen förbi Vårdsätra, Lurbo och Gottsunda (pris för en à två personer 4 kr. och för fyra personer 6 kr.).

2. ***Gamla Upsala.*** Bäst till fots eller i vagn från Upsala. (Pris för vagn, se ofvan sid. 186.) Med järnväg endast 15 min., dock endast f. m.-tåget lämpligt för utflykt. — Den resande, som från Upsala ämnar sig vidare till Dannemora, Elfkarleby eller Gefle, gör bäst i att tidigt på morgonen begifva sig till Gamla Upsala (i vagn eller till fots) och därifrån fortsätta med förmiddagståget.

Den i historiskt hänseende viktigaste punkten i eller vid Upsala är det 5 km. norr ut från staden belägna **Gamla Upsala*. Den urgamla kyrkan, hvars murar man trott till en del hafva tillhört det hedniska

gudahofvet, hvilket dock bevisligen är oriktigt, härleder sig emellertid från kristendomens första tider i Sverige och var domkyrka ända till dess ärkebiskopssätet flyttades till Nya Upsala. Uppförd af gråsten företer hon till det yttre ingenting utmärkt och förvarar i sitt inre, utom en minnesvård af Anders Celsius, blott några gamla bilder och kyrkokärl från katolska tiden ett altarskåp och tvenne runstenar.

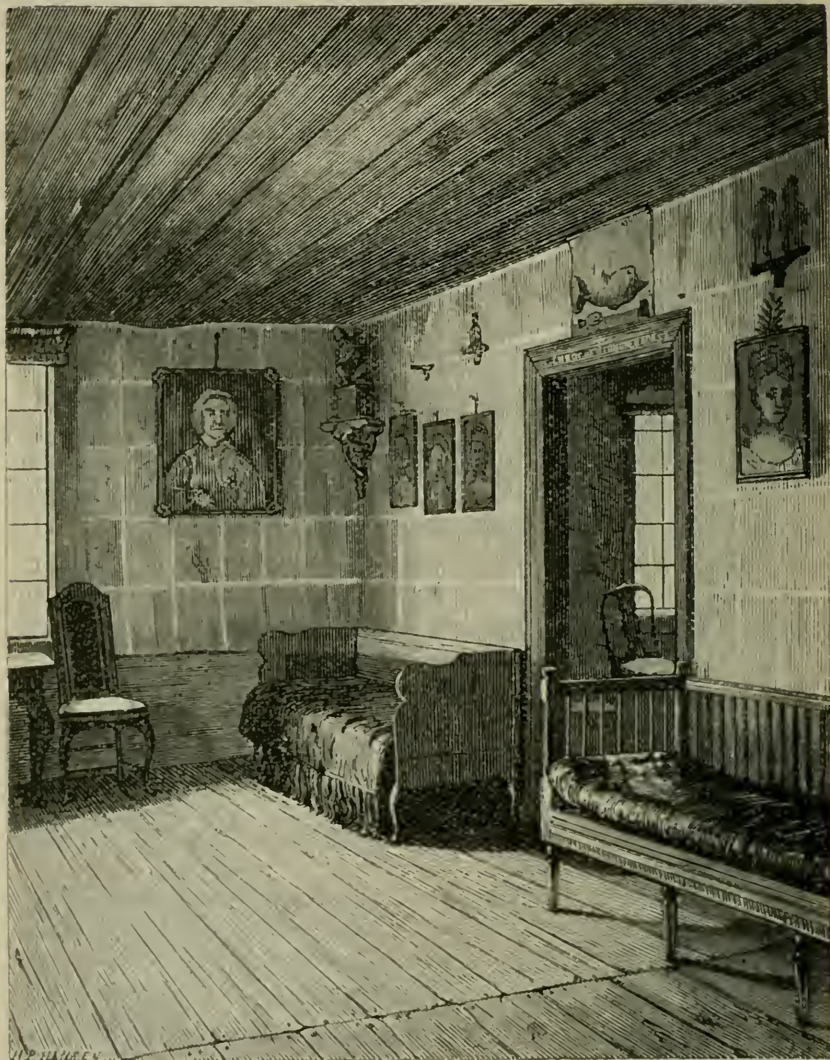
I kyrkans omedelbara närhet ligga *Kungshögarna*, tre ofantliga ättehögar, som blifvit uppnämnda efter de hedniska gudarna Tor, Oden och Frö. De ha blifvit öppnade, den ena 1846, den andra 1874 och den tredje 1876, och de fynd, som blifvit gjorda sätta utom allt tvifvel att de blifvit uppkastade af människohand. Bredvid ligger en fjärde hög kallad Tingshögen, från hvilken konungarna fordom talade till folket på Alshärjartinget, där Lagman Torgny höll sitt märkliga tal till Olof Skötkonung, och där ännu Gustaf I höll sammankomst med Upländingarna.

Den, som besöker Gamla Upsala, underlåter sällan att dricka »mjöd ur horn», som tillhandahålles i en nedanför högarna liggande liten byggnad; ett af hornen är skänkt af Karl XIV Johan.

3. *Mora stenar och Linnés Hammarby.* En utfärd till dessa båda platser sker bäst i sammanhang och i vagn från Upsala eller till fots från Bergsbrunna. Pris för vagn med en häst 5 kr., med två hästar 8 kr. — För färd till endast ett af ifrågavarande ställen en häst 4 kr., två hästar 6 kr. — Besök vid båda ställena kräfver en tid af cirka fyra timmar. Vid ingendera platsen kan mat eller logis erhållas.

11 km. s. o. från Upsala i Lagga socken, 5 km. från Bergsbrunna station (se sid. 180) ligga *Mora stenar*, stället för de forna svenska konungavalen från 1060 till 1512. Den äldsta hyllningsstenen, på hvilken den nyvalde konungen trädde upp att visa sig för folket, var förkommen redan i Gustaf Vasas tid. Bredvid densamma brukade man lägga en mindre sten, ristad med den nyvalde konungens namn och dagen då han hyllades; tio sådana stenar, af hvilka dock blott minsta antalet äro äkta, förvaras sedan 1770 i en enkel stenbyggnad.

I Danmarks socken 3 km. från Mora stenar och 5 km. från Bergsbrunna, ligger *Linnés Hammarby*,

Linnés arbetsrum på Hammarby.

där endast några spridda trädodlingar och en förvildad park påminna om den världsberömde naturforskarens botaniska anläggningar. Af de två boningshusen

bibehålles det ena i samma skick som i Linnés tid, och dess öfre våning med Linnés arbetsrum är med möbler och tillbehör lämnad i det tillstånd, hvari den befanns vid Linnés död. På en bergsbacke nära invid ligger en liten fyrkantig stenbyggnad med lågt spetsigt tak och med tre fönster åt tre sidor. I denna byggnad var hans beryktade *Museum Hammarbyense* och den lärosal, där han mellan läseterminerna höll föreläsningar för talrika åhörare, både svenskar och utländingar. Byggnaderna vid Hammarby äro nu inköpta af staten och komma att oförändrade bibehållas till minne af Sveriges störste vetenskapsman.

Alfabetiskt namnregister.

Allmänna
KONST- OCH INDUSTRIUTSTÄLLNINGEN
STOCKHOLM 1897
Djurgårdsbrunnsviken
SAGOGROTTAN
KEMISK-TEKNISK INDUSTRI
REST.
SPORT- & TURIST-PAV.
STOCKHOLMS ST. PAVILJ.
ADM.
NYA BRON
ENTRÉE
TRÄBRO
Strandvägen
NORD. MUSÉET
REST.
N
S
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100
200
300 M
S.S.

GAMLA STOCKHOLM
TILL NORSKA UTST.
SKANSEN
FISKERI-HALL
KEM-TEKN IND.
Bergbana till Skansen
TEATER
FOLK KÖK
BAD
D.R.
DIO-RAMA
TEAT. HALL
TRÄDGÅRDSH.
Entrée
INDUSTRI-HALLEN
BIOLOG. MUSEET
HAMMERS VILLA
HAMMERS PAVILJ.
HASSEL-BACKEN
FOT. UTST.
BRO
REST.
ELEKTR.
DE LAVAL
KONST-HALL
ST. KOPPARB.
ARMENS & FLOTTANS H.
FYR
MARIN-UTSTÄLLNING
MASKIN-HALL
Allm. gränd
SJÖN
FLOTTBRO

Allmänna
Konst- och Industriutställningen

i Stockholm 1897.

En vägvisare för besökande.

Med färgtryckt plan öfver utställningsområdet.

☞ Till Utställningsområdet afgå spårvagnar hvarannan minut från Norrmalmstorg (10 öre), samt ångslupar eller ångfärjor hvar 5:e à 10:e minut från följande platser: Nybron (5 öre), Karl XII:s torg och Strömparterren (10 öre), Skeppsbron [Bäntmästartrappan] och Stadsgården (5 öre), Skeppsholmen (3 öre).

Inledning.

Den 7 juni 1895 utfärdades en kungl. kungörelse om, att Stockholm skulle år 1897 på sommaren få sin andra stora utställning. Den första ägde, som bekant, rum år 1866.

Om lång tid förflutit under enskilda förhandlingar, anläggandet af »minor och kontraminor» — ty utställningen har naturligtvis haft sina motståndare — samt officiella förberedelser, behöfdes sedermera en ansenlig tid för bestämmandet af platsen för den blifvande utställningen.

Man enades slutligen om Djurgården, som ju är belägen omedelbart intill Stockholm, på ungefär tio minuters afstånd, i fall man far i spårvagn, från stadens centralaste delar. Hvad man i synnerhet haft emot Djurgården var, att området synts för litet, och därtill kom fruktan att för en tid »vandalisera» Stockholmarnas älsklingstillhåll om våren, sommaren och hösten.

Hvad arealen beträffar, lyckades man emellertid genom köp och öfverenskommelser alltmera utvidga densamma, så att den blef tillräcklig. Dock skulle det icke skadat, om den vore ännu större, ty åtskilliga byggnader ligga alldeles för nära hvarandra.

Utställningen är, som bekant, icke blott skandinavisk, utan omfattar äfven Ryssland och Finland.

Vid afgörandet af planen till utställningen har förvaltningsutskottet i hufvudsak varit hänvisadt till det förslag, som den 6 december 1894 afgafs af en härför tillsatt kungl. komité.

Utgifterna ha beräknats till kronor 2,505,886: 80, hvartill komma driftkostnader kronor 913,000.

På inkomstsidan finnes statens och stadens bidrag, tillsammans kronor 700,000, nettobehållningen af det bekanta penninglotteriet, minst kronor 1,150,000 och — om utställningens räkenskaper det oaktadt visa brist, som ej kan täckas af den för utställningen tecknade s. k. garantifonden å kronor 500,000 — jämväl återstoden af behållningen af lotteriet, i den mån den erfordras för täckande af bristen. (Hvad som sedermera kan återstå i behållning på lotteriet skall tillfalla Nordiska museets byggnadsfond.)

Den ofvan nämnda garantifonden å kronor 500,000, är, enligt garantiförbindelsen, afsedd att täcka den brist, som, efter utställningsräkenskapernas afslutning, kan visa sig uppstå efter användandet ej mindre af det af kungl. m:t garanterade beloppet kronor 1,176,291, än af från själfva utställningen inflytande inkomster, såsom för såld mark, sålda byggnader, hyror, inträdesafgifter m. m.

Hur utställningens ekonomi kommer att ställa sig, får man se — efter utställningen! Och äfven detta blir intressant nog.

De ledande männen.

En centralkomité har åt sig anförtrodd högsta ledningen af utställningen, och denna komités ordförande är kronprinsen.

Vid sin resa till tsarkröningen i Moskva verkade kronprinsen för, att Ryssland skulle deltaga i utställningen, och som en följd häraf deltager Ryssland i den konstindustriella afdelningen.

Prins Eugén är ordförande i konstutställningskomitén och har i denna egenskap uträttat ofantligt mycket. Han företog enkom en lång utrikesresa, uppsökte olika, framstående artister och förmådde dem att exponera i det kalla norden.

Stockholms öfverståthållare — sedan 1888 — friherre Gustaf Tamm är utställningens generalkommis-

sarie. Varmt intresserad för hufvudstaden, synnerligen vänlig och tillmötesgående, är detta säkert rätte mannen på posten.

Utställningens kommissarie är herr Arthur Thiel och dess byggnadschef herr Carl Möller.

Inträdespriset.

Detta är 1 krona gången, för barn under 12 år hälften. Särskilda afgifter för »Gamla Stockholm», turist- och sportutställningen, »sagogrottan», Bergs diorama, teaterutställningen, en del konserter m. m.

En del billighetsdagar med låg inträdesafgift anordnas.

Kongresser, skolor och klasser o. s. v. få nedsättning i afgiften.

Abonnementskort till utställningen kosta 20 kronor; för barn under 12 år hälften. Korten gälla under hela utställningstiden med undantag för invigningsdagen och prisutdelningsdagen.

Utställningsområdet

upptager, att börja med, den närmast staden belägna delen af Djurgården, Lejonslätten eller platsen mellan Djurgårdsbrunnsviken och Ladugårdslandsviken fram till Skansens berg; vidare strandområdet längs Djurgårdsbrunnsviken fram till Sirishof samt stranden utmed Ladugårdslandsviken med undantag för den del af Galérvarfvet, som ligger närmast flottans kyrkogård. Utställningsområdet sträcker sig längs Ladugårdslandsviken fram till Allmänna gränd och innefattar jämväl en del af de kvarter, som ligga på andra sidan om gränden.

Den del af backen, som ligger mellan Skansen och stora vägen ända fram till Slätten och inrymmer Byströms villa och området häromkring samt Hasselbacken, som blir en utställningens hufvudrestaurant, hör äfven till utställningen.

Vissa dagar utgör, kan man säga, Skansen en del af utställningsområdet, enär då fri samtrafik ordnas mellan utställningen och Skansen.

Arealen för utställningen jämte Hasselbacken är omkring 200,000 kv.-meter. Med Skansen blir den ungefär det dubbla.

När man vill orientera sig.

Den mest betydande delen af utställningen ligger öster om den nya vägen till Djurgården. Den står i förbindelse med den väster om vägen — utmed Ladugårdslandsvikens strand — belägna delen med tre »öfverjordiska» broar, en vid industrihallens nordvästra hörn, en vid hallens längdhufvudaxel och en midt för Byströms villa. (Utställningens ingångar äro vid Djurgårdsbron, Maskinhallen [Allmänna gränd], Biologiska museet, Hasselbacken och Skansen.)

Industrihallen är den östra afdelningens förnämsta byggnad. På fältet norr om industrihallen har man Nordiska museets provisoriskt afslutade byggnad i väster samt, strax vid hufvudingången till utställningen, administrationsbyggnaden och vidare den kemisk-tekniska utställningen och Stockholms stads byggnad i öster.

Platsen öster om industrihallen upptages af en mängd paviljonger, fiskeribyggnaden, Gamla Stockholm, norska fiskeriafdelningen och platsen söder om industrihallen af teater- och trädgårdsutställningarna o. s. v. samt Hasselbacken.

På utställningsområdet vid Ladugårdslandsviken märker man arméns och flottans utställningar, många mindre paviljonger samt längst söderut — last, but not least — konsthallen och maskinhallen.

Östra utställningsområdet.

Längs Djurgårdsbrunnsvikens strand.

Om man kommer från staden och går öfver den nya, prydliga Djurgårdsbron, har man något till höger framför sig utställningens stora hufvudentré. Arkitekten Boberg har uppgjort ritningen till den. Krönen uppstiga trappformigt med horisontal afslutning, och flaggor vaja muntert där uppifrån.

Framför sig, ända fram till industrihallen, har man en öppen plan af 250 m. längd och i allmänhet 80 m. bredd. Närmast hallen, hvartill en trappa leder upp, är bredden nästan 120 m. Vacker grönska smyckar planen.

Strax till vänster om entrén, där Pontinska huset förut låg, är ***administrationsbyggnaden***, utförd i stenimitation med torn och tinnar i ett par våningar. Utrymmet där inne är ganska trångt. På dörrarna till de olika rummen läsas hvilka af utställningens funktionärer ha sitt tillhåll i rummen.

Fortsätter man längs stranden, kommer man förbi ***Langborgs sportmagasins*** samt ***Humber & komp:s*** små kiosker till den åttkantiga, stilfulla ***sport- och turistpaviljongen***, ritad af arkitekten Liljekvist och upptagande en areal af 1,200 kv.-m.

Turistväsendet har fått brorslotten af det hela. Utställningen är en kollektivutställning i panoramastil. Nischer med scener ur vårt lands natur, folk och från vår idrott äro anbringade. I närheten af hvarje hufvudgrupp belysa specialutställningar de i nischen framställda föremålen. Fonden af byggnaden bjuder på ett utmärkt diorama af *Storbofallet* med snö och is och naturliga träd. Den norrländska utställningen är framstående.

Särskild inträdesafgift till denna byggnad: 25 öre.

Närmaste utställning är den ***kemisk-tekniska industriens*** i en 1,000 kv.-m. stor byggnad, den gamla Panoramabyggnaden, som utställningen efter åtskillig möda lyckades förvärfva för skapligt pris, och som tillbyggts med minareter, nytt takkrön m. m., så att den ser rätt pittoresk ut. En veranda går rundt om byggnaden, hvilkens utställning är mycket intressant. I midten af det cirkelrunda rummet är mellan en originel pyramidformig dekoration högt i luften uppsatt ett kolossalt hjul, som går rundt och på hvilkets kanter läsas namnen m. m. på de pappersbruk, cellulosa- och sulfitfabriker, som slagit sig tillsammans om denna anordning — en riktig *clou.*

Restauranter.

Åt söder finnes en utbyggnad, hvari, liksom på verandan, en af utställningens ***restauranter***, den största, är inhyst. Matsalen med sina 50 bord och två sidopaviljonger, har röda väggfält och breda, hvita lister kring de väldiga fönstren, mellan hvilka hvita påfåglar utbreda sina stjärtar inom en krans af blomsterguirlander på ljusblått fält. Det stora kaféet med sina glasväggar, som sträcker sig åt Djurgårdsbrunnsviken, är hållet i blågrått, rödgult och hvitt, ljusa, luftiga, glada toner, liksom matsalens. En trappa upp ligga två stora rum för slutna sällskap. Källarmästaren Svanfeldt residerar här. Restaurantens fria område begränsas i söder af en musikestrad. Här utanför är servering vid småbord. Den ***andra hufvudrestauranten*** förlägges under den stora terrassen på andra delen af utställningsfältet, dit man kommer medels den från industrihallens gafvel ledande bron eller viadukten. Äfven denna restaurant är arrenderad af herr Svanfeldt.

I Nordiska museets södra flygel och i maskinhallens åt sjön vettande sida på en bred veranda midt emot en musikpaviljong äro förfriskningsställen.

Man har vidare Hasselbacken, ett *folkkök,* en i »Gamla Stockholm» inrymd »källare», bodega m. m.,

Teaterschweizeriet, Stora bryggeriets och Stockholms förenade bryggeriers paviljonger, så att man icke behöfver lida brist på mat och dryck.

Nedanför den stora Panoramabyggnaden ligger arkitekten Bobergs

Sagogrotta

i Djurgårdsbrunnsviken. Grottan ter sig verkligen sagolik med sin grönskande yta (trästomme och målning på väf.) Man kommer dit på en brygga, som utmynnar i en bassäng. Här tager man plats i båt.

Färden börjar. Först kommer man in i ett lågt hvalf, i matt blågrön dager. Därefter färdas man genom ett mörkt rum in i det tredje hvalfvet, där allt har silfverskimmer. En pelare af silfver stiger upp i vattnet.

Genom flera hemlighetsfulla rum anländer man slutligen till det stora midthvalfvet, som har en längd af omkring 18 m., en bredd af 14 och en höjd af 7.

Mot vattenytan äro färgerna matta, men högre upp lysa kristaller, och taket är af idel sådana.

En silfverådra går genom väggen. Den försvinner under vattnet, men stiger åter upp och bildar en klyfta af silfver. Däröfver sänker sig hvalfvet i en öppning, och härigenom störtar en kaskad i olika färger ned öfver klippan.

Båten går rundt kring väggarna och genom ett åttonde hvalf kommer man ut till den yttre bassängen.

Särskild afgift till »sagogrottan» eller »blå grottan», som den också kallas.

Om man för en stund lämnar nyss nämnda ut med sjön belägna byggnader, så har man i närheten vid den stora terrassens östra sida — midt emot Nordiska museet —

Stockholms stads paviljong,

den förnämsta af paviljongerna. Arkitekten G. Wickman har uppgjort ritningarna härtill. Byggnaden upp-

tager en areal af omkring 1,100 kv.-m. med en utställningsyta af 700 kv.-m. Den är i likhet med hufvudstadens alla äldre monumentala byggnader hållen i barockstil, i hvit stenimitation med tak och bekröning af imiteradt koppar.

Byggnaden är grupperad i en större och en mindre paviljong, förbundna med hvarandra medels en öppen portik. Innanför portiken öppnar sig en liten gård, omgifven af ett halfcirkelformigt galleri. Såväl från själfva portiken som från gården föra trappor upp till hufvudvåningen. Bägge paviljongerna såväl som galleriet innehålla nämligen tvenne våningar: souterrainvåning och hufvudvåning.

Den högra och *större paviljongen* innehåller en stor och hög hall, som inrymmer de Stockholms stads utställningar, som icke höra under några speciella underafdelningar. Här utställas modeller till sjukhus och fattighus, en större reliefkarta öfver Stockholm, framställningar af hygieniska anordningar o. d.

Gående i hufvudvåningen kan man äfven se ner i några rum, belägna i undervåningen och hvilka innehålla folkskolans utställning. Här nere finner man sålunda olika skolrum för läsning och slöjd, ett folkkök, en sysal m. m. — allt i full rustning.

I det runda galleriet, som omsluter gården, upptages hufvudvåningen af utställningar från byggnadsnämnden och byggnadskontorets olika afdelningar, från hälsovårdsnämnden och gasverket.

Den *mindre paviljongen* innehåller bland annat en framställning af en af Stockholms gator. Den utställningsbesökande går upp i hufvudvåningen, kommer ut på en plattform och ser såväl under som öfver sig en genomskärning af en 33 fots bred gata i naturlig storlek, med alla däri inlagda rör och kloakledningar. En öfver genomskärningen anbragt fondmålning visar ett helt gatuperspektiv med folk, lif och rörelse. Det hela är en intressant framställning af en storstadsgata såväl under som öfver jord.

I sammanhang med denna illusoriskt naturtrogna afbildning finnes en utställning af gatumateriel.

Galleriets souterrainvåning innehåller en utställning af tyngre materiel, särskildt från renhållningsverket. Utefter galleriets yttersida löper en öppen balkong med nischer, där man kan sitta och se ut öfver utställningsfältet och Djurgårdsbrunnsviken.

På den halfcirkelformiga gården innanför galleriet regerar Stockholms stadsträdgårdsmästare, som här anordnat en liten utsökt grupp af planteringar, omslutande en plaskande fontän.

Går man nu åter förbi musikpaviljongen ned till Djurgårdsbrunnsviken, stöter man på instruktionsapoteket ***Nordstjernans lilla kiosk***. I rak linie till höger härom ligger ***Secularis' paviljong.***

Man befinner sig nu ungefär midt emellan »sagogrottan» och fiskerihallen. Ute i viken på detta ställe är en ***fontaine lumineuse*** anlagd, hvilken består af en midtstråle, omgifven af tolf strålar. Effekten är vacker, då de olika strålarna skimra i regnbågens alla färger, som silfver och guld. Dock inverka våra ljusa sommarkvällar på verkan af den »lysande fontänen», hvilkens upphof förskrifver sig från Parisutställningen 1889. Stockholmsutställningens fontän drifves från det på höjden belägna pumphuset, hvarifrån dammarna på Skansen få vatten.

Paviljongernas stad.

Om man, stående vid Nordstjernans kiosk, blickar framför sig och åt vänster, upp mot stranden, ser man en hel stad af paviljonger, hvilka trängas om utrymmet, så att det hela ser nästan oordnadt ut.

Man har, att börja med ***Meeths lilla paviljong,*** fantasistil, med blommor i den hvita gipsen. Bakom Meeths paviljong ligger fröken ***Gumælius',*** i hvilken man kan besörja sin korrespondens. Bredvid Meeths paviljong ligger ***Malmö chokolad- och konfektfabrikspaviljong*** (»Kullan») i hvit gips, rococo, hvari nationalklädda flickor försälja fabrikens tillverkningar. Och till vänster här om har man ***Piehls bryggeris paviljong***,

delvis i skarp, gul färg med en originell fint utförd entré, föreställande ett ölfat. Här sker servering af öl.

Bakom Piehls bryggeris paviljong påträffas *kabinett*.

Det grå stenhuset, som synes strax bredvid, är *Pressens paviljong* (f. Liljewalchska villan). Pressens män ha det trefligt och bekvämt här med en stor salong, inredd med bambumöbler, och dekorerad med gröna bladväxter. Bredvid ligga arbetsrum, duschrum m. m. Telefoner finnas på hvarje bord.

Framför presspaviljongen *Löfberg & komp:s* punschbutelj och bakom *Bolinders paviljong* samt där bredvid *Skromberga tegelbruks paviljong*.

Grannen till Piehls paviljong är *Cloettas paviljong* med högt spetsigt torn, gul och grön till färgen. Konungens och drottningens väldiga bröstbilder, utförda i chokolad, tilldraga sig här otvifvelaktigt stor uppmärksamhet. Man kan i denna paviljong inmundiga chokolad.

Bakom Cloettas paviljong *Svenska aktiebolaget Centrifugs* paviljong. Där bakom snedt till höger *Wilckens* paviljong (af buteljglas) och *C. G. Rystedts*, som innehåller ett nytt byggnadsmateriel.

»Bröderna Cloetta» har åter till granne *Separator*. Byggnaden är hållen i holländsk stil, hvit till färgen; fönstren likna nästan kyrkfönster. Inuti imiteradt kakel rundt om väggarna. (Separator har utställning äfven på två andra håll.)

Bakom Separators paviljong är *Bodafors' paviljong* belägen. Den är hufvudsakligen hållen i grönblå färg med bamburör dragna öfver väggarna. Fabriken tillverkar, som bekant, bambumöbler. Bakom Bodafors' ligger *Hellgren & komp:s paviljong* med cigarrförsäljning.

Mer till vänster är *Gemla leksaksfabriks paviljong*.

Snedt till höger om Bodafors' paviljong ligga skyltmålaren *Josef Jonssons* och vidare i första raden *Maltkaffefabrikens servering* och här bakom *Perstorps paviljong*. Här bakom, så att säga i tredje raden, är *»Stockholms förenade bryggeriers»* öppna, hemtrefliga rotunda, där servering af olika ölsorter äger rum.

Åter de få stegen närmare stranden. Man ser då ***Skand. kaffeförädl.-bolagets paviljong*** i mohrisk stil med kaffeservering och här bredvid ***Hylin & komp:s.*** Bakom har man tre paviljonger: ***Aktiebolaget Phylaterions***, ***Röda korsets*** och ***Helsingborgs gummifabriksaktiebolags***.

. Man har nu nått fram till platsen midt för fiskerihallen. Midtpunkten af denna plats intages af en af utställningens allra originellaste paviljonger: ***Liljeholmens stearinljusfabriks*** väldiga ljusstake. Hela paviljongen, i hvilkens bottenvåning inrymmes en arbetande fabrik, har formen af en på fyra kulor hvilande väldig ljusstake af mässing i gustaviansk stil med sitt hvita stearinljus. Ljusets låga utgöres af en kraftig elektrisk lampa, som kastar sitt sken vida omkring. Ritningen till den af tegel byggda paviljongen är uppgjord af arkitekten *W. Dorph.*

Taga vi från Liljeholmsstaken af ned åt sjön, ligger utbyggd i denna, så att man inuti den har bassiner med rinnande vatten, den stora ***fiskerihallen,*** Denna, som har en areal af 2,500 kv.-m., är utförd efter ritningar af arkitekten *Thornburn.* Den visar sig nu som en ovanligt originell, gladt och färgrikt samt äkta svenskt verkande byggnad.

Motivet till densamma är tagen från västkustens sjöbodar. Den är som dessa rödmålad med hvita knutar samt har öppna gallerier och dekorationer af flaggor och fisknät. I hamnen utanför är en utställning af fiskarbåtar af alla möjliga modeller anordnad.

Framför fiskerihallen ligger ***Svenska Dagbladets paviljong*** i romansk stil. Här bakom påträffas ***Stora bryggeriets paviljong***, »Godthem», i grönt. Går man upp för trappan och inträder i paviljongens inre, mötes ögat af lustiga väggmålningar, utförda af artisten *John Nehrman.* Här serveras Stora bryggeriets ölsorter, smörgåsar och korf. Det moderna reklamväsendet går igen till och med på tändstickorna och senapsburkarna.

Längre fram ligger ***Slakteriaktiebolaget Norrmalms paviljong***.

Man befinner sig nu vid en af utställningens intressantaste afdelningar, belägen längst ned vid strandbrädden, nämligen:

»Gamla Stockholm»,

som har tillkommit på initiativ af arkitekten Fredrik Lilljekvist och utarbetats i detalj under hans ledning på samma plats, där förr »Framnäs» var beläget.

Herr Lilljekvist har noga följt de kopparstick af staden, jämte beskrifningar däraf, som finnas från gamla tider. För att gifva en tidstrogen bild åt sin koncentrerade framställning har han dessutom lånat några karakteristiska detaljer från samtida svenska städer och inpassat dem på lämpliga ställen i taflan, där uppgifter saknas, hvarigenom det hela vunnit i historisk trohet och kulturhistoriskt intresse.

Det är Stockholm i slutet af 1500-talet under Johan III:s tid, som presenterar sig för åskådaren, speglande sina murar och torn i Norrströms vatten.

En träbro för den besökande från fasta land öfver till den gamla Helgeandsholmen, som kringgärdas af bestyckade och med hängtorn försedda murar. Här ligger Helgeandshuset, det gamla hospitalet för spetälska, där några rum inredts med sjuksängar. Holmen upptages dessutom af hus i medeltids- och renässansstil.

Från Helgeandsholmen föra tvenne broar öfver till själfva staden. Den yttre mynnar ut vid det k. slottet, den andra vid Norderport, belägen på samma plats, som nu upptages af Mynttorget. Med sin vindbrygga, sina krysshvalf och sin öppna spisel i själfva porten, framför hvilken väktarna värma sig, gör Norderport ett ståtligt intryck. Äfven den är för öfrigt bestyckad.

Vi passera genom porten och gå Smedjegatan fram. Utefter den trånga och krokiga gatan äro inredda butiker, i hvilka kopparsmeder, tenngjutare och konstsmeder arbeta innanför sina öppna luckor. Till vänster ligger kvarteret Helvetet med Helvetiegränd och det

hus, beläget midt emot Storkyrkan, som beboddes af reformatorn Olaus Petri. Kvarteret inrymmer en gillestuga med utanför anlagd trädgård, där Münchens bryggeri serverar öl samt ett chokladserveringsställe — chokladen infördes i Sverige under de första åren af 1600-talet. Högra sidan upptages af lofthus, uppförda efter mönster af den s. k. Kungsstugan i Örebro, gamla korsverkshus och tegelhus, där bl. a. ett våffelbruk är inrymdt. Vid Smedjegatan är äfven herr Antonio Bellios »Artisternas taverna». Vid Stålsgatan invid stadsmuren äger servering rum af våfflor och mjöd.

Längre fram korsas Smedjegatan af Sankt Laurentiigränden, den nuvarande Storkyrkobrinken med Sankt Nikolai port och det gamla Draketornet, där konung Gustaf I lät inspärra fångar, som icke fingo plats i slottsfängelserna. I Draketornet uppträder en magiker, hvarjämte firman Numa Peterson här anordnat en kinematograph, med bilder från det rörliga lifvet i »Gamla Stockholm».

Vi gå Sankt Laurentiigränden till vänster och befinna oss framför den gräfda vallgraf, som omsluter slottet, hvilket med sitt runda hufvudtorn »Tre kronor» reser sig till betydande höjd. Vi passera vindbryggan, gå igenom slottsträdgården, omgifven af sin med hörntorn försedda mur, gå in genom slottshvalfvet och befinna oss på slottets borggård. Till vänster, med fasad åt Norrström ligger det gamla slottskapellet, till höger den öppna trumpetaregången, från hvilken leder en uppgång till de kungliga gemaken. Några af dessa rum äro inredda för att gifva de besökande en interiör af det gamla Stockholms slott. Bottenvåningen upptages af arkliet, motsvarande den nuvarande lifrustkammaren, hvarjämte anlagts ett historiskt köksdepartement, samt vaktstuga.

Vi gå tillbaka till Smedjegatan, som fortsättes af den ännu smalare gränden Trångsund, gå förbi Storkyrkan med sin yttre stenmur och det inredda Själakapellet, passera det präktiga Rådhuset med sina torn och sina med tornspetsar försedda gaflar, sina målnin-

gar och sentenser och äro nu på Stortorget. Från det vackra burspråket på Rådhuset åsåg konung Christiern II Stockholms blodbad. Här hölls äfven allmän rådstuga, då från burspråket utropades meddelanden och kungörelser för de på torget församlade borgarna. Bottenvåningen af Rådhuset och den utanför löpande pelargången inrymmer rådhuskällaren, en fullständig restaurant, som innehafves af fröken M. Uddelius. Dräkter, dryckeskärl m. m. äro i 1500-talets stil.

Stortorget är för öfrigt omgifvet af hus i medeltidsstil, bland hvilka särskildt märkes Per Brahes hus med dess öppna portik. Midt på torget reser sig den af järn smidda brunnen samt skampålen med den beryktade »Kopparmatte». I ett hus har en tavernare sin vinutskänkning, »Spanska drufvan», 1500-talets stil, som innehafves af firman Lacave & C:o, sällskapet »Handarbetets vänner» visar i en butik gammaldags gobelinväfnad och juvelarefirman C. G. Hallberg har en hel verkstad, där drifsmeder syssla med finare silfverarbeten.

På strömmen innanför »stadens bom», ligga fartyg i 1500-talets stil förankrade.

Festtåg anordnas vid vissa tider samt gatuuppträden, som stäfjas genom nattvakternas ingripande. På slottets borggård arrangeras fäktningar af unga ädlingar, djäknar gifva teaterföreställningar i det bredvid Stortorget belägna Bollhuset och en skämtteater, baserad på historisk grund, är inredd i ett annat hus. I »Then lustige Theater» blir servering med musik.

Genom tillmötesgående från det kejserliga Zeughaus i Berlin har man erhållit tillstånd att taga aftryck af i dess ägo befintliga gamla kanontyper, af hvilka ett större antal tjänstgör till bestyckning på Helgeandsholmen, Norderport och slottet.

Föreståndare för »Gamla Stockholm» är arkitekten Lilljekvist. Anordningarna hafva för öfrigt ledts af ett utskott, hvars ordförande är riksantikvarien H. Hildebrand. En större garantifond är tecknad för att företaget skulle komma till stånd.

Sériebiljetter till »Gamla Stockholm», gällande för hela utställningen, säljas till ett pris af 5 kronor. Entrépriset pr gång 25 öre, hvartill naturligtvis komma extra utgifter.

Ett stycke längre fram ligger utskjutande i viken *norska fiskeripaviljongen*. Den är enkel till sitt yttre, men dess inre erbjuder mycket af stort intresse. Rundt om väggarna ser man de olika norska fiskslagen i upphöjda afbildningar. En synnerligen präktig dekoration är den fris, bestående af väl utförda ritningar, föreställande olika fisklägen och scenerier ur fiskarenas lif, som löper rundt om på passande höjd.

Längre bort vid stranden *kabinetter.*

Tillbaka till industrihallen.

Man har nu på återfärden längs stranden en rad af byggnader till vänster om vägen. I backen midt emot norska fiskerihallen ligga sålunda tre byggnader i norsk-nationel stil. Den första innehåller *norska landbruksutställningen*, den andra är en *norsk fjeldstue* och den tredje innesluter *norska cellulosaföreningens produkter.*

Förbi *Minnesbergs tegelbruks* lilla tegelpaviljong kommer man sedan till de *skånska tegelbrukens* i olika tegelfärger uppförda byggnad. I denna utställa de skånska tegelbruken och cementbolagen, »de förenade kalkbrotten» och ett dussin skånska sockerbolag samt Höganäs stenkols- och tegelbolag.

En »grufva» är äfven arrangerad i det inre. En hiss för fyra meter ned i djupet, men tack vare rullande väggar får besökaren illusionen af att han flyttas 60 meter ned i underjorden. Därnere stiger han ifrån hissen i en grufva, där han kan få en rätt intressant inblick i lifvet i en stenkolsgrufva.

Längre fram ligger *domänutställningens* röda byggnad med sin altan med björkbalustrad. Den har en

farlig granne, nämligen, **skogsutställningen**. Endast fasaden är synlig åt vägen. Den är försedd med tvenne dekorativa torn upptill, hopbundna med ett prydligt gallerverk, är helt och hållet beklädd med bark, gran- och tallkottar och ris, samt här och hvar skifvor af på tvären afsågade trädstammar. Samma dekorationssätt invändigt. Pelarna, takstolarna etc. af tallstammar med barken på. Väggar och tak beklädda med hvit björknäfver, med rosetter och knoppar af kottar.

Man går uppför en bred trappa, kommer så in i en mindre förhall, sedan uppför en kortare, lika bred trappa, och träder därefter in i byggnadens midthall. Denna är mycket hög ända från jorden till högsta takåsen, ty här finnes intet golf i midten. Det är nämligen själfva markbetäckningen (växttäcket) som är utställningsföremålet. Byggnaden ligger i en backe, hvilket är tillgodogjordt på ett sinnrikt sätt. Öfverst i backen framställas stenbundna och torrare högländа marker, i midten de gröna mossiga skogsmarkerna samt nederst lågländ försumpad mark.

Rundt omkring stå trädstammar af olika slag, visande växtligheten å den mark vid hvilken de äro uppställda.

I fonden och på sidorna äro upphängda trädstubbar med vidsittande rötter i deras ofantliga förgreningar

Till höger kommer man först till ett mindre rum innehållande fotografier öfver svenska barrskogar m. m. och samlingar af skogsplantor, kottar och öfriga morfologiska föremål, därefter har man en större, rikt belyst rund sal, där modellen till ett modernt sågverk med brädgårdar, lastkajer etc. är uppställd. Rundt omkring afbildningar af träförädlingsverk i olika delar af landet. Vidare fotografier från timmerhuggning, flottning och alla andra operationer i trähandteringen. Till vänster finnes ett rum, hvari en tjärdal i miniatyr är uppställd. Där utställas kemiska skogsprodukter af Skönviks aktiebolag med flera.

På en vägg i midtelhallen visas en geologisk framställning af svenska jorden i genomskärning, ådagaläggande huru jord lämplig för åkerbruk samt sådan icke lämplig därtill, utan endast för skogsväxt, i tidernas längd har uppstått.

Man har vidare **Separators andra utställningsbyggnad** — först bestämd enbart åt Lactator — samt **Reinholds** arbetande **bageri** med sitt buktiga tegeltak.

Slutligen ha vi här **järnkontorets utställning,** innehållande Sveriges grufutställning och Geologiska undersökningens utställning. De äro inrymda i ett efter ritning af arkitekten *Wahlman* uppfördt långt rödt trähus, en noggrann afbildning af en grufbyggnad med dess skrätorn. Innanför byggnaden är i det där bakom liggande berget gjord en insprängning, som gifver en bild af ett grufschakt med stollgångar, förtimringar och dylikt. Det är för öfrigt meningen att efter expositionens slut använda byggnaden annorstädes.

Man har nu industrihallen bredvid sig.

Bakom industrihallen.

Om man nu går upp bakom grufutställningen, påträffar man **kabinetter** och vidare **Djurgårdsteatern**, som under utställningstiden kommer att användas till plats för mötens hållande. Vid teaterns bortre långsida går den nya **bergbanan till Skansen.**

Strax bredvid teatern ligger **Stockholms folkkök**

Centralstyrelsen för Stockholms folkkök har uppdragit åt lokalstyrelsen för Östermalms folkkök att upprätta och sköta folkköket.

I folkköket serveras endast middag. Serveringen pågår mellan 1—4 e. m. Priset för 2 rätter mat, bestående af kall eller varm soppa samt färskt eller salt kött, är 40 öre, bröd inberäknadt. För enbart kötträtt är priset 30 öre. Till maten tillhandahålles mot särskild afgift öl, iskällardricka och svagdricka i sejdlar från fat.

De i köket använda kokapparaterna äro förfärdigade och utställda af W. Wiklunds verkstads aktiebolag i Stockholm.

Bredvid har man *badhus* i villa Sevilla. Och här bredvid ligger **Oskar Bergs bibliska galleri.**

Det är nya, aldrig förr framvisade figurer, föreställande Kristus, apostlarna, Maria, m. fl., tillsammans omkring ett par hundra, alla i naturlig kroppsstorlek och med färger, som troget återgifva verkligheten samt med konstnärligt anordnad gruppering och belysning inom hvar och en af de särskilda afdelningarna. Grupperna och de enskilda figurerna förekomma i måleriska landskap, och andra omgifningar, som bidraga till att af det hela göra något verkligt intressant. (*Särskild afgift.*)

Till höger om det bibliska galleriet ligger **Biologiska museet** och framför galleriet **Hultmans chokoladfabriks** stapelformiga paviljong, ett par **tegelbruks** och **Stockholms mjölksteril.-aktiebolags paviljong.**

Biologiska museet (*särskild afgift*) innehåller i en panoramalik uppställning alla Skandinaviens däggdjur och fåglar i vackra uppstoppade exemplar i naturliga ställningar och naturliga omgifningar, ofta med bon och ungar. Fondmålningarna äro utförda af Bruno Liljefors. Det hela lika vackert som intressant.

Bakom det bibliska galleriet har man **teaterutställningen.**

Inredningen är hållen i Ludvig XVI:s stil med ljust grågröna bottentoner samt dekorering och montrer i hvitt och guld. Under fönstren finnas minnestaflor i hvitt och guld. Kolonnkonsolerna, som uppbära kupolen, äro äfven i hvitt och guld, liksom den breda fris af gips, som omsluter kupolen. Frisen framställer en serie bilder ur operor och skådespel och sammanlöper i en dominerande krönt sköld med konungens namnchiffer. Väggarna ha förgyllda lister och de stora hörnkabinetten upplysas genom transparanta tak.

En af utställningens förnämsta sevärdheter är en *roterande modell af Gamla operan* med noggrann af-

bildning af dess avantscen, hvilken upptager hufvudväggens midtparti. Här återgifves slutscenen ur operan »Gustaf Wasa» med dekoration efter Desprez samt med 1 meter höga figurer.

Midtpartiet af en annan vägg upptages af *Gustaf III:s kabinett* i Gamla operan. Medels figurer i naturlig storlek återgifves här det ögonblick, då konung Gustaf undertecknar stadgarna för k. Teatern.

Porträttbilder i naturlig storlek ses af följande artister i kostym: Lars Hjortsberg (»Kapten Puff»), Oscar Arnoldson (»Fra Diavolo») Edvard Swartz (»Hamlet»), Anders Willman (»Mefistofeles»), Fredrik Deland (»Konjander»), Jenny Lind (»Regementets dotter»), Emilie Högqvist (»Jungfrun af Orléans») och Elise Hwasser (»Sigrid den Fagra»).

Bland *utställningsföremålen* förekomma en stor mängd porträtt och kuriosa, en dyrbar samling instrument från olika tider, utställd af grosshandlaren Claudius i i Malmö, en afgjutning af Jenny Linds epitafium i Westminster Abbey, porträtt och minnen från Christina Nilsson, hitsända från Paris, dokument, autografer, modeller och bilder, illustrerande svenska teaterns och tonkonstens historia och i det närmaste fullständiga redogörelser för teatrar, tetersällskap och musikaliska föreningar i hela landet, de flesta åtföljda af porträtttaflor. Bland dessa märkas särskildt en stor mosaiktafla med porträtt af samtliga medlemmar i Teater förbundet, grupptaflor af Bellmanskören, Kvartettsångarförbundet m. fl. (*Särskild afgift.*)

Här bakom ligger den stora **trädgårdshallen** (nedanför Hammers villa). Denna kommer, när den icke upptages af *trädgårdsutställningar*, att tjäna till skådeplats för en del *musikaliska* och *teatraliska* nöjen.

Bland de dramatiska programmen är främst att märka en serie stycken, ägnade att gifva en framställning af svenska teaterns historia. De gifvas i tre afdelningar, den första i början af juni, från den svenska renässansens teater, den andra i juli, från frihetstidens, och den tredje i augusti, från Gustaf III:s dagar.

Den första afdelningen utföres af Upsalastudenter under professor Noreens inspektorat och upptager delvis samma stycken — i bearbetad form — hvilka på 1600-talet af studenter, likaledes under sina lärares ledning, gåfvos vid universitetet samt inför hofvet och allmänheten i Stockholm. Programmen upptaga: »En lustig Comœdia vid namn Thisbe» och »Valeteteatern», båda bearbetade af prof. Noreen, och »Putsdrummel», bearbetad af intendenten H. Molander. Docenten Meyer har skrifvit en prolog. Inöfningen har handhafts närmast af kand. Charles R. Dickson, under öfverinseende af hrr Noreen och Molander. Den sistnämnde har ombesörjt den sceniska utstyrseln. Den dekorativa delen förskrifver sig från Grabows atelier.

Programmen från frihetstiden och Gustaf III:s teater komma att utföras af dramatiska och lyriska artister samt upptaga dels ett par lustspel, dels ett sångspel, det senare i samma originalutstyrsel, hvari det först återgafs på Gripsholms slottsteater.

Bakom trädgårdsutställningen ligger ***Hammers villa*** och ett stycke till höger *Hammers paviljong.*

Hasselbacken ligger nu i omedelbar närhet. En ny byggnad har uppförts, som sträcker sig från gamla restauranten och fram till mohriska paviljongen samt kommunicerar med båda dessa. Från utställningsområdet kommer man in i mohriska paviljongen, där ytterplaggen kunna afläggas, och därifrån i den nya matsalen, som rymmer 400 personer. I sammanhang därmed har äfven köksdepartementet utvidgats.

Till höger om Biologiska museet ligger ***Christiania smörfabriks paviljong*** och där bakom ***Martins utställning,*** i en byggnad uppförd i österländsk stil.

Innehållet utgöres af de samlingar, som amanuensen F. R. Martin hemfört från sina vidsträckta resor i Orienten, hvilka år 1891 omfattade Sibirien ända till Kinas gräns, år 1894 Central-Asien och 1895—1896 Egypten och Turkiet. De viktigaste af samlingarna omfatta rikt guldinlagda vapen, mest persiska; dyrbara mattor, de äldsta ända från 1200:talet och af hvilka

flera icke ens funnos representerade på den stora mattutställningen i Wien 1891, metallsaker, likaledes från början och medlet af 1200-talet m. m.

Oberäknadt mynt och andra smärre saker uppgå samlingarna till omkring 6,000 nummer. Mindre delar hafva varit utställda i Geografiska sällskapet, Nationalmuseum och i Slöjdföreningen, och vissa grupper hafva inlösts af Nationalmuseum.

Ett stycke längre fram ligger ***Konungens jaktklubbs paviljong***, en fin och elegant byggnad.

Industrihallen.

Utställningens förnämsta byggnad, *industrihallen*, går i riktning från nordost till sydväst och innefattar en areal af ungefär 75,000 kv.-m. Den utgöres af ett nära 190 m. långt och 65 m. bredt långhus. I öster utmynnar detta i en halfrund absid, under det att det i väster slutar med en rak gafvel. Från långhusets midt skjuter åt framsidan — den mot utställningens hufvudentré vettande sidan — ut ett tvärskepp, 55 m. långt och 65 m. bredt.

Hallens höjd till taknocken är 20 m. Där de båda skeppen skära hvarandra, reser sig en 90 m. hög kupol.

Hallen består helt och hållet af trä och glas, och dess upphofmän, arkitekterna Boberg och Lilljekvist, ha icke sökt att förtaga byggnaden dess karakter af *trä*. Och en mer imponerande och samtidigt lätt och glad träbyggnad har säkert sällan uppförts. Den yttre dekoreringen är hållen i ljusa färger, hvitt och grönt.

Kupolen flankeras af fyra 50 m. höga minareter, från hvilkas krön ett slags brygga går öfver till kupolens afslutning. Häröfver reser sig kupolens afslutning i form af en öppen taggkrona. Långhusets tvärskepp flankeras af lanterninprydda torn.

I två af kupolens minareter äro hissar uppsatta, som frakta allmänheten upp till högre rymder. (*Särskild afgift.*)

I kupolens inre märkes högt uppe i vädret, 20 m. öfver marken, en af Victor Andrén utförd fris, 95 m. lång och 3 m. hög. Frisen framställer på ett skarpt markeradt sätt bilder ur industriens, konsthandtverkets och handtverkeriernas olika områden. Kupolen själf är i läckert grönt med en strålande stjärna på röd botten högst uppe.

Inne i hallen lägger man särskildt märke till den fullt synliga, djärfva takkonstruktionen. Kring långskeppet gå väldiga läktare, äfven de inkräktade af utställningsföremålen. För att få ljuset att falla någorlunda jämnt in i hallen äro på ett par ställen anordningar vidtagna med gula, lysande gardiner.

En oändlighet af montrer är uppställd i hallen. Montrerna stå otvifvelaktigt allt för nära hvarandra, hvarigenom de icke framträda så till sin fördel, som de eljes kunnat.

De äro ordnade på följande sätt:

Midtpartiet i **kupolen** är reserveradt för glasbrukens och Eskilstunaindustriens alster samt silfver- och guldarbeten, och här bakom är plats anordnad för telefoner och klockor. Till *vänster* i kupolen mötes ögat af spisar och värmeapparater samt större järnbruks produkter, hvilka senare äfven äro ordnade å *höger* sida, där dessutom bearbetadt järn, punsch och viner exponeras.

Industrihallens *midtparti* är upplåtet för arbetande maskiner, dess *vänstra* del för konfektyrer, bomull och väfnader, *fonden* för beklädnadsartiklar samt dess *högra sida* för tobak, juteväfnader, linne och tapetserares tillverkningar. Å *vänstra läktaren* vid entrén utställas bleckslageriarbeten och vapen, å *högra läktaren* verktyg, å *bortre vänstra läktaren* belysningsartiklar samt å *bortre högra läktaren* sädessorter, bageriprodukter m. m. Slutligen är *fonden* här reserverad för beklädnader, järnsängar och möbler.

Längs till höger i industrihallen påträffas **norska** utställningen med en stiligt anordnad entré. Norska utställningen har äfven åt hallens baksida låtit uppföra åt sig en tillbyggnad af 500 kv.-m.

Den **danska** utställningen är till vänster i hallen och har äfven den en karakteristisk entré.

I det *halfrunda annexet,* som afslutar långskeppets östra (vänstra) sida, är den

Ryska utställningen.

Den afbryter naturligtvis i mycket skarpt från de skandinaviska ländernas utställningar.

En vestibul i rysk stil från 1400-talet är uppförd. Genom portalen, prydd med växter och försedd med trädgårdsmöbel, inträder man i denna vestibul, dekorerad med antika fresker. Den upptager en kollektivutställning af säd, mjöl, bröd, semlor och bakverk, på föranstaltande af mjölnarekongresstyrelsen, och mjölnarna hafva för afsikt att dagligen här försälja färskt bröd äfvensom att i staden demonstrera brödbakningsmetoder med ryskt mjöl.

Vid inträdet inom den ryska afdelningen möter man främst kejsarens byst på en blomstermatta omgifven af tropiska växter och där bakom en montre med konstnärligt utförda silfverarbeten samt tvenne stora pälsverksutställningar. Kollektivutställningarna äro ordnade kring väggarna. Hvarje enskild afdelning är framtill dekorerad med blåa sammetsportierer prydda med riksvapnet påtryckt i guld. Till höger inom själfva hallen stå främst flyglar från Beckers fabrik; därefter kommer afdelningen för uppfostran och bildning med kommunikationsministeriet i spetsen, utställande förnämligast tekniska och professionella skolor; olika sällskaps fotografiutställningar; därnäst montrer med asiatiska fabrikat, mattor, sidentyger m. m. dylikt, samt slutligen Nobel & C:os stora utställning upptagande ej allenast bolagets diverse produkter och modeller till cisternångare, fabriker m. m., utan äfven bilder och vyer från naftaområdena.

Till vänster om ingången finnas främst möbelfabrikationens representanter jämte tapetserare- och dekoratörsafdelningen. Därefter kommer man till typografien och litografien samt längre fram till manufak-

turisternas kollektivutställningar, såsom siden-, brokad-, ylle- och bomullstyger. Närmast härtill är den husliga industrien företrädd med handslöjd af olika slag och bredvid denna den *finska* afdelningen, liten till omfånget, men desto mera karakteristisk; ytterst är väggen upptagen af läderkollektioner.

Uti centrum är under en kupol af blå sammet och vapen anordnad en utställning af saker tillhöriga kejserliga kabinettet: stensliperier och tillverkningar från de kejserliga porslinsfabrikerna, däribland åtskilligt tillhörande H. M:t personligen.

Öfriga utställningsföremål upptaga den återstående golfytan, hvarå de äro ordnade i radier, och har man vid grupperingen så mycket som möjligt sökt taga hänsyn till närmast stående kollektioner. Så befinner sig t. ex. i närheten till Nobelska och läderafdelningarna omfångsrika grupper kemiska preparat, däribland linoleum, parfymerier, tvålar, droger, lack m. m. Invid Beckerska flyglarna står en montre med olika musikinstrument och i närheten af manufakturierna linnespinneri- och linnevaror samt stickade och sydda arbeten äfvensom till klädesdräkten hörande saker. Utöfver redan tillgodogjordt råmaterial kommer utställningen att upptaga också ryskt lin, hampa och bomull. Äfven andra produkter, exempelvis olika tesorter, socker, drufvin och brännvin, öl, malt, fisk-, vildt- och köttkonserver samt papyrosser, skola ej heller komma att saknas. Likaså mekaniska och optiska fabrikat; t. o. m. blir en synålsfabrik representerad.

I kupolens krona finnes en *ljuskastare.*

Ytterligare byggnader vid industrihallen.

I östra (vänstra) hörnet af industrihallens långskepp och tvärskepp ligger ***S:t Eriks bryggeriaktiebolags paviljong*** med hänvisande yttre dekorering och ölutskänkning.

I närheten har ***Max Sachs*** en paviljong med utställning af möbler o. d.

Utanför ryska utställningen förekommer en ***friluftutställning*** af vår *stenindustri*.

Den stora trappan, som leder upp till terrassen framför industribyggnaden, flankeras i öster af ***konungens paviljong*** i barockstil, samt i väster af ***postens och telegrafens paviljong***.

I västra (högra) hörnet af industrihallens lång- och tvärskepp ligger ***C. G. Petterssons konditori***. Här bredvid ***Rügheimer & Beckers paviljong***, synnerligen elegant till sitt inre med sin utställning af halmflätor, halmhattar, blommor m. m. ***Fotografiska utställningens byggnad*** skjuter fram här bredvid från den västligast belägna punkten af långskeppet mot norr, ungefär lika långt som hallens tvärskepp.

Nordiska museets byggnad.

Dess läge är bekant för åtminstone hvarje stockholmare, då ju en del af byggnaden rätt länge varit färdig åtminstone till det yttre, och endast omständigheternas makt hindrat d:r Hazelius att fullborda byggnadens andra hälft, som provisoriskt uppförts.

Framför museet höjer sig en terrass med ett halfrundt utsprång, till hvilken fyra trappor leda upp. Bakom terrassen reser sig den långsträckta, 145 meter långa, i sin hufvuddel öfver 35 meter och i tillbyggnaden 30 meter breda byggnaden. Den består nämligen som bekant af den redan färdiga norra delen af museets blifvande stora allmogehall, uppförd af kalkstenstäckt tegel på sousbassement af granit, samt söder härom en tillbyggnad af korsvirke, rest på det i sin helhet färdiga granitsousbassementet. Den färdiga delen af museibyggnaden är uppförd efter ritningar af professor *Clason*. Tillbyggnaden är uppförd efter ritningar af arkitekten *Agi Lindegren*. Den sammanbindes med hufvudpartiet af ett mycket karakteristiskt,

med ett väldigt spetsbågfönster prydt och af ett högt torn krönt frontonparti, utfördt i en fallkomligt illuderande stenimitation. Sedan framträder den äfven i det yttre som en pittoresk korsvirkesbyggnad.

Längst i söder sluter sig till byggnaden en ungefär 12 meter lång och 15 meter bred terrass, uppförd på det redan färdiga sousbassementet till den blifvande hallens södra torn, som icke dragits in med i tillbyggnaden. Från denna terrass har man utsikt öfver det stora utställningsfältet och dess omgifningar samt öfver den lifligt trafikerade stora vägen till Djurgården, som går alldeles utmed terrassens fot. På terrassen har *Pripps bryggeri* ölutskänkning.

I museet och dess tillbyggnad, som tillsammans hafva en areal af 5,000 kv.-m. utom läktarna, inrymmes en utställning af Nordiska museet själft, upptagande fosterländska bilder m. m., de olika provinsernas stora kollektivutställning, hvarjämte alster af grafisk konst samt skolväsen, hygien och dylikt här ha sina platser.

I tornet finnes en *ljuskastare*.

Framför museet, i norr, ligger ett ***folkskolehus***, beställdt af en kommun i hufvudstadens närhet, och innehållande diverse undervisningsmateriel. I närheten en *camera obscura*.

Vi stå nu, efter vår promenad genom hela *östra* utställningsområdet, åter vid hufvudentrén. Återstår nu besöket på det mindre, *västra* området.

Västra utställningsområdet.

Beläget, som i det föregående nämnts, vid Ladugårdslandsvikens strand, har västra utställningsområdet två hufvudbyggnader: konsthallen och maskinhallen.

Konsthallen.

upptager platsen i hörnet af stora Djurgårdsvägen och Allmänna gränd. Dess fasad är åt stora vägen lång

och rak. I öster och väster är byggnaden, där den berör utställningsområdets gräns, mycket oregelbunden, detta beroende på lokala hinder. Hufvudfasaden är åt norr, och där framför ligger en liten parkanläggning.

Byggnaden, som är utförd efter ritningar af arkitekten *Boberg*, är helt och hållet klädd med gipsplattor och bländande hvit med enkla rena linier och få fönsteröppningar. Hela prydnaden på östra och större delen af norra fasaden är en bred, väl skulpterad fris uppe vid taklisten. Däremot är den del af norra fasaden, som ligger längst västerut, synnerligt rikt smyckad med en öppen loggia och en mängd arkitektoniska prydnader. Hallen, som har godt öfverljus i samtliga sina salar, har sammanlagdt 1,000 meters cimaise.

De skandinaviska ländernas och Finlands konstnärer möta i stor mängd. Norrmännen ha en mycket karakteristisk utställning. Ett 100-tal danska konstnärer deltaga i utställningen. Finnarnas antal är omkring 20, men man får icke glömma, att många af de exponerande ha sändt flera nummer.

Från Frankrike räknas ett 40-tal konstnärer, däribland Puvis de Chavannes, Bonnat, Rodin, Gervex, Rafaelli o. s. v. Engelsmännen uppgå till omkring 20, däribland Burne-Jones, Walter Crane. Bland amerikanerna märkes Whistler, och bland tyskarna ha vi Menzel, Böcklin, Lenbach, Udhe. Så komma ryssarna, österrikarna (Munkaczy) och ungrarna, italienarna, spanjorerna m. fl. Särskild katalog finnes att köpa öfver konstutställningen.

Maskinhallen.

ligger väster om konsthallen. Det är en väldig, 20 meter hög hall med 10,000 kv.-m:s areal. Den är den enda af utställningens hallar, som är uppförd uteslutande af järn och glas, och gör, där den utan några mellanstöd öfverspänner det väldiga rummet, ett imponerande intryck. Dess längd är 140, dess bredd

68 meter. Ritningarna till densamma äro utförda af arkitekten *Boberg*.

Rundt hallen gå läktare, hvarifrån man kan få en lämplig öfverblick af de många olika, arbetande maskinerna.

Dessa få sin drifkraft från andra, södra sidan om Allmänna gränd, där *ångpannehuset* med sina 14 pannor är beläget. På denna del af västra utställningsområdet (där man har »Gröna Lund» och den nyuppförda brandstationen alldeles inpå sig) ligger äfven ***E. Hirsch & Komp:s paviljong*** med arbetande maskiner för järn och trä samt motorer. Åtskilliga redskap finnas äfven här utställda under tälttak.

Återgår man nu till maskinhallen — en bro leder öfver Allmänna gränd — påträffas väster därom en *camera obscura*. Det lilla förfriskningsstället vid maskinhallen är redan i det föregående omnämndt.

Framför maskinhallen ligger ***Stora Kopparbergs bergslags*** väldiga paviljong med sin åt stora vägen vettande rotunda. Byggnaden ser i hög grad solid ut. Går man härifrån åt vattnet till, ser man ***aktiebolaget Colibripumpens*** här utställda pump, hvilken gör tjänst som ett slags vattenkonst.

Längre fram vid stranden påträffar man ***Beckman & komp:s*** öppna paviljong med en kyrkringklocka. Här i närheten äro äfven några andra kiosker belägna, hvari man köper *cigarrer*, *konditorivaror* och *läskvatten*. En öppen *musikestrad* märkes äfven här och en *fyrstuga*. ***Fyren***, som lyser om kvällen, ligger nordväst härom, ända nere vid stranden.

Man återvänder nu till konsthallen för att gå längs efter utställningsområdets östra sida (längs stora vägen).

Först påträffas ***Oscar A. Rosengrens paviljong,*** dekorerad utvändigt med hästskor och innehållande åkerbruksmaskiner, velocipeder m. m.

Där bredvid ***de Lavals*** hvita byggnad och ***Hans Mannstædts*** paviljong, båda elektriska utställningar. Vidare ***Radiators paviljong*** och ***Sandvikens järnverks*** med sin originella entré: den är omramad af en väldig

smideshammare. Byggnaden är ritad af arkitekten Hedin i Gefle.

Man befinner sig nu vid **Svanfeldtska hufvudrestauranten,** som har sitt säte i en stor, luftig byggnad.

Midt för — väster om — restaurantbyggnaden ligger **Finspongs styckebruks paviljong** och norr om restauranten **Bofors styckebruks,** med utskjutande kanoner. Längre bort en **sjukvårdsbarack** och där bakom **toiletter**.

Nere vid stranden ligger här

Arméns och flottans utställning.

De äro inrymda i ett par af de gamla galérskjulen, som så ändrat form, att ingen skall kunna känna igen dem. Hallen bildar i sitt yttre en enhet, i hvilken man dock särskiljer arméns och flottans afdelning hvar för sig. Tillsammans upptaga de en areal af 2,000 kv.-m. Deras fasad inåt fältet är synnerligen ståtlig, arméns paviljong i form af ett kronprydt, rikt, af lejon vaktadt tält, flottans som bakstammen på ett ståtligt gammalt linieskepp med sina fönster, barrièrer, lanternor o. d. Det hela är ett arbete af arkitekten *Josephson.*

Arméns utställning angifves i det fria af tvenne utanför byggnaden uppställda stora artilleripjeser samt af krigsbro- och artilleripackvagnar, en sektion flyttande sjukhus med förbandstält och fordon, afsedd att vara i verksamhet för utställningens räkning, en flyttbar sjukbarack, en fälttelegrafstation, tält m. m.

Ingången markeras af ett prakttält från 1600-talet, måladt i blått och guld med rika ornament och flankeradt af tvenne spetskulestaplar.

Den inträdandes blickar mötas af en större *fondgrupp,* bestående af 14 figurer i kroppsstorlek och 2 uppstoppade hästar, hvilken grupp afser att åskådliggöra arméns olika uniformer, beväpning och utrustning samt kavalleriutrustningen. På ömse sidor härom finnas persedlar, tillhörande de olika vapenslagens personliga fältutrustning m. m.

Längs fram till höger om midtelgången utställas kanoner m. m.

Till *höger* närmare ingången möta oss först kartor och instrument från generalstabens topografiska afdelning, planer och program från olika militära undervisningsverk samt, längre in, modeller af bevärings-barack, exercishus, stall m. m., kasern- och matsalsinventarier, trängutrustning, kokkärl och kokapparater samt prof å diverse proviant.

Till *vänster* närmare ingången utställer fortifikationen ritningar och modeller till under senare år uppförda kasernetablissement samt ritningar till pansartorn.

Väggarna prydas af dekorativa framställningar af materiel i bruk samt af svenske krigare från äldre och nyare tider, målade af kapten Carl Hellström och löjtnant Carl Axel Nyström.

På ***flottans utställning*** skjuter åt sjösidan till fören af ett krigsskepp ut öfver vattnet, försedt med mast, stång och med tackling i samma stil som akterskeppet vid entrén.

Då man inträder i utställningen, mötes blicken af en *fonddekoration,* i hvilken konung Oscars staty — helfigur i gips och iförd amiralsuniform — utgör midtelpartiet och omgifves af sjökrigsmateriel och sjökrigsemblem af hvarjehanda slag.

Till dekorering inom utställningen ha för öfrigt nästan uteslutande användts föremål tillhörande äldre historiskt bekanta svenska krigsfartyg, t. ex. akterspegeln af den från Gustaf III:s tid bekanta skonerten »Amphion» med dess rika ornamentik.

Väggarna äro prydda med porträtt af berömde män, som tillhört flottan, med taflor, framställande svenska krigsfartyg och sjöstrider, i hvilka sådana deltagit, och fotografier framställande tjänsten, öfningarna och lifvet ombord. Därjämte visas ett tiotal af flottans äldre uniformer å manekiner i naturlig storlek.

Till de större fartyg, som förläggas inom *utställningens vattenområde,* äro anbringade landgångar från den området begränsande flottbron.

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1897.

Stockholms Badhus-Aktiebolags

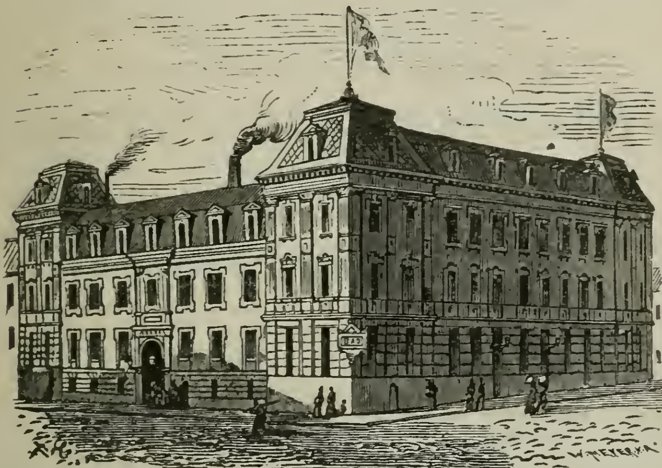
VARMBADS-ANSTALTER:

Stora Badhuset, Malmtorgsgatan 3.

Allm. Telefon 73 80. Rikstelefon 2 49.

Sturebadet, Sturegatan 4.

Allm. Telefon 73 86. Rikstelefon 1 97.

Romersk-turkiska varmluftsbad, Finsk-ryska ångbadstugor, stora tempererade Simbassiner, varma karbad, duschbad alla slag. Billiga priser med stor rabatt vid abonnement och kurmessig badning.

För ***sjuklingar:*** kallvattenbehandling, ***Gyttjemassage,*** kolsyrade ***Nauheimerbad*** (enl. nyaste metod), ***Kreutznacher-*** och andra ***salta*** bad, ***Tallbarrs-*** och aromatiska bad, svafvel-, malt- och klibad, ***Elektriska*** bad, ***Alkaliska,*** enkla eller starkt kolsyrade, ***Inunktionskur, Badmassage*** af erfaren väl öfvad betjening. ***Bad i hemmen.***

Badhusbolagets
Mekanisk-Gymnastiska Institut

4 Sturegatan 4, Allm. Telefon 4 96

med all slags gymnastisk-massage och elektrisk behandling.

Fullständiga prospekt lemnas å badhuskontoret.

Riddarhuset.